

КДРГ.
016:8
А - 38

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК ИЛИМДЕР
АКАДЕМИЯСЫ
Ч.АЙТМАТОВ АТЫНДАГЫ ТИЛ ЖАНА АДАБИЯТ
ИНСТИТУТУ**

**АКАДЕМИЯЛЫК
ИЛИМ:
ТИЛ ЖАНА АДАБИЯТ**

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК ИЛИМДЕР
АКАДЕМИЯСЫ
Ч.АЙТМАТОВ АТЫНДАГЫ ТИЛ ЖАНА АДАБИЯТ ИНСТИТУТУ

АКАДЕМИЯЛЫК ИЛИМ: ТИЛ ЖАНА АДАБИЯТ

1928-2018

СБО

Бишкек - 2018

кор 2. 663887
016:8.
1.38.

Тиме пана
2018.

92,8	14,8	4,7	27,6	1,3	47,7	53,1	20,2
51,0	101,4	32,2	239,2	1197,0	150,5		
0,7	0,7	56,3	15,6				

663887

товый оборот Кыргызской Республики, по
таможенной статистике), в январе-марте
сравнению с январем-мартом 2015г. со-
процента, составив 287,1 млн. долларов
в страны вне СНГ в 1,7 раза. В то же
рем-мартом 2015г. снизились на 19,8
сокращения поставок из стран
еличились на 7,6 процен-
шло 28,1 про-

кырг.
016:8
А - 38

УДК 821.51
ББК 84 Ки 7-6

Басмага Ч.Айтматов атындагы Тил жана адабият институтунун Окумуштуулар Кеңеши тарабынан сунуш кылынды.

Редколлегия:

Акматалиев А. А.
Токтоналиев К. Т.
Оророва Г. Ж.
Жамашева Г.
Исаева А. К.

Коңурбаева Р. Э.
Кыдыралиева Д. Ж.
Колбаева М. К.
Өмүров Б. Ж.
Качкынбай кызы А.

А-66 Академиялык илим: Тил жана адабият. 1928–2018. –
Бишкек, 2018. – 304 б.
ISBN 978-9967-9095-3-7

Китепке Тил жана адабият институтуна байланыштуу докумен-
талдуу материалдар, тарыхый жана институтта 80 жыл убакыт ара-
лыгында жарык көргөн китептер боюнча маалыматтар берилди.

Китеп жалпы окурмандарга арналат.

663887

ISBN 978-9967-9095-3-7

УДК 821.51
ББК 84 Ки 7-6

© Ч. Айтматов атындагы
Тил жана адабият институту, 2018

ПИКИРЛЕР

«Улуттук илимдер академиясынын Ч. Айтматов атындагы Тил жана адабият институту кийинки мезгилдерде чоң иштерди жасап жатканын көрүп жатабыз. Ошол зор иштердин бири – корреспондент-мүчө А.Акматалиевдин жетекчилиги менен даярдалган «Кыргыз тилинин сөздүгү» болуп саналат. Мен кечээ бул көлөмдүү жана мазмундуу эмгекти окуп чыктым. Мага аябай жакты, ыраазы болдум. Эл аралык терминдерге жасаган туура мамилелерди көрдүм. Институттун коллективин куттуктайм. Бул эмгек – академиянын илимий жүзү».

Турдакун УСУБАЛИЕВ,
Мамлекеттик жана коомдук ишмер
2010-жылдын 28-январында
сөздүктүн бет ачарында сүйлөгөн сөзүнөн.

«Кыргыз тилинин сөздүгүнүн» чыгышы тарыхый окуя, 40-жылдан бери көптөгөн сөздөр кирди, ошолорду кошуп окурмандарга тез аранын ичинде тартуу кылган Ч.Айтматов атындагы Тил жана адабият институ-
туна, анын жетекчиси Абдыдажан мырзагы ыраазычылык билдиремин».

Бексултан ЖАКИЕВ.
Кыргыз Эл жазуучусу,
Токтогул атындагы мамлекеттик
сыйлыктын лауреаты
2010. 28-январь.

«КЫРГЫЗ АДАБИЯТ ТАРЫХЫ» — УЛУТТУК БААЛУУЛУК

– Ардактуу кесиптештер, илимпоздор, кыргыз элинин кадырлуу кү-
йөрмандары, илимди алдыга жылдырып отурган инсандар, силерсиздер!
Илимий журтчулугубуздун бүтүн минтип өзүбүздүн Улуттук илимдер ака-
демиясында чогулуп отурганыбыздын себебин президентибиз Жаныбек

90

– 3 –

АКАДЕМИЯЛЫК ИЛИМ: ТИЛ ЖАНА АДАБИЯТ

Жээнбаевич жакшы айтып кетти. Биз азыр ушунчалык маанилүү, ушунчалык баркка бай, зор иштин ийгилигине күбө болуп отурабыз. Бул көрүнүктүү иш — алдыбызда турган «Кыргыз адабиятынын тарыхынын» жети томдугу. Кыргыз элинин адабий, руханий уюткусунун бардыгына ушул алдыбызда турган жети томдукта орун алып, изилденип, өзүнүн илимий, адабий барк-баасын таап отурат.

Бул оңой-олтоң жумуш эмес. Бул бир күндүк жумуш эмес, бул бир жылдык жумуш эмес, буга канчалаган убакыт, канча билим жана ошончолук берилүү керек экенин билесиздер. Мындай эмгектердин чыгышы — бул улуттук маанилүү иш, улуттук баалуулук. Бул иштин бүткөрүлүшүнө адабият институту, б.а. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору түздөн-түз катышкан экен. Ушул коллективге чын ыкласым менен аксакалдык ырахматымды, ыраазычылыгымды айтамын.

Мына эмгек деген ушу, мына илим деген ушу. Эмне үчүн дегенде биз да байыртадан өзүбүзчө эл-журт болуп, биздин да тарыхыбыз, маданиятыбыз болгон. Улуу сөзүбүз, улуу поэзиябыз жана философиябыз болгон. Бирок алардын бардыгы ушул күнгө чейин, жаңы заманга чейин толугу менен жетпеди. Кийинкилери жазылса жазылып, жазылбаса калып, а андан мурунку замандардан кээ бир эсте калса, кээ бири эсте калбай калкыбыздын нечен-нечен көркөм сөз казынасынын көбү өзүнөн өзү жок болуп кеткен күндөр да болгон. Бирок, кудайга шүтүр, мынакей калган дүйнөнүн баары колго алынып, системага салынып, алдыбызга тартууланып олтурат. Ушул, менимче Улуттук Академиянын эң көрүнүктүү жасалган жумушу. Кээде айтышат, академия эмне кылып жатат, академияда иш барбы, жокпу деп. Мынакей иш. Кайсы чиновник, канакей, каерде мындай илимий негиздеги терең тамырлуу иш жазып бере алат. Ар кимдин өз милдети бар, бирок мындай иш атайын, өзүнүн бардык руханий дүйнөсүн ушуга арнап берип иштеген кишилердин эмгеги.

Эми айта берсе сөз көп. Биз кимбиз, кайдан келгенбиз, эмне деген элбиз, биздин улуттук руханий бийиктигибиз канчалык чектерди ала алышы мүмкүн деген суроолорго жоопторду мына ушул китептер ар бирибиздин үйүбүздө турса бул биздин рухий дүйнөбүз, өчпөй, кемибей тура турган туруктуу байлыгыбыз. Кийинки келе жаткан жаш муундар мына ушул китепти, ушул 7 томдукту колго алып тарбияланышы керек го деген ишеничи бар. Мына ошондо биз

АКАДЕМИЯЛЫК ИЛИМ: ТИЛ ЖАНА АДАБИЯТ

улуттук маданиятыбызды, улуттук көрөңгөбүздү өңүнөн өчүрбөй түбүнөн азыктандырып жакшы сактай алабыз.

Ушундай иштер улана берсин, ушундай иштерди колдойлу, колубуздан келсе жардам берели. Бул баарыбыз үчүн керек, жалпы эл-журт, улутубуз үчүн керек!»

Чыңгыз АЙТМАТОВ

(академик)

«Биз билебиз, совет доорунда түрк тилдүү элдердин адабиятынын тарыхы эне тилинде жана орус тилинде бир нече жолу жазылгандыгын, басылып чыккандыгын. Ошого карабастан, бирок мен бүгүн көрүп, сыймыктанып толкунданып отурган «Кыргыз адабиятынын тарыхынын» 7 томдугу. Кыргыз илимпоздору түрк элдеринин ичинен эң биринчилерден болуп адабият тарыхын кайрадан жаңыча карап, терең изилдеп, жаңы материалдар менен, жаңы көз караштар менен толукташы кубандырбай койбойт. Менимче, мындай уникалдуу адабий факт Эгемендүүлүктү алган республикалардын ичинен алгач жолу болуп жаткандыгы өзү эле зор кубаттоого татыйт. «Кыргыз адабиятынын тарыхынын» актуалдуулугун, жаңычылдыгын ар бир материалдар көз көрүнө эле далилдеп турат, ал эми аны теориялык жана практикалык мааниси эбегейсиз. Эгерде ушундай фундаменталдуу илимий эмгектер казак, өзбек, түркмөн, татар, азербайжан, башкырт тилдеринде да өз төл адабияттарын изилдөөчүлөр тарабынан жарыялалса, жалпы түрк элдеринин көркөм мурастарынын бийиктигин башка элдерге да сыймыктануу менен көкөлөтө алган болор элек. Бул эмгекти мен Туркияга алып кетип, макалаларды которуп адабий журналдарга басам, ал эми «Кыргыз адабиятынын тарыхынын» 7 томдугу эң жогорку китеп текчемде турууга татыктуу. Кыргызстанда болсо илимий эң жогорку мамлекеттик сыйлыкка татыктуу деп ойлойм. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борборунун жамааты профессор А. Акматалиевдин жетекчилигинде республикалык гана эмес, эл аралык деңгээлде да чоң иш жасап жатышкандарын биз жакшы билебиз. Алар биз менен 33 томдук түрк элдеринин адабиятын жазып жатышат».

Турал Садык

(доктор, профессор, Анкара)

«Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борборунун илимий кызматкерлери тарабынан даярдалып, жарык көрүп жаткан «Эл

АКАДЕМИЯЛЫК ИЛИМ: ТИЛ ЖАНА АДАБИЯТ

адабияты», «Залкар акындар», «Улуу инсандар» деген сериялардын жана Манас трилогиясынын академиялык басылыштарынын жарыкка чыгып жатышы мени аябай кубандырат. Анткени, китепти эч кандай телевизор, компьютер алмаштыра албайт. Китеп деген бардык доорлордо актуалдуу болгон жана боло берет. Эми «Эл адабияты» сериясы туурасында айта турган болсом, бул китептердин салмагы да, баркы да жогору. Өзүнчө бир тарыхый окуя болду. Анткени, бул китептер кыргыз тарыхы, кыргыз маданияты, кыргыздын көркөм сөз берметтери, элдик асыл-ой казынасы. Башка бир да улутта ушунчалык көлөмдөгү бай мурасы болбосо керек. 40 томдуктун мааниси, бактысы, баркы келечекте. Бир топ убакыт өткөндөн кийин бул кунсуз мүлк экенин түшүнөбүз.

Сериядан чыгып жаткан ар бир томдун өз орду, көтөргөн жүгү бар, айта берсе сөз көп. Ылайым эле кыргыз көчү токтобосун. Адабият мурасы кыргыз рухунун туу чокусу бойдон жашай берсин».

Сооронбай ЖУСУЕВ,
Кыргыз эл акыны.

«Эл адабияты» сериясынын 30 том болуп жарык көрүшүнө ириде Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын Манастануу жана көркөм маданияттын улуттук борборунун илимий кызматкерлери сарамжалдуу, сергек, патриоттук кызмат өтөдү. Баамымда мурастын жарыяланышына Кыргызполиграфкомбинаттын басмасы көмөк көрсөтүү окшойт.

Кыскасы, «Эл адабияты» сериясын даярдаган жана басмадан чыгарган атуулдар ар кандай алкоого жана улуттук сыйлыктарга татыктуу.

Менимче, келечекте кыргыз илимпоздору жарык көргөн тексттерге кеңири түрдө илимий, жаңы көз караштагы түшүндүрмөлөрдү изилдөөлөрдү жазууга текстологиялык тактоолорду жүргүзүүгө, энциклопедиялык тактоолорду жүргүзүүгө, энциклопедиялык сөздүктөрдү чыгарууга кол жазмаларды дагы да элден жыйноону улантуу керек. Айрыкча келечекте мурастарды компьютерге түшүрүү түп нусканы жана көз карегиндей өтө этият, аманат сактоого муктаждык. Ошондой эле ооз эки фольклордук айтуучулардын мектебин жандандырууга мезгил жетти.

Кеңеш ЖУСУПОВ,
Кыргыз Республикасынын Эл жазуучусу.

АКАДЕМИЯЛЫК ИЛИМ: ТИЛ ЖАНА АДАБИЯТ

«Эзелтеден бери экономикалык, маданий карым-катнашта болуп келген өзбек-кыргыз элдери биринде болгон ийгиликтерге экинчиси кубанып келишкен. Кыргыз досторубуздун 40 томдон турган элдик адабиятынын серияланып чыгарылып жатышы Орто Азия элдерин бүтүндөй кубандырган өтө чоң маданий окуя.

Өзбек элинин жазма адабияты мурда пайда болгондуктан көптөгөн элдик чыгармалар айрым адамдар тарабынан ыр түрүндө же кара сөз менен кайра жазылып бир кыйла автордук кийлигишүүлөргө учураган. Ал эми силерде эл ичинде кандай айтылса ошол формада салттык окуялар бекем сакталган чыгыштык дастандар бар. Биз коңшулаш элдерде болуп жаткан маданий, адабий өзгөрүштөргө абдан ынтаа коюп, дамамат алар менен таанышып турабыз. Кыргыздардын «40 томдугу» бизди да ойго салып, сиздердин жолго түпсөкпү деп жатабыз».

Сүйүн КАРАЕВ
(Өзбекстан), профессор.

«Бүгүнкү күндүн таасири сөзсүз эртеңки күндө чагылат. Эгер бүгүн орто муун ата-бабалардын мурастарынан, каада-салттарынан алыс калса, алар өзүндө жок нерсени кантип бала-бакырасына, небересине өткөрүп бере алат. Өткөндө теледен жаштар доомат коюп айтып атышат: азыркынын улгайган адамдары түзүгүрөөк бата берүүнү да билишпейт деп. Мына, мисалы, «Эл адабияты» сериясынын 40 томдуктун 29 тому «Каада салттар, ак баталар» деп аталат экен. Анда каада-салтты коштоп айтылчу ырым-жырымдык айтымдар, баталардын түрлөрү: кыз балага берилчү бата, уул балага берилчү бата, сапарга бата, союшка бата, дагы толуп жаткан баталар бар экен. Кызыккандар алып окуп, турмушунда пайдаланса, экинчилер алардан үйрөнүп пайдаланат дегендей.

Экинчиден, бул сериянын басылышы филологиялык илимий изилдөөчүлөр, студенттер, мугалимдер, окуучулар үчүн өтө пайдалуу болду».

Лайли УКУБАЕВА,
филология илимдеринин доктору, профессор

ТОКТОМДОР

1928-жылдын 7-октябрында Кыргыз АССРнин Элдик Комиссарлар Советинин Токтому менен кыргыз крайтаануу илимий-изилдөө институту болуп негизделген.

1928-жылдагы Крайтаануу институту илимий-изилдөө мекемесинин түзүлүшү – өлкөнүн маданий турмушунда көрүнүктүү окуялардан болуп калган. Институттун курамына зоология, топурак таануу-ботаника, азык даярдоо, зоотехника, тил жана жазуу бөлүмдөрү кирген.

Китепте: Культурное строительство в Киргизии. 1930-1941 гг. Т. 2. Часть 2. Культурно-просветительная работа. Литература и искусство, наука, печать, здравоохранение. «Илим». Фрунзе. – 1972.

1936-жылдын май айында Кыргыз маданий курулуш илим-изилдөө институту Кыргыз тили жана жазмасы илим-изилдөө институту болуп кайрадан уюштурулуп, курамына Кыргыз маданий курулуш илим-изилдөө институтунун кыргыз жана дунган тилдери сектору кирген, калган секторлору жоюлган.

*Аталган китеп, II том. «Илим басмасы»,
Фрунзе, 1972-ж. – 167-бет.*

№1

ПОСТАНОВЛЕНИЕ СОВНАРКОМА КИРГИЗСКОЙ ССР И ЦК КП КИРГИЗИИ №256/1 «ОБ ОРГАНИЗАЦИИ КИРГИЗСКОГО ФИЛИАЛА АКАДЕМИИ НАУК СССР»

г. Фрунзе

15 июня 1943 г.

В соответствии с постановлением СНК СССР от 5 января 1943 г. №8 «Об организации Киргизского филиала АН СССР» СНК и ЦК КП (б) Киргизии постановляют:

Принять предложение комиссии Академии наук СССР и утвердить следующую общую структуру Киргизского филиала АН СССР:

Д. Институт истории, языка и литературы.

4. Утвердить Президиум Киргизского филиала Академии наук СССР в следующем составе:

Шукуров Джапар – 1-й зам. председателя Президиума Кирг. ФАН.

5. Токомбаев Аалы – директор Института истории, языка и литературы Кирг. ФАН.

Зам. Председателя
Совета Министров
Киргизской ССР И.Ребров

Секретарь ЦК КП (б)
Киргизии А.Вагов

ЦГА ПД КР. Ф.56. Оп.4. Д.414. Л.130-132. Подлинник.

№4

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ЦК КП КИРГИЗИИ №22/12 «О СОЗДАНИИ ОРГКОМИТЕТА ПО ОРГАНИЗАЦИИ АКАДЕМИИ НАУК КИР- ГИЗСКОЙ ССР»

г. Фрунзе

25 августа 1954 г.

Образовать оргкомитет по организации Академии наук Киргизской ССР в составе:

т. Юнусалиева Б.М. – член оргкомитета

т. Сыдыкбеков Т. – член оргкомитета

Секретарь ЦК КП
Киргизии И.Раззаков

ЦГА ПД КР. Ф.56. Оп. 4. Д.992. Л.91. Подлинник.

№8

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ ЦК КП КИРГИЗИИ И СОВЕТА
МИНИСТРОВ КИРГИЗСКОЙ ССР №30/3
«ВОПРОСЫ АКАДЕМИИ НАУК КИРГИЗСКОЙ ССР»**

г. Фрунзе

15 декабря 1956 г.

Совет Министров Киргизской ССР и ЦК КП Киргизии постанов-
вляют:

Утвердить измененную структуру Института языка и литературы со
штатом согласно приложению №2.

Секретарь ЦК КП
Киргизии В.Чуркин

Зам.председателя Совета
Министров Киргизской ССР
К.Кондучалова

ЦГА ПД КР. Ф.56. Оп. 4. Д.1095. Л.49. Подлинник

№9

**ПИСЬМО ЗАМЕСТИТЕЛЯ ПРЕДСЕДАТЕЛЯ
СОВЕТА МИНИСТРОВ КИРГИЗСКОЙ ССР
К. КОНДУЧАЛОВОЙ
В ЦК КП КИРГИЗИИ С ПРОСЬБОЙ ПЕРЕДАТЬ
ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКУЮ КОМИССИЮ
В ВЕДЕНИЕ АКАДЕМИИ НАУК**

г. Фрунзе

Не позднее 19 декабря 1956 г.

Постановлением бюро ЦК КП Киргизии от 17 июня 1955 г. была со-
здана Терминологическая комиссия при Совете Министров Киргизской
ССР...

Разработку научной терминологии киргизского языка, создание пол-
ноценных терминов нужно вести только силами научных и практических
работников Академии наук и научно-исследовательских учреждений ре-
спублики.

Поэтому прошу передать Терминком из ведения Совета Министров
Киргизской ССР в ведение Академии наук.

Новый состав Терминкома при Академии наук предлагаю оформить
постановлением Совета Министров Киргизской ССР.

В силу вышеизложенного прошу внести соответствующие изменения
в решение бюро ЦК КП Киргизии от 17 июня 1955 года. (Проект поста-
новления прилагается)².

Зам. Председателя Совета
Министров Киргизской ССР
К. Кондучалова

ЦГА ПД КР. Ф.56. Оп.4. Д.1073. Л.9, 97. Подлинник.

№28

**ИЗ ПОСТАНОВЛЕНИЯ ЦК КП КИРГИЗИИ №34/12
«О РАБОТЕ ИНСТИТУТА ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ
АКАДЕМИИ НАУК КИРГИЗСКОЙ ССР»**

г. Фрунзе

19 января 1967 г.

Заслушав и обсудив доклад директора Института языка и литературы
Киргизской ССР т. Турсунова А., ЦК КП Киргизии отмечает, что Инсти-
тут языка и литературы – одно из старейших научных учреждений Кирги-
зии – за последние годы несколько улучшил свою работу.

В институте расширяется тематика, увеличивается объем и повышает-
ся качественный уровень научных исследований. За 1961–1966 гг. коллекти-
вом института выполнено научных работ в объеме около 800 п.л., из кото-
рых опубликовано 455 п.л. Значительная работа проделана по сбору и запи-
си образцов устного народного творчества. Вышли в свет «Очерки истории

киргизской литературы», «Морфология киргизского языка» и ряд других монографических трудов, завершено создание однотомного толкового словаря киргизского языка. Ряд научных сотрудников института принял участие в создании многотомной истории советской литературы.

Вместе с тем, в работе института имеются серьезные недостатки. Теоретический уровень научных исследований повышается медленно. Работам научных сотрудников часто не хватает необходимой научной глубины, новизны в постановке и решении вопросов. Труды, посвященные творческому пути отдельных писателей и акынов, во многих случаях страдают эмпирической описательностью. Языковедческие труды, выпущенные институтом, нередко носят фактографический характер, глубинные языковые процессы в них не раскрываются...

В своей деятельности институт слабо связан с творческими организациями, научными учреждениями, вузами и школами республики...

Серьезные недостатки имеются в работе по подбору, воспитанию и правильному использованию кадров в институте. При приеме научных сотрудников и аспирантов не проявляется должная взыскательность, порою в институт зачисляются люди, не имеющие способности к научной работе, многие аспиранты не завершают диссертации в срок. Уровень теоретической подготовки отдельных научных сотрудников отстает от современных требований.

Дирекция и партийная организация мало заботятся о творческом росте научных сотрудников. В институте неудовлетворительно поставлено изучение методологических проблем и современных достижений методики научно-исследовательской работы. Имеет место резкое несоответствие между численностью научного и вспомогательного персонала, институт плохо укомплектован современными экспериментально-техническими средствами...

В недопустимо запущенном состоянии находится рукописный фонд отделения общественных наук. Некоторые материалы портятся, безвозвратно теряются. Президиум Академии наук Киргизской ССР, бюро отделения общественных наук смирились с этим фактами и не приняли никаких мер по упорядочению хранения и использованию фонда.

Президиум и партийный комитет Академии наук Киргизской ССР и бюро отделения общественных наук не осуществляют надлежащего контроля за деятельностью Института языка и литературы.

ЦК КП Киргизии постановляет:

1. Обратить внимание директора Института языка и литературы Академии наук Киргизской ССР т. Турсунова А. на серьезные недостатки в работе института.

Потребовать от президиума и партийного комитета Академии наук Киргизской ССР, бюро отделения общественных наук и дирекции Института языка и литературы Академии наук Киргизской ССР устранения отмеченных недостатков.

2. Важнейшей задачей института считать повышение научного уровня, эффективности исследований, коренное улучшение их организации и координации, внедрение комплексности в разработку важнейших проблем современного литературного процесса и языкового строительства в республике; при оценке результатов работы научных сотрудников исходить из реальной теоретической и практической значимости исследований.

3. Президиуму Академии наук Киргизской ССР и бюро отделения общественных наук разработать мероприятия по улучшению работы с кадрами в Институте языка и литературы, обратив особое внимание на подготовку докторов наук. В целях дальнейшего повышения квалификации работников института шире практиковать прикомандирование аспирантов и научных сотрудников в головные научные учреждения страны.

4. Поручить дирекции Института языка и литературы Академии наук Киргизской ССР совместно с Союзом писателей, Союзом журналистов Киргизии, Министерством народного образования Киргизской ССР и другими заинтересованными организациями и учреждениями определить конкретные формы укрепления творческой связи ученых и практиков в разработке актуальных вопросов литературного развития и художественной критики, современного киргизского языка, в совершенствовании учебников и учебных программ для школ и вузов республики.

5. Обязать Президиум Академии наук Киргизской ССР (т.т. Каракеева, Джамгырчинова) тщательно разобраться с состоянием рукописного фонда и принять срочные меры по его упорядочению и укреплению квалифицированными кадрами; обеспечить Институт языка и литературы необходимыми экспериментально-техническими средствами и оказать помощь в сборе и публикации эпоса «Манас» и других произведений устного народного творчества.

6. Парткому Академии наук Киргизской ССР улучшить политико-воспитательную работу среди сотрудников института, направить усилия всего коллектива на исправление указанных недостатков и дальнейшее улучшение работы.

Протоколно:

Поручить отделу науки и учебных заведений ЦК КП Киргизии и отделу социально-культурных учреждений Совета Министров Киргизской ССР изучить и доложить Бюро ЦК КП Киргизии вопрос о состоянии рукописного фонда отделения общественных наук Академии наук Киргизской ССР.

Секретарь ЦК КП
Киргизии Т. Усубалиев

ЦГА ПД КР. Ф.56. Оп.159. Д.6. Л.26-30. Подлинник.

№33

**ДОКЛАДНАЯ ПРЕЗИДЕНТА АКАДЕМИИ НАУК КИРГИЗСКОЙ
ССР К. КАРАКЕЕВА В ЦК КП КИРГИЗИИ
ОБ ИТОГАХ ОБСУЖДЕНИЯ «ИСТОРИИ КИРГИЗСКОЙ СО-
ВЕТСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ»**

г. Фрунзе

6 мая 1971 г.

5 мая 1971 г. в Академии наук Киргизской ССР состоялось обсуждение «Истории киргизской советской литературы», подготовленной Институтом языка и литературы АН Киргизской ССР при участии Отдела советской литературы Института мировой литературы им. А.М. Горького АН СССР и выпущенной в Москве в 1970 г. издательством «Наука».

В обсуждении книги приняли участие киргизские писатели, ученые, журналисты, преподаватели Киргосуниверситета и других высших учебных заведений республики, а также авторский коллектив, члены редколлегии и ответственный редактор этого труда – старший научный сотрудник Института мировой литературы З.Г. Османова.

В ходе обсуждения, которое прошло в деловой обстановке, были затронуты принципиальные вопросы современного киргизского литературоведения, в том числе отношение к художественному наследию, проблема взаимосвязей и взаимодействия национальных литератур, становление и развитие социалистического реализма в киргизской литературе, вопросы художественных поисков и новых форм стиха в современной киргизской поэзии с точки зрения их освещения в «Истории киргизской советской литературы».

При обсуждении «Истории киргизской советской литературы» были отмечены также недостатки и упущения этого труда.

Участники обсуждения (выступило 16 человек) пришли к единодушному мнению о том, что:

1. Выход в свет «Истории киргизской советской литературы» является важным событием в культурной жизни республики. В «Истории Киргизской советской литературы» с позиций марксистско-ленинской методологии освещается процесс зарождения и развития киргизской литературы, которая рассматривается в этом труде в общем контексте развития многонациональной советской литературы.

2. Признано необходимым учесть принципиальные критические замечания в разделах о киргизской литературе, написанных для IV и V томов «Истории многонациональной советской литературы», находящихся в настоящее время на стадии подготовки к печати в Москве.

3. Рекомендовать Институту языка и литературы АН Киргизской ССР вести подготовительную работу по созданию двухтомной «Истории киргизской литературы».

4. Считать целесообразным опубликовать на страницах республиканской печати развернутую рецензию, учитывающую как достоинства «Истории киргизской советской литературы», так и наиболее существенные замечания и пожелания, высказанные во время обсуждения этого труда.

Президент Академии наук
Киргизской ССР К. Каракеев

ЦГА ПД КР. Ф.56. Оп.180. Д.21. Л.107-108. Подлинник.

**ИЗ ПОСТАНОВЛЕНИЯ ПРЕЗИДИУМА
АКАДЕМИИ НАУК СССР «ОБ ОСНОВНЫХ
НАПРАВЛЕНИЯХ И ПЕРСПЕКТИВАХ
РАЗВИТИЯ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
АКАДЕМИИ НАУК КИРГИЗСКОЙ ССР»
(ПРЕДСТАВЛЕНИЕ КОМИССИИ ПРЕЗИДИУМА
АН СССР И СОВЕТА ПО КООРДИНАЦИИ)**

г. Москва

16 октября 1980 г.

— проведены исследования проблемных вопросов киргизской филологии, опубликованы «История киргизской советской литературы», «Грамматика киргизского языка», «Толковый словарь киргизского языка», два тома героического эпоса «Манас», ряд монографических работ по актуальным вопросам функционирования киргизского языка и закономерностям развития литературы.

**И.о. Президента Академии наук
СССР академик Е.П.Велихов**

**И.о. главного ученого секретаря
Президиума Академии наук СССР
академик А.В.Фокин**

ЦГА ПД КР. Ф. 56. Оп. 220. Д. 29. Л.126-140. Заверенная копия.

90

**ИНФОРМАЦИЯ ПРЕЗИДЕНТА АКАДЕМИИ НАУК
КИРГИЗСКОЙ ССР М.И. ИМАНАЛИЕВА В ЦК КП КИРГИЗИИ
О ПЕРЕВОДЕ НА РУССКИЙ ЯЗЫК И ИЗДАНИИ ЭПОСА
«МАНАС»**

г. Фрунзе

15 января 1985 г.

Придавая большое значение двуязычному академическому изданию киргизского народного героического эпоса «Манас», которое является большим научно-культурным и общественно-политическим мероприятием, Президиум АН Киргизской ССР принял все от него зависящие необходимые меры по обеспечению своевременного и качественного издания второй книги эпоса. Институт языка и литературы АН Киргизской ССР постоянно контактирует с Главной редакцией серии «Эпос народов СССР». Издательство «Илим» поддерживает тесные связи с издательством восточной литературы. Сотрудники Института мировой литературы им. А.М. Горького АН СССР своевременно получают необходимую консультацию и помощь специалистов Института языка и литературы АН Киргизской ССР при подготовке переводов текстов эпоса «Манас» к изданию.

По вопросу распространения тиража первой книги эпоса «Манас» сообщаем, что предварительный заказ на 1200 экземпляров Центральной конторой «Академкнига» (Москва) был отклонен. И мы были вынуждены разместить заказ по книготоргующим организациям союзных республик.

Вместе с тем 26 декабря 1984 г. в адрес Центральной конторы «Академкнига» (Москва) направлено по заказу 90 экземпляров первого тома эпоса «Манас». Кроме того, в знак огромной благодарности за активное участие в подготовке и издании первого тома эпоса «Манас» главному редактору серии «Эпос народов СССР» тов. А.Петросяну направлено безвозмездно 30 экземпляров первого тома эпоса «Манас».

В настоящее время ведется работа по обсуждению писателями, литературоведами и учеными республики вышедшего в свет первого тома эпоса «Манас» в республиканской и местной печати.

Во исполнение постановления ЦК Компартии Киргизии о переводе на русский язык и издании трилогии эпоса «Манас» в четырех книгах

66 3887

90

Институт языка и литературы АН Киргизской ССР в течение двух лет подготавливает киргизские тексты предполагаемых к изданию книг. Тексты двух первых книг из четырех и подстрочные переводы их на русский язык уже завершены и переданы в Союз писателей Киргизии. Киргизские тексты остальных двух книг будут подготовлены до конца 1985 г.

С целью улучшения качества издаваемых томов эпоса в мае-июне т.г. Институтом языка и литературы АН Киргизской ССР будет организована читательская конференция по двуязычному изданию эпоса «Манас», куда приглашаются ученые Москвы, писатели и литературоведы нашей республики, широкий круг читателей.

Президент АН Киргизской ССР,
член-корреспондент
АН СССР М. Иманалиев

ЦГА ПД КР Ф. 56. Оп. 255. Д. 7. Л. 32-33. Подлинник.

№88

ИЗ ЗАКЛЮЧЕНИЯ КОМИССИИ АКАДЕМИИ НАУК СССР ПО РЕЗУЛЬТАТАМ КОМПЛЕКСНОЙ ПРОВЕРКИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АКАДЕМИИ НАУК КИРГИЗСКОЙ ССР

г. Фрунзе

23 - 28 мая 1988 г.

В период с 23 по 28 мая 1988 г. комиссия ознакомилась с научной и научно-организационной деятельностью научных учреждений Академии наук Киргизской ССР за 1981-1988 годы.

Ряд крупных работ подготовили экономисты, историки, языковеды. Среди них «Региональные проблемы научно-технического прогресса в народном хозяйстве Киргизской ССР», «Формирование и использование трудовых ресурсов Киргизской ССР», «История Киргизской ССР» 3 тома из 5-ти томов, «Великий Октябрь в Киргизии», «Киргизия в период трех российских революций», «Грамматика киргизского языка» т.1, «Толковый словарь киргизского языка», «История киргизской советской

литературы», «Русско-дунганский словарь» в 3-х томах, «Этимологический словарь дунганского языка».

Крупным событием стал выход в свет в серии «Эпос народов СССР» замечательного памятника - киргизского героического эпоса «Манас», а также ряда выпусков различных его вариантов.

ЦГА ПД КР. Ф.56. Оп.277. Д.22. Л.121-126. Подлинник.

№102

ПОСТАНОВЛЕНИЕ СОВЕТА МИНИСТРОВ КИРГИЗСКОЙ ССР №77

«О РАБОТЕ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОЙ КОМИССИИ ПРИ ПРЕЗИДИУМЕ АКАДЕМИИ НАУК КИРГИЗСКОЙ ССР»

г. Фрунзе

15 марта 1990 г.

Совет Министров Киргизской ССР отмечает, что за период работы Терминологической комиссии издано 94 наименования русско-киргизских терминологических словарей: по физике, математике, химии, биологии, медицине, ветеринарии, экономике сельского хозяйства и промышленности, политической экономии общественно-политическим наукам, педагогике и психологии, черчению, геологии и географии, гидрометеорологии.

Терминологическая комиссия при разработке терминологических словарей постоянно руководствуется принципом максимального использования в качестве научных терминов собственных лексических ресурсов родного языка и терминов международной научной номенклатуры, вошедших в киргизский через русский язык без перевода.

В связи с принятием Закона Киргизской ССР «О государственном Киргизской ССР», возрастанием значения научно-технических, народно-хозяйственных и других терминов в киргизском языке, их заимствованием и переводом, а также в целях дальнейшего упорядочения терминов и совершенствования научной деятельности по киргизской терминологии Совет Министров Киргизской ССР постановляет:

1. Академии наук Киргизской ССР:

– в связи с приданием киргизскому языку статуса государственного языка разработать необходимую терминологию, постоянно работать над упорядочением, унификацией и внедрением научно-технических, общественно-политических и других терминов киргизского языка;

– во избежание разнобоя в применении новых терминов составить словарь-справочник с кратким объяснением значения каждого термина для использования во всех редакциях газет, журналов, в издательствах, на радио и телевидении, в научно-исследовательских, культурно-просветительных и торговых учреждениях, министерствах и ведомствах. Осуществить контроль за их внедрением и правильным применением.

2. Считать обязательными утвержденные Терминологической комиссией Академии наук Киргизской ССР термины и употреблять их во всех учреждениях, учебных заведениях, предприятиях, средствах массовой информации на всей территории республики.

3. Утвердить прилагаемый состав Терминологической комиссии при Президиуме Академии наук Киргизской ССР.

4. Утвердить прилагаемое Положение о Терминологической комиссии при Президиуме Академии наук Киргизской ССР.

5. Признать утратившими силу постановление Совета Министров Киргизской ССР от 5 августа 1959 г. №408 «Об утверждении Положения о Терминологической комиссии при Президиуме Академии наук Киргизской ССР» и постановление Совета Министров Киргизской ССР от 15 декабря 1987 г. №568 «Об утверждении состава Терминологической комиссии при Президиуме Академии наук Киргизской ССР».

Заместитель Председателя Совета
Министров Киргизской ССР М. Асейинов

Управляющий Делами Совета
Министров Киргизской ССР Б. Акунов

Ц1А КР. Ф.350. Оп.14. Д.7184. Л.228-228об. Подлинник.

№108

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПРЕЗИДИУМА НАЦИОНАЛЬНОЙ
АКАДЕМИИ НАУК КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
«О РЕОРГАНИЗАЦИИ СТРУКТУРЫ ОТДЕЛЕНИЙ
НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК»

г. Бишкек

27 декабря 1994 г.

В связи с ограниченностью финансовых ресурсов и в целях улучшения механизма координации деятельности научных учреждений, сокращения численности административно-управленческого персонала, а также учитывая предложения Бюро отделений, Президиум Национальной академии наук ПОСТАНОВЛЯЕТ:

3. По Отделению гуманитарных и экономических наук:

3.3. Переименовать Институт языкознания в Институт языка и литературы.

3.8. Утвердить с 1 января 1995 г. следующую структуру Отделения: Институт истории, Институт экономики и политологии, Институт философии и права, Институт языка и литературы, Отдел дунгановедения.

Президент Национальной
Академии наук Т.К. Койчуев

Главный ученый секретарь
Президиума Национальной
академии наук А.В. Фролов

Текущий архив Национальной академии наук
Кыргызской Республики. Заверенная копия.

ПРЕЗИДИУМ АКАДЕМИИ НАУК
РЕСПУБЛИКИ КЫРГЫЗСТАН

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

От 5 февраля 1992 г.

№4

*Об организации Института
литературоведения и искусствоведения*

Президиум Академии наук Республики Кыргызстан ПОСТАНОВЛЯЕТ:

1. Организовать в составе Отделения гуманитарных и экономических наук на базе научных подразделений Института языка и литературы Академии наук Институт литературоведения и искусствоведения.
2. Утвердить основные направления научных исследований Института литературоведения и искусствоведения:
 - История и теория устного народного творчества;
 - Закономерности развития мировой литературы;
 - Теория и история искусства;
 - Кыргызы и Кыргызстан в письменных источниках и устном народном творчестве.
3. Возложить на д.ф.н. А.А.Акматалиева обязанности директора-организатора Института литературоведения и искусствоведения.
4. Передать в Институт литературоведения и искусствоведения Отдел рукописей и публикаций с самостоятельным финансированием.
5. Научно-методическое руководство Институтом литературоведения и искусствоведения возложить на Отделение гуманитарных и экономических наук.
6. Контроль за исполнением настоящего постановления возложить на Отделение гуманитарных и экономических наук.

Президент Академии наук
Главный ученый секретарь

И.Т.Айтматов

Президиума Академии наук

В.П.Живоглядов

ПРЕЗИДИУМ АКАДЕМИИ НАУК
РЕСПУБЛИКИ КЫРГЫЗСТАН

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

От 5 февраля 1992 г.

№8

*Об организации Института
языкознания*

Президиум Академии наук Республики Кыргызстан ПОСТАНОВЛЯЕТ:

1. Организовать в составе Отделения гуманитарных и экономических наук на базе научных подразделений Института языка и литературы Академии наук Институт языкознания.
2. Утвердить основные направления научных исследований Института языкознания:
 - Современный кыргызский язык и его история (грамматика, историческая грамматика и диалектология);
 - Лексикология и лексикография (словари различных типов, создание машинного фонда кыргызского языка и ономастической картотеки);
 - Культура речи кыргызского языка (теория и практика культуры речи литературного языка, функционирования госязыка);
 - Проблемы сопоставительной типологии языков.
3. Возложить на д.ф.н. Д.К.Сыдыкова обязанности директора-организатора Института языкознания.
4. Научно-методическое руководство Институтом языкознания возложить на Отделение гуманитарных и экономических наук.
5. Контроль за исполнением настоящего постановления возложить на Отделение гуманитарных и экономических наук.

Президент Академии наук

И.Т.Айтматов

Главный ученый секретарь
Президиума Академии наук

В.П.Живоглядов

ПРАВИТЕЛЬСТВО КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

7 сентября 1996 года

№377

**Об образовании Национального
центра манасоведения и художественной культуры**

В целях организации целенаправленного и планомерного эпоса «Манас», богатейшей художественной культуры народа Кыргызстана, а также широкой пропаганды ее выдающихся достижений Правительство Кыргызской Республики постановляет:

1. Образовать Национальный центр манасоведения и художественной культуры в составе Национальной академии наук Кыргызской Республики.

2. Министерству культуры Кыргызской Республики в месячный срок решить вопрос о размещении Национального центра манасоведения и художественной культуры в республиканской юношеской библиотеке им. К.Баялинова.

3. Национальной академии наук Кыргызской Республики, Министерству финансов Кыргызской Республики, Министерству культуры Кыргызской Республики решить организационные, финансовые, материально-технические вопросы, связанные с образованием Национального центра манасоведения и художественной культуры, в пределах ассигнований выделенных Национальной академии наук Кыргызской Республики и министерству культуры Кыргызской Республики.

Премьер-министр

А.Джумагулов

**ПРЕЗИДИУМ НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

21 октября 2008 г.

№55

**Об увековечении памяти
академика Ч.Т.Айтматова**

Рассмотрев постановление Бюро Отделения общественных наук и ходатайство Института языка и литературы НАН КР об увековечении памяти академика Айтматова Ч.Т., Президиум Национальной академии наук Кыргызской Республики **ПОСТАНОВЛЯЕТ:**

1. Институту языка и литературы Национальной академии наук Кыргызской Республики присвоить имя Айтматова Чынгыза Торокуловича, с целью увековечения его памяти.

2. Привести в соответствие документацию Института языка и литературы НАН КР.

Президент НАН КР

Ш.Ж. Жоробекова

Главный ученый секретарь

Президиума НАН КР

И.А. Ашимов

ЧЫҢГЫЗ АЙТМАТОВ АТЫНДАГЫ ТИЛ ЖАНА АДАБИЯТ ИНСТИТУТУНА 90 ЖЫЛ

Улуу Октябрь революциясы кыргыз эли үчүн тарыхта эбегейсиз чоң роль ойногону чындык. Анын алгачкы жылдарында эле караңгы, сабатсыз элибиз билимге, илимге, маданиятка ээ боло баштаган.

1924-жылы Академиялык борбор түзүлүп, ага өзбек, казак, кыргыз бөлүмдөрү кирген. 1925-жылы Кыргыз бөлүмү Ташкенттен Фрунзеге көчүрүлгөн жана илимий комиссия уюштурулган. Академиялык борбор жана илимий комиссия окуу китептерин жана окуу куралдарын, программаларын түзүүдө жана кыргыз фольклорун жыйноодо көп иштерди аткарган.

«Манас» эпосунан улуу манасчы Сагымбай Орозбаковдун айтуусунда Каюм Мифтаков, Ыбрай Абдырахмановдун катышуусу менен 183миң сап ыр кагаз бетине түшүрүлгөн.

Кол жазмалар бөлүмүндө бүгүнкү күндө «Манас» эпосунун 60тан ашуун варианттары, ошондой эле элдик оозеки чыгармачылыктын ар түрдүү жанрларынын үлгүлөрү, диалектологиялык изилдөөлөрдүн жыйынтыктары сакталып турат.

1926-жылы жазуу жана фольклорду жыйноо комиссиясы түзүлүп, бир топ алгылыктуу иштер аткарылган. 1927-жылы Араб алфавитинен латын алфавитине өткөрүү колго алынган. 1928-жылы чөлкөмтаануу илим-изилдөө институту түзүлүп, тил, адабият маселелерин ар тараптуу изилдөө жолго коюлган. И.Арабаев, К.Тыныстанов, А.Токомбаев, Т.Жолдошев, К.Рахматуллин, А.Жакишев ж.б. алгачкы илимий макалаларын жаза башташкан. 1930-жылы маданиятты куруу институту уюшулуп, азыркы 1936-жылы тил жана адабият институту бөлүнүп чыккан. Мына ушул мезгилдерде элдик оозеки чыгармачылыктын үлгүлөрү – «Курманбек», «Жаныш-Байыш» ж.б.у.с. эпосторду жыйноо, латын алфавитинде чыгаруу жана «Манас» эпосун орус тилине которуу Тыныстанов, Поливанов тарабынан колго алынган.

1940-жылы латын алфавитинен кириллица алфавитине өткөрүлгөн. 1943-жылы СССРдин Илимдер академиясынын филиалы Кыргызстанда ачылганда Тил, адабият жана тарых институту болуп түзүлгөн. «Манас» эпосу орус тилине которулуп, «Великий поход» деген ат менен жарык

көргөн. «Манас» эпосунун кыргыз, орус тилдеринде кара сөз түрүндөгү варианттары коомчулукка жеткирилген. К.Юдахин түзгөн кыргызча-орусча сөздүк жарык көрүп, түрк тилине которулган.

Улуу Ата Мекендик согуштан кийин «Звезда» жана «Ленинград» журналдарынын кесепетинен улам «Манас» эпосун ревизиялоо башталып, «Манас» эпосу элдик эмес, феодалдык, бай-манаптык чыгарма деген айыптоолор күч алган. Революциячыл, улутчул деген жалаа менен З.Бектенов, Т.Байжиевдер камакка алынган. Калыгул, Арстанбек, Молдо Кылыч сыяктуу «заманист» акындардын чыгармаларын окутууга, изилдөөгө тыюу салынган.

1952-жылы Бүткүл Союздук илимий конференция болуп, ага атактуу окумуштуулар катышкан. Болот Юнусалиев доклад жасап, «Манас» эпосунун кошмо варианттарын даярдоо сунушу менен чыгып, аны казак окумуштуусу Мухтар Ауэзов колдогон. Ушул конференцияда жаш илимпоздор Самар Мусаев, Бүбү Керимжанова, Кымбатбек Укаев да чыгып сүйлөгөн. Кошмо вариантты даярдоого Болот Юнусалиев жетекчилик кылып, акын-жазуучулар Кубанычбек Маликов, Аалы Токомбаев, Түгөлбай Сыдыкбековдор тексттерди түзүүгө катышса, Болот Юнусалиев, Бүбү Керимжанова, Кеңешбек Асаналиевдер баш сөздөрүн жазышып, натыйжада төрт китеп жарык көргөн.

Кыргыз илиминде алгачкы карлыгач илимий кадрлар пайда боло баштаган. Тазабек Саманчин, Жапар Шүкүров, Кеңешбек Асаналиев, Шаршенбек Үмөталиев ж.б. кандидаттык диссертацияларын жакташкан.

Профессор Константин Юдахиндин «Орусча-кыргызча» сөздүгү 1957-жылы жарык көрүшү, 1967-жылы «Кыргызча-орусча сөздүктүн» СССРдин Мамлекеттик сыйлыгына татыктуу болушу кыргыз тил илиминин зор ийгилигин белгилейт.

Аалы Токомбаев, Түгөлбай Сыдыкбеков, Игорь Батманов, Константин Юдахин сыяктуу академиктер Тил жана адабият институту менен тыгыз байланышта болушкан. Ал эми академик Чыңгыз Айтматов Тил жана адабият институтунун көйгөйлүү проблемаларын чечүү, материалдык-техникалык базасын чыңдоо жана айлыктарын көтөрүү боюнча Кыргызстан Компартиянын съездиндеги атайы докладында баса белгилеген. Анын баш редакторлугунун негизинде Сагымбай Орозбаковдун «Манас» эпосунун вариантынын 4 томдугу, Саякбай Каралаевдин вариантынын 5 томдугу окурмандарга жеткирилген.

Совет мезгилинде «Кыргыз тилинин түшүндүрмө сөздүгү», «Кыргыз Совет адабиятынын тарыхынын» 2 томдугу, «Акындар чыгармачылыгы» сыяктуу фундаменталдуу эмгектер жарык көргөн.

Кыргыз эли 1991-жылы Эгемендүү мамлекетке жетишти. Тил жана адабият чөйрөсүндө жаңы багыттарды изилдөө, мурда такталбаган, көлөкөдө калган, талаш-тартыш, бир тараптуу каралып калган илимий объектилер кайрадан каралып, объективдүү изилдөө иштери жанданды. Калыгул, Арыстанбек, Молдо Кылыч сыяктуу акындардын чыгармачылыгы акталды.

Эгемендүүлүк мезгилде 1992-жылы тил жана адабият институту экиге бөлүнүп, 1995-жылга чейин өз алдынча иштеди. 1996-жылы кайрадан тил таануу институту жана Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору деп аталып, экиге бөлүндү.

«Манас» эпосунун 1000 жылдыгына карата өткөн эл аралык конференцияны уюштурууга илимий кызматкерлер – Самар Мусаев, Эсенаалы Абдылдаев, Кеңеш Кырбашев, Райкул Сарыпбеков, Айнек Жайнакова, Абдылдажан Акматалиев ж.б. зор салым кошушту. Чет өлкөдөн 100дөн ашуун окумуштуулар келишти. Академик Чыңгыз Айтматов докладында Тил жана адабият институтунун кызматкерлеринин ысымдарын баса белгилеген.

2008-жылы Илимдер академиясында реформа жүрүп, кайрадан эки институт биригип, академик Чыңгыз Айтматовдун ысымы институтка берилди.

«Манас» эпосунун академиялык басылыштары жана 20дан ашуун варианттары Жусуп Мамай, Тоголок Молдо, Багыш Сазанов, Молдобасан Мусулманкулов, Жаңыбай Кожеков, Акмат Рысмендеев, Мамай Азизов, Кайбат Атабек уулу илимий түшүндүрмөлөр менен алгачкы жолу жарык көрдү. Идеологияга байланыштуу панисламисттик, пантүркстик жана диндик деп алып салынган саптар, бурмаланган жер-суу, уруу, эл аттары кайрадан калыбына келтирилип, коомчулукка тартууланды.

Жакынкы күндөрү «Манас» эпосуна ар кандай чабуулдар башталганда, 1959-60-жылдардагы кошмо варианты кайрадан окурмандарга тартууланды. Ошону менен бирге «Манас», «Сагымбай», «Саякбай» энциклопедиясы, «Манас» сөздүгү даярдалып, демөөрчүлөрдүн жардамы менен чыгарылды.

«Эл адабияты» сериясынын 30 томдугунун эки жолку басылышы болду. Биринчисинде, демөөрчүлөрдүн, экинчисинде Кыргыз Республикасынын Президентинин Жарлыгына жана Кыргыз Республикасынын

Өкмөтүнүн Токтомуна ылайык Мамлекеттик тилди өнүктүрүү боюнча Улуттук программанын жардамы менен жарык көрдү.

«Залкар акындар» сериясынын 15 томдугунда текстологиялык талдоолордон кийин Асан кайгы, Кетбукадан, Токтогул акындан баштап Туугамбай Абдиев, Замирбек Үсөнбаевге чейин ондогон төкмө акындардын турмуш, өмүр, өлүм, табият сыяктуу темалар камтылган философиялык чыгармалар орун алган.

«Айтыш» сериясы 7 том болуп чыкты. Илимий кызматкерлер кийинки эле мезгилдердеги айтыштарды жазып алышып, көркөм-эстетикалык деңгээли жогору айтыштарды тартуулашты.

«Токтогул», «Алыкул», «Айтматов» энциклопедияларын даярдоо жана чыгаруу институттун жаңы бир илимий багытка көтөрүлгөнүн айгинеледи. Каражаттын жетишсиздигине, материалдык-техникалык базанын солгундугуна карабастан бюджеттик каражаттан тышкары көптөгөн демөөрчүлөрдү илимге тартышты.

«Кыргыз адабиятынын тарыхынын» 10 томдугу жазылып, жарык көрүп, актуалдуулугу, жаңычылдыгы эске алынып, Илим жана техника жаатындагы Мамлекеттик сыйлыкка татыктуу болду.

Бул эмгек Жогорку окуу жайларынын окуу китебине айланды. Эгерде мурда Касым Тыныстанов, Сыдык Карачев сыяктуу акын-жазуучулардын чыгармалары идеологиялык жактан айтылбай же тескери баа алып келсе, кайрадан жаңыча көз караш менен каралды. Ошону менен бирге көптөгөн акын-жазуучулардын чыгармачылык портреттери жазылып, индивидуалдуу өзгөчөлүктөрү белгиленди.

Кыргыз тили жана адабият илими калыптанып, өсүп-өнүгүү мезгилиндеги эң бир табылгалуу, оригиналдуу, мазмундуу эмгектер, макалалар «Классикалык изилдөөлөр» деген серия менен жарык көрө баштады.

Эгемендүү мезгилдеги дагы бир ийгилик – Жусуп Баласагындын «Куттуу билими» менен Махмуд Кашгаринин «Түрк сөздөрүнүн жыйнагынын» илимий басылыштары алгач жолу жарык көрдү.

«Азыркы кыргыз тили» деген тилдик багыттарды толук камтыган китеп кызыгууну пайда кылды.

«Кыргыз тилинин түшүндүрмө сөздүгү» 1969-жылы 25000 сөздү камтыса, 2010-жылы жарык көргөн китепте 50 000 сөз камтыды.

Ал эми «Орусча-кыргызча сөздүк» 1957-жылдан кийин жаңыртылып, толукталып 2012-жылы 4 томдук болуп чыкты.

Кыргыз тили жана адабиятын чет элдерге таратуу да иш жүзүнө ашып жатат. Институт чет элдик жана республикалык 30дан ашуун илимий мекемелер менен тыгыз байланышта. Эл аралык Илимий конференцияларда кызматкерлер докладдар менен чыгып сүйлөшүп, макалалары көптөгөн тилдерде жарык көрүүдө. «Түрк дүйнөсүнүн адабиятына» байланыштуу 33 томго активдүү катышышты. Ал Түркияда басылып чыкты.

Институттун илимий кадрларды даярдоонун да «устаканасы» десек болот. Бүгүнкү күндөрү республикада филология багытында иштеген адис илимпоздордун 80 пайызы институттун кадрлары болуп эсептелет.

Институт түзүлгөндөн бери жетекчиликти – К.Тыныстанов, Ж.Шүкүров, А.Токомбаев, С.Иясов, К.Сооронбаев, А.Алтымышбаев, А.Дөөлөткелдиев, И.Батманов, Б.Орузбаева, А.Турсунов, А.Садыков, А.Эркебаев, Ж.Сыдыков, Т.Ахматов, К.Конкобаев, К.Токтоналиев, А.Акматалиев аркалап келишти.

Каражаттын жетишсиздигине карабастан, акыркы мезгилдерде академик Абдыдажан Акматалиевдин жетекчилиги жана менеджерлик уюштуруучулугу менен көптөгөн эмгектердин жарык көргөндүгүн, эл аралык конференциялар уюштурулгандыгын белгилеп кетүү туура болот.

Бул мезгил аралыгында Б.Юнусалиев, З.Бектенов, Т.Байжиев, Б.Керимжанова, К.Кудайбергенов, М.Мураталиев, А.Орусбаев, С.Байходжоев, Ж.Таштемиров, К.Сартбаев, С.Закиров, Г.Бакинова, С.Мусаев, Б.Тойчубекова, А.Токомбаева, К.Чоңбашев, Э.Абдуллаев, Д.Исаев, Э.Абдылдаев, К.Кырбашев, Р.Сарыпбеков, Б.Кебекова, С.Сыдыков, Г.Мураталиева, К.Асаналиев, С.Жигитов, М.Түлөгабылов, Х.Бапаев, К.Ботояров, К.Бобулов, Т.Ахметов, К.Сейдахматов, К.Бекназаров, Н.Бейшекеев, С.Өмүралиева, Д.Туратов, П.Ирмеев, Т.Дүйшөналиева, Т.Токоев жана башкалар чоң эмгек сиңиришкен.

Бүгүнкү күндө жогорку окуу жайларында эмгектенип жатышкан С.Бегалиев, Ч.Жумагулов, К.Даутов, М. Жумаев, О.Ибраимов, К.Ибраимов, Ү.Касыбеков, И.Лайлиева, К.Кыдыршаева, Р.Сейдиаканов, Г.Жумакунова, Б.Усубалиев, А.Карымшакова, Т.Садыков, Ж.Жумалиев, С.Кайыпов, А.Исабекова, М.Толубаев, А.Махмануров жана башкалар да өз салымдарын кошушкан.

Азыркы учурда улуу муундар менен жаш муундар институттун атын сыймыктуу алып жүрүшөт. Алар – Р.Кыдырбаева, А.Жайнакова, О.Соороннов, М.Мукасов, Ч.Дыйканова, С.Егембердиева, Г.Орозова, И.Абдувалиев,

Г.Жамашева, И.Жумабеков, А.Кадырманбетова, Д.Кыдыралиева, Г.Сооронкулов, Р.Коңурбаева, Н.Ыйсоева, М.Көлбаева, Н.Нарынбаева, А.Исаева, М.Садыров жана башкалар.

Институттун кызматкерлерине дирекция тараптан моралдык-финансылык колдоо көрсөтүлүп турат.

Илимдеги жетишкендиктер үчүн жыйырмадан ашуун илимпоздор Илим менен техника жаатындагы Мамлекеттик сыйлыктын лауреаты, орден, медалдар, ондогон кызматкерлер Маданиятка эмгек сиңирген ишмер, Илимге эмгек сиңирген ишмер жана башка наамдарды алууга жетишишти. Ошондой эле академиянын, министрликтердин, коомдук уюмдардын сыйлыктары менен сыйланышты.

2012-жылы Шанхайда өткөн Бүткүл дүйнөлүк ЭКСПО көргөзмөсүндө институт тарабынан чыгарылган улуу манасчы Сагымбай Орозбаковдун вариантындагы «Манас» эпосу алтын медалга татыктуу болгон.

Институттун кызматкерлери Мамлекеттик жана коомдук иштерге активдүү катышып келет.

Манас, тил, маданият, Адеп, Ыйман, мамлекеттик тил программаларын ишке ашырууда, ЮНЕСКОго «Манас» эпосунун 1000жылдыгын өткөзүүдө, «Манас» эпосунун үчилтигин, айтыш, боз үй ж.б. номинацияларды киргизүүдө, Жусуп Баласагындын 1000 жылдыгын даярдоодо, Көчмөндөр оюнун жайылтууда, чыгармачыл адамдардын маарекелерин өткөрүүдө институт зор салым кошууда.

Быйыл Чыңгыз Айтматовдун 90 жылдыгын татыктуу белгилөө үчүн өздөрүнүн чоң салымын кошууга аракеттенип жатышат. Институтта жаш кадрлар менен толукталууда. Алдыда дагы көптөгөн ийгиликтер менен би-йиктиктерди багынтуу менен элге, коомго кызмат кылууга институттун кызматкерлери даяр!

Ч.Айтматов атындагы
Тил жана адабият институту

**90-ЛЕТНИЙ ЮБИЛЕЙ
ИНСТИТУТА ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ ИМ. Ч.АЙТМАТОВА**

Великая Октябрьская революция в истории кыргызского народа, несомненно, сыграла выдающуюся роль. С момента установления советской власти темный, безграмотный народ начал приобщаться к науке и культуре.

В 1924 году был образован академический центр, в который вошли узбекское, казахское и кыргызское отделения. В 1925 году кыргызское отделение было переведено из Ташкента во Фрунзе, где на его базе была сформирована научная комиссия. Академический центр, а в последующем научная комиссия приложили большие усилия по созданию учебников и учебных пособий, программ для обучения, а также для сбора кыргызского фольклора.

Каюм Мифтаков и Ыбрай Абдырахманов записывают эпос «Манас» от сказителя Сагымбая Орозбакова в объеме 183 тысяч строк. В настоящее время в Рукописном фонде хранится более 60 вариантов эпоса «Манас», произведения устного народного творчества самых разных жанров, а также исследования по диалектологии.

В 1926 году была сформирована комиссия по письменности и сбору фольклору, которая провела много успешных мероприятий. В 1927 году она руководила процессом перехода кыргызской письменности с арабского алфавита на латинский. В 1928 году был основан научно-исследовательский краеведческий институт, в котором началось систематическое исследование языка и литературы. И.Арабаев, К.Тыныстанов, А.Токомбаев, Т.Жолдошев, К.Рахматуллин, А.Жакишев были первыми, кто начал исследовательскую работу и написание научных статей. В 1930 году был основан институт культурного строительства, из которого в 1936 году был сформирован нынешний институт языка и литературы. Именно в то время были записаны такие произведения устного народного творчества, как малые эпосы «Курманбек», «Жаныш-Байыш», формирование латинского алфавита, перевод эпоса «Манас» на русский язык Тыныстановым и Поливановым.

В 1940 году кыргызская письменность перешла с латинского алфавита на кириллицу. В 1943 году в созданном филиале академии наук СССР был открыт Институт языка, литературы и истории. В это время эпос «Манас» был переведен на русский язык, фрагмент из которого под названием

«Великий поход» был опубликован. Эпос «Манас» стал доступен обществу на кыргызском, русском языке, а также в прозаическом переложении. В это же время выходит в свет кыргызско-русский словарь, составленный К.Юдахиным, который затем будет переведен на турецкий язык.

После окончания Великой Отечественной войны с выходом Постановления о журналах «Звезда» и «Ленинград» начались нападки на эпос «Манас», который обвиняли в том, что он носит антинародный, феодальный характер и принадлежит бай-манапским кругам. Клевете были подвергнуты З.Бектенов, Т.Байжиев, обвиненные в национализме, за что были репрессированы и арестованы. Произведения акынов Калыгула, Арстанбека, Молдо Кылыча, носивших название «заманисты», были запрещены и изъяты из обучения и научного исследования.

В 1952 году состоялась Всесоюзная научная конференция с участием известных ученых. В своем докладе Болот Юнусалиев выступил с предложением о создании сводного варианта эпоса «Манас», которое было поддержано казахским ученым Мухтаром Ауэзовым. В этой конференции выступили, молодые на тот момент, ученые Самар Мусаев, Бубу Керимжанова, Кымбатбек Укаев. Руководителем группы по подготовке сводного варианта выступил Болот Юнусалиев. Участниками группы стали такие поэты и писатели, как Кубанычбек Маликов, Аалы Токомбаев, Туголбай Сыдыкбеков. Они приняли участие в создании сводного текста эпоса. Болот Юнусалиев, Бубу Керимжанова, Кенешбек Асаналиев подготовили предисловия к изданию. В результате коллективной работы было подготовлено четыре тома сводного варианта эпоса «Манас».

Тазабек Саманчин, Жапар Шукуров, Кенешбек Асаналиев, Шаршенбек Уметалиев – стали первыми научными кадрами, которые защитили кандидатские диссертации.

Профессор Константин Юдахин в 1957 году публикует «Русско-кыргызский словарь», а в 1967 году «Кыргызско-русский словарь» получает Государственную премию СССР, что стало важной вехой в кыргызском языкознании.

Академики Аалы Токомбаев, Туголбай Сыдыкбеков, Игорь Батманов, Константин Юдахин тесно сотрудничали с Институтом языка и литературы. В свою очередь академик Чынгыз Айтматов проблемы Института отразил в своем докладе на съезде Компартии. В нем он говорил о необходимости упрочения материально-технической базы, а также о повышении

заработной платы сотрудников института. Будучи главным редактором, Чынгыз Айтматов возглавил работу по изданию четырех томов эпоса «Манас» в варианте Сагымбая Орозбакова, а также пяти томов варианта Саякбая Каралаева.

В советское время вышли в свет такие фундаментальные издания, как «Толковый словарь кыргызского языка», «История кыргызской советской литературы» в двух томах, «Акынская поэзия».

В 1991 году кыргызский народ обрел независимость. Языковеды и литературоведы начали разрабатывать направления, которые в свое время были малоизучены или рассматривались односторонне, чтобы пересмотреть их и дать им объективную оценку. В это время творчество таких акынов, как Калыгул, Арыстанбек, Молдо Кылыч было возвращено людям.

В период обретения независимости, в 1992 году, Институт языка и литературы был поделен, так он просуществовал до 1995 года. В 1996 году он разделился на Институт языкознания и Центр манасоведения и художественной культуры.

Большой вклад в организацию Международной конференции, приуроченной к 1000-летию эпоса «Манас», внесли научные сотрудники института – Самар Мусаев, Эсенаалы Абдылдаев, Кенеш Кырбашев, Райкул Сарыпбеков, Айнек Жайнакова, Абдылдажан Акматалиев. В конференции приняли участие более ста зарубежных исследователей. В своем докладе Чынгыз Айтматов особенно отметил заслуги Института языка и литературы.

В 2008 году в результате проведенной реформы в академии наук, два института были вновь объединены. Вновь созданному институту было присвоено имя академика Чынгыза Айтматова.

Впервые были изданы более двадцати вариантов эпоса «Манас» – Жусупа Мамая, Тоголока Молдо, Багыша Сазанова, Молдобасана Мусулманкулова, Жаныбая Кожекова, Акмата Рысмендеева, Шаабая Азизова, Каба Атабекова. Данные издания сопровождаются научными комментариями. В них восстановлены строки из эпоса, которые в свое время по идеологическим причинам были вычеркнуты. Это так называемые «панисламистские», «пантюркистские» и религиозные мотивы. Восстановлены искаженные названия земель и вод, родов и племен.

В связи с недавними нападениями на эпос «Манас» было принято решение о переиздании сводного издания эпоса 1959-1960 гг. Кроме того, были

изданы энциклопедии «Манас», «Сагымбай», «Саякбай», словарь эпоса «Манас». Эти книги были изданы при активной поддержке спонсоров.

Серия «Эл адабияты» в 30 томах, была издана дважды. Первое издание было осуществлено благодаря спонсорской поддержке, а второе благодаря Национальной программе по развитию государственного языка и совершенствованию языковой политики.

Серия «Залкар акындар» в 15 томах, после тщательной текстологической работы включила в себя произведения авторов, начиная с Асанкайгы, Кетбука, Токтогула и завершая Туугамбаем Абдиевым, Замирбеком Усонбаевым. В своих импровизациях акыны поднимали темы жизни и смерти, природы, а также другие философские аспекты.

Вышла в свет серия из семи томов – «Айтыш». В нем также нашли свое место айтышы, записанные в современное время. Они продемонстрировали высокий художественно-эстетический уровень мастерства певцов.

Новый уровень научной подготовки сотрудников института продемонстрировала серия изданий энциклопедий – «Токтогул», «Альпул», «Айтматов».

Несмотря на слабую материально-техническую базу и нехватку средств, институт проводит исследовательскую и популяризаторскую работу, привлекая дополнительные средства за счет спонсорской помощи.

Было подготовлено 10-томное издание «История кыргызской литературы», которое было удостоено Государственной премии в области науки и техники. Это издание стало востребовано в высших учебных заведениях, став для них учебником. В нем пересмотрены творчество таких писателей, как Касым Тыныстанов, Сыдык Карачев, а также подготовлены творческие портреты поэтов и писателей, отмечены их индивидуальные особенности творчества.

Лучшие образцы кыргызского литературоведения и языкознания вышли в свет в серии «Классические исследования», где собраны новаторские, оригинальные, содержательные исследования отечественных ученых.

Большим достижением стало издание произведения Жусупа Баласагына «Куттуу билими», Махмуда Кашгари «Словарь тюркских слов», которые были изданы впервые.

Важным этапом в языкознании стало издание книги «Современный кыргызский язык».

Если в 1969 году «Толковый словарь кыргызского языка» составлял 25000 слов, то в 2010 году его объем составил 50000 слов.

«Русско-кыргызский словарь» был также дополнен и обновлен после его издания в 1957 году, выйдя в 2012 г. в четырех томах.

Направления по кыргызскому языку и литературоведению активно сотрудничают с зарубежными учеными и учреждениями. Тесное сотрудничество налажено более чем с тридцатью учреждениями как внутри страны, так и за ее пределами. Регулярно проводятся международные научные конференции, сборники докладов которых публикуются на разных языках. Сотрудники Института приняли активное участие в публикации 33 тома «Литература тюркского мира», которая издается в Турции.

В настоящее время Институт является «кузницей кадров» в области филологии в масштабах всей страны. Подтверждением этого является тот факт, что 80 процентов всех кадров филологического направления получили подготовку в Институте языка и литературы им. Ч.Айтматова.

Во главе Института, с момента его создания, работали следующие директора – К.Тыныстанов, Ж.Шукуров, А.Токомбаев, С.Илясов, К.Сооронбаев, А.Алтымышбаев, А.Доолоткелдиев, И.Батманов, Б.Орузбаева, А.Турсунов, А.Садыков, А.Эркебаев, Ж.Сыдыков, Т.Ахматов, К.Конкобаев, К.Токтоналиев, А.Акматалиев.

Несмотря на недостаточное финансирование, Институт под руководством академик Абдылдажана Акматалиева, благодаря его выдающимся менеджерским качествам, осуществляет научную деятельность, а также организует и проводит международные конференции, а также ведет активную издательскую работу.

В истории института отмечен вклад таких ученых, как Б.Юнусалиев, З.Бектенов, Т.Байжиев, Б.Керимжанова, К.Кудайбергенов, М.Мураталиев, А.Орусбаев, С.Байходжоев, Ж.Таштемиров, К.Сартбаев, С.Закиров, Г.Бакинова, С.Мусаев, Б.Тойчубекова, А.Токомбаева, К.Чонбашев, Э.Абдуллаев, Д.Исаев, Э.Абдылдаев, К.Кырбашев, Р.Сарыпбеков, Б.Кебекова, С.Сыдыков, Г.Мураталиева, К.Асаналиев, С.Жигитов, М.Тулогабылов, Х.Бапаев, К.Ботояров, К.Бобулов, Т.Ахметов, К.Сейдахматов, К.Бекназаров, Н.Бейшекеев, С.Омуралиева, Д.Туратов, П.Ирмеев, Т.Дуйшоналиева, Т.Токоев.

В высших учебных заведениях республики работают исследователи, в свое время проработавшие в Институте – С.Бегалиев, Ч.Жумагулов, К.Даутов, М. Жумаев, О.Ибраимов, К.Ибраимов, У.Касыбеков, И.Лайлиева, К.Кыдыршаева, Р.Сейдилканов, Г.Жумакунова, Б.Усубалиев,

А.Карымшакова, Т.Садыков, Ж.Жумалиев, С.Кайыпов, А.Исабекова, М.Толубаев, А.Махмануров и др.

В настоящее время в Институте работают сотрудники разных поколений, вносящих свой вклад в его развитие – Р.Кыдырбаева, А.Жайнакова, О.Сооронов, М.Мукасов, Ч.Дыйканова, С.Егембердиева, Г.Орозова, И.Абдувалиев, Г.Жамашева, И.Жумабеков, А.Кадырманбетова, Д.Кыдыралиева, Г.Сооронкулов, Р.Конурбаева, Н.Ыйсаева, М.Колбаева, Н.Нарынбаева, А.Исаева, М.Садыров и др.

Сотрудникам Института от имени дирекции к предстоящей юбилейной дате готовятся поощрения – финансовые и моральные.

Более двадцати сотрудников Института являются лауреатами Государственной премии в области науки и техники. Многие награждены орденами, медалями, более десяти сотрудников являются заслуженными деятелями культуры и заслуженными деятелями науки. Сотрудники Института награждены также почетными наградами НАН КР, министерств, общественных организаций.

На прошедшей в 2012 году международной выставке ЭКСПО, состоявшейся в Шанхае, издание эпоса «Манас» в варианте Сагымбая Орозбакова было удостоено золотой медали.

Сотрудники Института принимают активное участие в государственных и общественных мероприятиях.

Сотрудники Института активно участвовали в реализации программ приуроченных к году Манаса, языка и литературы, нравственности, Национальной программы по развитию государственного языка, в проведении 1000-летия эпоса «Манас» под эгидой ЮНЕСКО. Также сотрудники принимали участие в подготовке номинационных файлов для внесения в Репрезентативный список нематериального культурного наследия ЮНЕСКО: трилогия эпоса «Манас», юрта, айтыш, национальная игра Кок Бору. Участвовали в проведении мероприятий, приуроченных к 1000-летию Жусупа Баласагына, к Играм кочевников. В настоящее время сотрудники активно вовлечены в мероприятия, приуроченные 90-летию Чынгыза Айтматова.

Институт постоянно пополняется новыми молодыми кадрами. И мы выражаем уверенность на то, что впереди у Института будут новые достижения и успехи, которые принесут пользу всему обществу и государству.

Институт языка и литературы им. Ч.Айтматова

ИНСТИТУТТУН ДИРЕКТОРЛОРУ

ТЫНЫСТАНОВ КАСЫМ (1901–1938) – кыргыз тил илиминин негиздөөчүсү, алгачкы кыргыз адабиятына негиз салгандардын бири, акын, драматург, аялтуучу, коомдук ишмер, журналист, биринчи кыргыз профессор. 1927–30-жж. Кыргыз АССР эл аялтуу комиссары. 1928-жылда «Жаңы маданият жомунда» журналды уюштурууга катышып 1931-ж. чейин анын жооптуу редактору болгон. 1931–37-жж. Кыргыз маданият куралун институтунда илимий кызматкер, сектор башчысы, директордун милдетин аткаруучу; ошол эле учурда Кыргыз педагогикалык институтунда окутуучу болуп эмгектенген.

ШУКУРОВ ЖАПАР ШУКУРОВИЧ (1906–1963) – тилчи, котормочу, коомдук ишмер. 1930-жылы Орто Азия мамлекеттик университетин бүтүрүп, ошол эле университетте ассистент, 1931–1934-жылдары Орто Азия мамлекеттик панадо кабинетинде илимий кызматкер, 1934–1937-жылдары Кыргызмамбастын башкы редактору, директору болуп турган. 1938–1940-жылдары Кыргыз тили жана жазуу илимий-изилдөө институтунда илимий кызматкер болгон. 1943–1950-жылдары СССР ИАнын Кыргыз филиалынын президиумунун төрагасынын биринчи орун басары болуп шайланып, 1950-жылдан 1963-жылга чейин Кыргыз ССР ИАнын Тил жана адабият институтунун терминология секторунун башчысы болуп эмгектенген.

ТОКОМБАЕВ ААЛЫ (Балка) (1904–1988) – акын, жазуучу, драматург, котормочу, публицист, журналист, академик Кыргыз Эл акыны, Социалисттик Эмгектин Баатыры. 1934–1949-жж. Кыргызстан Жазуучулар союзунун башкармалыгына төрага, ошол эле жылдары «Советтик Кыргызстан» журналынын башкы редактору, СССР Илимдер академиясынын Кыргызстандагы филиалынын тил, адабият жана тарых институтунун директору.

ИЛЪЯСОВ САТАР ИЛЪЯЗОВИЧ (1908–1987) – 1944-жылы СССР Илимдер академиясынын Кыргызстандагы филиалынын тил,

адабият жана тарых институтунуна кенже илимий кызматкер болуп келген. Ушул эле жылдын 10-мартында аталган институтка директор болуп дайындалган.

СООРОНБАЕВ К. 1947–1949-жж.

АЛТЫМЫШБАЕВ АСЫЛБЕК (1912–1987) – философ, Кыргызстан ИАнын академиги, философия илимдеринин доктору, профессор. 1949–50-жж. СССР ИАнын Кыргызстандагы филиалынын Тил жана тарых институтунун директору болгон.

ДООЛОТКЕЛДИЕВ А. 1950–1951-жж.

БАТМАНОВ ИГОРЬ АЛЕКСЕЕВИЧ (1906–1969) – филология илимдеринин доктору, профессор. 1951-жылы СССР ИАсынын Кыргызстандагы филиалынын Тил, адабият жана тарых институтунун директоруна илимий иштер боюнча орун басар, 1954-жылы Кыргыз Республикасынын ИУАсынын Тил жана адабият институтунун директору, 1954-жылы Кыргыз Республикасынын ИУАсынын академиги, 1959-жылы аталган институттун Түркология, 1963-жылы Чыгыш таануу, түркология жана дунган таануу бөлүмдөрүнүн башчысы болгон.

ОРУЗБАЕВА БУБҮЙНА (1924–2013) – тилчи, филология илимдеринин доктору, профессор. 1951–54-жылдары Кыргыз ССР ИУАнын Тил, адабият институтунун кенже, улук илимий кызматкери, 1954–56-жылдары директордун илимий иштер боюнча орун басары, 1956–59-жылдар арасында грамматика секторунун башчысы, 1959–62-жылдары Тил жана адабият институтунун директору, 1962-жылдан 1976-жылга чейин түркология жана терминология секторлорунун башчысы болуп эмгектенген.

ТУРСУНОВ АСКАР ТУРСУНОВИЧ (1928) – тилчи, филология илимдеринин доктору. КР УИАнын корреспондент-мүчөсү. 1957–62-жылдары Кыргыз ССР Илимдер Академиясынын Тил, адабият институтунун грамматика бөлүмүндө илимий кызматкер, 1962–77-жылдары Тил, адабият институтунун директору болуп эмгектенген. 1986–2008-жылдары КР УИА Тил илими институтунда Азыркы кыргыз тили секторунда ага,

жетектөөчү илимий кызматкер, грамматика жана кеп маданияты бөлүмүнүн башчысы болгон.

САДЫКОВ АБДЫКАДЫР (1933) – окумуштуу, адабиятчы жана сынчы. 1960-жылдан Кыргыз илимдер академиясында кенже илимий кызматкер, 1962–1966-жж. Тил жана адабият институтунун улук илимий кызматкери, 1966–1974-жж. сектор башчы, 1974–1980-жж. илимий иштер боюнча директордун орун басары, директордун милдетин аткаруучу, 1980–1988-жж. институттун директору болгон.

ЭРКЕБАЕВ АБДЫГАНЫ (1953) – кыргыздын мамлекеттик жана коомдук ишмери, сынчы, адабиятчы. Филология илимдеринин доктору, Кыргыз Республикасынын УИАсынын академиги. 1989–1992-жж. Кыргыз ССРинин ИАсынын Тил жана адабият институтунун директору, КР УИАнын президенти (2012–2017).

СЫДЫКОВ ЖЕҢИШБЕК (1945–2010) – тилчи, филология илимдеринин доктору, профессор. 1969–72-жылдары СССР ИАнын Тил илими институтунун аспиранты, 1972–92-жылдары КР УИАнын илимий кызматкери, ага илимий кызматкери, директордун орун басары, 1992–98-жылдары КР УИАнын Тил илими институтунун директору, 1998-жылдан Чет тилдер кафедрасынын башчысы болгон.

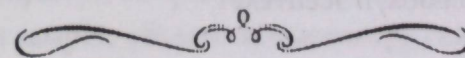
АХМАТОВ ТОКТОСУН КЕРИМБАЕВИЧ (1929) – тилчи, филология илимдеринин доктору (1969), профессор, КРнын эмгек сиңирген ишмери. Кыргыз тилинин фонетикасы, лексикологиясы, стилистикасы боюнча көрүнүктүү адис. 1990-жылдан КР УИАнын Тил илими институтунда сектор башчы, 1998–2005-жж. директор болуп эмгектенген.

КОНКОБАЕВ КАДЫРАЛЫ (1948) – түрколог, тилчи-окумуштуу. 1980–90-жылдары Кыргыз Республикасынын Илимдер улуттук академиясынын Тил жана адабият институтундагы «Лексикология жана лексикография» секторунда кенже, улуу илимий кызматкер болуп эмгектенген. 1988–90-жылдар аралыгында СССР Илимдер академиясынын Тил таануу институтунда түрк жана монгол тилдери бөлүмүндө билим алган. 1991-жылы Кыргыз Республикасынын Илимдер улуттук академиясынын Тил

жана адабият институтунун «Ономастика жана колдонмо лингвистика» бөлүмүнөн башчысы. 2005-жылы КРнын ИУАсынын Тил институтунда директорлук кызматты аткарган.

ТОКТОНАЛИЕВ КУРМАНБЕК ТОКТОГУЛОВИЧ (1953) – филология илимдеринин доктору, профессор. 1975-жылы Кыргыз Республикасынын ИАсынын Тил жана адабият институтунда кызматкер. 2013-жылдан 2016-жылга чейин КР УИАнын Ч. Айтматов атындагы Тил жана адабият институтунун директору, 2016-жылдан бүгүнкү күнгө чейин аталган институттун Азыркы кыргыз тили бөлүмүнүн башчысы болуп эмгектенип келет.

АКМАТАЛИЕВ АБДЫЛДАЖАН АМАНТУРОВИЧ (1956) – адабиятчы, филология илимдеринин доктору, академик. Кыргыз Республикасынын илим жана техника жаатындагы Мамлекеттик сыйлыктын эки жолку лауреаты, Кыр. ССРинин Тил жана адабият институтунун кенже илимий кызматкери (1979); Кыр. ССРинин Тил жана адабият институтунун ага илимий кызматкери (1983); Кыр. ССРинин Тил жана адабият институтунун жетектөөчү илимий кызматкери (1990); КР УИАнын Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борборунун директору (1996–2008), КР УИАнын Ч.Айтматов ат. Тил жана адабият институтунун директору (2008–2013), КР УИАнын вице-президенти (2013–2016). 2016-жылдан тартып бүгүнкү күнгө чейин Ч.Айтматов атындагы Тил жана адабият институтунун директору.

БӨЛҮМДӨРДҮН ТАРЫХЫНАН

ЭКСПЕРМЕНТАЛДЫК-ФОНЕТИКА ЛАБОРАТОРИЯСЫ

1971-жылы Орто Азиядагы союздук республикалардын ичинен биринчилерден болуп Кыргыз ССР илимдер академиясынын Тил жана адабият институтунда эксперименталдык фонетика лабораториясын уюштурат. Аталган лабораториянын ар бир тетигине, шайманына, аппаратына чейин өзү кол кабыш кылып, Москва, Ленинград шаарларындагы эксперименталдык фонетика лабораториясын деңгээлине жеткирген эле.

Абдыкадыр Орусбаев түптөгөн, түзгөн лабораторияга жалаң эле Кыргызстандык окумуштуулар өздөрүнүн илимий изилдөөлөрүн жүргүзбөстөн, коңшу Казакстан, Өзбекстан сыяктуу союздук республикалардын изденүүчүлөрү да келип, фонетика боюнча өз изилдөөлөрүн кинорентгенография, глотография, спектрография, интонография, осциллография аппараттарынын жардамы менен эксперимент жүргүзүшкөн. Мунун натыйжасында коңшу республикалардагы бир топ аспиранттар, изденүүчүлөр илимдин кандидаты, илимдин доктору болушту.

Ошол Абдыкадыр Орусбаев түзгөн эксперименталдык фонетика лабораториясынан илимий иштерин жүргүзгөн окумуштуулардын ичинен илимдин төрт доктору: Ж.К. Сыдыков, А. Орусбаев, Т. Садыков жана К.Токтоналиев, ошондой эле илимдин беш кандидаты: А.Чымбаев, Ш.Кадырова, Н. Салахидинова, Г. Байтерекова жана Б. Касимова диссертацияларын жакташты. Эксперименталдык фонетика лабораториясы болгону 15–20 жылдай убакытта иштеди. Ушундай аз убакыттын ичинде төрт илимдин доктору, беш илимдин кандидаты чыгышы, ачыгын айтканда, фонемалдык көрүнүш болуп эсептелет.

ТҮРКОЛОГИЯ СЕКТОРУ

Институтта 1959-жылы Түркология сектору ачылды. Бул сектордун багыты байыркы түрк жазма эстеликтеринин тилин иликтеп, аларды жарыялоо иштерин жүргүзүү болгон.

Бөлүмдүн жетекчилери: И.А.Батманов 1959-жылдын октябрь айынан баштап институттун Түркология, 1963-жылы Чыгыш таануу, түркология жана дунган таануу бөлүмүн жетектеген. 1963-жылы түркология жана

дунган таануу бөлүмдөрү институттан бөлүнүп өз алдынча чыгыш таануу бөлүмү болуп бөлүнүп кеткен. 1993-жылы Жалпы түркология жана дунган таануу бөлүмү болуп иштеген. 2008-жылы Түркология, диалектология жана тил тарыхы бөлүмүн Ж. Мусаев жетектеген.

Б.Орузбаева 1971–1976-жылдары Терминология жана түркология секторунун башчысы, 1972–1986-жылдары «Советская туркология» журналынын редколлегиясынын, 1973–1992-жылдары СССР Илимдер Академиясынын алдындагы Тил жана адабият бөлүмүнүн Советтик түркологиялык комитетинин президиумунун мүчөсү болгон.

С.Кудайбергенов 1976–1982-жылдары (өмүрү өткөнгө чейин) түркология секторун башкарат.

Т.Садыков 1991–1997-жылдары түркология жана грамматика бөлүмдөрүнүн башчысы болуп иштеген.

Бөлүмдө иштеген илимий кызматкерлер:

1960-ж. К. Сартбаев улуу илимий кызматкер, ф.и.д., Ү.Асаналиев кенже ил. кызм., К.Аширалиев лаборант, Ч.Жумагулов, Б.Орузбаева жетектеген мезгилде С.Сыдыков, М.Толубаев, Б.Осмоналиев, А.Исабекова, А.Махматовдор иштешкен, о.э. А.Жусупакматов, С. Мусаев, Ч.Дыйканова, Г.Жумакунова, 1978-жылдары бул бөлүм Чыгыш таануу бөлүмүнүн составында болуп турганда Сушанло, Имазовдор иштеген. 2008-жылы Ж.Мусаевдин жетекчилиги астында А.Ботобекова, Г.Абдразакова, Т. Сыдыкова, А. Керимбекова, К.Кадырова, Ж.Семенова, А.Кадырова, Л.Сатылгановалар эмгектенишкен.

ТЕРМИНОЛОГИЯ ЖАНА СӨЗДҮКТӨР БӨЛҮМҮ

Ар кандай кубулуштун же фактынын өткөн тарыхын, өнүккөн жолун билбей туруп, анын азыркы абалын жеткиликтүү терең үйрөнүп жана тийиштүү жыйынтыкка келүү өтө кыйынчылык жаратары баарыбызга маалым. Ошондуктан ар дайым кыргыз тил илиминин тарыхы, мамлекеттик тил статусу, лексикологиясы, терминологиясы жана тил маданияты ж.б. актуалдуу маселелерден экендиги талашсыз.

Тил – коомдук турмуштун бардык жактарын кеңири тейлеген сабаттуулукка да, маданиятка да жеткирген жалпы калайык-калкка ар тараптуу байланыштыргыч кызмат өтөгөн эң маанилүү карым-катыш куралы болуп саналат. Анын терминологиясы да экономиканын, маданияттын, техниканын

өнүгүш процессине жараша жана жаңы ачылууларга байланыштуу пайда болуп, колдонулуучу эң маанилүү тилдик каражаттарынын бири. Ошондуктан терминологиянын түзүлүшү, анын тактыгы, тартипке салынышы, жасалуу ыкмалары жана илимий жактан негизделиши, ар түрдүү тармактарда иштеген атайын адис окумуштуулар тарабынан аныкталат.

Термин – илим, техника, искусство, айыл чарбасынын жана ар кандай кесипчиликтин атайын тармагындагы бир системага салынып, белгилүү бир түшүнүктүн атын так, туура атоо үчүн пайда болгон, атайын чек коюлуп, айрыкча, бир мааниде колдонулган сөз же сөз тизмектеринен турат.

Атайын иликтөөлөрдө терминдин бир гана мааниге ээлиги, анын атоо максатында гана колдонулушу, так, кыска, системалуу ж.б. белгилери айрыкча көрсөтүлүп, такталып келе жатат. Термин – тил маданиятынын да өтө баалуу кенчи жана ар түрдүү илим тармактары боюнча улуттарды жакындаштырууга да кызмат өтөөчү каражат.

1924-жылы апрелде Түркестан АССРинде Элдик билим берүү бөлүмүнүн Академиялык борборунда Кыргыз илимий комиссиясы уюшулуп, ал кыргыз жазуусун түзүү (кыргыз алфавитин түзүү боюнча), элдик оозеки чыгармаларды жана этнографиялык материалдарды топтоо, жарыялоо боюнча иш жүргүзүүгө багытталган. 1925-жылы жай айларында Академиялык борбордун Кыргыз бөлүмү Ташкенттен Фрунзеге көчүрүлүп, ошол жылдын декабрь айына чейин Областык эл агартуунун курамында болот. Кийин областык эл агартуу бөлүмүнүн Илимий комиссиясы катарында кайра түзүлүп, ал Кыргызстанда жүргүзүлүп жаткан бардык илимий-изилдөөлөрдү координациялоону ишке ашырган. Илимий комиссияга караштуу Терминология комиссиясы 1926-жылы 8-майда түзүлүп, ошол токтомго ылайык ар бир илим тармагы боюнча термин түзүү зарылчылыгы белгиленип, анын негизги принциптери да иштелип чыккан. Ал принциптер:

- а) төл сөздөрдү термин катары кеңири колдонуу жана пайдалануу;
- б) айрым бир чет тилдерден кирген б.а. иран-араб сөздөрүн термин катары колдонууга чек коюу;
- в) орус жана эл аралык сөздөрдү кеңири колдонуу.

Улуттук терминологиянын ар кандай проблемаларын илимий жактан терең изилдөө жүргүзүү үчүн илимдин ар түрдүү тармактарына байланыштуу кандидаттык, докторлук диссертациялар корголду. Булар эки аспектинин: 1) элдик терминология; 2) илимий терминологиянын негизинде иштелген. Буга элдик терминология боюнча: Т.Назаралиев, А.Биялиев,

М.Юсупова, Т.Дүйшөналиева ж.б.; илимий терминология боюнча: А.Исабекова, В.Закирова, Б.Ашымов, Т.Базаркулова ж.б. эмгектери мисал болот. Кыргыз терминология системаларынын түзүлүш жана өнүгүш багыттары боюнча изилдөө жүргүзгөн алгачкы окумуштуулар: Х.К.Юдахин, лексикограф Ж.Шүкүров, Б.Ө.Орузбаева ж.б. өзгөчө белгилөөгө татыктуу.

Бул маселе буга чейин эле алгачкылардан болуп 1927–28-жылдары эле илимдин айрым бир тармактары боюнча «Эркинтоо» андан кийин «Кызыл Кыргызстан» газеталарына Терминкомдун сунушу менен терминдердин бир нече кыскача тизмелери да жарыяланып келген. Мисалы, Ы.Тойчунов, К. Тыныстанов тарабынан «Социалдык экономикалык терминдердин орусча-кыргызча сөздүгү» (1930); «Адамдын анатомиясы жана физиономиясынын орусча-кыргызча сөздүгү» (Д.Чолпонкулов); «Физикалык терминдердин орусча-кыргызча сөздүгү» (авт.: Н.М.Абрамов); 1938-ж. «Географиялык терминдердин орусча-кыргызча сөздүгү» (авт.: Б.А.Лунин, А.Умөталиев), 1933-жылы Б.Солтоноев тарабынан «Химиялык терминдердин орусча-кыргызча сөздүгү» жана «Иш жүргүзүү боюнча терминдердин орусча-кыргызча сөздүгү» (тизме); А.Стамбеков «Математикалык терминдердин орусча-кыргызча сөздүгү» (1936) тизме иретинде жарык көргөн.

Бул бөлүм тарабынан биринчи жолу 1938-жылы «Краткий русско-киргизский словарь» (Фрунзе; Казань: Киргосиздат, 1938) латын алфавитинде К.Карасаев жана И.А.Батманов тарабынан басмадан чыккан.

1957-жылы Кыргыз Илимдер улуттук академиясынын Президиумуна караштуу Терминология комиссиясы тарабынан жарык көргөн орусча-кыргызча тармактык терминологиялык сөздүктөр (тизме иретинде) долбоор катары жарыяланып, ал атайын адис илимпоздор тарабынан иштелип жана туруктуу талкуудан өткөндөн кийин гана колдонууга сунуш кылынып келген. Ошентип, 1940-жылга чейин 5–6 тармак боюнча бир канча сөздүктөр жарык көрсө, бүгүнкү күнгө чейин бардыгы 200дөн ашуун тармактык терминологиялык сөздүктөр жарык көрдү.

Алар: адамдын анатомиясы жана физиологиясы, химия, гидротехника жана мелиорация, астрономия, саясий экономика, өнөр жай экономикасы, коомдук-саясий, укук, айыл чарба экономикасы, сызуу жана чийүү, сүрөт, грамматика, биология, машина-таануу, философия, дыйканчылык, педагогика, спорт, музыка жана театр, электротехника, тоо кен жана геология, тамак-аш өнөр жайы, тигүү жана текстиль, медицина, ветеринария, архитектура, курулуш,

техника, биохимия, тарых, токой чарбасы, архив иштери, космонавтика, инженердик графика, психология, аскер иши, автомобиль жана автомобиль жолдоору, экология, геоморфология, теология, электр жана магнетизм ж.б.у.с.

Жарык көргөн сөздүктөрдөгү техникалык (химия, физика, геология, медицина, астрономия) илимдердин терминологиясынын 60–75%ы жана коомдук-саясий, социалдык-саясий терминдердин 40–50%ы эл аралык даяр терминдерден алынган даңктуу. Мисалга: конденсация, коноскоп, контур, коэффициент, константа, проекция, прожектор, конус, пульт, авторкия, автоматизация, оптика, бойкот, банки, девальвация, декрет, демократия, деспотизм, интервенция, интеркосмос, интернационал, кибернетика, комитет, маротория, референдум, реформа, тоталитаризм ж.б.

Өз учурунда Кыргыз улуттук терминологиясына тиешелүү илимий-теориялык пикирин айткан окумуштуу Б.М.Юнусалиевди айрыкча белгилөөгө болот. Ал өзүнүн «Кыргыз лексикологиясына» революциядан кийинки орус тилинин кыргыз терминологиясына тийгизген таасирин жана терминдерди өздөштүрүп алуунун, анын ыкмаларынын принциптеринин түрлөрүн баяндап, карым-катыштын тарыхый шартка ылайык лексиканын толукталып турушун шарттаган өзгөчөлүктөрүнө өзгөчө көңүл бөлгөн.

Ал эми Терминологиянын изилдөө иштерине Х.Карасаев тарабынан 1930-жылы «Кызыл Кыргызстан» газетасына жарыяланган макаласы да күбө болот. Ал айрыкча Илимий комиссия иштеп чыккан жоболорду кандайча ишке ашырууну баяндаган. Ал эми Терминология комиссиясын (Терминкомду) ар түрдүү илим тармактарынын көрүнүктүү, адис жана тажрыйбалуу академиктер жетектешкен. Алар: Ж. Алышбаев, И.А.Батманов, А.Алтымышбаев, М.Адышев, Б.Жамгырчиев, С.Табышалиев, А.Молдокулов, Т.Койчуев ж.б.

Институттун Сөздүктөр жана терминдер секторун Х.К.Карасаев, Х.К.Юдахин 1943-жылдан 1951-жылга чейин, Ж.Шүкүров 1956-жылдан 1959-жылга чейин, Б.Ө.Орузбаева 1968-жылдан 1974-жылга чейин, андан кийин Т.Дүйшөбаевалар ийгиликтүү жетектеп келишти.

1966-жылы Комиссиянын жумушчу аппараты катары иш жүргүзүп келген Терминология сектору түзүлүп, ал бөлүмгө айланып, азыр Тил илими институтунун Лексикология, лексикография жана терминология бөлүмү болуп аталууда. Бөлүмдө илимий изилдөөлөр, айрыкча улуттук терминологиялык системанын калыптанышы, аны тартипке салуу, терминологияны түзүү принциптери жана сырттан кабыл алынган терминдердин

ролу менен бирге терминологиянын лексикалык курамынын маанилик өзгөчөлүктөрү боюнча жүргүзүлүүдө. Илимий-техниканын ар түрдүү тармактарына байланыштуу терминологиялык сөздүктөрдү тактап, аны тартипке келтирүү ишин дагы тынымсыз жүргүзө берүү жана улуттук терминологияны илимий лингвистикалык планда, изилдөөнүн масштабын кеңейтип жана изилдене элек жаңы системаларды түзүү менен катар, интернационалдык терминдерди да талдоо закондуу жагына жүргүзүүнү улантуу менен бирге улуттук тилдердин коомдук, социалдык-саясий милдеттерине ылайык терминологиялык лексиканын тажрыйбада анын колдонулуу, таралып-жайылуу өзгөчөлүктөрүнө тынымсыз, такай байкоо жүргүзүү, пропагандалоо да өтө зарыл.

Терминологиянын ар түрдүү маселелери боюнча (1968–1995) бөлүмдүн кызматкерлери тарабынан 11 жыйнак жарык көргөн. Айрыкча терминологиянын практикада кезиккен маселелери боюнча теория жагынан термин менен сөздүн чегин ажыратуу, термин жана түшүнүктүн өз ара байланышын ж.б. толгон маселелер жөнүндө өз пикирлерин так билдиришкен.

Б.Ө.Орузбаева тарабынан 1971-жылы тармактык терминологиялык сөздүктөрдү түзүү үчүн көрсөтмө курал катары «Колдонмо» жана «Кыргыз терминологиясы» (1983) аттуу китеби жарык көргөн.

Аталган бөлүм улуттук терминологиянын ар кандай проблемаларына коомдук-саясий, социалдык-саясий жана ар түрдүү илимий-техникалык терминологиянын түзүлүш, калыптаныш жана өнүгүү багытына кенен талдоо жүргүзүүдө. Тармактык терминологиянын белгилүү бир нормадан чыкпай калыптанышын, терминологиялык лексика, тил аралык карым-катнаш (орус жана кыргыз тилдеринин), байланыштын жана илимий-изилдөө тажрыйбасы өнүгүү менен кыргыз тил илиминин терминологиясына да негиз салынып, анын айрым өзгөчөлүктөрү аныкталды.

Кийинки мезгилдерде Бөлүм тарабынан терминология маселесине арналган мейли теориялык, мейли практикалык жактан болбосун иште өздөрүнүн тажрыйбалуулуктарын көрсөтө алышты. Бөлүмдүн кызматкерлери менен тармактык адис авторлор тарабынан сунуш кылынып жаткан сөздүктөр сан жагынан да, сапат жагынан да ийгиликтери орчундуу деп айтууга негиз бар. Бирок маселе ошол илимий жетишкендиктерди, жаңылыктарды жалпы эл массасына жайылтууда жана пропагандалоодо турат. Бул милдетти ийгиликтүү аткаруу үчүн күндөлүк басма сөздөрдө, телеберүүлөрдө, радиодо ж.б. иштеген адистердин бул маселеге активдүү катышуулары зарыл.

Ал эми Терминология комиссиясы менен бөлүм тарабынан жарык көргөн айрым тармактык сөздүктөрдүн адис авторлорун мактоого татыктуу экенин да белгилеп кетүүгө болот. Мисалы, М.М.Адышев, К.Курманалиев (геология); А.Мамытов, А.Султанбаев (топурак таануу); Р.Усубакунов, Ч.Жаныбеков, А.Исхаков (матем.); И.Ахунбаев (анатом. жана физиол.); К.Сулайманкулов (хим.); О.Медеров (техн.); К.Алымкулов (автомат.); С.Шамбетов, Р.Айдарова, А.Убукеева (ботан.); С.Данияров, А.Кангелдиев (коом.-саясий 1977-ж.); К.Нурбеков, Р.Тургунбеков (укук); С.Орозалиев (географ.); Д.Койчуманов (педагогика); А.Түкөмбаев (саясий-экон.); А.Биялиев (мергенчилик); Б.Аманалиев (философ.); М.Караев (сызуу, сүрөт); Х.Нигматулин (а.чарба жана техн.); А.Алдашев (мал чарба жана ветерин.); А.Алыбаков (машиновед); С.Ибраимов (суу чарба); С.И.Гершун, Ж.Жоокаев, Г.Т.Токтарев (1976-ж. психология); Ч.Жаныбеков, Р.Усубакунов (1977-ж. математика) ж.б.у.с.

Кыргыз улуттук илимий терминологиясынын бир топ тармактары түзүлүп, анын илимий терминологиялык системалары тартипке салынып, алардын сөздүктөрү жаралды.

Айрыкча терминологиянын илимий жактан жыйынтыкталып, анын чечиле турган ар кандай проблемалары да пайда болду. Өзгөчө белгилеп кетчү маселе, улуттук терминология тил илиминин бир тармагы катары негизделгендигинде. Ошондуктан ал боюнча атайын илимий изилдөөлөр жүргүзүлүп, терминологиянын теориялык жана тажрыйбалык маселелерин изилдөөчү адистер да күн санап өсүүдө. Ошентип, жалпы эле адабий тилдин стилдик жана грамматикалык жактан анын ылайыктуу нормасына түшүшүн камсыз кылып, андагы бизге байкалган чаржайыттыктардан кутулууну шарттайт.

Демек, ар бир жаңы терминди пайда кылуу (жаратуу) үчүн эне тилибиздин тилдик коруна илимий жактан өтө кылдат мамиле жасап жана тил боюнча эрежелерди өз орду менен колдоно билүү адис авторлордун да, котормочулардын да ыйык милдети.

ЛЕКСИКОЛОГИЯ ЖАНА ЛЕКСИКОГРАФИЯ СЕКТОРУ

1963-жылы Лексикология жана лексикография сектору түзүлүп, аны ф.и.к. Э. Абдулдаев жетектеген. Алгач бул сектордо 1 ага илимий кызматкер, 6 кенже илимий кызматкер, 2 ага лаборант, 1 лаборант эмгектенген. Лексикология жана лексикография секторунда белгилүү тилчи

окумуштууларыбыз Э. Абдулдаев, Д. Исаев, Ж. Осмонова, Ж. Мураталиева, А. Биялиев, К. Сейдакматов, Р. Шамурзина, Т. Назаралиев, М. Тагаев, К. Конкобаев, В. Закирова, Р. Бекжанов, Д. Абдылдаев, С. Өмүралиевалар илимий иштерин жүргүзүп келишти.

Бул сектордо сектор башчы болуп Д. Исаев, Ж. Осмоновалар да эмгектенишкен.

Кийин Терминология сектору кошулуп Лексикология, лексикография жана терминология бөлүмү уюшулган. Бул учурда бөлүм башчы болуп Т. Дүйшөналиева дайындалып, бөлүмдө А. Исабекова, Н. Тажибаева, А. Сагыналиев, Б. Усманбетов, Т. Сыдыкова, А. Шаршенбаев, Г. Базаралиевалар иштеген.

2014-жылы Терминология жана лексикология бөлүмү кайрадан түзүлүп, бөлүм башчы болуп ф.и.д. проф. И. Абдувалиев 2016-жылга чейин жетектеп турду. Бөлүмдө жетектөөчү илимий кызматкер А. Исабекова, илимий кызматкерлер Н. Тажибаева, Т. Курманалиева, Г. Тургунбаева, кенже илимий кызматкер Э. Сардарбековалар эмгектеништи.

ТИЛ ТАРЫХЫ ЖАНА ДИАЛЕКТОЛОГИЯ БӨЛҮМҮ

Тил тарыхы жана диалектология бөлүмү 1959-жылы И.А.Батмановдун демилгеси менен кыргыз тилин салыштырма-тарыхый багытта изилдөө максатында уюштурулуп, аны өзү жетектеген. Алгач Түркология бөлүмү деп аталып, иликтөө ишин Энисей эстеликтерин изилдөөдөн баштайт.

1959-жылы И.А.Батмановдун «Язык енисейских памятников древнетюркской письменности» деген эмгеги жарык көргөн.

1961-жылы Таластан байыркы түрк эстелиги табылып, «Новых эпиграфических находках в Киргизии в 1961 г» деген ат менен 1962-жылы жарыяланды. К.К.Сартбаевдин «Түрк тилдеринин салыштырма грамматикасы» 1962-жылы басылып чыккан.

И.А.Батманов, З.А.Арагачи, Г.Ф.Бабушкиндер тарабынан «Современная и древняя енисейка» аттуу монография 1962-жылы, К.Ашыралиевдин «Орхон-енисей жазма эстеликтериндеги уңгу сөздөр» деген монографиясы 1963-жылы, Ү.Асаналиевдин «Лобнор тилинин кыскача грамматикалык очерки» 1964-жылы С.Сыдыковдун «Тюрко-монгольские лексические параллели» деген монографиясы 1964-жылы чыкты.

«Кутадгу билиг» эстелигинин тилдик өзгөчөлүктөрү» Ү.Асаналиев жана К.Ашыралиевдер тарабынан изилденип, 1965-жылы китеп болуп чыкты. «Источники формирования тюркских языков Средней Азии и Южной Сибири» (1966), «Таласские памятники древнетюркской письменности» (1970, И.А.Батманов), «Тюркские диалекты и их отражения в современных языках» аттуу эмгек коллектив тарабынан жазылып, 1971-жылы жарык көрдү.

Байыркы жазма эстеликтердин текстин тактоо максатында «Памятники древнетюркской письменности Тувы» деп аталган эмгектин үч чыгарылышы жарык көрдү.

1971-жылы И. Батмановдун «Таласские памятники древнетюркской письменности» деген эмгек жарык көрдү. Ошол эле жылы филология илимдеринин кандидаты Ч.Жумагуловдун «Язык сиро-тюркских (нес-торианских) памятников Киргизии» деген монографиясы, андан кийин «Эпиграфики Киргизии» деген сериянын үч чыгарылышы жарык көрдү.

«Орхон-Енисей тексттери» деген эмгек бөлүмдүн кызматкерлери тарабынан С.Сыдыковдун редакциясы менен даярдалып, 1982-жылы чыгарылган. 1984-жылы «Орто Азия – Түштүк Сибирь түрк тилдеринин лексикасындагы ареалдык окшоштуктар жана айырмачылыктар» С.Сыдыков, «Кыргыз тилинин тарыхый лексикасынын очерки» 1991-жылы коллектив, С.Сыдыков, К.Конкобаевдердин «Байыркы түрк жазуусу (VII–X кылымдар)» деген көлөмдүү эмгеги 2001-жылы, Ж. К.Сыдыковдун «Байыркы кыргыз эли – кыргыз тили» аттуу монографиясы жарык көрдү.

Академик И.А.Батманов «Северные диалекты киргизского языка» (1938) аттуу эмгегинде кыргыз тилинин диалектилерин илимий негизде классификациялаган.

Алай говорунун (1946), Лейлек говорунун (1948) материалдары Ж.Ш.Шүкүров, К.К.Юдахиндер тарабынан иликтенип, эмгектери жарык көргөн.

«1954-жылы М.Төрөжанова «Кыргыз тилинин Төлөйкөн говору», «Диалектологиялык материалдарды жыйноо боюнча справочник» түзүп, ал 1955-жылы жарык көрөт. Э.Абдулдаев «Кыргыз тилинин Чаткал говору» (1956), Г.Бакинова «Кыргыз тилинин Ош говорлору» (1956), «Принципы собирания материала по киргизскому языку», Г.Бакинова, С.Кондучалова, С.Сыдыков «Кыргыз тилинин Жалалабат областынын говорлору» (1958), «Кыргыз тилинин Чуй говору» (1959), Т.К.Ахматов

«Кыргыз тилинин Талас говору» (1959) деген эмгектеринде кыргыз говорлорунун лексикалык, фонетикалык, грамматикалык бөтөнчөлүктөрүнө өзгөчө көңүл бурушту.

Э.Абдулдаев менен Ж.Мукамбаевдердин «Кыргыз диалектологиясынын очерки» 1959-жылы жарык көргөн.

Э.Абдулдаев, Г.Бакинова, С.Кондучалова, С.Сыдыков «Тяньшандык кыргыздардын тилиндеги өзгөчөлүктөр» (1960), Э.Абдулдаев, Г.Бакинова, Н.Бейшекеев «Өзбекстандагы кыргыздардын тилиндеги жергиликтүү өзгөчөлүктөр» (1962), Э. Абдулдаев «Кыргыз говорлору» (1966), К.Иманалиев, Ж.Мукамбаев «Памирдик-каратегиндик кыргыздарда» деген эмгектер жарык көрүп, бул эмгектер аталган аймактарда жашаган кыргыздардын тилдик өзгөчөлүктөрүнүн теориялык жана практикалык маселелерин чыгардырган. Н.Бейшекеевдин «Мургабдык кыргыздардын тилиндеги фонетикалык-грамматикалык өзгөчөлүктөр», «Казакстандагы кыргыздардын тилдик өзгөчөлүктөрү» (1964) деген изилдөөлөрү жарык көрдү.

50-жылдардан берки диалектологиялык изилдөөлөрүнүн негизинде Ж.Мукамбаевдин «Кыргыз тилинин диалектологиялык сөздүгүнүн» I тому (1972) «Илим» басмасында жарык көргөн.

Б.М.Юнусалиевдин «Кыргыз диалектологиясы» (1971) «Тандалган эмгектери» (1985) жарык көрдү.

Ж.Жумалиевдин «Анжиян кыргыздарынын тили» (1983), «Фергана кыргыз говорлорунун лексикасы» (1991) аттуу монографиялары жарык көрдү.

А.Ормонбекованын «Кыргыз тилинин Тогузторо говору» (1998), Д.Саттаркуловдун М.Кашкарини «Дивани лугат-ит түрк» эмгеги жана кыргыз тили (түштүк-батыш говорундагы фонетикалык, лексикалык жалпылыктар жана айырмачылыктар)» (2001), С.Жумалиевдин «Манас» эпосундагы диалектизмдер» (С. Орозбаковдун варианты боюнча) (2003), аттуу кандидаттык диссертациялары, С.Сыдыковдун «Енисей жана Таластагы байыркы рун жазууларынын тарыхынан» (2004) деген докторлук диссертациясы корголду.

Бөлүмдү Б.Ө.Орузбаева, С.Кудайбергенов, Ж.К.Сыдыков, С.Сыдыковдор жетектешкен.

Кыргыз тилинин тарыхы жана диалектилери боюнча жүргүзүлгөн изилдөөлөрдү улантыш, бөлүмдүн кызматкерлери «Түркологиялык изилдөөлөр» деген жылдык жыйнакты чыгарышкан.

ГРАММАТИКА БӨЛҮМҮ

Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясында илимий мекеме катары алгач 1924-жылы Түркстан АССРинин Агартуу элдик комитетинде улуттук жазуу, кыргыздардын фольклордук жана этнографиялык материалдарын жазуу, түзүү боюнча комиссия түзүлгөн. Аны 1927-жылдан 1930-жылга чейин профессор К. Тыныстанов жетектеген. 1936-жылдан 1940-жылга чейин Ж. Шүкүровдун жетекчилиги астында **Кыргыз тилин жана жазуусун изилдөө институту** ачылган.

1940-жылы **Тил, адабият жана тарых институту** деп аталып, институттун директору **Ю. Яншансин** болгон. Ал учурда «**Кыргыз тили**» деген бөлүм ачылган.

1939-жылдан 1940-жылга чейин К. Тыныстанов тарабынан түзүлгөн окуу китептери, тактап айтканда грамматикалык негиздери К. Бакеев, Ү. Бактыбаев, Т. Актанов, Н. Макешевдердин авторлугу менен чыгып турган.

1948-жылы **Тил, адабият жана тарых институтунун** директору **К. Сооронбаев** болгон. «**Тил жана сөздүктөр**» деген сектор болуп анда азыркы кыргыз тилинин грамматикасы проблема катары коюлган. Бул секторду ошол жылдары **Х. Карасаев** жетектеген.

1953-жылы **Тил жана адабият институту** деп аталып, институттун **И. А. Батманов** жетектеген. Бул институтта «**Грамматика**» сектору болгон. 1955-жылы «**Грамматика жана диалектология**», 1956-жылы «**Грамматика**» секторлору болуп аталган жана бул секторду 1953–1956-жылдар аралыгында **К. Сартбаев** жетектеген.

1960–1987-жылдары бул сектор «**Азыркы кыргыз тили**» сектору деп өзгөртүлүп, аны **С. Кудайбергенов** жетектеген.

1987–2006-жылдар арасында грамматика бөлүмүн «**Кеп маданияты жана грамматика**» деген аталышта **А. Турсунов** жетектеген.

2006–2016-жылдар аралыгында «**Грамматика**» бөлүмүн **К.Т. Жаманкулова** жетектеген. Бул бөлүм 2009-жылга чейин «**Кыргыз тилинин грамматикасы жана түркология**» бөлүмү, 2010-жылдан бүтүнкү күнгө чейин «**Азыркы кыргыз тили**» бөлүмү деп аталып, ф.и.д. **К.Токтоналиев** жетектеп келет.

МАМЛЕКЕТТИК ТИЛ ЖАНА СОЦИОЛИНГВИСТИКА БӨЛҮМҮ

СССР ИАнын Президиумунун 1976-жылдын 9-сентябрындагы «СССРдин улуттук республикаларында жана автономиялуу областтарында орус тилин үйрөнүү жана колдонуу проблемаларын илимий иштеп чыгуу жөнүндө» №558-токтомун, Координация боюнча кеңештин 1977-жылдын 4-мартындагы 34-сессиянын «СССР Илимдер академиясынын филологиялык мекемелеринин, республикалык академиялардын жана филиалдарынын иштөөсү, орус тилин улуттук мектептерде, жогорку окуу жайларында окутуу жана жайылтуу, илимий методикалык көмөк көрсөтүү жөнүндө» токтомун жүзөгө ашыруу максатында 1977-жылы Кыргыз ССР ИАнын Тил жана адабият институтунун карамагында «**Орус тил сектору**» ачылган.

Кыргыз ССРинин окутуу мекемелеринде орус тилин үйрөтүү үчүн орус-кыргыз тилдерин салыштырма-типологиялык негизде изилдөө жана анын практикалык мааниси каралган.

1977-жылдагы №47-токтомдун негизинде Кыргыз ССР ИАнын Тил жана адабият институтунда Орус тили сектору 1978-жылы толугу менен ишке киришкен.

Бөлүмдү ф.и.к., доцент Кеңеш Садыкович Чоңбашев жетектеген. Сектордо 6 кызматкер эмгектенген, алардын ичинде 1 филология илимдеринин кандидаты, 4 кенже илимий кызматкер, 1 лаборант.

Орус тили секторунун ишмердиги төмөнкү багытта жүргүзүлгөн:

Орус тилинин Республиканын бардык коомдук-экономикалык чөйрөлөрүндө колдонулушу;

Кыргыз-орус кош тилдүүлүгүнүн абалы;

Кыргыз жана орус тилдеринин салыштырма изилдөөлөрү.

Изилдөөлөр эң алгач орус жана кыргыз тилдеринин фонологиялык системаларын изилдөөдөн, элементтердин жалпы жана спецификалык өзгөчөлүктөрүн, алардын артикулятордук жана акустикалык касиеттерин аныктоодон башталган.

1978-жылдын октябрь айында Фрунзе шаарында өткөн: «Азыркы орус тилин жана анын тарыхын пединституттардын улуттук бөлүмдөрүндө окутуу» темадагы Бүткүл союздук илимий конференцияда К.С.Чоңбашев «Кош тилдүүлүк шарттарындагы орус тилинин колдонулушу» деген

темада билдирүү жасаган. Анын негизинде ушул эле жылы К.С.Чоңбашев менен биргеликте мектептерге жардам катарында төмөнкү окуу китептери басылып чыккан:

«Кыргыз тилдүү мектептердин 10-класстары үчүн Орус тили»;

«Кыргыз тилдүү мектептердин 7-классы үчүн орусча адабий окуулар китеби».

Ал эми 1979-жылы Ташкентте өткөн «Орус тили – СССР элдеринин достугунун жана кызматташтыгынын тили» деген Бүткүлсоюздук конференцияда К.С.Чоңбашев «Улуттук мектептер жана жогорку окуу жайлар үчүн орус тили боюнча окуу китептерин жазуу маселелери» деген темадагы доклад жасаган.

Коюлган максаттарды иш жүзүнө ашыруу үчүн «Орус тили секторунун» кызматкерлери тарабынан активдүү иштер жүргүзүлүп келген:

1979–80-жылдары «Орус тилинин кыргыз тилинин өнүгүшүнө жана өсүшүнө тийгизген таасири» аттуу коллективдүү эмгек жазылып, басмадан чыккан.

1980-жылы К.С.Чоңбашев менен биргеликте «Орус жана кыргыз тилдеринин салыштырма грамматикасы. Синтаксис» менен «Айылдык жана жумушчу жаштардын кечки, сырттан окуу мектебинин 8–10-класстары үчүн орус тили» окуу китеби жазылган.

1980-жылы А.Орусбаев менен биргеликте «Кыргыз мектебинин 1–10-класстары үчүн орус тили боюнча программа» иштелип чыккан.

1983-жылдан тартып бөлүмдү ф.и.к. А.Орусбаев жетектеген.

1984-жылы «Улуттук жогорку окуу жайларында орус тилин окутуу» аттуу методикалык колдонмо жана «Кыргызстандын тилдик жашоосундагы орус сөзү» деген темадагы илимий макалалардын жыйнагы негизиндеги коллективдик монография жарык көргөн.

Изилдөөнүн кийинки этабы орусча-кыргызча кош тилдүүлүгүн, республиканын коомдук, саясий, экономикалык жана маданий турмушунун түрүү чөйрөлөрүндө, орто жана жогорку билим берүүдө, өндүрүш жана маданият тармагында орус тилинин колдонулушун изилдөөгө арналган.

1985–87-жылдары бөлүм: «Өнүккөн социалисттик коомдогу СССР элдеринин улуттук тилдери. Азыркы орус тили» багытында иштөөсүн уланткан. Кыргызча-орусча кош тилдүүлүгүн өнүктүрүүдөгү кино искусствосунун, массалык коммуникация чөйрөсүнүн (радио, телеберүүлөр,

басма сөз) ролу, орус тилин колдонуу маселелери социолингвистикалык аспектиде иштелип чыккан, коомдук жана табигый илимдеринде кыргыз жана орус тилдеринин колдонулуусу баяндалып жазылган. Ошол мезгилдин идеологиялык талаптарына ылайык, башка коомдук илимдердегидей эле социолингвистика илиминде советтик жашоону даңазалоо жана «буржуазиялык фальсификацияларды сыңдоо» негизги багыт эле. Изилдөөлөрдүн тематикасы «СССРдеги кош тилдүүлүктүн жана көп тилдүүлүктүн типологиясы, алардын өнүгүү багыттары» деген жалпы союздук темага байланышкан. Бул изилдөөлөрдүн жыйынтыктары «Тилдик процесстер» аттуу коллективдүү монографияда баяндалган («Илим» 1980., 6 б.т.). Китепте республиканын коомдук турмушунун түрдүү чөйрөлөрүндө орус жана кыргыз тилдеринин колдонулушун жана өз ара тийгизген таасирлерин изилдөөнүн жыйынтыктары көрсөтүлгөн, анын көп бөлүгүндө жер-жерлердеги иликтөөлөрдүн материалдары орун алган. Ошондой эле 1987-жылы А.Орусбаевдин «КПССтин тил саясаты жана кыргызча-орусча кош тилдүүлүгүнүн өнүгүшү» деген монографиясы жарык көргөн.

Бөлүм «Орус тили СССР элдеринин улуттар аралык катнашынын куралы. Азыркы орус тили» деген проблеманын бөлүгү болгон «Кыргызча-орусча кош тилдүүлүгү шартындагы орус кеби» деген теманы иштеп чыгууну уланткан. 1990-жылы А.Орусбаевдин «Кыргызстандагы тилдик жашоо (социолингвистикалык аспектиде)» деген кыргыз тилинин адабий жана күндөлүк оозеки формаларынын коомдук-саясий турмушта, массалык коммуникацияда, илимде колдонуу маселелерине арналган монографиясы чыккан. Ошондой эле эмгекте тилдик пландоо жана тилдик жөндөө сыяктуу тилдик саясат проблемалары жана анын компоненттери козголгон.

1990–1992-жылдары «Тилдердин салыштырма типологиясы жана социолингвистика» бөлүмүнүн башчысы болуп п.и.к. Жайнакова Назгүл Төлөмбаева иштеген. 1994-жылынан баштап тилдерди изилдөөнүн жаңы, семантикага таянган методдорун кыргыз тил илимине киргизүү максаты менен «Кыргыз жана орус тилдериндеги семантикалык-функционалдык талаалар» деген темада салыштырма изилдөөлөрдү жүргүзө баштаган. Иликтөөгө тилдеги негизги семантикалык талаалар алынган.

1992-жылдан тартып бөлүмдү ф.и.к. Жамашева Гүлнара Зулумбековна жетектеп келет.

90-жылдары тилдердин салыштырма-типологиялык изилдөөлөр улантылып, «Кыргыз, орус жана кээ бир европалык тилдердин (немис, англис)

функционалдык грамматикасы» салыштырма аспектиде иштелип чыга баштаган. Түрдүү структурадагы тилдерди салыштырма-типологиялык изилдөө үчүн атайын иштелип чыккан бул метод грамматикалык-семантикалык системаларынын чектери дал келбеген тилдерди сыпаттоонун натыйжалуу ыкмасы катары өзүн көрсөттү. «Кыргыз, англис, орус тилдериндеги сыпаттын функционалдык-семантикалык талаасы» (Семантическое поле качественности) – ф.и.к. Жамашева Г.), «Кыргыз, орус, немис тилдериндеги мейкиндик багыттарынын функционалдык-семантикалык талаасы» («Пространственной ориентации») – ф.и.д. Бекбалаев А.), «Убакыттын семантикалык талаасы» («Семантическое поле темпоральности» к.и.к. Сагыналиев А.), «Кыргыз жана орус тилдериндеги сандын функционалдык-семантикалык талаасы» («Функционально-семантическое поле количественности») – к.и.к. Токсоналиева Р.). деген темалар иликтенген.

Бөлүмдүн кызматкерлери эл аралык илимий тажрыйба алмашуу программаларына катышышат. Ф.и.к. Жамашева Г.З. «Фулбрайт», «Айрекс» илимий изилдөө программалары боюнча бир нече жолу Америка Кошмо Штаттарына стажировкаларга барган. Изилдөө жүргүзүүдөн сырткары англис тилдүү студенттерге кыргыз тили боюнча курстарда сабак берип, кыргыз тилин үйрөнүү боюнча колдонмону түзүүдө катышкан. Америкалык «Еге Еуропа» («Азаттык») радиокорпорациясынын кыргыз бюросунда да иштеп келген.

1989-жылы Мамлекеттик тил мыйзамы кабыл алынганда КРда тил саясатына жана мамлекеттик тилди өнүктүрүүгө олуттуу мамиле жасала баштады. Буга байланыштуу 2000-жылдан бери бөлүм «Мамлекеттик тилдин жана тилдик пландоонун теориялык проблемалары» деген жалпы теманын «Кыргыз Республикасынын аймагында мамлекеттик тилди колдонууну камсыздоо боюнча мамлекеттин ишмердиги», «Кыргыз Республикасында рекламанын тилдик өзгөчөлүктөрү», «Кыргыз-орус кош тилдүүлүгү» сыяктуу маселелерин иликтөөдө.

Ошондой болсо да, Советтер Союзу тарагандан кийинки көз карандысыздыктын жылдары буркан-шаркан түшкөн саясий окуялар жана социалдык өзгөрүүлөргө мол келип, илимге да өз таасирин тийгизбей койгон жок. Жалпы Илимдер Академиясы дуушар болгон көптөгөн кыскартуулардан улам 2000-жылы «Салыштырма типология жана социолингвистика» бөлүмдө 3 гана кызматкер калганда бөлүм «Грамматика жана кеп маданияты» бөлүмүнө сектор катары кошулган жана «Тил саясатынын

жана тил пландаштыруунун теориялык маселелери» темасын уланткан, анын ичинде «Мамлекеттик тилди иштетүү багытында кыргыз мамлекетинин иш-аракеттери» (ф.и.к. Жамашева Г.), «Кош тилдүүлүк – лингвистика маселеси катары» (к.и.к. Алымкулова Н.), «Жарнаманын кыргыз тилинде өнүгүшү» (и.к. Р. Маманова) деген маселелер каралган.

2003-жылдан баштап «Кыргыз Республикасында мамлекеттик жана расмий тилдердин функцияларынын өз ара катышы» (Жамашева Г.), «Кыргызча-орусча кош тилдүүлүк шартындагы интерференция кубулушу» (и.к. Маманова Р.) деген темаларда изилдөө иштери жүргүзүлгөн. Изилдөөдө Совет доорунда өкүм сүргөн мамлекеттик улуттар аралык саясаты, анын таасири эне тилибиздин бир гана функциялык жагына эмес, тил системасынын бардык катмарларына кандай таасир бергени талдоого алынган. Бул көрүнүш Советтер Союзунда катуу жүргүзүлгөн жана коммунисттик идеологияга таянган ички саясаттын бөлүгү катары каралышы керек. Ал саясат «советтик улуттарынын өркүндөшү жана жакындашы», «формасы улуттук, мазмуну социалисттик» болгон советтик маданиятын өркүндөтүү ж.б.у.с. идеялар аркылуу ишке ашкан. Ошону менен катар 70 жылга жакын мөөнөттүн арасында кыргыз тили өзүнүн тарыхында эң интенсивдүү мезгилди башынан өткөрүп, олуттуу өзгөрүүлөргө учураган. Бир жагынан, жаңы тарыхый шарттарда кыргыз тилинин функциялары, стилдери кескин көбөйүп, лексикасы байып, жаңы синтаксистик структуралар пайда болсо, экинчи жагынан тилдеги бүтүндөй лексикалык катмарлар колдонуудан чыгып, унутулуп, тилдин ресурстары кемиген; турмуштун жаңы шарттарына, жаңыдан пайда болгон түшүнүктөргө жана реалияларга байланыштуу, ошондой эле башка тилдердин таасири астында кыргыз тилине таандык структуралар, сөздөрдүн семантикасы өзгөрүүлөргө учураган. Ушул маселелер, ошондой эле кыргыз жана орус тилдеринин функцияларынын Совет мезгилинде жана азыркы мезгилде өз ара бөлүнүшү, кыргызча-орусча кош тилдүүлүк шартындагы интерференция маселелери каралган.

2006–2008-жж. тема улантылып, «Тил саясаты боюнча эл аралык документтер жана алардын КРдагы жагдайга берген таасири» (а.и.к. Жамашева Г.) маселесине көңүл бурулган. Өткөн кылымда дүйнөдө орчундуу глобалуу өзгөрүүлөр орун алып, колониялык режимдер урап, ондогон, жүздөгөн мамлекеттер эгемендүүлүккө жетишкен. Элдердин жана улуттардын эгемендүүлүк укуктарына дүйнөнүн коомчулугу көңүл бура баштап, расмий түрдө бир топ эл аралык келишимдер жана декларациялар кабыл алынган. Кыргыз

Республикасы эл аралык коомчулуктун, БУУнун толук укуктуу мүчөсү болгонуна байланыштуу өлкөбүздө кабыл алынган жана иштеп жаткан мыйзамдардын эл аралык нормаларга шайкеш келиши каралган.

2013-жылы «Мамлекеттик тил жана социоллингвистика» бөлүмү кайрадан уюшулуп, «Кыргыз тили жаңы экономикалык шарттарда» деген жалпы тема боюнча иштей баштаган. Эгемендүү Кыргызстандын экономикалык өнүгүшү жана кыргыз тилинин тагдырынын өз ара байланышы, б.а., мамлекеттин экономикалык абалы жана тилдик жагдай, жарандар сүйлөгөн тили алардын ишмердүүлүгү менен байланышы, жарнамадагы кыргыз тилинин өнүгүшү, эмгек рыногундагы тил маселеси жана мамлекеттик тил мыйзамынын аткарылышынын экономикалык маселелери илимий тескөөгө алынат. Тилдердин экономика системасындагы колдонулушун, өзгөчө жумуш рыногунда тилдерге болгон талаптарды изилдөө мамлекеттеги бүгүнкү тилдик жагдайдын жана тилдик саясатынын негизги көйгөйлөрүн аныктоого мүмкүндүк берет. Илимий изилдөөнүн максаты – экономикалык көрсөткүчтөрү менен тилдик жагдайдын параметрлери ортосундагы байланыштарды, жарандардын экономикалык деңгээли алардын тилдерди билүү компетенциясы менен байланыштыгын аныктоо. Төмөнкү маселелер каралган: «Тилдик компетенция жана адамдардын жашоо деңгээли» (ф.и.к. Жамашева Г.), «КРдагы жарнама тилинин өнүгүшү» (а.и.к. Маманова Р.), «Мамлекеттик тил бизнес жана бизнес иш-кагаздарын жүргүзүүдө» (ж.и.к. Дыйканова Ч.), «Кыргыз тилиндеги ишкердик терминдеринин өнүгүшү» (а.и.к. Давлетов М.).

2018-жылдан баштап бөлүмдө иштелип жаткан тема «Мамлекеттик тилдин коомдун маанилүү чөйрөлөрүндө колдонулушу». Изилдөө темалар: «КР тилдеринде көркөм адабияттардын чыгарылышы» (ф.и.к. Жамашева Г.З.), «Мамлекеттик тил мыйзам чыгаруу тармагында» (а.и.к. Давлетов М.), «Мамлекеттик тил басма сөз тармагында» (ж.и.к. Дыйканова Ч.К.), «Мамлекеттик тил дидактика тармагында» (а.и.к. Сагынбеков И.), «Мамлекеттик тил расмий иш-кагаздарында» (к.и.к. Абасова А.), «Мамлекеттик тил сот тармагында» (к.и.к. Баястанов А.), «Мамлекеттик тил теле-радио тармагында» (к.и.к. Аскалиева Г.), «Мамлекеттик тил саламаттык сактоо тармагында» (к.и.к. Мусулман кызы А.).

Республикадагы этно-тилдик жагдайды түшүнүүгө, тил саясатынын келечек стратегиясын иштеп чыгуу үчүн мамлекеттик тилдин колдонулушун жана мамлекеттеринин тажрыйбасын изилдөө бөтөнчө мааниге ээ.

МАМЛЕКЕТТИК ЖАНА ЧЕТ ТИЛДЕР КАФЕДРАСЫ

Чет тилдер кафедрасы англис, немец жана француз тилдери боюнча кандидаттык экзамендерге даярдоо жана аларды кабыл алуу максатында түзүлгөн. Жыл сайын аспиранттарды жана изденүүчүлөрдү даярдоо жана аттестациялоо менен бул кафедра өлкөбүздүн ар түрдүү кесиптеги жүздөгөн илимдин кандидаттарын даярдоого активдүү катышып келет. Алгачкы жылдары чет тилдер кафедрасы Кыргыз илимдер академиясынын президиумунун алдында, 70-жылдардын башынан тартып Тил жана адабият институтунун, кийинчерээк Тил илими институтуна которулган.

Аталган кафедраны К.Ашыров, Ш.Баймурзаева, К.Куротченколор жетектеп келишкен. Ал эми 1975-жылдан тартып 2009-жылга чейин КР УИАнын корреспондент-мүчөсү, филология илимдеринин доктору, профессор Ж.К.Сыдыков жетектеп келген.

Кафедранын окутуу жана илимий-методикалык иштеринде ага окутуучулар Ш.Б. Баймурзаева, А.К. Куротченко, И.В. Секисова, С.Н. Ванинова, Г.А. Лабоженская, С.И. Исаева, Н.И. Гриненко, илимдин кандидаттары Д.Ж. Кадыралиева, М.Т. Какаевалар ийгиликтүү эмгектенип келишкен.

2009-жылы Кыргыз Республикасынын УИАнын Президиумунун алдында Илимий билим берүү программалар борбору уюшулуп, Чет тилдер кафедрасы аспирант жана магистранттар үчүн билим берүү максатында өзүнчө борбордун курамына кирип, доцент Д.Ж. Кадыралиева кафедранын жетекчиси болуп дайындалган. Аталган кафедрада ага окутуучулар: Ш.Б. Баймурзаева, окутуучулар: З.П. Акжолова, Р.К. Каданбаева, В.А. Назирова жана А.Д. Дайыргазиевалар ийгиликтүү иштеп келишти.

2013-жылдын ноябрь айында Илимий билим берүү программалар борбору жоюлуп, кафедра кайрадан Ч.Айтматов ат. Тил жана адабият институтунун курамына кирген.

2017-жылы институттун Окумуштуулар кеңешинин чечимине ылайык, кафедранын аталышы Мамлекеттик жана чет тилдер кафедрасы болуп өзгөртүлдү.

2009-жылдан бери аталган кафедраны доцент Д.Ж. Кадыралиева ийгиликтүү жетектеп келе жатат.

Азыркы учурда кафедрада ф.и.к., доцент Д.Ж. Кадыралиева, ага окутуучулар: С.С. Касмалиева, В.А. Назирова, Г.К. Базаралиева, А.Д. Дайыргазиевалар эмгектенип келе жатышат.

КОЛ ЖАЗМАЛАР ФОНДУСУ

Фольклордук чыгармалар адамзат коомунун тарыхы менен эриш-аркак жашап, эл турмушундагы бардык көрүнүштөрдү өз тулкусуна кармап турат. Эл тарыхы канчалык узак болсо, ошончолук мезгил фольклор тарыхына да тиешелүү. Ата-бабаларыбыз башынан кечирген тарыхында. Турмуш тиричилигинде болгон бардык окуялардын, тажрыйбалардын, коомдук мамилелерин көркөм сөздүн ар кыл жанрлары аркылуу таасын чагылдырып берген. Бул элдик мурас – кыргыз элинин байыртадан берки дүйнөгө болгон көз караштарын, жашоо образдарын, каада-салттарын, тарыхын көркөм чындык аркылуу таамай чагылдырып бере турган асыл дүйнө, кунсуз мүлк. Ал чыгармалар элдик редакциянын элегинен өтүп, муундан-муунга мурасталып келе берген. Элдин көркөм дүйнөсү, руханий потенциалы жараткан не бир укмуш көркөм дөөлөттөрүбүз **азыркы учурда китеп түрүнө келтирилип**, компьютерлештирип кийинки муундарга түбөлүк маданий мурас болуп калууда. Ошол баа жеткис МУРАС УИАнын **Кол жазмалар бөлүмүндө сакталып турат.**

Улуттук илимдер академиясындагы Тил жана адабият институтуна караштуу Кол жазмалар фондусу (КЖФ) атайы бөлүм катары иштейт. Фондунун карамагында эски басылмалар жана кол жазма китептерин, республиканын аймагында жашап жаткан элдердин фольклору, этнографиясы, тарых жана тили боюнча жазмаларды топтоо, сактоо, иреттөө, изилдөө жана жарыялоо боюнча иш алып барат. Анын уюштурулушу 1922-жылы Түркстан мамлекетинин окумуштуулар кеңешинин астындагы казак-кыргыз Билим комиссиясынын иши менен байланыштуу. Ошол учурдан тартып «Манас» жазылып, КЖФнын кору түптөлө баштаган. Орто Азия республикалары өз алдынчалыгын алгандан кийин, 1924-жылдын апрелинде Кыргыз автономия областынын Эл агартуу комитетинин астында Билим комиссиясы кайра түзүлгөн. Ал Кыргызстанда жүргүзүлүп жаткан илим изилдөө иштерин багыттап, тескеп туруу үчүн уюштурулган. Билим комиссиясынын эң алгачкы баштаган иштеринин бири – калк арасынан элдик оозеки чыгармаларды жазып алуу, топтоо жана изилдөө болгон. 1926-жылы комиссиянын мүчөлөрү К. Мифтаков, А. Шабданов жыйналган материалдардын негизинде кыргыз фольклорун түрлөргө бөлүштүрүү, кол жазмаларды паспорттоштуруу, системага келтирүү боюнча алгачкы иштерди жасашкан. 1926-жылдын декабрында, Кыргызстандын борбордук музейи түзүлүп, бардык

жыйналган материалдар анын карамагына өткөрүлгөн. Ал эми 1928-жылы, Фрунзе Крайтаануу институту ачылып. Анын негизги милдеттеринин бири элдик оозеки чыгармаларды, баарыдан мурда «Манасты» жыйноо, сактоо, изилдөө деп аныкталган. Ошол кездерге чейин топтолгон кол жазмалардын бардыгы ушул институтка толук бойдон өткөрүлүп берилген. Ал 1930-жылы Кыргыз АССРинин Эл агартуу комиссариатынын астында Маданий курулуш институту болуп кайра курулган. 1936-жылдын май айында ал Тил жана жазуу илим изилдөө институтуна айланган. 1940-ж Кыргыз ССР ЭКСинин алдында Тил, адабият жана тарых илим изилдөө институту түзүлүп, **кол жазмалар** толугу менен ошол институттун карамагына өткөн. 1954-жылы Кол жазмалар фондусу ал институттан бөлүнүп чыгып, СССР ИАнын Кол жазмалар фондусунун карамагына өткөн. Ошондон тартып 1968-ж. Кыргыз ССР ИАнын Тил жана адабият институтуна Кол жазмалар жана жарыялоо сектору болуп өткөнгө чейин Академиянын Президиуму алдындагы Коомдук илимдер бөлүмүнүн бир бөлүкчөсү болуп келген. 1968–87-жылдары Тил жана адабият институтунун, 1987-жылдын сентябрь айынан баштап, Академиянын Коомдук илимдер бөлүмүнүн астында өзүнчө бөлүм болуп иштеп келип, кийинчерээк Тил жана адабият институтунун карамагына кайрадан өткөн. Кол жазмалар фондусунун кылымга чамалаш тарыхында, элдик чыгармаларды жыйнап, КЖФга тапшырууда: Ы. Абдырахманов, К. Мифтаков, Х. Карасаев, Т. Байжиев, Р. З. Кыдырбаева, К. Жумабаев, К. Кыдырбаева, С. Мусаев, Э. Абдылдаев, К. Кырбашев, З. Мамытбеков, А. Токомбаева, Т. Абдыракунов, С. Закиров, А. Жайнакова, Ф. Ирисов, Б. Кебекова, Б. Керимжанова, С. Бегалиев, Р. Сарыпбеков, А. Тайгүрөңов, С. Байсалов, О. Сооронов, Буудайбек Сабыр уулу, Ж. Казакбаев, К. Ибраимов, М. Мукасов, Г. Орозова, Р. Мээрканова сыяктуу окумуштуу-жыйноочулар өтө көп эмгек жумшашкан. Ар кыл жылдарда Кол жазмалар фондусун жетектеп келишкен төмөндөгүдөй Бөлүм башчылары болгон: Турусбекова Г., Камалетдинова Н., Альбина З. Н., Ворошилова С. М., Жантөшова Д. К., Жакшылыкова У., Токомбаева А., Закиров С., Байходжоева С., Караев Ө., Орозова Г., Садыков К., Сооронов О., Кырбашев К., Мукасов М. Азыркы учурда, КЖФны филология илимдеринин кандидаты Асел Исаева жетектеп жатат. 8 илимий кызматкер иштейт. Алардын экөө филология илимдеринин кандидаттары, 3 илимий, 3 кенже илимий кызматкер эмгектенишет. Алардын күчү менен «илимий сыпаттамалар» жана кол жазмалардын электрондук варианттарын түзүү иштери жүргүзүлүүдө.

Этот фонд 20-жылдарынан бери тарта көптөгөн окумуштуулардын энтузастардын күчү менен чогултула баштаган материалдардын бүтүгө чейин улам бир кызыктуу чыгармалар менен толукталып келе жатат. Азыркы күндө, кол жазмалар фондусунда атайы инвентарь номерлер берилген фольклордук, тарыхый, этнографиялык, лингвистикалык жана сейрек кездешүүчү кол жазмалардын түп нуска үлгүлөрү сакталып турат. Алсак:

1. «Манас» – 891 папка
2. Фольклор – 954 папка
3. Атайын фонд – 202 папка
4. Адабият таануу – 335 папка
5. Тарых – 890 папка
6. Лингвистика – 419 папка
7. Эски басылмалар – 860 папка
8. Акын поэзиясы – 250 папка
9. Жазуучулар – 144
10. Магнит ленталар – 232

Бардыгы: 5177

Тексттер араб, латын, кирил ариптеринде жазылган. «Манас» эпосунун варианттары 1922-жылдан бери тарта кагазга түшүрүлө баштаган (Ч. Валиханов, В. В. Радловду эске албаганда). Бүгүнкү күндө КЖФ да 41 манасчынын варианттары сакталып турат. С. Орозбаков, Тоголок Молдо, С. Каралаев сыяктуу алп манасчылардан тартып Шапаков Момушка чейинки манасчы, семетейчилердин түп нуска тексттерин өз-өзүнчө инвентарь номер менен белгиленип, «Манас» эпосуна арналган атайы жасалган темир шкафта аяр сакталууда. «Манас» эпосун жыйноо иши 1922-жылдан бери тарта үзгүлтүксүз жүргүзүлүп келе жатат (Ч. Валиханов, В. Радловдорду эсепке албаганда). Бүгүнкү күндө, ТАИнин директору, академик А. Акматалиев «Манас», «Семетей», «Сейтек» эпосторунун тексттерин басмадан чыгаруу демилгесин көтөрүп, ал демилге иш жүзүнө ашырылып жатат. Алсак, КЖФ дагы толук текстти жарыяланбаган С. Орозбаков, С. Каралаев, Тоголок Молдо, М. Мусулманкулов, М. Чокморов, Ж. Кожеков, Б. Сазанов сыяктуу залкар манасчылардын тексттерин жарык көрдү. КЖФ да сакталып турган бардык манасчылардын тексттерин китеп кылып басмадан чыгаруу максаты – жакын арада ишке ашат деген үмүттөбүз.

Ошондой эле, КЖФ дагы материалдардын дээрлик баардыгынын электрондук вариант түзүлүп, интернетке киргизилди. Булардан сырткары ар бир папкадагы материалдарга «паспорттоштуруу» жүргүзүлүп, кыскача мазмун аннотациялар жазылып, «илимий сыпаттамалар» берилүүдө. Бул иш азыр кызуу жүрүп жаткан учуру.

Фольклордук материалдар 954 папкада сакталып, КЖФ дагы материалдардын негизги бөлүгүн түзөт. Кыргыздар жашаган бардык жерлерден жыйналып алынган эбегейсиз мол материал кылым карыта КЖФ да сакталып, институттун илимий кызматкерлери тарабынан иликтөө алкагына алынып, четинен китеп болуп чыгып жатат. Акыркы жылдарда элдик маданий казынабызды китеп формасына келтирип, кайра элге тартуулоо иши кызуу колго алынды. Алсак, КЖФ дагы материалдардын негизинде «Эл адабияты» сериясынын 30 томдугу; «Залкар акындар» сериясынын 8 томдугу; «Залкар акындар» сериясынын 8 томдугу; «Ай-тыштар» сериясынын 4 томдугу жарык көрдү. Фольклор бөлүмүндөгү ар бир папкага, илимий сыпаттама жүргүзүлүп, ал иш аяктоо стадиясына жетип калды.

Атайын фонд (202). Кийинчерээк, материалдардын идеялык мазмунуна карата өзүнчө бөлүнүп калган. Советтер Союзундагы идеологияга үндөшпөйт деп, К. Тыныстанов, Молдо Кылыч, Е. Поливанов сыяктуу акын, окумуштуулардын эмгектерин «ачык фонддон» алынып, өзүнчө шкапка салып коюшкан. Аларды жалпы окурмандардын пайдалануусуна тыюу салынган. Окумуштуулар гана директордун улуксааты менен пайдаланган. Азыр андай тоскоолдуктар жок.

«Адабият» деп аталган бөлүмчөдөн (335) жеке авторлордун өздүк чыгармалары сакталып турат. Мында, көзү өтүп кеткен А. Осмонов, Ж. Бөкөнбаев, Мукай Элебаев сыяктуу көрүнүктүү акын-жазуучуларыбыздын өздүк архивдерди, чыгармаларынын түп нуска (оригиналдары) үлгүлөрү сакталып турат. Алардын ар бир папкасы боюнча «илимий сыпаттама» жазылып жатат.

«Тарых» бөлүгүндө (890) элибиздин тарыхына, этнографиясына байланыштуу материалдар топтолгон. Алардын саны 890 папка. Илимдер академиябыздын «Тарых» институтунун илимий кызматкерлеринин күчү менен чогултулган өтө баалуу тарыхый материалдар чогултулган. Ал материалдарды чогултуу үчүн ошол институттун кызматкерлери мезгил-мезгили менен экспедицияларга чыгып турушкан.

Алдыңкы кышкыктын (419) папкага салынган материалдар (бар).
Тил үчүн окутуучулардын татаал дилалогиялык өкпөдөткөнүндө улаш-
туурун, кыргыздардын кышкыктын атуулу Жерге-Тал, Мурдаб, Бөрүбаштан жерге-
риден бөрүбашуу, ак жашта калган кыргыздардын сүйлөшкөн сөзүндө кышкыктын,
сөздөрдө кышкыктын мисалы үчүн баалуу материалдарды жоготуу жөнүндө.

Түп нускаларды сапаттуу сактоо үчүн колдон келген бардык аракеттер жасалып жатат. Директорубуз А. Акматалиевдин түздөн-түз ийгилишүүсү менен Эл аралык ТИКА, Сорос фондулары бир аз болсо да ремонттоо иштерине жана техкаржат жагынан жардамдарын аяшкан жок. Натыйжада, Кол жазмаларды сактоого коюлган бардык талаптарга жооп берет.

ФОЛЬКЛОР ЖАНА АКЫНДАР ПОЭЗИЯСЫ БӨЛҮМҮ

Маданий курулуш институту Кыргыз тили жана жазуу институту болуп кайра түзүлөт. Бул институтта «Фольклор жана этнография» деген сектор ачылат. Ушул аталган мекемелерде алгач, XX кылымдын 30–40-жылдарында З.Б.Бектенов, Г.А.Самарин, Ы.А.Абдрахманов, К.Рахматулин, М.Богданова, Ө.Жакишев, Т.Саманчиндер иштеген.

Натыйжада 1938-жылдан баштап «Эр Төштүк», «Кожожаш», «Курманбек», «Кедейкан», «Жаныш, Байыш», «Олжобай менен Кишимжан», «Саринжи, Бөкөй» ж.б. көптөгөн кенже эпостор, элдин оозеки чыгармачылыктын жөө жомок, поэма, макал-лакап, тамсил, табышмак, лирикалык ырлар, каада салт ырлары сыяктуу өтө бай жанрларынын текстери жарык көрө баштайт.

Т.Сатылганов, Тоголок Молдо, Б.Алыкулов, К.Акиев, О.Бөлөбалаев, А.Үсөнбаев ж.б. акындардын чыгармаларынын жыйнактары түзүлүп, изилдөө жүрөт.

1960-жылы 26-майдагы Институттун дирекциясынын жана Окумуштуулар Кеңешинин чечими менен «Октябрь революциясына чейинки адабият» деген сектор «Фольклор жана акындар поэзиясы» деп аталат. Бөлүмдүн пландары акындар чыгармачылыгын, фольклордун («Манастан» башка) бардык жанрларынын тарыхын жана теориясын изилдөөгө багытталат. Сектордун башчысы ф.и.к. Жаки Таштемиров болгон. Сектордо С.Байхожоев, С.Закиров, Б.Кебекова, А.Токомбаева иштеген. 1980–86-жылдары С.Байхожоев, 1986–2013-жылдары Б.Кебекова бөлүмгө жетекчилик кылган. (Справка и сведения о деятельности института Языка и литературы Кирг. ССР за 1955–1960 гг. Архив. Ф.№9.Оп.1.ед.хр.69, за 1961–1965 гг. Архив. Ф.№9.Оп.1.ед.хр.77)

Фольклор жана акындар поэзиясы бөлүмүндө тарыхый мааниси бар илимий-практикалык иштер аткарылып, кыргыз фольклористика илиминин өсүшүнө чоң эмгек сиңирилген. 1973-жылы «Кыргыз элдик оозеки

чыгармачылыгынын тарыхынын очерки», 1988-жылы «Акындар чыгармачылыгынын тарыхынын очерктери» деген коллективдүү фундаменталдуу эмгектер жазылып, жарык көргөн. Мындан сырткары ар бир илимпоздун жеке-жеке изилдөөлөрү жазылып, кыргыз фольклорунун бардык жанрлары боюнча изилдөөлөр жүрүп, текстери жарык көрдү. Акындар чыгармачылыгына Кыргызстан Эгемендүү Мамлекет болгондон кийин өзгөчө көңүл бөлүнүп, бүгүнкү күндө Калыгул, Арстанбек, Жеңижок, Эсенаман, Үмөтаалы, Нурмолдо, Молдо Багыш, Молдо Кылыч, Молдо Нияз ж.б. сыяктуу дээрлик бардык акындардын чыгармаларынын текстери жарык көрүп, изилдөөлөр жүрдү.

Фольклор жана акындар поэзиясы багытында өмүр бою эмгектенген Ж.Таштемиров, С.Байхожоев, Ж.Субанбеков, С.Закиров, Ш.Үмөталиев, Б.Кебекова, М.Сырдыбаев, П.Ирисов, Ж.Төлөева, Т.Абдыракунов, К.Ботояров, К.Ибраимов, С.Кайыпов, К.Байжигитов, М.Мукасов, Г.Орозова, А.Обозканов сыяктуу таланттуу илимпоздорубуз менен сыймыктанарбыз. Алардын талыкпаган эмгегинен «Кыргыз адабиятынын тарыхы» (10 томдук) (Б.2002), «Эл адабияты» сериясы, «Залкар акындар» сериясы, «Айтыштар» сериясы, «Кыргызстан Улуттук энциклопедиясы», «Кыргыз адабияты» энциклопедиясы, Токтогулдун энциклопедиясы сыяктуу фундаменталдуу эмгектер жарык көрдү.

Бүгүнкү күндө улуу көч уланып, кыргыз фольклористикасын жана акындар поэзиясын изилдөө жаңы багытта, улуттун кызыкчылыгын көздөө менен изилденип, оозеки сөз өнөрүнүн бардык өзгөчөлүгүн ачып берүү багытында иштер жүрүп жатат.

«МАНАС» БӨЛҮМҮ

Кыргыз элинин укмуштуу эпосу «Манас» баатырлыкты, ар-намысты, патриоттуулукту даңазалаган чыгарма. «Манас» эпосу – кыргыздар башынан өткөргөн тарыхты гана эмес, турмуш-тиричилигинин түрүү жактарын: этникалык курамын, чарбачылыгын, күндөлүк тиричилигин, каада-салтын, адеп-ахлагын, жүрүм-турум эрежелерин, жаратылышка болгон мамилесин, дүйнөтаанымын, диндик түшүнүгүн, астрономиялык, географиялык билимдерин, элдин поэтикасын жана тилин кеңири арымда чагылдырган нукура элдик көркөм дөөлөт. Ал элдик оозеки чыгармачылыктын дүйнөлүк казынасында өзүнчө, өзгөчө орунда турат.

«Манас» эпосу жалпы кыргыз фольклорунун ичиндеги өтө маанилүү, ардактуу орунда туруп, ата-бабаларыбыздын бизге тартуулаган улуу мурасы. Ч.Айтматовдун сөзү менен айтканда: «Манас» кыргыз элинин рухий байлыгынын туу чокусу».

Кыргыз Улуттук илимдер академиясындагы Тил жана адабият институтунда «Манас» бөлүмү иштейт. Ал, эпостун тексттерин жыйноо, жарыялоо жана комплекстүү изилдөө иштерин жүргүзөт. 1924-жылы Ташкентте уюштурулган академиялык борбордун кыргыз бөлүмү 1925-жылы Фрунзеге көчүрүлүп, Кыргызстандагы илимий иштерди координациялаган. Илимий комиссия катары кыргыз тилинде окуу китептерин түзү жана элдик оозеки чыгармаларды жыйноо, системага салуу иштерин жүргүзгөн. Илимий мекеме 1928-жылы Крайтаануу институтуна, 1930-жылы Маданий курулуш институтуна, 1936-жылы Кыргыз тили жана жазмасы илим изилдөө институтуна, 1941-жылы Кыргыз ССР ИАнын тарых, тил жана адабият институтуна айландырылган. Анда кыргыз тили, тарых жана «Манас» эпосу деген үч сектор болгон. «Манас» секторунун уюшулушу менен «Манас» эпосуна абдан жакшы көңүл бурула баштаган. 1942-жылы институтта фольклор жана этнография бөлүмү ачылып, «Манас» сектору ошол бөлүмгө кошулат. 1943-жылы «Манас», фольклор өзүнчө бөлүм болуп, элдик оозеки чыгармачылык, «Манас» эпосу боюнча илим изилдөө иштерин жүргүзгөн. 1948–56-жылдардын аралыгында фольклор жана «Манас» эпосу бөлүмү Кыргыз адабияты бөлүмүнө кошулуп, «Манас» эпосун жыйноо, изилдөө жана басмага даярдоо иштери Адабият бөлүмүнүн алкагында жүргүзүлгөн. Кыргыз фольклорун тарыхый аспектиде карап чыгуунун, өзгөчө, «Манас» эпосунун проблемалык маселелери боюнча изилдөөчүлөрдүн негиздемесинде, «Манас» секторун кайрадан уюштуруу маселеси күн тартибине коюлду. 1956-жылы институттун тутумунда «Манас» сектору уюштурулуп, илимий кызматкерлердин милдети «Манас» эпосунун көптөгөн варианттарын изилдеп үйрөнүү болгон. Институттун Кол жазмаларды сактоо жана жарыялоо фондусунда (КЖФ) 40тан ашуун эпостун варианттары сакталып турат (С.Орозбаков, С.Каралаев, Тоголок Молдо, М.Мусулманкулов, М.Чокморов, Б.Сазанов, Д.Кочукеев, А.Тыныбеков, Ы.Абдырахманов, А.Рысмендеев, С.Молдокеева, К.Атабеков, Ш.Азизов ж.б.). «Манас» бөлүмүнүн кызматкерлери варианттарды үйрөнүү менен гана чектелбестен, эпосту дагы эл арасынан жыйноо, жыйналган материалдарды жарыялоо жана изилдөө

иштерди жүргүзүшкөн. Ошого иштерди уюштурууда Б.М.Юнусалиев өтө чоң өлчөс жумшарган. Анын түздөн-түз жетекчилиги менен «Манас» үчил-тичилиги курама варианты жарык көргөн. «Манастын» 1-2-томдуктарын К.Масанов түзүп, баш сөзүн Б.М.Юнусалиев жазган (1958). «Семетей» бөлүмүн А.Токомбаев түзүп, баш сөзүн Б.Керимжанова жазган (1959), «Сейтек» бөлүмүн Т.Сыдыкбеков түзүп, баш сөзүн К.Асаналиев жазган (1960). Сектордун кызматкерлери 1970-1990-жылдардын аралыгында С.Орозбаков менен С.Каралаевдин варианттарын басмага даярдашкан. Натыйжада, «Манастын» Ч.Айтматовдун башкы редакторлугу астында 1978-1982-жылдарда С.Орозбаковдун варианты 4 том, С.Каралаевдин ва-рианты 5 том болуп жарык көрдү («Манас» – эки китеп, «Семетей» – эки китеп, «Сейтек» – бир китеп). Ошого удаа эле «СССР элдеринин эпосу» сериясынан С.Орозбаковдун вариантынын негизинде «Манастын» төрт китеби орус, кыргыз тилдеринде Москвада жарык көрдү.

«Манас» секторунун илимий кызматкерлери (С.Мусаев, Р.З.Кыдырбаева, Б.Керимжанова, Э.Абдылдаев, З.Мамытбеков, К.Кыртбаев, А.Жайнакова, М.Мамыров, Р.Сарыпбеков, О.Соороноз ж.б.) институттун жыйында жаз жарыялоо менен катар эпостун ар кыл аспектини изилдөөгө кайрылып, ар кыл темадагы илимий иштерди жүргүзүп, монографиялык эмгектерди жаратышты. Алсак: Кыдырбаева «Манас» эпосунун генезиси» (1980), Мусаев С. «Эпос «Манас» (1979), Абдылдаев Э. «Манас» эпосунун тарыхый өнүгүшүнүн негизги кыялы (1981), Кыртбаев К. «Манас» эпосунун стили (1983), Жайнакова А. «Семетей» эпосунун тарыхый-генезисологиялык негизи (1982), Сарыпбеков Р. «Манас» эпосунун баатырдык мотивдеринин эволюциясы (1988) сыяктуу эмгектер иштери менен манастануу илимин жаңы баскычка көтөрүшкөн. Бул эпостун жаралуу доорун, тарых менен байланышын, тилге жасалган варианттын идеялык көркөмдүгү өзгөчөлүктөрүн, композициясын жана сюжет курулушунун варианттардын жасалмачылыктарын жана өзгөчөлүктөрүн, айтуучулук чеберчилигин, илимий изилдешин, манастануу илиминде зор салым коюлушту. Ошондой эле, эпосто арнаалган ар кандай темаларга симпозиум, конференциялар өткөргүчү активдүү катышышты.

1989-жылдан бери бүткүл «Манас» сектору «Манас» эпосун композиторлордун башкы бөлүмүнө айландырылып, аны философиялык, тарыхый, этнографиялык, жумушчулук, илимий-методикалык аспектилде изилдөөнү жана өнүктүрүү максатында жашыл иштер менен толуктады.

«Манас» бөлүмүнүн кызматкерлери С.Орозбаков, С.Каралаевдин варианттарынын академиялык басылышын басмага даярдап, жарыкка чыгарышты.

Мындан тышкары «Манас» эпосунун эки томдон турган энциклопедиясын, «Манас» сөздүгүн даярдоого активдүү катышышты. Сагымбай, Саякбай энциклопедиясынын жаралышында да бөлүмдүн кызматкерлери зор күч жумшашты. Жакынкы жылдарды эле залкар манасчылар Т.Молдо, Ш.Рысмендеев, М.Мусулманкулов, Б.Сазанов, М.Чокморов, А.Рысмендеев, Ж.Кожековдордун варианттарын «Манас» бөлүмүнүн кызматкерлери башында туруп, басмага даярдашып, алар жарык көрдү. Ушундай албан иштерди уюштуруп, каражат таап, бөлүмдүн ишин алга сүйрөп жаткан А.А.Акматалиевдин эмгеги абдан зор болгон.

Фольклор жана «Манас» эпосу бөлүмү уюшулгандан «Манас» бөлүмү болгонго чейин бул илимий мекемени ар кыл жылдарда: М.И.Богданова, З.Бектенов, Б.Керимжанова, Ө.Жакишев, Р.З.Кыдырбаева, С.Мусаев, А.Жайнакова, А.Акматалиевдер жетектеп келди. Азыркы күндө, фольклор жана «Манас» бөлүмдөрүнө М.Көлбаева жалпы жетекчилик кылат.

КЫРГЫЗ АДАБИЯТЫ БӨЛҮМҮ

Кыргыз адабияты бөлүмү бүгүнкү күндө КР УИАнын Ч.Айтматов атындагы Тил жана адабият институтундагы негизги бөлүмдөрдүн бири. Бул бөлүмдүн алкагында ушул күнгө чейин кыргыздын улуттук жазма адабиятынын жаралып, калыптанышынан тартып, бүгүнкү күндөгү өнүгүш абалына чейинки тарыхый, теориялык маселелери адабиятчы окумуштуулар тарабынан ар кыл өңүттө кеңири илимий изилдөөгө алынып, көптөгөн илимий макалалар, монографиялар, диссертациялык изилдөөлөр жазылды. Кыргызстандын Илимдер академиясынын Тил жана адабият институтунун курамында «Совет доорундагы кыргыз адабияты» деген аталыштагы өзүнчө атайын бөлүм 1956-жылы түзүлгөн.

Совет өкмөтү бийликти колуна алган күндөн тартып идеологиялык максатта көркөм адабиятка өзгөчө маани берип, ар кандай партиялык көрсөтмө, чечим, токтомдорду байма-бай кабыл алып, камкордук кылганына карабастан, ошондой эле Кыргызстанда түзүлгөн алгачкы улуттук илимий уюм – Кара кыргыз илим комиссиясынын (1924) башкы максаттарынын бири улуттук жазма тилди калыпташтыруу, фольклордук материалдарды,

анын ичинде элдик оозеки көркөм сөз мурастарын жыйыноо, системага салуу, кыргыз тилинде окуу китептерин түзүү болгондугуна карабастан, кыргыздын улуттук адабияттаануусунун өз алдынча илимий багыт катары пайда болуу мезгили ХХ кылымдын 40-жылдарынын соңуна туура келет.

Ырас, 1928-жылы түзүлгөн Крайтаануу институту, кийин анын база-сында кайра түзүлгөн Маданий курулуш институту (1930), кийин Кыргыз тили жана жазмасы илим изилдөө институту (1936), Тил, адабият жана тарых институту (1941), Тил жана адабият институту (1954) болуп өзгөргөн илим изилдөө институтунун курамында улуттук көркөм сөз өнөрүнө байланыштуу маселелер боюнча азынөөлөк илимий-практикалык иштер алгач «Фольклор жана этнография» деген аталыштагы сектордо, кийин «Фольклор жана «Манас» эпосу» сектору деп аталган бөлүмдөрдө аткарылган. 1948–1956-жылдары бул бөлүм «Адабият сектору» деп аталып, ушул бир бөлүмдүн ичинде элдик оозеки чыгармачылыкты, ырчылар поэзиясын, жазгыч акындардын чыгармачылыгын жана совет доорундагы кыргыз адабиятын изилдөө боюнча иштер жүргүзүлүп келген.

Кыргыздын ХХ кылымдын жыйырманчы жылдарында жаралган жаңы типтеги жазма адабиятынын, ошондой эле аны илимий иликтөөгө алып, баа берүүчү улуттук адабият таануу илиминин жаралып, өнүгүү жолуна түшүшү тарыхы нечен миңдеген кылымдык доорлорду камтыган элдик оозеки чыгармачылыктын тажрыйбасынан жана анда иштелип чыккан элдик эстетикалык ойлордон башат алат. Ошентсе да профессионализм деңгээлиндеги адабий чыгармачылык жана адабият таануу илиминин жаралышы үчүн бул жетишсиз. Ал үчүн ага шарт түзүүчү өзгөчө коомдук-тарыхый, социалдык-маданий кырдаал керектелет. Биринчи иретте жазуу маданияты өнүгүш керек жана жазма создук таралуу механизмдери иштелип чыгыш керек. Экинчиден, жалпы, жеке, өзгөчө белгилерди аныктап, тактап, топтоого бөлүп, салыштырып, өнүгүп-өзгөрүү динамикасына баа берип изилдеш үчүн белгилүү бир деңгээлде топтолгон фактылык материалдар, тажрыйба талап кылынат. Ал эми илимий ой жүгүртүү үчүн зарыл болгон биринчи шарт ХХ кылымдын жыйырманчы жылдарынан тартып жолго коюла баштаганы менен тарыхый-теориялык илимий жыйынтыктарды чыгарууга, тастыктап далилдөөгө негиз болуп берүүчү адабий тажрыйбанын жетишсиздиги 40–50-жылдарга чейин созулду.

Кыргыз адабият таануусу өзүнүн алгачкы этабында окурмандык пикир, адабий сын, публицистикалык маанайдагы обзордук макала

таризинде жаралып, орус адабият таануусунун жана жазма адабияты мурдараак өнүккөн союздук республикалардын адабий илиминин тажрыйбаларына таянып өнүгүү жолуна түшкөн.

Улуттук адабий кыртышта сынчыл жана илимий ойломдун көрөңгөлөнүшүндө, жаңы типтеги адабий-эстетикалык түшүнүктөрдүн орун ала баштоосунда алгачкы коомдук активисттер, журналист, адабий сынчылар Т. Жолдошев, Б. Данияров, М. Дөгдүров, К. Рахматуллин, Ө. Жакишев, Ы. Тойчиновдордун демилгечил аракеттери, К. Тыныстанов, А. Токомбаев, М. Элебаев, К. Маликов сыяктуу жазуучу, акындардын жигердүү чыгармачылык ишкердиктеринин ролу зор. Ошентсе да, Т. Жолдошевдин жыйырманчы жылдар жазган «Көрктүү адабиятыбыз жана акындарыбыз», «Октябрь жана кыргыз адабияты», «Кайгылуу Какей», «Кызыл гүл» жыйнагында баш сөз» аттуу макалалары, А. Токомбаевдин «Формализм жана натурализм тууралуу» (1936), Ы. Тойчинов «Кыргызстандын он жыл ичиндеги көркөм адабияты», Ж. Дөгдүров «Социалчыл реализм тууралуу» (1934) ж.б.у.с. макалалар профессионал сындын жана адабият таануунун талабынан алыс турган, үйрөнчүк деңгээлдеги аракеттер.

Илимдер академиясынын кызматкерлери М. Богданова, Ө. Жакишев, Т. Саманчин жана К. Рахматуллиндер тарабынан жаралган «Кыргыз адабиятынын очерктери» 1943-жылы Кыргызстандан, М. Богданованын «Кыргыз адабияты» деген тарыхый очерки 1947-жылы Москвадан жарык көргөн.

1947-жылы кенже илимий кызматкерлер Б. Керимжановага «Акын Ж. Бөкөнбаевдин чыгармачылыгы», Ж. Самагановго «Кыргыз эл акыны А. Токомбаевдин чыгармачылыгы» деген темада календарлык план бекитилет. 1948-жылы филология илимдеринин кандидаты Т. Саманчин календарлык план катары өзүнө «Кыргыз адабиятында көркөм прозанын жаралышы жана өнүгүшү» деген теманы бекиттирип алат. Бул аталган үч теманы Илимдер академиясынын тарыхындагы адабияттаануу багытында бекитилген алгачкы илимий темалар деп атасак болот. Бирок, тилекке каршы, Т. Саманчин 1946-жылы жарык көргөн «Молдо Кылыч – жазгыч акын» деген китеби (бул анын диссертациялык изилдөөсүнүн жыйынтыгы) үчүн 1949-жылдан тартып күнөөлөнүп, 1950-жылы камалып, Ж. Самаганов иштен бошонуп кеткендигине байланыштуу белгиленген темалар өз учурунда аткарылбай калган. Ал эми Бүбү Керимжанова бекитилген теманын негизинде 1950-жылы диссертация жактап, 1953-жылы «Жоомарт

«Бекенбаев» деген чакан китепчесин жарыялаган. Б. Керимжанова совет доорундагы кыргыз адабияты адистиги боюнча диссертация жактап, илимдин кандайдыр даражасына ээ болгон биринчи окумуштуу.

50-жылдардан баштап совет доорундагы кыргыз адабияты боюнча илимий монографиялар биринин артынан бири жарык көрө баштады. Мисалы, жазуучунун жеке чыгармачылык эволюциясын иликтөөгө арналган эмгектер: К. Асаналиев «Романы Тугелбая Сыдыкбекова» (1957), Р. Кыдырбаева «Лирика Алыкула Осмонова» (1958), Б. Маленов «М. Элебаевдин чыгармачылыгы» (1959), М. Түлөгабылов «Касымалы Баялинов» (1962). Бул монографиялардын бардыгы кандидаттык диссертациялардын негизинде жарык көргөн.

1954–1956-жылдары «Адабият сектору» кыргыз совет адабиятынын пайда болуу жана өнүгүү тарыхын камтый турган «Очерк по истории киргизской советской литературы» деген коллективдүү эмгектин үстүнөн иштеген. Аткаруучулар Б. Керимжанова (топтун жетекчиси), Ж. Таштемиров, К. Асаналиев жана С. Байкожоевдер болушкан. Китеп 1961-жылы Илимдер академиясынын басмасынан орус тилинде «Очерки истории киргизской советской литературы» деген ат менен жарык көргөн. Бул тарыхый очерктин жазылып, жарык көрүшү, дегеле ошол учурга карата улуттук адабиятыбыз өсүп жеткен деңгээли илимий изилдөөчүлүктүн кийинки, жаңы бир этабын белгиледи. Улуттук көркөм сөзүбүздө жаңы типтеги жазма адабиятыбыздын жаралышы менен пайда болгон адабий жанрлардын өнүгүш тарыхын, эволюциясын, жанрдык табиятын изилдөөгө байланыштуу темалар 50-жылдардын экинчи жарымынан баштап колго алынып, 60-жылдардын ичинде ушул багытта көптөгөн монографиялык эмгектер жарык көргөн. Алар: К. Асаналиев «Кыргыз прозасынын очерки», 1-бөлүк (1957), 2-бөлүк (1960), Б. Маленов «Эл оозеки чыгармачылыктын кыргыз совет профессионалдык поэзиясына тийгизген таасири» (1960), Ж. Төлөев «Кыргыз поэзиясындагы образдар жана сюжеттер» (1961), Ж. Төлөев «Кыргыз драматургиясындагы социалисттик реализм методунун айрым маселелери» (1963), М. Түлөгабылов «Кыргыз балдар адабияты» (1963), К. Рысалиев «Кыргыз ырларынын түзүлүшү» (1965), Б. Кебекова «Кыргыз совет аңгеме жанрынын өсүш жолдору» (1964), А. Садыков «Алыкул Осмоновдун поэзиясындагы традиция жана новаторлук» (1962) ж.б.

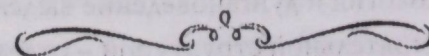
70–80-жылдарда адабият таануу илиминин чектери дагы кеңип, проблематикасы тереңдеп, талдоо жалпылоонун көп түрлүү жол-жобо,

каражаттары ишке киргизилди. Бул бир чети улуттук адабиятыбыздын өнүгүү эволюциясынын өзүнөн келип чыкса, экинчи чети Илимдер академиясынын адабият багытына келип кошулган жаш күчтөрдүн, тактап айтканда, К. Даутов, С. Байгазиев, К. Байжигитов, А. Эркебаев, И. Лайлиева, А. Акматалиев, К. Ибраимов, О. Ибраимовдордун илимий изилдөөчүлүк аракеттерине да байланыштуу болду.

Фольклор, акындар поэзиясын жана совет адабиятын изилдөө багыттарын өз тутумунда мурда чогуу камтып келген «Адабияттаануу» сектору 1956-жылы «Манас» сектору, «Октябрь революциясына чейинки адабият» сектору, «Совет адабияты» сектору деп үчкө бөлүнгөн. «Совет адабияты» секторунун башчылыгына 1951-жылдан бери сектор башчы болгон Б. Керимжанова дайындалган. Бул секторго 1956–1976-жылдары Б. Керимжанова, 1976–1981-жылдары К. Даутов, 1981–1991-жылдары К. Асаналиевдер жетекчилик кылган. 1966-жылы адабият секторунун базасында «Улуттук адабияттардын өз ара байланышы» деген жаңы сектор ачылып, секторду 1966–1974-жылдары А. Садыков, 1974–1991-жылдары С. Жигитов жетектеген.

Кыргыз Республикасы эгемен мамлекеттүүлүк алгандан кийин эки бөлүм кайрадан бириктирилип, аны И. Лайлиева (1991–2004), кийин А. Кадырманбетова (2004–2014-жж.) жетектеп келди. Учурда кыргыз адабияты бөлүмүнүн башчысы Н. Ыйсаева.

Институттун, бөлүмдүн тарыхында адабиятчы окумуштуулардын адистик курамында табигый муундук алмашуулар болуп келди. Бүгүнкү күндүн адабиятчы адистери улуу муундун өрнөктүү салтын улап, коомчулуктун жана замандын талабына ылайык илимий-практикалык иштерди аткарып, улуттук адабият таануу илиминин өнүгүп-өсүшүнө өз салымдарын кошууда.

ЛАБОРАТОРИЯ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ ФОНЕТИКИ

Открытая в 1971 году в стенах Института языка и литературы Академии наук лаборатория экспериментальной фонетики была первым подобным образованием в Средней Азии. При поддержке Москвы и Ленинграда лаборатория была оборудована самым современным оборудованием и аппаратами.

Лаборатория, созданная по инициативе Абдыкадыра Орусбаева, предоставляла возможность для проведения научных исследований не только ученым из Кыргызстана, но также и из соседних стран – Казахстана, Узбекистана. Исследователи проводили эксперименты по фонетике в различных направлениях – кинорентгенография, глотография, спектрография, интонография, осциллография. Благодаря полученным результатам многие аспиранты и соискатели соседних стран получили возможность защитить ученые степени кандидатов и докторов наук.

В составе лаборатории работали ученые, которые впоследствии стали докторам наук. Это Ж.К. Сыдыков, А. Орусбаев, Т. Садыков и К.Токтоналиев. А также кандидаты наук: Чымбаев, Ш.Кадырова, Н. Салахидинова, Г. Байтерекова и Б. Касымова. Лаборатория экспериментальной фонетики проработала на протяжении 20 лет, но за такой короткий срок на ее базе были подготовлены четыре доктора наук, пять кандидатов наук, что стало поистине феноменальным результатом.

СЕКТОР ТЮРКОЛОГИИ

Сектор тюркологии был создан в 1959 году.

Научным направлением сектора было исследование древних рунических памятников письменности, из публикация и издание.

В 1959 году работу института тюркологии возглавил И.А.Батманов, с 1963 года он стал заведующим сектора востоковедения, тюркологии и дунгановедения.

В 1963 году тюркология и дунгановедение выделились из состава института и стали самостоятельной структурой – отделом востоковедения.

С 1993 года отдел носил название общей тюркологии и дунгановедения. В 2008 году сектор получает название Тюркологии, диалектологии и истории языка, в этом время его возглавляет Ж. Мусаев.

В 1971–1976 годах во главе сектора Терминологии и тюркологии становится Б. Орузбаева. В 1972–1986 годах Б.Орузбаева возглавляет редколлегию журнала «Советская тюркология», в 1973–1992 годах она становится членом президиума Комитета советской тюркологии при Институте языка и литературе Академии наук.

В 1976–1982 годах сектор возглавлял С. Кудайбергенов, в 1991–1997 годах заведующим становится Т. Садыков.

В разные годы в составе сектора работали ряд сотрудников. Среди них в 1960 г. были старший научный сотрудник, доктор филологических наук К. Сартбаев, младший научный сотрудник У. Асаналиев, лаборант К. Аширалиев, Ч. Жумагулов.

В период заведования Б.Орузбаевой в составе сектора были: С.Сыдыков, М.Толубаев, Б.Осмоналиев, А.Исабекова, А.Махмануров, а также А.Жусупакматов, С. Мусаев, Ч Дыйканова, Г. Жумакунова.

В 1978 году в составе отдела Востоковедения работали Сушанло, Имазов.

Под руководством заведующего Ж. Мусаева в секторе работали А.Ботобекова, Г.Абдразакова, Т. Сыдыкова, А. Керимбекова, К.Кадырова, Ж.Семенова, А.Кадырова, А.Сатылганова.

СЕКТОР ТЕРМИНОЛОГИИ И СЛОВАРЕЙ

Всем известной является истина о том, что факты и события ушедшей эпохи, без понимания хода ее развития, сложно понять и оценить исходя из сегодняшнего дня, еще сложнее дать им должную оценку. Поэтому, такие проблемы и вопросы, как история науки о кыргызском языке, статус государственного языка, лексикология, терминология, а также культура языка продолжают оставаться актуальными до настоящего времени.

Язык является наиболее важным инструментом общения, имеющим прямое отношение к общественной жизни, определяющим грамотность и культуру человека. Терминологическая база языка является определяющим средством и помощником в таких сферах, как экономика, культура, развитие техники, инновации и развитие. Поэтому формирование терминологии, ее точность, упорядоченность, выработанные методики и научные основы вырабатываются специалистами по отношению к каждой отдельной отрасли жизни.

Термин – будь то наука, техника, искусство, сельское хозяйство – вырабатывает свою систему для создания единого определения, которое будет одинаково понятно каждому. Каждый термин ограничен точным понятийным содержанием, выраженным единственным определением, которое не может иметь разночтений и разных толкований.

Назначение термина заключается в том, чтобы обозначить явление или предмет однозначным обозначением, точным и емким. Термин имеет определяющее значение в культуре речи, а также выполняют роль по сближению разноязычных направлений исследований, так как имеют общую для них всех форму.

В 1924 году в Туркестанской АССР при отделе Народного образования и просвещения была образована Кыргызская научная комиссия, которая занялась созданием алфавита кыргызского языка, сбором фольклорного и этнографического материала, издательской деятельностью. В 1925 году кыргызское отделение Академического центра было переведено из Ташкента во Фрунзе, где оно стало подчиняться областному народному просвещению. Позже это отделение было преобразовано в Научную комиссию, которая стала координировать всю проводимую в Кыргызстане научно-исследовательскую работу. Постановлением Научной комиссией была образована Терминологическая комиссия в 1926 году. Согласно этому постановлению была поставлена задача выяснить необходимость в разработке терминологии, ее основных принципов. Эти принципы заключаются в следующем:

- а) использование прямой речи в качестве терминов;
- б) запрещение к использованию заимствованных слов из иранского и арабского языков;
- в) использование заимствованных слов из русского языка и других мировых языков.

Для развития национальной терминологии, а также изучения различных проблем, стоящих перед наукой, были подготовлены специалисты, защитившие кандидатские и докторские диссертации. Они развивали два направления: 1) народную терминологию; 2) научную терминологию. В разработке народной терминологии работали Т.Назаралиев, А.Биалиев, М.Юсупова, Т.Дүйшөналиева; а в научной – А.Исабекова, В.Закирова, Б.Ашымов, Т.Базаркулова. Первыми учеными, создавшими систему кыргызской терминологии, а также работавшими для развития ее направлений были Х.К.Юдахин, лексикограф Ж.Шукуров, Б.О.Орузбаева.

Проблема создания терминологической системы получило свое развитие еще в 1927–1928 годах, когда каждое из научных направлений на страницах газет «Эркин Тоо» и «Кызыл Кыргызстан» публиковались различные термины с толкованиями, подготовленные Терминкомом. Так, например, Ы.Тойчунов, К.Тыныстанов подготовили словарь «Социалдык экономикалык терминдердин орусча-кыргызча сөздүгү» (1930); затем были изданы: «Адамдын анатомиясы жана физиологиясынын орусча-кыргызча сөздүгү» (Д.Чолпонкулов); «Физикалык терминдердин орусча-кыргызча сөздүгү» (авт.: Н.М.Абрамов); 1938-ж. «Географиялык терминдердин орусча-кыргызча сөздүгү» (авт.: Б.А.Лушин, А.Умөталиев), 1933-жылы Б.Солтоноев тарабынан «Химиялык терминдердин орусча-кыргызча сөздүгү» жана «Иш жүргүзүү боюнча терминдердин орусча-кыргызча сөздүгү» (тизме); А.Стамбеков «Математикалык терминдердин орусча-кыргызча сөздүгү» (1936).

Терминологический отдел подготовил впервые в 1938 году «Краткий русско-киргизский словарь» (Фрунзе; Казань: Киргосиздат, 1938) под авторством К.Карасаева и И.А.Батманова на латинском алфавите.

В 1957 году Терминологическая комиссия при Президиуме академии наук КР издала русско-кыргызский отраслевой терминологический словарь. Данное издание было подготовлено после долгой и кропотливой работы ученых, чтобы быть рекомендованным к употреблению. Таким образом, до 1940 года были подготовлены и изданы ряд словарей по различным отраслям, которые к сегодняшнему дню насчитывают более 200 наименований.

Это: анатомия и физиология человека, гидротехника и мелиорация, астрономия, политическая экономика, сельскохозяйственная экономика, общественно-политическая, правовая, черчение и рисование, изобразительное, грамматика, биология, машиноведение, философия, сельское хозяйство, педагогика, спорт, музыка и театр, электротехника, горное дело и геология, пищевая промышленность, легкая промышленность и текстиль, медицина, ветеринария, архитектура, строительство, техника, биохимия, история, лесное хозяйство, архивирование, космонавтика, инженерная графика, психология, военное дело, автомобили и автомобильные дороги, экология, геоморфология, теология, электричество и магнетизм и др.

В изданных словарях термины, имеющие отношение к техническим направлениям (химия, физика, геология, медицина, астрономия) на 60–75%, а общественно-политические и социально-политические термины

на 40-50% были заимствованы из общемировой терминологии. Например: конденсация, кинескоп, контур, коэффициент, константа, проекция, прожектор, конус, пульт, автаркия, автоматизация, опанта, бойкот, банки, девальвация, декрет, демократия, деспотизм, интервенция, интеркосмос, интернационал, кибернетика, комитет, мораторий, референдум, реформа, тоталитаризм и др.

В свое время ученый Б.М. Юнусалиев, выработал свое научное суждение о национальной терминологии. В своем труде «Кыргызская лексикология» он обратил внимание на влияние русского языка на развитие кыргызского после октябрьской революции. Так, в частности, он выделил такие аспекты, как использование терминов русского языка в кыргызском, принципы их образования, исторические взаимоотношения между двумя языками, приведшими к пополнению лексики в кыргызском языке.

Свой вклад в развитие теории терминологии также внес Х. Карасаев, который в 1930 году опубликовал в газете «Кызыл Кыргызстан» статью по этому вопросу. В ней он остановился на тех правилах и положениях, которые выработала Научная комиссия и на том, как их применять на практике. Вместе с тем, Терминологическую комиссию (Терминком) в разные годы видные и известные исследователи, некоторые из которых впоследствии стали академиками – Ж. Алышбаев, И.А. Батманов, А. Алтымышбаев, М. Адышев, Б. Жамгырчиев, С. Табышалиев, А. Молдокулов, Т. Койчуев.

Сектор словарей и терминов в разные годы возглавляли:

- с 1943 по 1951 годы – Х.К. Карасаев, Х.К. Юдахин,
- с 1956 по 1959 годы – Ж. Шукуров,
- с 1968 по 1974 годы – Б.О. Орузбаева,
- с 1974 года – Т. Дуйшебаева.

В 1966 году на базе Комиссии, до этого ведущей работу по развитию терминологии, был создан сектор Терминологии, который затем был преобразован в отдел, а затем, в составе Института языка – в отдел Лексикологии, лексикографии и терминологии. Работа отдела была направлена на научные исследования, связанные с развитием национальной системы терминологии, приведение ее в соответствие мировым стандартам, разработкой принципов терминообразования, определении роли заимствованных терминов и их роли в кыргызском языке, а также о формировании

лексикологии с учетом включенных в нее терминов. Важными направлениями в терминологии были и остаются такие, как идентификация и уточнение научно-технических терминов в различных отраслях, расширение и углубление работы по планированию научной лингвистической терминологической базы, расширение масштабов неисследованных систем терминообразования, продолжение работы над интернациональными терминами и разработки законов включения их в кыргызский язык на системной основе, что позволит свести воедино усилия по применению и расширению терминов общественной жизни, в социально-политической сфере. Кроме того необходимо проводить постоянный контроль за использованием терминологии, а также за ее распространением, важным аспектом которого является пропаганда правильного и точного употребления терминологии в современной жизни.

В период с 1968 по 1995 года в целях обсуждения насущных проблем терминологии было проведено 11 совещаний и конференций. Среди поднимаемых тем были такие как, теоретическое осмысление терминообразование, которое проявляется в употреблении на практике, определение границ между термином и словом, соотношением между термином и его значением.

Под руководством Б.О. Орузбаевой в 1971 году в целях создания словаря по терминологии было издано учебное пособие «Программа» и «Кыргызская терминология (1983).

Отдел терминологии последовательно проводил разработки в области разработки терминов в общественно-политической, социально-политической, а также в различных направлениях научно-технической области, исследуя становление и развитие терминологии. Исследовались такие проблемы, как нормативность терминов, терминологическая лексика, межкультурные связи (русского и кыргызского языков), взаимоотношения языковедческой науки с терминологической наукой.

В последующие годы отдел терминологии разрабатывал параллельно как теоретические вопросы, так и практические способы применения терминологии. Сотрудники отдела, а также авторы, специализирующиеся в области науки о терминах, совместно разрабатывали терминологические словари, качество которых было на очень высоком уровне. Перед отделом стоял главный вопрос – каким образом донести новые термины до широкой общественности, как сделать их широкоупотребительными.

Для достижения этой цели необходимы совместные усилия издательств, телевидения, радио.

Авторы, внесшие вклад в разработку словарей с терминами по различным отраслям науки, техники и народного хозяйства:

М.М. Адышев, К. Курманалиев (геология); А. Мамытов, А. Султанбаев (почвоведение); Р. Усубакунов, Ч. Жаныбеков, А. Исхаков (математика); И. Ахунбаев (анатомия и физиология); К. Сулайманкулов (химия); О. Медеров (техника); К. Алымкулов (автоматика); С. Шамбетов, Р. Айдарова, А. Убукеева (ботаника); С. Данияров, А. Кангелдиев (общество и политика 1977 г.); К. Нурбеков, Р.Тургунбеков (право); С. Орозалиев (география); Д. Койчуманов (педагогика); А. Тукембаев (политическая экономика); А. Биялиев (охота); Б. Аманалиев (философия); М. Караев (черчение, рисование); Х. Нигматулин (сельское хозяйство); А. Алдашев (скотоводство и ветеринария); А. Алыбаков (машиноведение); С. Ибраимов (водопользование); С.И. Герщун, Ж. Жоокаев, Г.Т. Токтарев (1976 г. психология); Ч. Жаныбеков, Р. Усубакунов (1977 г. математика).

Кыргызская национальная терминология выработала ряд направлений, которые составили терминологические системы, на основе которых были разработаны словари.

Терминология получила научное обобщение и завершенность, но при этом проблемы, стоящие перед ней, также имели место. Как известно, терминология является одним из направлений языкознания. Это заставляет ученых вести исследования в этой области, а статус и уровень их профессионализма непрерывно растет.

Не менее важна роль авторов и переводчиков в рождении нового термина, его встраивания в язык и получения широкого хождения среди народа.

СЕКТОР ЛЕКСИКОЛОГИИ И ЛЕКСИКОГРАФИИ

Сектор Лексикологии и лексикографии был образован в 1963 году и был возглавлен кандидатом филологических наук Э. Абдулдаевым. В первое время в секторе работали один старший научный сотрудник, шесть научных сотрудников, два старших лаборантов, один лаборант. В секторе работали такие известные языковеды, как Э. Абдулдаев, Д. Исаев, Ж. Осмонова, Ж. Мураталиева, А. Биялиев, К. Сейдакматов, Р. Шамурзина,

Т. Назаралиев, М. Тагаев, К. Конкобаев, В. Закирова, Р. Бекжанов, Д. Абдылдаев, С. Омуралиева.

Заведующими секторам в разные годы были Д. Исаев, Ж. Осмонова.

В результате слияния с сектором «Терминологии» был образован сектор «Лексикологии, лексикографии и терминологии». В это время сектор возглавила Т. Дуйшеналиева, в его составе работали А. Исабекова, Н. Тажибаева, А. Сагыналиев, Б. Усманбетов, Т. Сыдыкова, А. Шаршенбаев, Г. Базаралиева.

С 2014 по 2016 годы сектор «Терминологии и лексикологии» был вновь организован, его возглавил доктор филологических наук, профессор И. Абдувалиев. В это время его сотрудниками были ведущий научный сотрудник А.Исабекова, научные сотрудники Н. Тажибаева, Т. Курманалиева, Г. Тургунбаева, младший научный сотрудник Э.Сардарбекова.

Сотрудниками данного сектора были изданы следующие труды: Кыргыз тилинин түшүндүрмө сөздүгү» (Ред. Абдылдаев Э., Исаев Д. 1969), «Кыргыз тилинин орфографиясынын эрежелери (Абдылдаев Э., Исаев Д. 1972), «Кыргыз тилиндеги идиомалар» (Осмонова Ж.1972), «Орусча-кыргызча фразеологиялык сөздүк» (Хмельницкая А., Биялиев А., 1977), «Жер-суу аттарынын сырлары» (Исаев Д. 1977), «Топонимия Южной Киргизии» (Конкобаев К. 1980), «Кыргыз тилинин синонимдер сөздүгү» (Сейдакматов К. 1984), «Кыргыз тилинин омонимдер сөздүгү» (Жапаров Ш., Исаев Д., Осмонова Ж., Конкобаев К. 1986), «Кыргыз тилинин антонимдер сөздүгү» (Жапаров Ш., Исаев Д., Осмонова Ж., Конкобаев К. 1988), «Кыргыз тилинин фразеологиялык сөздүгү» (Осмонова Ж., Абдылдаев Д., Биялиев А., Назаралиев Т., Сейдакматов К. 1980), «Кыргыз тилинин кыскача этимологиялык сөздүгү» (Сейдакматов К. 1988), «Лексикология современного кыргызского языка» (Абдувалиев 2016).

Разнообразные проблемы и вопросы были разработаны сотрудниками отдела и изданы в коллективном труде «Кыргыз терминологиясынын маселелери» (1995).

ОТДЕЛ ИСТОРИИ ЯЗЫКА И ДИАЛЕКТОЛОГИИ

Отдел истории языка и диалектологии был организован в 1959 году по инициативе И.А. Батманова с целью изучения кыргызского языка в

сравнительно-историческом плане. Его возглавил сам И.А. Батманов. Первоначально отдел назывался Отделом тюркологии и начал работу с исследования енисейских памятников.

В 1959 году выходит труд И.А. Батманова «Язык енисейских памятников древнетюркской письменности».

В 1961 году в Таласе был найден древнетюркский памятник, который был опубликован в 1962 году под названием «О новых эпиграфических находках в Киргизии в 1961 г». В 1962 году была издана «Сопоставительная грамматика тюркских языков» К.К. Сартбаева. Она и сегодня пользуется спросом среди тюркологов.

На основе материалов экспедиции, организованной совместно с сотрудниками Тувинского научно-исследовательского института и Кизильского государственного пединститута, а также ранее известных и найденных позднее памятников рунической письменности были изданы монографии И.А. Батманова, З.А. Арагачи, Г.Ф. Бабушкина «Современная и древняя енисейка» (1962), К. Аширалиева «Корневые слова в орхоно-енисейских письменных памятниках» (1963), У. Асаналиева «Краткий грамматический очерк лобнорского языка» (1964) и С. Сыдыкова «Тюрко-монгольские лексические параллели» (1964).

У. Асаналиев и К. Аширалиев исследовали языковые особенности памятника «Кутадгу билиг» (Благодатное знание) и выпустили результаты в виде книги в 1965 году. Также были изданы «Источники формирования тюркских языков Средней Азии и Южной Сибири» (1966), «Таласские памятники древнетюркской письменности» (1970, И.А. Батманов) и коллективный труд «Тюркские диалекты и их отражения в современных языках» (1971).

С целью уточнения текстов древних письменных памятников вышли три издания труда «Памятники древнетюркской письменности Тувы».

В 1971 году вышел в свет труд И.А. Батманова «Таласские памятники древнетюркской письменности». В том же году кандидатом филологических наук Ч. Жумагуловым были выпущены монография «Язык саро-тюркских (неисторических) памятников Киргизии» и три издания из серии «Эпиграфика Киргизии». Кроме этого, Ч. Жумагуловым был подготовлен альбом «Древнетюркские памятники Семиречья» для альбома «Корпус древнетюркских памятников СССР» Института Востоковедения АН СССР.

Сотрудниками отдела был подготовлен труд «Орхоно-енисейские тексты» под редакцией С. Сыдыкова, вышедший в 1982 году. В 1984 году была издана книга С. Сыдыкова «Ареальные сходства и различия в лексике тюркских языков Средней Азии и Южной Сибири», в 1991 году – коллективная работа «Очерк исторической лексики киргизского языка», в 2001 году – объемный труд С. Сыдыкова, К. Конкобаева «Древнетюркская письменность (VII-X века)», монография Ж.К. Сыдыкова «Древний киргизский народ – киргизский язык».

Академик К.К. Юдахин в 20-30-х годах наряду со сбором лексического материала среди народа, также проводил наблюдения над диалектными различиями киргизского языка, подытожив вкратце свое мнение во введении к первому изданию «Кыргызко-русского словаря» (1940).

Академик И.А. Батманов в своей работе «Северные диалекты киргизского языка» (1938) сделал научную классификацию диалектов киргизского языка.

В 30-40-е годы были изданы программные труды направляющего характера по киргизской диалектологии. В результате, Ж.Ш. Шукуровым и К.К. Юдахиным были исследованы и изданы материалы алайского говора (1946) и лейлекского говора (1948).

В 50-е годы были исследованы отдельные говоры киргизского языка, защищены диссертации, написаны монографии и коллективные труды.

К.О. Бакеев в 1952 году защищает диссертацию на тему «Ноокатский говор Ошской области», Г. Бакинова – «Кыргызский говор Октябрьского района» (1953). В 1954 году М. Торожанова подготовила работу «Толойканский говор киргизского языка», а также «Справочник по сбору диалектологического материала, который был издан в 1955 году. В том же году были опубликованы «Материалы Иссык-Кульского говора». Ж. Мукамбаев успешно защитил диссертацию на тему «Джергетальский говор киргизского языка» (1955). Э. Абдулдаев в своей работе «Чаткальский говор киргизского языка» (1956), Г. Бакинова – «Ошские говоры киргизского языка» (1956), «Принципы собирания материала по киргизскому языку», Г. Бакинова, С. Кондучалова, С. Сыдыков – «Говоры киргизского языка Джалаал-Абадской области» (1958), «Чуйский говор киргизского языка» (1959), Т.К. Ахматов – «Таласский говор киргизского языка» (1959) уделил особое внимание лексическим, фонетическим, грамматическим особенностям говоров киргизского языка.

«Очерк кыргызской диалектологии» Э. Абдулдаева и Ж. Мукамбаева вышел в 1959 году.

Были изданы труды Э. Абдулдаева, Г.Бакиновой, С. Кондучаловой, С. Сыдыкова «Особенности языка Тянь-Шаньских кыргызов» (1960), Э. Абдулдаева, Г. Бакиновой, Н. Бейшекеева «Местные особенности кыргызского языка в Узбекистане» (1962), Э. Абдулдаева «Кыргызские говоры» (1966), К. Иманалиева, Ж. Мукамбаева «У памирских-каратегинских кыргызов», в которых были отражены теоретические и практические вопросы особенностей кыргызского языка в названных регионах. Вышли исследования Н. Бейшекеева «Фонетико-грамматические особенности языка мургабских кыргызов», «Языковые особенности кыргызов в Казахстане» (1964).

В 1972 году в издательстве «Илим» был издан I том «Диалектологический словарь кыргызского языка» Ж. Мукамбаева, подготовленный на основе диалектологических исследований, начиная с 50-х годов.

Были опубликованы работы Б.М. Юнусалиева «Кыргызская диалектология» (1971), «Избранные труды» (1985).

Вышли в свет монографии Ж. Жумалиева «Язык Андижанских кыргызов» (1983) и «Лексика кыргызских говоров Ферганы» (1991).

Были защищены кандидатские диссертации А.Ормонбековой «Тогузтороский говор кыргызского языка» (1998), Д. Саттаркулова «Труа «Дивани лутат-ит тюрк» М. Кашкари и кыргызский язык (фонетические, лексические сходства и различия в юго-западных говорах)» (2001), С. Жумалиева «Диалектизмы в эпосе «Манас» (по варианту С. Орозбакова)» (2003), а также докторская диссертация С. Сыдыкова «Из истории древних енисейских и таласских рунических надписей» (2004).

Отделом в разные годы руководили Б.О. Орузбаева, С. Кудайбергенов, Ж.К. Сыдыков, С. Сыдыков.

Продолжая исследования по истории и диалектам кыргызского языка, сотрудники отдела издавали ежегодный сборник «Тюркологические исследования».

ИСТОРИЯ ОТДЕЛА ГРАММАТИКИ

Национальная академия наук Кыргызской Республики в качестве научного учреждения своими истоками уходит в 1924 год, когда в Туркестанской АССР при народном Комитете просвещения была создана комиссия

по сбору и изучению кыргызского фольклора и этнографии. Ее в 1927–1930 гг. возглавил профессор К. Тыныстанов. С 1936 по 1940 годы во главе созданного **Института языка и письменности** встал Ж. Шукуров.

В 1940 году Институт был преобразован в Институт языка, литературы и истории, во главе которого стал Ю. Яншансин. В это время в составе института был образован отдел «Кыргызского языка».

Под руководством К. Тыныстанова в 1939–1940 гг. были разработаны и подготовлены учебники и учебные пособия, грамматики, авторами которых были К. Бакеев, У. Бактыбаев, Т. Актанов, Н. Макешев.

С 1948 года Институт языка, литературы и истории возглавлял К.Сооронбаев, который инициировал открытие сектора «Язык и словари», проблемы которого в настоящее время рассматриваются отделом грамматики. Заведующим сектором в те годы был Х. Карасаев.

С 1953 года Институт получил название «Института языка и литературы», с этого года его руководителем стал И.А. Батманов. В составе института открылся сектор «Граматики», который в 1955 году был преобразован в сектор «Граматики и диалектологии» и в 1953–1956 годах его руководителем был К. Сартбаев.

В 1956–1960 годах сектор Граматики возглавила Б.О. Орузбаева.

В 1960–1987 годах сектор «Граматики» был преобразован в сектор «Современного кыргызского языка», который в эти годы возглавил С.Кудайбергенов.

В 1987–2006 годах сектор «Граматики» некоторое время именовался «Культура слова и грамматика». В этот период его возглавлял А. Турсунов.

В период с 2006 до 2016 года отдел «Граматики» возглавлял К.Т.Жаманкулова. До 2009 года данный отдел носил название «Грамматика кыргызского языка и тюркология», с 2010 года и до настоящего времени он носит название «Современный кыргызский язык».

ОТДЕЛ ГОСУДАРСТВЕННОГО ЯЗЫКА И СОЦИОЛИНГВИСТИКИ

Отдел сопоставительной типологии и русистики был создан в 1977 г. в составе Института языка и литературы АН Киргизской ССР в целях реализации постановления №558 Президиума АН СССР «О научной

разработке проблем функционирования и изучения русского языка в национальных республиках и автономных областях СССР» от 9 сентября 1976 г., Постановления 34 сессии Совета по координации от 4 марта 1977 г. Основной задачей сектора было изучение реального состояния знаний русского языка в условиях Киргизской ССР, выработка научно-обоснованных практических рекомендаций по улучшению функционирования русского языка в республике, совершенствованию учебников, учебных пособий по русскому языку, разработка теоретических принципов повышения культуры национальной и русской речи в условиях двуязычия, а также исследование сравнительно-типологическое исследование русского и кыргызского для совершенствования преподавания русского языка в учебных заведениях Киргизской ССР.

Отдел возглавил кандидат филологических наук, доцент Кенеш Садыкович Чонбашев. В секторе работали 6 научных сотрудников, среди них 1 кандидат филологических наук, 4 младших научных сотрудника, 1 лаборант.

Научно-исследовательская деятельность Сектора русского языка проводилась в следующих направлениях:

Функционирование русского языка во всех общественно-экономических сферах;

Состояние кыргызско-русского двуязычия;

Сопоставительное исследование кыргызского и русского языков.

Было начато исследование фонологических систем русского и кыргызского языков, выявлены общие и специфические особенности элементов, их артикуляторные и акустические свойства.

На всесоюзной научной конференции «Преподавание русского языка и его истории на национальных отделениях пединститутов», проходившей во Фрунзе в 1978 г., К.С.Чонбашев выступил с докладом «Использование русского языка в условиях двуязычия». В том же году на основе этого доклада К.С.Чонбашевым в соавторстве были изданы следующие учебники:

«Русский язык для 10-классов кыргызоязычных школ»;

«Книга для литературного чтения на русском языке для 7-х классов кыргызоязычных школ».

В 1979 году на Всесоюзной конференции «Русский язык – язык дружбы и сотрудничества народов СССР», проходившей в Ташкенте,

К.С.Чонбашев выступил с докладом «Вопросы составления учебников русского языка для национальных школ и вузов».

Для достижения поставленных целей сотрудники Сектора русского языка проводили активную работу:

В 1979–80 гг. вышла в свет коллективная монография «Влияние русского языка на развитие и рост кыргызского языка».

В 1980 г. К.С.Чонбашевым и соавторами была написана «Сопоставительная грамматика русского и кыргызского языков. Синтаксис» и «Русский язык для 8–11 классов заочной, вечерней школы сельской и рабочей молодежи». В 1980 г. Орусбаев А. и др. составили «Программу по русскому языку для 10–11- классов кыргызской школы».

С 1983 г. Отдел возглавлял кандидат филологических наук А.Орусбаев. В 1984 г. вышли в свет методическое пособие «Преподавание русского языка в национальном вузе» и коллективная монография «Русское слово в языковой жизни Киргизии», представляющая собой сборник научных статей.

Следующий этап исследований был посвящен кыргызско-русскому двуязычию (Языковые контакты и билингвизм. Интерференция и ее типы), исследованию функционирования русского языка в различных сферах общественно-политической, экономической и культурной жизни республики, в области среднего и высшего образования, в сфере производства, науки и культуры.

В 1985–87 гг. Сектор продолжал работать в направлении «Национальные языки народов СССР в развитом социалистическом обществе. Русский язык в современном мире». Разрабатывались в социолингвистическом аспекте вопросы о роли киноискусства в развитии кыргызско-русского двуязычия, вопросы использования русского языка в сфере массовой коммуникации (радио-телепередачи, пресса), описано функционирование кыргызского и русского языков в общественных и естественно-технических науках. Согласно идеологическим установкам того периода в социолингвистике, как и в других общественных науках, генеральной линией было восхваление советской действительности и «критика буржуазных фальсификаций». Тематика исследований была связана с общесоюзной темой «Типология двуязычия и многоязычия в СССР и тенденции их развития». Результаты этих исследований были изложены в коллективной монографии «Языковые процессы» «Илим», 1987 (6 п.л.)

В книге представлены результаты исследований проблем функционирования и взаимодействия русского и кыргызского языков в различных сферах общественной жизни республики, значительное место в ней заняли материалы полевых исследований. Также, была издана книга Орусбаева А. «Языковая политика КПСС и развитие кыргызско-русского двуязычия», Илим, 1987 г. (4 п.л.).

В 1990 г. в Институте произошли структурные изменения. В связи с принятием «Закона о государственном языке Кыргызской ССР» был расширен и укреплен кадрами Отдел социолингвистики, утвержден объем затрат для его нормального функционирования и штатное расписание. Отдел продолжал разрабатывать тему «Русская речь в условиях кыргызско-русского двуязычия» как часть проблемы «Русский язык как средство межнационального общения народов СССР. Русский язык в современном мире». В этом же году вышла монография кандидата филологических наук А. Орусбаева «Языковая жизнь в Киргизии (социолингвистический аспект)», посвященная проблемам функционирования литературной и обиходно-разговорной формы кыргызского языка в сферах общественно-политической жизни, массовой коммуникации, науки. В работе затрагиваются также вопросы языковой политики и ее компонентов, таких как языковое планирование и языковое регулирование.

В 1990–1992 гг. руководителем Отдела «Сопоставительная типология языков и социолингвистика» работала кандидат педагогических наук Жайнакова Назгуль Толомбаевна. В тот период началось внедрение новых, основанных на языковой семантике методов исследования в кыргызскую языковедческую науку и Отдел начал разработку темы «Функционально-семантические поля в кыргызском и русском языках». Для исследования были выбраны основные межязыковые семантические поля.

С 1992 г. Отдел возглавляет кандидат филологических наук Джамашева Гульнара Зулумбековна.

В 90-х годах были продолжены сопоставительно-типологические исследования под общей темой «Функциональная сопоставительная грамматика кыргызского, русского и некоторых европейских языков (немецкого, английского)». Разработанные специально для сравнительно-типологических исследований разноструктурных языков, в которых не совпадают границы грамматико-семантических систем, функционально-семантические поля являются новым эффективным методом сравнительно-типологических

исследований языков. Разрабатывались следующие темы: «Функционально-семантическое поле качества в кыргызском, русском и английском языках» (к.ф.н. Жамашева Г.), «Функционально-семантическое поле пространственной ориентации в кыргызском, русском и немецком языках» (ф.ф.н. Бекбалаев А.), «Функционально-семантическое поле темпоральности» (м.н.с. Сагыналиев А.), «Функционально-семантическое поле количественности» (м.н.с. Токсоналиева Р.)

Сотрудники Отдела участвуют в международных программах по обмену знаниями. К.ф.н. Джамашева Г.З. ездила в научные командировки в США по программам «Фулбрайт» и «Айрекс». Помимо выполнения научно-исследовательской работы, также преподавала кыргызский язык студентам университета. Имеет опыт работы в кыргызском бюро «Азаттык» радиокорпорации «Free Europe»).

После принятия Закона о государственном языке КР в 1989 г. особое внимание стало уделяться языковой политике и развитию государственного языка. В связи с этим с 2000 г. Отдел начал разрабатывать тему «Теоретические проблемы государственного языка и языкового планирования», в частности «Деятельность государства по обеспечению функционирования государственного языка на территории КР», «Особенности языка рекламы в КР», «Развитие кыргызско-русского двуязычия» и др.

Следует отметить, что постперестроечные годы после распада Советского Союза были заполнены бурными политическими, социальными событиями и переменами, оказавшими влияние в том числе и на сферу науки. В результате многочисленных кадровых сокращений в системе НАН КР к 2000 г. в Отделе «Сравнительной типологии языков и социолингвистики» осталось всего 3 сотрудника и они были переведены как сектор в Отдел «Граматики и культуры речи» и продолжили работать над исследовательской темой по проблемам социолингвистики.

В 2003 г. было начато исследование тем «Распределение функций государственного и официального языков в КР» (Жамашева Г.), «Явление интерференции в условиях кыргызско-русского двуязычия» (н.с. Маманова Р.). В исследовании рассматриваются вопросы советской национальной политики, ее влияние не только на функциональное развитие, но и на систему языков в целом. Это явление должно рассматриваться как часть внутренней политики СССР, являвшейся отражением жестко проводимой коммунистической идеологии и направленной на достижение

«расцвета и сближение советских наций» и создание «национальной по форме, социалистической по содержанию» культур. Вместе с тем в течение 70 лет кыргызский язык достиг невиданного развития. В новых исторических условиях получили зародились многие до этого не имеющиеся функции, стили, расширилась лексика, сложились новые синтаксические структуры языка. С другой стороны, из употребления вышли целые лексические пласты, оскудели ресурсы языка. Эти вопросы, а также распределение функций между кыргызским и русским языками в советское и пост-советское время, процессы языковой интерференции стали предметом исследования сектора.

2006–2008 гг. исследовательская тема сектора была посвящена международным документам по языковой политике и их отражению на языковую ситуацию в КР (в.н.с. Джамашева Г.). Как известно, прошлое столетие ознаменовалось глобальными изменениями в жизни многих стран с крушением колониальной системы. Стало уделяться особое внимание правам и свободам получившим независимость народам, был принят целый ряд международных законов и деклараций. Поскольку КР является полноправным членом международного сообщества, ООН, то законы, в нашей стране должны соответствовать международным нормам.

В 2013 г. сектор был вновь организован как Отдел «Государственного языка и социолингвистика» и начал исследовательскую тему «Кыргызский язык в новых экономических условиях», которая охватывает такие вопросы, как взаимосвязь между экономическим развитием Кыргызстана и судьбой кыргызского языка, связь между языковой компетенцией граждан и уровнем их жизни, экономические вопросы исполнения Закона о государственном языке. Исследование функционирования языков в системе экономики, особенно востребованности языков на рынке труда дает возможность определить основные проблемы современной языковой ситуации и языковой политики. Цель исследования – определение связей между экономическими показателями и параметрами языковой ситуации, между уровнем жизни и языковой компетенцией граждан. Сотрудниками Отдела рассматриваются следующие подтемы: «Языковая компетенция и уровень жизни граждан» (к.ф.н. Джамашева Г.), «Развитие языка рекламы в КР» (с.н.с. Маманова Р.), «Государственный язык в бизнесе и делопроизводстве» (в.н.с. Дыйканова Ч.), «Развитие терминов предпринимательства в кыргызском языке» (с.н.с. Давлетов М.).

С 2018 г. сотрудники Отдела работают над новой темой «Функционирование государственного языка в общественно-значимых сферах». В частности, рассматриваются следующие научные проблемы: «Издание художественной литературы на государственном языке в КР в период независимости» (к.ф.н. Джамашева Г.З.), «Государственный язык в сфере законотворчества» (с.н.с. Давлетов М.), «Функционирование государственного языка в печатных СМИ» (в.н.с. Дыйканова Ч.К.), «Функционирование государственного языка в дидактической сфере» (с.н.с. Сагынбеков И.), «Государственный язык в официальном делопроизводстве» (м.н.с. Абасова А.), «Функционирование государственного языка в сфере судопроизводства» (м.н.с. Баястанов А.), «Функционирование государственного языка в теле-радиовещательной сфере» (м.н.с. Аскалиева Г.), «Функционирование государственного языка в сфере здравоохранения» (м.н.с. Мусулман кызы А.).

Для достоверного знания этно-лингвистической ситуации в республике, разработки стратегии языковой политики особое значение имеет исследование функционирования языков, а также опыта других государств.

ИСТОРИЯ КАФЕДРЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО И ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Кафедра иностранных языков организует и проводит занятия по английскому, немецкому, французскому языкам для сдачи кандидатских минимумов, а также занимается проведением экзаменов на знание иностранного языка.

Ежегодно кафедра готовит более ста аспирантов и соискателей для сдачи кандидатских минимумов, тем самым внося свой вклад в подготовку кандидатов наук. Первоначально кафедра была сформирована при Президиуме Академии наук, в 70-х годах XX столетия она вошла в состав Института языка и литературы, а затем – в Институт языка.

В разные годы кафедру возглавляли К.Ашыров, Ш.Баймурзаева, К.Куротченко. С 1975 года до 2009 год во главе кафедры стал член-корреспондент Национальной академии наук КР, доктор филологических наук, профессор Ж.К. Сыдыков.

Весомый вклад в учебный процесс, в разработку научно-методических разработок внесли старшие преподаватели Ш.Б. Баймурзаева,

Л.К. Куротченко, И.В. Секисова, С.Н. Ванинова, Г.А. Лабоженская, С.И. Исаева, Н.И. Гриненко, а также кандидаты наук Д.Ж. Кадыралиева, М.Т. Какаева.

В 2009 году при Президиуме НАН КР был сформирован Научный центр образования, который ставил перед собой задачу подготовку высококвалифицированных специалистов – аспирантов и магистрантов. В связи с этим, на должность заведующего кафедрой была назначена Д.Ж. Кадыралиева. В составе данной кафедры успешно работали старший преподаватель Ш.Б. Баймырзаева, преподаватели: З.П. Акжолова, Р.К. Каданбаева, В.А. Назирова и А.Д. Дайыргазиева.

В 2013 году Научный центр образования был расформирован, на его основе вновь была воссоздана кафедра в составе Института языка и литературы им. Ч.Айтматова.

В 2017 году по решению Ученого совета Института языка и литературы им. Ч.Айтматова кафедра была преобразована в Кафедру государственного и иностранных языков.

С 2009 года Д.Ж. Кадыралиева успешно возглавляет работу кафедры.

В настоящее время на кафедре работают заведующая, кандидат филологических наук, доцент Д.Ж. Кадыралиева, старшие преподаватели – С.С. Касмалиева, В.А. Назирова, Г.К. Базаралиева, А.Д. Дайыргазиева.

РУКОПИСНЫЙ ФОНД

Рукописный фонд – одно из старейших научных подразделений АН Киргизской ССР. Он сложился в результате многолетней собирательской деятельности не одного поколения энтузиастов, ученых, экспедиций институтов общественных наук, приобретения путем купли и дарственных приношений от коллекционеров, частных лиц, личных архивов известных ученых, представителей творческой интеллигенции. Рукописный фонд является единым центром по сбору, хранению, систематизации, исследованию и публикации фольклорных, историко-этнографических, лингвистических и других материалов, а также памятников письменности Востока.

Первые записи по фольклору, принадлежавшие собирателям-энтузиастам дореволюционного времени, датируются 1916 г. В 1920 и в 1921 гг. в Таласе и Тонском районе были организованы первые кружки народной словесности, задачей которых являлись целенаправленный сбор и

подготовка к изданию образцов киргизского устного народного творчества. В 1922 г. по инициативе казахско-киргизской Научной комиссии (Э. Арабаев, К. Тыныстанов) при Туркестанском государственном ученом совете была организована фольклорная экспедиция (К. Мифтаков, С. Соронбаев, Ы. Абдырахманов), которая приступила к записи эпоса малых форм, сказок, притчей, легенд, пословиц и поговорок в Нарынском уезде. С этого момента началась запись эпоса «Манас» из уст выдающегося манасчи С. Орозбакова. Данная запись эпоса явилась значимой как для национальной культуры кыргызского народа, но и для мировой фольклористики. Символично, что истоки становления рукописного фонда начинаются с эпоса «Манас».

После национального размежевания народов Средней Азии и образования Киргизской автономной области фольклорный фонд киргизского народа, находившийся до этого в разных учреждениях и научных центрах Туркестанской Республики, городов Алма-Ата и Ташкент сосредотачивается в ведении Научной комиссии, организованной в 1925 г. при Наркомпросе КАО во Фрунзе. Эта комиссия координировала все научные исследования, проводившиеся в Киргизии, в том числе и по сбору и систематизации образцов киргизского фольклора. С 1926 г. сотрудниками Научной комиссии К. Мифтаковым и А. Шабдановым делаются первые попытки систематизации и научной обработки фольклорного материала – разрабатываются инструкции по паспортизации и библиографическому описанию рукописей фольклорного фонда.

В 1929 г. рукописный фонд, уже располагавший ценнейшими уникальными записями почти по всем жанрам киргизского фольклора, переходит в ведение НИИ краеведения, позже – Научно-исследовательский институт культурного строительства при Наркомпросе Киргизской АССР, в котором как научные подразделения функционировали сектор фольклора и этнографии, а также фонд рукописей и научной документации. В 30-е годы активно ведется запись трилогии «Манас», «Семетей» и «Сейтек» из уст знаменитого манасчи С. Каралаева, производится запись малых киргизских эпосов.

В 1956 г. огромный рукописный материал, накопившийся в результате многолетней собирательской деятельности, заложил основу Рукописного фонда, отпочковавшегося от ИЯЛИ как самостоятельное научное подразделение при Отделении общественных наук АН Киргизской ССР. В 1968 г.

его передают Институту языка и литературы в качестве сектора рукописей и публикаций.

Перед сектором стояли большие задачи по комплектованию архива рукописного фонда. Ежегодные фольклорные экспедиции которые побывали во всех уголках нашей республики, а также у джержетальских и мургабских кыргызов Таджикской ССР, собрали огромный материал по кыргызскому фольклору. Учет и обеспечение сохранности материалов, создание научно-справочного аппарата, организация использования фондовых материалов и их публикация, разработка тем по плану научно-исследовательских работ на основе документов архива – вот тот круг основных проблем, над которыми работал отдел. С 1968 г. ведется активная работа по переводу записей с арабского алфавита на современный киргизский, создаются страховые экземпляры для читателей.

Многолетняя собирательская деятельность, публикация образцов народной словесности позволили подготовить и издать ряд научных трудов. Так исследованию малых эпосов киргизского народа посвящены работы С. Закирова «Некоторые вопросы эпоса «Кожожаш» и «Варианты и идейно-художественные особенности эпоса «Эр Тёштюк» (1960). В его монографии «Пословицы и поговорки киргизского народа» (1962) проанализированы источники киргизских пословиц и поговорок, их художественные особенности и эстетическая ценность, дана их классификация. Жанровые особенности киргизских лирических песен характеризуются в совместной работе С. Закирова и А. Токомбаевой «Жанровые особенности лирических песен киргизского народа» (1964).

«Айтыши» (2 т., составитель А. Токомбаева, 1972), «Детский фольклор» (составитель П. Ирисов, 1972), «Киргизские народные назидательные песни» (составитель Т. Абдыракунов, 1973), «Народные поэмы» (составитель С. Закиров, 1973), «Киргизские народные любовные песни» (составитель А. Токомбаева, 1974), «Киргизские народные песни периода Великой Отечественной войны» (составитель Т. Абдыракунов, 1974), «Киргизские народные сказки» (составители А. Токомбаева, Б. Кебекова, 1975; переизданы в 1978 и 1984 гг.), «Киргизские советские песни» (составитель А. Токомбаева, 1978), «Народные певцы» (составитель С. Кайыпов, 1981), «Киргизские народные басни» (составитель Дж. Мусоева, 1985) – вот далеко не полный перечень сборников по киргизскому фольклору, составленных сотрудниками сектора.

На базе сектора рукописей и публикаций Института языка и литературы АН Киргизской ССР в 1987 году был организован Отдел рукописей и публикаций АН Киргизской ССР. Решение о создании Отдела рукописей и публикаций при Отделении общественных наук явилось важным практическим шагом в улучшении работы рукописного фонда.

В разные годы возглавляли работу фонда следующие руководители:

Г. Турусбекова – Передала руководство фондом в 1950 г. Н. Камалетдиновой. Данные о годах руководством фонда Н. Камалетдиновой не сохранились.

В сохранившихся документах сохранилась фамилия З.Н. Альбиной, сроки ее работы также не сохранились.

С 1955 по 1961 годы фондом руководила С.М. Ворошилова.

В 1961 – 1962 годах фонд возглавляла Д.К. Джантошева, которая, в свою очередь передала руководство У.Джакшылыковой, проработавшей в этой должности с 1962 по 1968 годы.

С.Закиров возглавлял работу фонда в 1978 году, в 1979 году его сменил на этом посту С.Байходжаев, который работал на общественных началах.

В период с 1981 по 1988 годы фонд возглавляет А.Токомбаева.

О. Караев работал в качестве заведующего фондом в 1988–1992 годах. Его сменила на этом посту Г.Орозова, проработавшая с 1992 по 1993 годы. В 1993–1995 годах фонд возглавляет К.Садыков. В 1995 году приступил к работе заведующего О. Сооронов, проработавший на этом месте до 1997 года. С 1997 по 2004 годы заведующим работает К.Кырбашев. После ухода из жизни К.Кырбашева в 2004 году его сменяет М.Мукасов, который возглавлял фонд до 2014 года.

В настоящее время в отделе работает 8 человек: два кандидата филологических наук, три научных сотрудника и три младших научных сотрудников; заведует отделом кандидат филологических наук А.К. Исаева.

Основные цели и задачи, которые стоят перед отделом, заключаются в научной организации комплектования, учета, обработки, описания, хранения, исследования и публикации фондовых материалов, а также обслуживания читателей. В отделе функционирует два сектора по основным научным направлениям: первое, ведущее направление – текстологическое исследование устно-поэтического наследия киргизского народа, произведений киргизской советской литературы и записей, имеющих

историко-филологическое значение, и подготовка текстов к публикации; второе – выявление, систематизация, научное описание и исследование письменных памятников Востока.

В настоящее время перед отделом стоит задача увеличение числа научных публикаций фольклорных и литературных текстов с необходимыми комментариями, аппаратом и приложениями. Так, в серии «Эл адабият» изданы разнообразные жанры кыргызского фольклора – от малых эпосов до пословиц и поговорок. Издан в академической серии эпос «Манас» в варианте Сагымбая Орозбакова в 9 томах, изданных, начиная с 1995 до 2014 годов.

В последние годы были изданы в серии массовой литературы варианты эпоса «Манас», записанные от Тоголока Молдо, Жаныбая Кожекова, Шапак Рысмендеева, Акмата Рысмендеев, Молдобасана Мусульманкулова, Багыша Сазанова.

Старопечатные и рукописные книги, сыграв значительную роль в общественной жизни средневековых киргизов, являются национальным историко-культурным достоянием республики. Однако сбор, учет, систематизация, научное описание и исследование их до сих пор оставались вне поля зрения историков и филологов. Сейчас сектор памятников Востока, как самостоятельное научное подразделение отдела, ведет научно-исследовательскую работу на стыке исторических и филологических дисциплин.

В настоящее время в хранилищах сосредоточено 4300 единиц рукописного материала, 840 старопечатных книг и рукописей, около 100 тысяч метров магнитофонных записей. Эти документы имеют непреходящее научное, политическое, культурное и практическое значение, являются уникальным кладом не только нашей национальной духовной культуры, но и многих народов Востока.

Начало формирования исторических материалов фонда связано с деятельностью Туркестанской научной комиссии и записями эпоса «Манас». В письменных источниках упоминается о «Манасе» с XVI и вплоть до XX в. Уже одно это говорит о величайшей ценности для исторической и филологической науки многочисленных вариантов эпоса, которые находятся в фонде. Несомненный интерес в этом плане представляет и сочинение средневекового автора Сейф ад-Дина Ахсикенди «Маджму ат-таварих» («Собрание историй», XVI в.), переписанное жителем Джаны-Джольского района Ошской области Назарматом. Рукопись была

выявлена известным киргизским прозаиком Т. Касымбековым и передана в отдел. Этот список «Маджму ат-таварих» датируется первой половиной XIX в. Ученому миру помимо данного списка сочинения Ахсикенди известно еще два, которые хранятся в Ленинграде – в Рукописном фонде Ленинградского отделения Института востоковедения АН СССР. Наш рукописный фонд располагает копиями ленинградских списков, введенных в научный оборот известными востоковедами А. Т. Тагирджановым и В. А. Ромодиним.

«Маджму ат-таварих» – уникальный источник по истории, этнографии киргизского народа – содержит самые первые сведения об эпосе «Манас». Этот список, как и извлечения из трудов другого средневекового восточного автора Махмуда ибн Вали «Бахр-ал-асрар» («Море тайн»), подготовлены к печати под редакцией О. Караева.

В фонде имеется одна из наиболее ранних записей «Манаса», сделанная в середине XIX в. В хранилищах фонда есть запись первой части трилогии «Манас», записана она со слов С. Орозбакова общим объемом 200 тысяч стихов. Наиболее полная запись «Манаса», «Семетей», «Сейтека» – около полумиллиона стихов – была осуществлена из уст выдающегося сказителя С. Каралаева. Записаны также варианты Тоголока Молдо, Ш. Рысмендеева, Дж. Кожекова, М. Мусульманкулова, Б. Сазанова и др. Огромную работу по собиранию эпоса проделал Ы. Абдырахманов, который начинал свою деятельность в этом направлении еще в 1922 г., будучи научным сотрудником Научной комиссии.

Ценными историческими источниками фонда являются старинные предания в которых в устной форме запечатлены важные события и личности: айтыши – записи музыкально-словесных состязаний акынов-импровизаторов одического характера, родословные предания киргизов – «санжира» (летопись), а также записи по средневековой истории и этнографии киргизского народа Тоголока Молдо, Алдаша Молдо, Умета Молдо, Белека Солтоноева. Особый интерес вызывает личность Белека Солтоноева и его не публиковавшийся ранее труд «Кызыл кыргыз тарихи», над которым автор работал с 1895 по 1934 г. Б. Солтоноев для своего времени был не только знатоком истории и этнографии своего народа, но и глубоко образованным человеком.

Существенную часть рукописного фонда по этнографии, археологии и истории киргизского народа представляют материалы экспедиций в

виде планов и программ работ, инструкций, дневников, маршрутных карт, фотоснимков и отчетов. Наиболее интересны материалы археологических экспедиций по реке Чу (1929 г.), на озере Иссык-Куль (1930 г.), в Беловодском районе (1930 г.), Тянь-Шань-Алайской (1947 г.), в районе Краснореченского городища (1947 г.), Кара-Булакского могильника (1954 г.), Ак-Бешимского городища (1955 г.). Существенно пополнился рукописный фонд отдела старопечатными и историографическими изданиями, рукописями в результате изыскательских работ по районам Киргизии археологической экспедиции 1978–1982 гг., которая собрала богатый материал, содержащий также сведения о политических, экономических и торговых отношениях киргизского народа.

Материалы по этнографии киргизского народа представлены рукописными документами об общественном строе киргизов, о восстании южных киргизов против Кокандского ханства, о восстании 1916 г., русско-киргизских исторических связях и влиянии их на хозяйство и культуру киргизов. Большую часть исторических материалов составляют документы об Октябрьской революции и установлении Советской власти в Киргизии, о культурной революции и коллективизации сельского хозяйства, борьбе с басмачеством.

В рукописном фонде широко представлены материалы по истории дунганского народа, по этнографии русского и украинского населения Прииссыккуля, собранные фольклорно-этнографической экспедицией Г. Самарина в 1948–1949 гг.

Несомненную ценность представляют произведения и архивные документы киргизских акынов-импровизаторов – своего рода уникального феномена поэтического творчества, представителями которого являются выдающиеся акыны Токтогул Сатылганов, Барпы Алыкулов, Алыкул Усенбаев, Калык Акиев, Осмонкул Болебалаев и др. Особо ценны рукописи акынов-письменников Тоголока Молдо, Молдо Кылыча, Калыгула, Арстанбека, Молдо Нияза и др. Огромную работу по сбору фольклорного материала, творчества акынов проделали Ы. Абдырахманов, А. Чоробаев, Дж. Таштемиров, Д. Сулайманов и др. Уникальные рукописи, личные документы профессиональных киргизских писателей и поэтов – Дж. Боконбаева, М. Элебаева, А. Осмонова, А. Убукеева, У. Абдукаимова и др.

Более 170 инвентарных номеров рукописного материала сосредоточено в разделе литературоведения. Это первые работы по исследованию

акынской поэзии, начатые в 30-е годы К. Рахматуллиным, М. Богдановой, Т. Саманчиным и другими, рукописи, монографии, статьи и диссертации киргизских ученых-литературоведов Б. Керимжановой, К. Асаналиева, Р. Кыдырбаевой, фольклористов Дж. Таштемирова, С. Байходжаева, Б. Кебековой, С. Закирова и др. В этом разделе есть рукописи по исследованию русского, дунганского, уйгурского фольклора и этнографии в Киргизии (Г. Самарин, Ю. Яншансин, М. Сушанло и др.).

Раздел пополнен извлечениями из трудов известных ученых-литературоведов Т. Ковальского, В. М. Жирмунского, В. С. Виноградова и других, касающихся вопросов киргизского фольклора, тюркоязычных эпических поэм.

Следующую группу представляют документы по лингвистике. Богатейший материал по изучению киргизского языка и письменности, касающийся его становления и дальнейшего развития, содержится в трудах известных ученых-лингвистов К. Тыныстанова, Е. Д. Поливанова, И. А. Батманова, К. К. Юдахина, Б. Юнусалнева, Х. Карасаева, Дж. Шукурова, Б. Керимжановой, Б. Орузбаевой и др. Это рукописи монографий, статей, диссертаций, докладов, черновики словарей и другого справочного материала.

Помимо рукописных документов в фонде хранятся ценнейшие фонозаписи (на магнитофонной ленте): уникальнейшие записи из эпоса «Манас» (С. Каралаев, Д. Козукеев, Ш. Азизов и др.), образцы народной музыки и поэзии, сказки, легенды и предания. Эти записи и сделанные в 1988–1989 гг. фотокопии служат незаменимым материалом для исследователей не только музыкально-поэтического наследия и народной словесности, но и истории, теории и эстетики музыкального и словесного фольклора, народной духовной культуры.

В 2005 году существенную техническую помощь Рукописному фонду оказало Турецкое управление по сотрудничеству и развитию при Аппарате Премьер-министра Республики Турция (ТИКА).

Рукописный фонд за последние годы предпринял усилия по оцифровке рукописных материалов. В рамках Национальной Программы развития государственного языка и совершенствования языковой политики в Кыргызской Республике на 2014–2020 годы» Рукописному фонду было выделено финансирование на проведение мероприятий по переводу рукописных материалов в цифровой форме, что было успешно выполнено в

2015 году. В 2016 году был создан онлайн-каталог рукописного фонда Национальной академии наук Кыргызской Республики (manuscript.lib.kg). Данный проект был осуществлен в рамках программы развития открытых образовательных ресурсов в КР по инициативе рукописного фонда НАН КР и при финансовой поддержке Фонда «Сорос-Кыргызстан» общественным фондом «Биздин Мурас». В результате исследователи в различных областях (филология, история, искусствоведение) получили доступ к самостоятельному изучению материалов фондов посредством интернета.

В настоящее время при финансовой поддержке Фонда «Сорос-Кыргызстан» общественная организация «Кыргыз фольклор коому» приступает к оцифровке магнитных аудиозаписей, а также старопечатных книг и рукописей. Целью проекта является повышение осведомленности и доступности материалов Рукописного фонда Национальной академии наук КР для исследователей и широкой аудитории.

Перед фондом в настоящее время стоят важные задачи. Из-за отсутствия финансирования и специалистов не развиваются такие научные направления, как реставрация и консервация рукописных материалов. Если не приступить к этой работе в ближайшее время, то записи, сделанные до 50-х годов, в скором времени практически потеряют ценность.

ОТДЕЛ ФОЛЬКЛОРА И АКЫНСКОЙ ПОЭЗИИ

В 1921–1923 гг. был создан «Национальный комитет по изучению культуры», который обратился к сбору народного устного творчества. Впоследствии комитет был преобразован в Комиссию просвещения Кыргызской автономной области, которая наряду с другой деятельностью занималась сбором фольклора и его систематизацией. На базе данной комиссии в 1928 г. был создан краеведческий исследовательский институт. В 1940 г. этот институт был преобразован в Институт кыргызского языка и литературы, в котором открывается сектор «Фольклор и этнография». Данный отдел в 30–40 годы XX столетия возглавляли З.Б. Бектенов, Г.А. Самарин, Ы.А. Абдрахманов, К. Рахматулин, М. Богданова, О. Жакишев, Т. Саманчин.

С 1943 по 1954 годы в составе Института языка, литературы и истории был только один сектор, который занимался исследованием как литературы, так и фольклора. В 1954 г., одновременно с созданием Академией

наук Кыргызской Республики был образован институт языка и литературы. В институте на базе существовавшего до этого сектора литературы формируются следующие отделы – «Манаса», «Литература дооктябрьского периода», «Советская литература». В этот период работа по исследованию фольклора, его жанровой структуры, видовой организации, сбору акынской поэзии получает свое развитие. В результате многочисленных малых эпосов «Эр Тёштюк», «Кожожаш», «Курманбек», «Кедейкан», «Жаныш, Байыш», «Олжобай и Кишимжан», «Саринжи, Бёкёй», а также другие жанры фольклора – сказки, поэмы, пословицы, басни, загадки, лирические песни, обрядовые песни, собранные, начиная с 1938 года, стали издаваться. Параллельно ведется работа по формированию сборников акынской поэзии с произведениями певцов Т.Сатылганова, Тоголока Молдо, Б.Алыкулова, К.Акиева, О.Болобалаева, А.Усонбаева, а также углубленное изучение их творчества.

В 1960 г. решением Ученого совета Института на базе сектора «Дореволюционная литература» был создан сектор «Фольклор и акынская поэзия», в планы исследований которого входили фольклорные произведения всех имеющихся жанров в кыргызском устном творчестве. Сектор возглавил Жаки Таштемиров, в разные годы в нем работали С.Байхожоев, С.Закиров, Б.Кебекова, А.Токомбаева. С 1980 до 1986 сектор возглавлял С. Байхожоев, в период с 1986 по 2013 гг. – Б. Кебекова (Справка и сведения о деятельности института Языка и литературы Кирг.ССР за 1955–1960 гг. Архив. Ф.№9.Оп.1.ед.хр.69, за 1961–1965 гг. Архив. Ф.№9.Оп.1.ед.хр.77).

Сотрудниками сектора были подготовлены значимые и весомые исследовательские работы, которые оказали важное значение для кыргызской фольклористики.

В 1973 году были изданы коллективные труды «Очерки кыргызской народной устной поэзии», в 1988 году – «Очерки акынской поэзии», которые явились фундаментальными трудами. Кроме того, было издано ряд индивидуальных трудов сотрудниками отдела, которые были посвящены практически всем жанрам кыргызского фольклора.

С обретением независимости в сферу научных интересов вошли такие авторы, как Калыгул, Арстанбек, Женижок, Эсенаман, Умётаалы, Нурмолдо, Молдо Багыш, Молдо Кылыч, Молдо Нияз. Были изданы тексты с их произведениями, а также проведены исследовательские проекты.

Работе сектора отдали многие годы такие ученые, как Ж.Таштемиров, С. Байхожоев, Ж. Субанбеков, С. Закиров, Ш. Умоталиев, Б. Кебекова, М. Сырдыбаев, П. Ирисов, Ж. Толоев, Т. Абдыракунов, К. Ботояров, К. Ибраимов, С. Кайыпов, К. Байжигитов, М. Мукасов, Г. Орозова, А. Обозканов. В той или иной степени они участвовали в подготовке таких изданий, как «Кыргыз адабиятынын тарыхы» (10 томов) (Б., 2002), серия «Эл адабияты», серия «Залкар акындар», серия «Айтыштар», «Кыргызстан Улуттук энциклопедиясы», энциклопедия «Кыргыз адабияты», энциклопедия «Токтогул».

В настоящее время сектор фольклора и акынской поэзии продолжает сложившиеся традиции, раскрывая и изучая особенности устного поэтического искусства.

ИСТОРИЯ ОТДЕЛА «МАНАС»

Величайший и грандиозный эпос «Манас» кыргызского народа является проявлением его духа, героизма, гордости и чувства патриотизма. В нем нашли свое воплощение не только история народа, но и все основные аспекты его жизни, такие как формирование этнического состава, повседневная жизнедеятельность, обряды и верования, моральная и этическая сторона жизни, мировосприятие и мировоззрение, а также все богатство языка. Все это закономерно делает эпос «Манас» воистину народным эпическим произведением. Благодаря своему богатому содержанию и значимости эпос вошел как неразрывная составная часть в мировую сокровищницу устного творчества и сказительства.

Эпос «Манас» имеет первостепенное значение в богатейшем народном фольклорном наследии кыргызского народа, которое перешло к нам от наших предков, создавшем эту непреходящую ценность.

Значимость эпоса «Манас» определила создание соответствующего отдела в Институте языка и литературы Национальной академии наук Кыргызской Республики. Ведущим направлением отдела является собирание вариантов эпоса, их публикация, а также комплексное их исследование начиная с 1924 года, когда организованный в Ташкенте научный академический отдел был переведен в г. Фрунзе в 1925 году для координации научной работы. Созданная научная комиссия начала работу по созданию обучающих учебных книг и пособий по кыргызскому языку, а также по

сбору фольклорных материалов кыргызского народа, их систематизации. В 1930 году научный центр был преобразован в Институт культурного строительства, в 1936 году – в Исследовательский институт кыргызского языка и письменности, а в 1940 году – Институт языка и литературы Кыргызской академии ССР. В то время институт насчитывал три сектора – кыргызского языка, литературы и «Манаса».

Создание сектора «Манасоведения» привело к тому, что проблема эпоса и эпосоведения, в целом, привлекла к себе пристальное внимание академической общественности. В 1942 году в институте открывается отдел фольклора и этнографии, куда был присоединен сектор «Манаса». В 1943 году сектор «Манас» выделился в отдельную самостоятельную структуру, направив все свои усилия на научное исследование эпоса. В 1948–1956 гг. сектор был присоединен к отделу кыргызской литературы, продолжая вести исследовательскую работу по эпосу «Манас». Вновь на повестку дня встал вопрос об отдельном статусе данного сектора, с тем чтобы можно было вести исследования эпоса на полноценной основе в рамках проблем и направлений фольклористики. Поэтому в 1956 году сектор вновь начал функционировать самостоятельно, что позволило приступить к более углубленному изучению имеющихся вариантов эпоса «Манас». Хранящиеся в Рукописном фонде института рукописи вариантов эпоса насчитывают более 40 наименований. Среди них представлены варианты таких сказителей, как С.Орозбаков, С.Каралаев, Тоголок Молдо, М.Мусулманкулов, М.Чокморов, Б.Сазанов, Д.Кочукеев, А.Тыныбеков, Ы.Абдырахманов, А.Рысмендеев, С.Молдокеева, К.Атабеков, Ш.Азизов и др.

Сотрудники сектора «Манас» помимо исследования текста эпоса, занимаются вопросами его публикации, а также его записи от сказителей. Большой вклад в манасоведение внес Б.М. Юнусалиев. Под его непосредственным руководством увидела свет публикация сводного варианта эпоса «Манас». В подготовке данного издания участвовали ряд известных ученых и литераторов. Первые два тома – «Манас» (1958 г.) были подготовлены К.Маликовым, предисловие к которым написал Б.М. Юнусалиев. Вторую часть трилогии – «Семетей» (1959 г.) – подготовил А.Токомбаев, предисловие написала Б.Керимжанова. Третья часть – «Сейтек» (1960 г.) – готовилась Т. Сыдыкбековым с предисловием К. Асаналиева.

В 70-90-х годах XX столетия сотрудники сектора готовили к изданию публикации эпоса в вариантах С. Орозбакова и С. Каралаева. Так, под

руководством Ч. Айтматова как главного редактора в 1978–1982 гг., были подготовлены 4 тома версии С. Орозбакова. Затем пять томов варианта С. Каралаева («Манас» – два тома, «Семетей» – 2 тома, «Сейтек» – 1 том). Следом за этим в серии «Эпосы народов СССР» был опубликован эпос «Манас» (вариант Сагымбая Орозбакова) в четырех томах на двух языках – русском и кыргызском.

В секторе «Манаса» в разные годы работали такие исследователи, как С. Мусаев, Р.З. Кыдырбаева, Б. Керимжанова, Э. Абдылдаев, З. Мамытбеков, К. Кырбашев, А. Жайнакова, М. Мамыров, Р. Сарыпбеков, О. Сооронов. Они посвятили свою деятельность собиранию и исследованию эпоса в различных его аспектах и проблематике. Исследовательская работа позволила отобразить свои научные результаты в монографиях, которые подняли манасоведение на новый качественный уровень: Р.З. Кыдырбаева «Генезис эпоса «Манас» – «Манас» эпосунун генезиси» (1980), С. Мусаев «Эпос «Манас»» (1979), Э. Абдылдаев ««Манас» эпосунун тарыхый өнүгүшүнүн негизги этаптары» (1981), К. Кырбашев ««Манас»» эпосунун стили» (1983), А. Жайнакова ««Семетей» эпосунун тарыхый-генеалогиялык негизи» (1982), Сарыпбеков Р. ««Манас» эпосунун баатырдык мотивдеринин эволюциясы» (1988). В указанных работах были исследованы такие актуальные вопросы, как эпоха возникновения эпоса, его связь с историей народа, своеобразие идейно-художественного мира эпоса, построение его композиции и сюжета, мастерство сказительства, особенности стиля и поэтики. Результаты своих исследований ученые регулярно представляли на симпозиумах, конференциях, как на национальном, так и на международном уровне.

Начиная с 1989 года сектор «Манас» расширил сферу своих исследований, приступив к комплексному исследованию эпоса, включая в свою орбиту философские, исторические, этнографические, музыковедческие, лингвистические аспекты.

Сотрудники сектора подготовили к изданию академические издания эпоса «Манас», записанные от сказителей С. Орозбакова и С. Каралаева.

В том числе и усилиями сотрудников сектора были изданы два тома энциклопедии «Манас», словарь по эпосу «Манас». Они внесли весомый вклад в подготовку энциклопедий, посвященных Сагымбаю Орозбакову и Саякбаю Каралаеву. Сотрудники сектора подготовили к изданию варианты эпоса «Манас», записанных от Тоголока Молдо, Ш. Рысмендеева,

М. Мусулманкулова, Б. Сазанова, М. Чокморова, А. Рысмендеева, Ж. Кожекова. Организатором и вдохновителем этой масштабной и значимой работы является академик А.А. Акматалиев.

В разные годы сектор «Манас» возглавляли М.И. Богданова, З. Бектенов, Б. Керимжанова, О. Жакишев, Р.З. Кыдырбаева, С. Мусаев, А. Жайнакова, А. Акматалиев. В настоящее время отдел возглавляет М. Колбаева.

ОТДЕЛ КЫРГЫЗСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Отдел кыргызской литературы Института языка и литературы им. Ч. Айтматова на сегодняшний день является одним из ведущих структурных подразделений. При его непосредственном участии, с момента зарождения кыргызской национальной литературы, ее развития до настоящего момента, разрабатывалась теория и история кыргызской литературы, были написаны научные работы – статьи, монографии, диссертационные исследования.

В составе Института языка и литературы Национальной академии наук КР данный отдел был создан в 1956 году под названием «Кыргызская литература советской эпохи».

С момента создания КараКыргызской научной комиссии в 1924 году главной целью исследователей стало, помимо создания национальной письменности, сбора фольклорного материала, приведения его в систему, издания учебников и учебных пособий, создание и развитие национально-литературоведения. Этот период протянулся во времени до 40-х годов. Работа научной комиссии выполнялась несмотря на идеологическое влияние и давление, оказываемое со стороны советской власти, несмотря на вынужденное исполнение партийных указов и постановлений.

С созданием краеведческого института в 1928 году, затем, в 1930 году преобразованного в Институт культурного строительства, затем (1936 г.) – в научно-исследовательский институт кыргызского языка и письменности, в 1941 году – в Институт языка, литературы и истории, в 1954 году – в Институт языка и литературы, непрерывно осуществлялась работа по исследованию проблем искусства художественного слова. Эта работа осуществлялась в рамках таких секторов, как «Фольклор и этнография», затем – «Фольклор и эпос «Манас». В период с 1948 по 1956 годы он был преобразован в сектор «Сектор литературы», в котором исследовались

проблемы устной народной поэзии, акынской поэзии, письменной литературы, а также литературы, созданной в период советской эпохи.

Кыргызская литература нового типа, зародившаяся в 20-х годах XX столетия, способствовала зарождению литературоведения, задачей которого стала оценка и анализ литературного творчества, истоками которого стал многотысячелетнее устное народное творчество и эстетические нормы, им сформированные. Тем значимее феномен появления на исторической арене кыргызской профессиональной литературы, а также кыргызского литературоведения. Условиями, побудившими их создание, стали особые социально-исторические условия, а также социально-культурная ситуация.

Первой предпосылкой создания литературы становится разработка механизма развития письменной литературы, а также литературного языка.

Второй предпосылкой становится создание фактологического материала, отвечающего требованиям времени, на основе которых можно выявлять его общие, частные и особенные качества, проводить его классификацию, выявлять динамику его развития. Процесс зарождения научной мысли в области литературоведения, его развития на основе историко-теоретических выводов, занял период, начиная с 20-х годов до 50-60-х годов XX столетия.

Первый этап кыргызского литературоведения был отмечен такими жанрами, как литературная критика, публицистическая статья. Литературоведение в это время ориентировалось на русскую теоретическую школу, а также на те республики Советского союза, где эта наука зародилась раньше.

Первыми общественными активистами, журналистами, литературными критиками, благодаря трудам которых формировались новые литературно-эстетические и научно-критические взгляды, были Т. Жолдошев, Б. Данияров, М. Догдуров, К. Рахматуллин, О. Жакишев, Ы. Тойчинов. Благодаря таким личностям, как К. Тыныстанов, А. Токомбаев, М. Элебаев, К. Маликов зарождалась кыргызская литература.

Первые литературно-критические статьи Т. Жолдошева «Көрктүү адабиятыбыз жана акындарыбыз», «Октябрь жана кыргыз адабияты», «Кайгылуу Какей», «Кызыл гүл» жыйнагында баш сөз» аттуу макалалары, А. Токомбаева «Формализм жана натурализм тууралуу» (1936), Ж.Догдурова «Социалчыл реализм тууралуу» (1934) еще далеки от

профессиональной литературной критики, представляют собой наивные ученические работы.

Сотрудники академии наук М.Богданова, О.Жакишев, Т.Саманчин, К.Рахматуллин в 1943 году разрабатывают и издают в Кыргызстане «Очерки кыргызской литературы», а в 1947 году М.Богданова издает в Москве книгу «Кыргызская литература».

В 1947 году за младшим научным сотрудников Б.Керимжановой закрепляется плановая работа «Произведения Ж.Боконбаева», а за Ж.Самагановым – «Произведения кыргызского поэта А.Токомбаева». В 1948 году кандидат филологических наук Ж.Саманчин разрабатывает плановую работу «Зарождение и развитие художественной прозы в кыргызской литературе». Эти темы заложили основы литературоведческой науки в Кыргызстане.

К сожалению, впоследствии, изданная в 1946 году книга Т.Саманчина «Молдо Кылыч – акын-писменник» (основанная на диссертации автора) была в 1949 году запрещена, а сам Т.Саманчин в 1950 году арестован, в связи с чем он был уволен с работы и, соответственно, в свое время запланированные научные работы не были выполнены.

Б.Керимжанова на основе своей плановой работы в 1950 году защитила диссертацию, а в 1953 году издала книгу «Жоомарт Боконбаев», став первым исследователем в области советской кыргызской литературы, получившим степень кандидата наук.

В 50-х годах одна за другой начинают издаваться труды по кыргызской советской литературе: «Романы Тугелбая Сыдыкбекова» К.Асаналиева (1957), «Лирика Алыкула Осмонова» Р.Кыдырбаевой (1958), «М. Элебаевдин чыгармачылыгы» Б.Маленова (1959), «Касымалы Баялинов» М.Тулёбагылова (1962). Эти монографии были результатами кандидатских диссертаций их авторов.

Коллектив авторов сектора «Литературы» в 1954–1956 годах работали над созданием «Очерка по истории киргизской советской литературы». В рабочую группу входили Б.Керимжанова (руководитель группы), Ж.Таштемиров, К.Асаналиев и С.Байкожоев. Этот труд был издан в 1961 году и ознаменовал собой новый и важный этап в развитии отечественного литературоведения.

Начиная со второй половины 50-х годов до середины 60-х литературоведы исследуют закономерности появления новой письменной

профессиональной литературы, ее эволюции, природу жанра. Этим тематикам посвящены работы К.Асаналиева «Кыргыз прозасынын очерки», 1 часть (1957), 2 часть (1960), Б.Маленова «Эл оозеки чыгармачылыктын кыргыз совет профессионалдык поэзиясына тийгизген таасири» (1960), Ж. Телеева «Кыргыз поэмаларындагы образдар жана сюжеттер» (1961), Ж. Телеева «Кыргыз драматургиясындагы социалисттик реализм методунун айрым маселелери» (1963), М. Тулогабылова «Кыргыз балдар адабияты» (1963), К. Рысалиева «Кыргыз ырларынын түзүлүшү» (1965), Б. Кебековой «Кыргыз совет аңгеме жанрынын өсүш жолдору» (1964), А. Садыкова «Алыкул Осмоновдун поэзиясындагы традиция жана новаторлук» (1962) и др.

В 70-80-х годах литературоведение раздвигает свои границы, углубляет исследуемые проблемы, расширяет методологические подходы и способы в исследованиях. Это было продиктовано, с одной стороны, самим эволюционным процессом развития науки, с другой – приходом в литературоведение новых имен – К. Даутова, С. Байгазиева, К. Байжигитова, А. Эркебаева, И. Лайлиевой, А. Акматалиева, К. Ибраимова, О. Ибраимова.

Сектор «Литературоведение», который вел исследования по таким направлениям, как фольклор и акынская поэзия, советская литература, в 1956 году был поделен на три отдела – «Манаса», «Литература до Октябрьского периода», «Советская литература». Сектор «Советская литература» возглавляет Б.Керимжанова (1956–1976), затем его заведующими в разные годы были К.Даутов (1976–1981), К.Асаналиев (1981–1991). На базе сектора в 1966 году открывается сектор «Взаимосвязи национальных литератур», который до 1974 году возглавляет А.Садыков, а в 1974–1991 годы – С.Жигитов.

После обретения республикой независимости, оба сектора были вновь объединены. Новый объединенный сектор в 1991–2004 годах возглавляет И.Лайлиева, затем в 2004–2014 годах – А.Кадырманбектова. В настоящее время заведующим сектором является Н.Ыйсаева.

В настоящее время состав сектора и института пополняется новыми, молодыми кадрами, которые перенимают опыт старшего поколения, стараясь соответствовать новым вызовам времени и общества, проводят научно-практические мероприятия, внося свой вклад в развитие отечественного литературоведения.

ЖАРЫК КӨРГӨН ЭМГЕКТЕР:

А) ТИЛ БАГЫТЫНДАГЫ ЖАРЫК КӨРГӨН ЭМГЕКТЕР:

1923

1. Юдахин К. К. Манкент диалектисинин фонетикалык өзгөчөлүгү. – Ташкент, 1923.

1924

2. Арабай уулу Е. Кыргыз алипбеси. – Ташкент, 1924.
3. Тыныстанов К. Окуу китеби: (Биринчи баскыч мектеби үчүн). 1-китеп. – Ташкент: Орто Азия мамлекеттик бас.–1924.–297 б., (араб тамгасында).
4. Бактыбаев У. О некоторых вопросах киргизского литературного языка. [Развитие киргизского литературного языка в период с 1924–1940 гг. Основные недостатки арабского и латинского алфавитов и значение перехода киргизской письменности на русский алфавит]. 1924–1940-ж.ж. аралыгында кыргыз адабий тилинин өнүгүшү, араб, латын алфавитинин негизги кемчиликтери жана кыргыз жазуусунун орус алфавитине өтүү мааниси жөнүндө.

1925

5. Тыныстанов К. Касым ырларынын жыйнагы. – М., 1925.–113 б., (араб тамгасында).
6. Тыныстанов К. Крылов И. А. Ийнелик менен кумурска: / Которгон – К. Тыныстанов. Бул котормо К.Тыныстановдун «Окуу китеби» деген эмгегинде алгач ирет берилген (араб тамгасында).
7. Тыныстанов К. Агартуу кызматчыларынын жалпы орусиялык уюмунун уставы: /Которгон – К.Тыныстанов. –Пишпек, 1925.
8. Тыныстанов К. Касым ырларынын жыйнагы. – М., 1925.–113 б., (араб тамгасында).
9. Тыныстанов К. Чоңдор үчүн алиппе. –1926 (араб тамгасында).

1926

10. Юдахин К. К. Лингвистика в Киргизии – В кн.: Наука в Киргизии за 20 лет, 1926–1946. (Сборник статей). Фрунзе, 1946, стр. 187–19

1927

11. Тыныстанов К. Окуу-жазуу бил: 1-класска арналган окуу китеби. – М., 1927.–49 б., (араб тамгасында).

12. Тыныстанов К. Биздин тил. Ташкент басмасы, –1927., (араб тамгасында).

13. Юнусалиев К.К. Краткий узбекско-русский словарь. – Ташкент: Сред.аз.книга, 1927. – 27 б.

1928

14. Тыныстанов К. Эне тилибиз. 1-китеп, Москва, 1928 (латын тамгасында).

1929

15. Тыныстанов К. Жаңы айыл: 11-баскыч мектептердин 1-бөлүмдөрү үчүн арналган окуу китеби. –1-басылышы. -Фрунзе. 1929.–111 б., (латын тамгасында) (эмгекте «Тыныстан уулу Касым» деп берилген).

16. Тыныстанов К. Эне тилибиз: Кыргыз тилиндеги тыбыштардын жана сөз бүтүштөрдү тааныткыч китеп. – Жаңы тамга менен 2-бас. – Ф.: Кыргызмамбас, 1929. – 55 бет, (латын тамгасында).

17. Юдахин К.К. Чагатай тилинин тыбыштык курамы жөнүндөгү маселеге карата, – Ташкент, 1929.

18. Юдахин К. К. Культура и письменности Востока // Книга 4. – Баку, 1929. – с.62–68.

1931

19. Тыныстанов К. Эне тилибиз: 2-китеп. -Биринчи баскыч мектептер жана өзүнчө чоңдор үчүн. – Маскөө: СССР элдеринин борбор басмасы жана Кыргызмамбас, 1931.–122 б., (латын тамгасында) («К.Тыныстан уулу» деп берилген).

1932

20. Тыныстанов К. Тил сабагы: 2-жылдыктар (класстар) үчүн кыргыз тилинин иш китеби. – Ф. – Ташкент: Кыргызмамбас -Орто Азия мамбас, 1932. –52 бет, (латын тамгасында) (китептин автору – Касым деп берилген).

1933

21. Батманов И.А. Кыргыз тилинин элементардык грамматикасы. Фрунзе Ташкент : Кыргызмамбас, 1933. –201 б.(кыргыз жана орус тилинде, кыргыз тексти латын тамгасында, авторлошу – Шабданов А.).

22. Тыныстанов К. Тил илими боюнча терминологиялык сөздүк. – 1933., (латын тамгасында)

23. Тыныстанов К., Тойчинов Ы. Терминдер: (Коом-экономикалык терминдери: Кыргызстандагы маданият курулушунун илим изилдөө институту. – Ф.: Кыргызмамбас, 1933.–111б., (латын тамгасында).

24. Юдахин К.К О сохранении некоторых букв в тюркско-татарских алфавитах: Материалы научн. Сов. Всесоюзного центр. Комитета нового алфавита //Резолюция и письменности. (Сб. Ст.). – М., 1933. (А.М. Сухотин менен бирге).

1934

25. Тыныстанов К. Проект новой орфографии киргизского литературного языка // Труды Киргизского научно-исследовательского института культурного строительства. – Ф.: Киргосиздат, 1934.–44 б., орус, кыргыз тилдеринде. Кыргыз адабий тилинин орфографиясынын долбоору.

26. Тыныстанов К. Кыргыздын адабий тилинин имласынын долбоору: /Которгон: Б. Турусбеков. – Ф.: Кыргызмамбас, 1934.–44 б., латын тамгасында, автордун аты-жөнү – «К. Тыныстан уулу» деп берилген. (Эмгектин экинчи аталышы «Кыргыз ымласынын курулушундагы негизги принциптер»).

27. Тыныстанов К. Кыргыз тилинин морфологиясы: (5 жана 6 жыл үчүн тил сабактары). – Ф.; Кыргызмамбас, 1934.–88 б., (латын тамгасында).

1935

28. Тыныстанов К. Родной язык – могучий рычаг культурно-политического подъема. 1935. КР УИА, Кол жазмалар фонду, 66-папка.

29. Тыныстанов К. Орфография и пунктуация киргизского языка (На кирг. языке). 1935.

1936

30. Батманов И. А. Грамматика киргизского языка. Вып. I-III. Фрунзе-Казань, Киргизгосиздат, 1939-1940; Части речи в киргизском языке. (Материалы к стандартной схеме морфологии киргизского языка). Фрунзе, Киргизгосиздат, 1936.

31. Тыныстанов К. Кыргыз ымласынын эрежелери. –1936., (латын тамгасында).

32. Тыныстанов К., Кыргыз тилинин синтаксиси: 6-7-8-класстар үчүн. – Ф.: Кыргызмамбас, 1936.-138 б., (латын тамгасында), редактору – Юдахин К.К.

33. Тыныстанов К., Карасаев К. Правило об едином оформлении имен и фамилий на киргизском и русском языке//Вопросы орфографии киргизского языка. – Ф.: 1936. 1-14.

34. Юнусалиев К. К. О поправках к проекту киргизской орфографии....// Вопросы орфографии киргизского языка: (Материалы к предстоящему съезду по вопр. Кирг.яз. строительства, в порядке обсуждения). – Ф., 1936. –с. 3-41.

1937

35. Актанов Т., Бакеев К. О. Кыргыз тилинин синтаксисинин конспектиси. Фрунзе, Кыргызмамбас, 1937, 36 бет [Латын тамгасында]

36. Бактыбаев У. Кыргыз адабият тилинин очогун кеңители. – Маданий майдан, 1937, № 2-3, 28-30-бет. [Латын тамгасында.] Октябрь революциясынан кийин кыргыз тилинин сөздүк составынын байышына орус тилинин прогрессивдүү таасири тийген.

1938

37. Бакеев К. О., Бактыбаев У. Кыргыз тилинин морфологиясы. Фрунзе, Кыргызмамбас, 1938, 116 бет. [Латын тамгасында].

38. Батманов И. А. Северные диалекты киргизского языка. Вып. 1. Опыт классификации северных диалектов киргизского языка. Фрунзе, Киргизгосиздат, 1938, 26 стр.; (Научно-исслед, ин-т киргиз, языка и письменности – НИИКЯП).

39. Батманов И. А. Части речи в киргизском языке. Фрунзе – Казань : Кыргызмамбас, 1936 – 150 б. (латын тамгасында) – түзөтүлүп экинчи бас. – Фрунзе : Кыргызмамбас, 1938. – 193 б.

40. Батманов И. А. Кыргыз тилинин жаңы орфографиясы. – Фрунзе: Кыргызмамбас, 1938. – 116 б. – (авторлошу – Бакеев К. О., Бактыбаев У.).

41. Батманов И. А. Кыргызча-орусча-кыргызча сөздүк. – Фрунзе – Казань: Кыргызмамбас, 1938. – 116 б. – (авторлошу – Карасаев Х. К.).

42. Батманов И. А. Употребление падежей в киргизском языке. Фрунзе, Киргизгосиздат, Фрунзе – Казань, 1938, 46 стр. (Научно-исслед, ин-т киргизского языка и письменности. – НИИКЯП).

43. Бакеев К. О., Батманов И. А., Бактыбаев У. Кыргыз тилинин жаңы орфографиясы. Фрунзе Кыргызмамбас, 1938, 16 бет (Кыргыз тилинин жана жазуусунун илим изилдөө ин-ту) [Латын тамгасында].

44. Батманов И. А. Северные диалекты киргизского языка. Вып. 1. Опыт классификации северных диалектов киргизского языка. Фрунзе, Киргизгосиздат, 1938, 26 стр.; 1 л. табл. (Научно-исслед, ин-т киргиз. языка и письменности – НИИКЯП).

1939

45. Актанов Т. Кыргыз тилинин окуу китеби. 1 бөлүк. Фрунзе, Кыргызмамбас, 1939, 104 бет. [Латын тамгасында].

46. Актанов Т., Бакеев К. О. Кыргыз тилинин синтаксиси (Орто мектептер үчүн). Фрунзе, Кыргызмамбас, 1939, 140 бет. [Латын тамгасында].

47. Бактыбаев У. Кыргыз тилинин грамматикасынын этиш бөлүгү (морфология). Фрунзе, Кыргызмамбас, 1939, 40-бет (Кыргыз тилинин жана жазуусунун илим-изилдөө ин-ту). [Латын тамгасында].

1940

48. Актанов Т. Грамматика. II бөлүк. Синтаксис. (Педагогика окуу жайлары үчүн). Фрунзе, Кыргызмамбас, 1940, 104 бет [Латын тамгасында].

49. Актанов Т., Макешев Н., Бакеев К. О. Кыргыз тилинин синтаксиси. II бөлүк. Толук эмес орто жана орто мектептер үчүн. 2-басылышы. Фрунзе, Кыргызмамбас, 1940, 135 бет. [Латын тамгасында].

50. Асылбеков Ү. Грамматика. I бөлүк. Морфология. Фрунзе, Кыргызмамбас, 1940, 170 бет. [Латын тамгасында].

51. Батманов И. А. Грамматика киргизского языка: – (Вып. 1–3.) – Фрунзе : Казань: Киргизгосиздат, 1939–1940 (Вып. 1- 1939, 76 с.; Вып.2. – 1940, 76 с.; Вып.3. 1940, 71 с.

52. Батманов И. А. Способы выражения синтаксических отношений в киргизском языке. – Фрунзе : Киргизгосиздат, 1940. – 16 с.

53. Абрамов Н.М., Казыбаев Ш., Шүкүров Ж. Русско-киргизский словарь. Для киргизской нач. школы. Фрунзе, Киргизгосиздат, 1940

54. Кыргыздын жаңы орфографиясынын эрежелеринин жыйнагы. Фрунзе, Кыргызмамбас, 1942, 27 бет. Свод правил новой киргизской орфографии.

55. Юдахин К. К. Кыргызча- орусча сөздүк. – М., 1940. –576. Б. (25000 ге жакын сөз).

1942

56. Бакеев К. О. Кыргыз тилинин грамматикасы. I бөлүк. Фонетика жана морфология. 1-басылышы. Фрунзе, Кыргызмамбас, 1942. 136 бет.

1943

57. Бакеев К. О. Кыргыз тилинин грамматикасы. I бөлүк. Фонетика жана морфология. 2-басылышы. Фрунзе, Кыргызмамбас, 1943. 136 бет

1944

58. Карасаев Х., Д. Ш. Шукуров, К. К. Юдахин. Русско-киргизский словарь. – М., Гос. изд-во иностранных и национальных словарей, 1944.

59. Карасаев Х. Шукуров. Ж. Юдахин. К. К. Русско-киргизский словарь. Орусча-кыргызча сөздүк. – М., Изд-во иностранных и национальных словарей, 1944. – Известия АН СССР. Отд-ние литературы и языка, вып. V, 1946, стр. 441–144.

60. Юдахин К. К. Русско-киргизский словарь: Около 40000 слов. – М.: Гос. Изд. Иностранных и национальных словарей, 1944. – 984 с. – Соавторы – составители Х. К. Карасаев, Ж. Ш. Шукуров, Юдахин К. К.

1946

61. Батманов И. А. Фонетическая система современного киргизского языка. Фрунзе: Киргизгосиздат, 1946. – 1975 с.

1947

62. Актанов Т., Макешев И., Бакеев К. О. Кыргыз тилинин грамматикасы. II бөлүк. Синтаксис. Фрунзе, Кыргызмамбас, 1947, 148 бет.

63. Батманов И. А. Краткое введение в изучение киргизского языка. – Фрунзе: Киргизгосиздат, 1947. – 116 с.

64. Бектенов З., Бакеев К. О. Толук эмес орто жана орто мектептер үчүн кыргыз тилинин программасы. Фрунзе, Кыргызмамбас, 1947, 35 бет.

1948

65. Бакеев К. Кыргыз тилинин грамматикасы. I бөлүк. Фонетика жана морфология. Оңдолуп 7-басылышы. Фрунзе, Кыргызмамбас, 1948

66. Карасаев Х. Яншансин Ю. Кыргыз тилинин орфографиясы. Фрунзе, 1948, 16-бет. (СССР Илимдер Академиясынын Кыргыз филиалы. Тил, Адабият жана Тарых Ин-ту). Долбоор.

67. Юдахин К. К Уйгурская хрестоматия. – М., Изд. МИВ, 1948. –171 с.

1950

68. Бакеев. К. Кыргыз тилинин грамматикасы. I бөлүк. Фонетика жана морфология. Жети жылдык жана орто мектептердин 5–6-класстары үчүн окуу китеби. Фрунзе, Кыргызмамбас, 1950.

69. Юдахин К. К. Уйгур-өзбек тилдеринин алакалары. – Ташкент, 1950.

1951

70. Давлетов С. Наше мнение об учебнике. [Рец. на кн.] А. Джапаров. Грамматика киргизского языка. Ч. II Синтаксис. Для педагогических училищ. Фрунзе, Киргизгосиздат, 1951.

71. Д. Исаев. Грамматика киргизского языка. Ч. I. Фонетика и морфология. Для 5–6 классов семилетних и средних школ. Фрунзе, Киргизгосиздат, 1951.

72. Дыйканов. К. Имя существительное в киргизском языке. Фрунзе, 1951.

73. Джапаров А. Грамматика киргизского языка. Ч. II. Синтаксис. Для педагогических училищ. Фрунзе, Киргизгосиздат, 1951.

74. Джапаров. А. Грамматика киргизского языка. Ч. II Синтаксис. Для 6–7 классов семилетних и средних школ. Фрунзе, Киргизгосиздат, 1951.

75. Исаев Д., Шнейдман В. Н., Вагапова М. Кыргыз тилинин окуу китеби. Фрунзе, Кыргызмамбас, 1951, 372 бет.

76. Мукамбаев Д. Ценная книга в тюркологической науке [Рец. на кн.] С. Е. Малов. Енисейская письменность тюрков. М. – Л., 1951.

77. Кондучалова С. Бакеев К., Башталгыч класстар үчүн диктанттар жыйнагы. 2-бас. Фрунзе, 1951.

78. Сартпаев К. К. Кыргыз тилинин методикасы. Жети жылдык жана орто мектептердин 5–7-класстарында кыргыз тилин окутуучулар үчүн. Фрунзе. Кыргызмамбас, 1951.

1952

79. Батманов И. А. История изучения киргизского языка: Авторефер. дис. канд. Фил. Наук. – Л., 1952. – 18 с.

80. Джапаров. А. Грамматика киргизского, языка. Ч. II. Синтаксис. Для 6–7 классов семилетней и средней школы. Фрунзе, Киргизгосиздат, 1952;

81. Орузбаева Б. Ө. Формы прошедшего времени в киргизском языке: (Автореф. дис. канд. филол. наук.) (Кирг. фил. АН СССР, Ин-т языка, лит. и истории). – Фрунзе: Б.и. 1952. – 13 стр.

1953

82. Батманов И. А. Современный киргизский язык: (ч. I. Фонетика). – Фрунзе: Издат-ва АН Кирг. ССР, 1953. – 189 с.

83. Жапаров А. Кыргыз тилинин грамматикаы II бөлүк. Синтаксис. 4-басылышы. Фрунзе, Кыргызмамбас, 1953, 200 бет.

84. Мураталиев М. Придаточные предложения в киргизском языке: (Канд. дисс. автореф.). Алмата, 1953.

85. Яншансин Ю. Социалисттик улуу Октябрь революциясынан кийинки кыргыз тилинин лексикасынын өсүшү. Фрунзе, 1953.

1954

86. Жапаров А. Кыргыз тилинин грамматикасы II бөлүк. Синтаксис. Оңдолуп 5-басылышы. Фрунзе, Кыргызокуупедмамбас, 1954, 187-бет.

87. Кыргыз тилинин орфографиясы. Фрунзе, Кыргызмамбас, 1954, 24 бет. Орфография киргизского языка.

1955

88. Бакинова Г. Диалектологиялык материалдарды жыйноо боюнча: Справочник Фрунзе, 1955

89. Бакинова Г. Ысык-Көл говорунун материалдарынан Фрунзе, 1955, 50 б.

90. Батманов И. А. Программа по сопоставительной грамматике русского и киргизского языков. Фрунзе, Киргизгосучпедгиз, 1955, 20 стр. (Министерство просвещения Киргиз. ССР).

91. Исаев. Д. Кыргыз тилинин грамматикасы. I бөлүк. Фонетика жана морфология. 5-басылышы. Фрунзе, Кыргызокуупедмамбас, 1955.

92. Юдахин К. К. Классификация киргизских диалектов // Первая научная сессия АН Кирг. ССР. – Фрунзе, 1955. – с. 451–456.

93. Орузбаева Б. Ө. Формы прошедшего времени в киргизском языке. Фрунзе: Изд-во АН Кирг. ССР, 1955. – 62 стр.

94. Юнусалиев Б. М. Кыргыз диалектологиясы боюнча программа. Кыргызстан жогорку окуу жайларынын филологиялык факультеттери үчүн. Фрунзе, 1955, 26 бет. (Кыргыз Мамлекеттик Ун-ти).

1956

95. Абдуллаев Э. Кыргыз тилинин Чаткал говору. Фрунзе, 1956, 137 бет. (Кыргыз ССР Илимдер Академиясы. Тил жана Адабият Ин-ту). Библиогр.: 133-бет.

96. Бакинова Г. Батманов И. Азыркы кыргыз тили: Жогорку окуу жайлары үчүн кыргыз тилинин окуу китеби. Бөлүм 1. Фрунзе, 1956.
97. Бакинова Г. Кыргыз тилинин Ош областынын говорлору. Ф. 1956.
98. Батманов. И. А. Азыркы кыргыз тили: (1-бөлүм: Фонетика, лексика, диалектология). – Фрунзе, Кыргыз окуу педмамбас, 1956. – 112 б. (авторлошу – Бакинова Г., Яншансин Ю.).
99. Давлетов С.А. Наречие в современном киргизском языке (Автореф. дисс. канд. филол. наук.) Фрунзе, 1956. – 15 стр.
100. Дыйканов К., Жакыпов Ы., Мураталиев М. Кыргыз тилинин программасы. Сырттан окуу педагогика институттарынын кыргыз тил жана адабият факультеттери үчүн. Фрунзе, 1956, 23 бет.
101. Дыйканов. К. Словарь грамматических терминов Фрунзе, 1956. (в соавторстве с М. Джаманкуловой).
102. Жапаров А. Кыргыз тилинин грамматикасы II бөлүк. Синтаксис. Ондолуп 6-басылышы. Фрунзе, Кыргызокуупедмамбас, 1956, 150-бет.
103. Карасаев. Х. Яншансин. Ю. Орфографиялык сөздүк. Фрунзе, Кыргызокуупедмамбас, 1956.
104. Кудайбергенов С. Фонетика, морфология. Фрунзе, 1958, 28 бет.
105. Малов С. Е. Лобнорский язык. Тексты, переводы, словарь. Фрунзе, 1956, 197 стр (Ин-т языкознания АН СССР и Ин-т языка и литературы АН Киргиз. ССР). [См. «Предисловие», стр. 5. Автор считает лобнорский язык разговорным языком древних киргизов].
106. Мураталиев М. Кыргыз тилиндеги мезгил жандама сүйлөмдөр. Ф., 1956.
107. Мураталиев М., Жакыпов Ы. Азыркы кыргыз тилинин синтаксист боюнча кыскача конспект: (Сырттан окуу педагогика институтунун тил жана адабият факультет, студ. үчүн окуу куралы). Фрунзе, 1956.
108. Орузбаева Б. Ө Азыркы кыргыз тилинин программасы/Жогорку окуу жайларынын филология факультеттери үчүн/ Авторлоштору Батманов И.А., Жакыпов Ы.Ж., Сартбаев К.К., Үмөталиева Б.Ж., Майрыков Д., Юнусалиев Б.М./ – Фрунзе: Кыргыз мамлекеттик университети, 1956. 196.
109. Юдахин К. К. Вади́л гово́ру жо́нүндө бир нече сөз. – Ташкент, 1956.

110. Баскаков Н. А. Структура тюркских языков сравнительно со структурой русского языка. – В кн.: Русский язык в киргизской школе, вып. 1. Фрунзе, 1957, стр. 62–99.
111. Дыйканов. К. Морфология киргизского языка. Фрунзе, 1957.
112. Жапаров А. Кыргыз тилинин грамматик-асы II белук Синтаксис. Ондолуп 7-басылышы. Фрунзе, Кыргызокуупедмамбас, 1957, 150 бет.
113. Исаев. Д. Кыргыз тилинин грамматикасы. I бөлүк. Фонетика жана морфология. Жети жылдык жана орто мектептердин 5–6-класстары үчүн. 6-басылышы. Фрунзе. Кыргызокуупедмамбас, 1957.
114. Исаев. Д. Грамматика киргизского языка. Ч. I. Фонетика и морфология. Для 5–6 классов семилетних и средних школ. Изд. 6-ое. Фрунзе, Киргизгосучпедгиз, 1957.
115. Кудайбергенов С. Кыргыз тилиндеги сөз өзгөртүү системасы. Фрунзе, 1957. 120 б.
116. Кудайбергенов С., Ы. Жакыпов, Мураталиев М. Кыргыз тили. Орто мектептин 8–10-класстары үчүн. (Лексика, фонетика, морфология, синтаксис). Фрунзе, Киргизокуупедмамбас, 1957.
117. 116. Орузбаева Б. Ө. Русско-Киргизский словарь: 51000 слов/ Ред. К.К. Юдахин. – М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1957.–992с./ Соавторы-составители: Дж. Шукуров, Х. Карасаев, Р. Шамурзина, Э. Эшмамбетов, С. Кангельдиев, А. Кангельдиев, Ю. Яншансин, Б. Байсеркеев, С. Чолоков.
- Б. Ө. Орузбаева тарабынан «В», «У» тамгаларына макалалар жана «П», «С» тамгаларынын айрым бөлүктөрү жазылган.
118. Турсунов А. Кыргыз тилиндеги чакчылдар жана алардын берген маанилери. Фрунзе 1957-ж.
119. Юдахин К. К. Русско-киргизский словарь: 51000 сөз.– М., Изд. Иностранных и национальных словарей, 1957. 992 с.

120. Азыркы кыргыз тили. II бөлүм (Сөз түркүмдөрү) Фрунзе Кыргызокуупедмамбас, 1958, 151 бет (Кыргыз ССР Илимдер Академиясы. Тил жана Адабият Ин-ту).

121. Бакеев К. О. Зат атооч жана аны окутуунун методикасы. Фрунзе. 1958, 73 бет.

122. Жапаров А. Кыргыз тилинин грамматикасы II бөлүк. Синтаксис. Оңдолуп 8-басылышы. Фрунзе, Кыргызокуупедмамбас, 1958, 136-бет.

123. Кудайбергенов С., Джакубов И., Мураталиев М. Киргизский язык. (Лексика, фонетика, морфология, синтаксис). Оңдолуп 2-басылышы. Фрунзе, Кыргызокуупедмамбас, 1958, 170 бет.

124. Майрыков Д. Сүйлөмдүн баш мүчөлөрү жана аларды орто мектепте окутуунун методикасы. Кыргыз тили жана адабият сабагын берүүнүн айрым маселелери. Фрунзе, 1958, 83-бет.

125. Мураталиева Ж. Послелогии в киргизском языке. Фрунзе, 1958.

126. Дыйканов. К. История киргизской письменности Фрунзе, 1958 (в соавторстве с С.Кудайбергеновым, Ю.Яншансин описывает вопросы древнетюркского, уйгурского, арабского алфавитов).

127. Жакыпов Ы. Азыркы кыргыз тилинин жөнөкөй сүйлөмүнүн синтаксиси. Фрунзе, Кыргыз окуупедмамбас, 1958, 282 бет.

128. Кондучалова С. Бакинова Г. Кыргыз тилинин Жалал-Абад областынын говорлору. Ф. 1958.

129. Орузбаева Б. Ө. Кыргыз тилиндеги сөз жасоочу аффикстер: (Кыскача маалымат). Фрунзе, Кыргыз ССР ИА, 1958. 68 б.

130. Юнусалиев Б. М. Тандалган эмгектер. – Ф.: Илим, 1958. –510.б.

131. Юнусалиев Б. М. Манас: (Кыргыз элинин баатырдык эпосу). Ф.: Илим, 1958. 1-китеп. – 544 б.(Кыргыз жана орус тилдеринде.). – С.М. Мусаев, К. Кырбашевдер менен бирге даярдаган.

1959

132. Абдулдаев М., Исаев Д., Шнейдман В. И. Кыргыз тили. Орус мектептеринин 5-7-клас үчүн окуу китеби. Фрунзе, Кыргызокуупедмамбас, 1959, 347 бет.

133. Ахматов Т. К. Кыргыз тилинин Талас говору. – Фрунзе: КМУ –150 б. Таласский говор киргизского языка: канд. дис. автореф. Фрунзе, 1959.

134. Батманов И. А. Язык енисейских памятников древнетюркской письменности. – Фрунзе: Издат-ва АН Кирг. ССР, 1959. –218 с.

135. Дыйканов. К. Гласные киргизского языка Фрунзе, 1959.

136. Жапаров А. Кыргыз тилинин грамматикасы. II бөлүк. Синтаксис. 8-басылышы. Фрунзе, Кыргызокуупедмамбас, 1959, 183 бет.

137. Кондучалова С. Бакинова Г. Кыргыз тилинин Чүй областынын говорлору. Ф. 1959.

138. Кудайбергенов С. Кыргыз тилиндеги мамиле категориясы. Фрунзе 1959. 92 б.

139. Мукамбаев Ж., Абдуллаев Э. Кыргыз диалектологиясынын очерки. Жогорку окуу жайларынын студенттери менен кыргыз тили мугалимдери үчүн окуу куралы. Ф.: 1959.

140. Мураталиев М. Азыркы кыргыз тилиндеги байламталар. Фрунзе, 1959.

141. Турсунов А. Кыргыз тилиндеги этиштин келер чагы жана учур чагы. Фрунзе 1959-ж.

1960

142. Бакинова Г. Кондучалова С.. Эне тил: Башталгыч мектептин 2-классы үчүн окуу китеби 10-бас. Ф.: 1960

143. Давлетов С.А. Кыргыз тилиндеги тактоочтор. Ф.: Кыргызокуупедмамбас, 1960, 78 б.

144. Кондучалова С. Бакеев Казбек, Башталгыч класстар үчүн диктанттар жыйнагы. 2-бас. Фрунзе, 1960.

145. Кудайбергенов С. Кыргыз тилиндеги ат атоочтор. Фрунзе, 1960.

146. Кудайбергенов С. Сын атооч, сан атооч жана буларды мектепте окутуу. Фрунзе, 1960.

1961

147. Бакинова Г. Кондучалова С. Эне тил: Башталгыч мектептин 2-классы үчүн окуу китеби 11-бас. Ф.: 1961.

148. Кудайбергенов С. Кыргыз тилиндеги таандык категориясы. Фрунзе, 1961.

149. Мураталиев М., Турсунов А. Кыргыз тилиндеги сүйлөм мүчөлөрү. Фрунзе, 1961.

150. Кондучалова С. В.В.Радловдун жыйнаган материалдарындагы кыргыз тилинин фонетикалык өзгөчөлүктөрү. Ф.: 1961.

1962

151. Ахматов Т. К. Программа по киргизскому языку для русских групп (түзүшкөндөр – Давлетов С.А., Захарова) 1962.

152. Бакинова Г. Абдуллаев Э. Өзбекстандагы кыргыздардын тилиндеги жергиликтүү өзгөчөлүктөрү Ф.: 1962.

153. Батманов И. А. Современная и древняя енисейка. – Фрунзе: Изд-во АН Кирг. ССР, 1962. –249 с. (авторлошу – Арачи З. Б., Бабушкин Г.Ф.).

154. Давлетов С.А., Ахматов Т.К., Захарова О.В., Омуралиева Р.О. Программа по киргизскому языку для русских групп вузов Киргизской Республики. – Ф.: КМУ/КТУ, 1962, 115–6.

155. Мураталиев М. Придаточные предложения времени в кыргызском языке: (Канд. дисс. автореф.) Фрунзе, 1962.

1963

156. Батманов И. А. Памятники древнетюркской письменности Тувы: (Вып. 1–3). – Кызыл: Тувинское книжное изд-во, 1963–1965. –В1. 1963. –67 с.; Вып.2.–1963, 42 с. Вып.3. –1965, 32 с. (авторлошу – Кунаа А. Ч.).

157. Батманов И. А. Современный киргизский язык. Вып. 1. – 4-е изд., перераб. – Фрунзе: Изд-ва АН Кирг. ССР, 1963. – 166 с.

158. Мураталиев М. Кыргыздын поэтикалык чыгармаларындагы кээ бир синтаксис- тик бөтөнчөлүктөр. Фрунзе, 1963.

159. Орузбаева Б. Ө. Лингвистикалык терминдердин орусча-кыргызча сөздүтү(долбоор). – Фрунзе:Изд-во АН Кирг. ССР, 1963.–218бет.

1964

160. Мураталиев М. Кыргыз тилиндеги тике жана кыйыр сөздөр. Фрунзе, 1964.

161. Кыргыз тилинин грамматикасы. Савтор. – Давлетов С., Кудайбергенов С., Мураталиев М., Мураталиева Ж., Орузбаева Б., Сартбаев К., Турсунов А., Үмөталиева Б., Шүкүров Ж.). Фрунзе, 1964.

162. Кондучалова С. Абдуллаев Э. Осмонкулов А. Эне тил. 2-класс үчүн. 3-бас Ф.: 1964

163. Кондучалова С. В.В.Радловдун жыйнаган материалдарындагы кыргыз тилинин грамматикалык өзгөчөлүктөрү. – Ф.: 1964.–96 б.

164. Орузбаева Б. Ө. Словообразование в киргизском языке. Фрунзе: Илим, 1964. 311 стр.

165. Орузбаева Б. Ө. Словообразование в киргизском языке: Автореф.дис. ..д-ра филол.наук/Ин-т языка и лит.АН КССР. – Фрунзе, 1964. 103 с.

166. Орузбаева Б. Ө. Кыргыз тилинин грамматикасы: Морфология. Фрунзе., 1964. 380 бет. (Авторлоштору К.К.Сартбаев.Ж.Шүкүров, С.Кудайбергенов, А.Турсунов, Б.Ү.Үмөталиева, Ж.Мураталиев,М.Мураталиев).

1965

167. Кудайбергенов С. Кыргыз тилинин грамматикасы. Фрунзе, 1965.

168. Турсунов А. Кыргыз тилиндеги грамматикалык жөндөмөлөр. Кыргыз тилинин грамматикасы жана лексикасынын очерктери. Фрунзе 1965-ж.

169. Кондучалова С. Абдуллаев Э. Осмонкулов А. Эне тил. 2-класс үчүн.4-бас. Ф.: 1965

1966

170. Кудайбергенов С. Кыргыз тилиндеги этишти жасоочу кээ бир мүчөлөр. Фрунзе, 1966.

171. Мукамбаев Ж. Башталгыч класстарда элдик оозеки чыгармачылыкты үйрөтүүнүн жолдору. – Ф.: Мектеп, 1966. 72 б.

1967

172. Ахматов Т. К. Гласные звуки киргизского литературного языка: Papers of section meeting || Academia publishing House of the Czechoslovak Academy of Sciences (В сборнике Материалы VI Всемирного конгресса фонетических наук, 1967 г. в Праге).

173. Мукамбаев Ж., Шүкүралиев Ш. Биринчи класс үчүн окуу китебине методикалык көрсөтмөлөр «Эне тил». – Ф.; Мектеп, 1967. – 58 б.

174. Мукамбаев, Ж., Шүкүралиев Ш. Кыргыз тили. Сегиз жылдык жана орто мектептин 1-классы үчүн грамматика, орфография, сөз өстүрүү. 5-бас. Ф.: Мектеп, 1967. – 96 б.

1968

175. Ахматов Т. К. Звуковой строй современного киргизского литературного языка: (экспериментально-фонетическое исследование). Фрунзе: Мектеп, Часть 1. – 1968.

176. Давлатов С.А., Мукамбаев Ж., Турусбеков С. Кыргыз тилинин грамматикасы. Биринчи бөлүм. Ф.: Мектеп, 1968, 266 б.

177. Кондучалова С. Башталгыч класстар үчүн диктанттар жыйнагы / Мугалимдер үчүн окуу куралы Ф. 1968

178. Мураталиев М. Кыргыз адабий тилинин орфоэпиясынын маселелери. 1968.

179. Орузбаева Б. Ө. Кыргыз адабий тилинин жалпы элдик негизи жөнүндө. – Фрунзе: Илим, 1968. – 92б.

180. Орузбаева Б. Ө. Кыргыз тили. Фрунзе, 1968. 144 бет.

1969

181. Кыргыз тилинин түшүндүрмө сөздүгү. Түзгөндөр: Абдылдаев Д., Бекжанова Р., Биялиев А., Давлетбаев А., Исаев Д., Кырбашев К., Мураталиева Ж., Осмонова Ж., Шамурзина Р. Фрунзе, 1969.

182. Мукамбаев, Ж., Шүкүралиев Ш. Кыргыз тили Ф., 1969.

183. Кондучалова С. Осмонкулов А., Абдуллаев Э. Эне тил. 2-класс үчүн. 8-бас. Ф.: 1969.

184. Мукамбаев, Ж., Шүкүралиев Ш. Биринчи класс үчүн окуу китебине методикалык көрсөтмөлөр «Эне тил». – Ф.; Мектеп, 1969. – 96 б.

185. Мукамбаев Жээнбай., Шүкүралиев Ш. Биринчи класста «Кыргыз тилин окутуу боюнча методикалык көрсөтмө. – Ф.: Мектеп, 1969. – 83 б.

1970

186. Ахматов Т. К. Звуковой строй современного киргизского литературного языка: (экспериментально-фонетическое исследование). Часть 2. (Пособие для студентов вузов). – Фрунзе: Мектеп, 1970.

187. Мукамбаев, Ж., Шүкүралиев Ш. Кыргыз тили Ф., 1970.

188. Кондучалова С., Осмонкулов А. 2-класста эне тилин окуу китебине методикалык көрсөтмөлөр. Фрунзе, Мектеп, 1970, 80 б

189. Кондучалова С. Абдуллаев Э. Эне тил. 2-класс үчүн. Ф.: 1970.

190. Кудайбергенов С. Ат атоочту окутуу методикасынын кээ бир маселелери. Фрунзе. «Мектеп», 1970. 72б.

1971

195. Батманов И. А. Таласские памятники древнетюркской письменности. – Фрунзе: Илим, 1971. – 65 с.

196. Кондучалова С. Абдуллаев Э. Эне тил. 2-класс үчүн. Ф.: 1971

197. Мукамбаев Ж., Шүкүралиев Ш. Кыргыз тили: 1-класс үчүн. 3-бас. Ф.: 1971

198. Мукамбаев Ж., Таштемиров Ж. Кыргыз эл табышмактары, жаңылтамалары, калптары. Ф.: Мектеп, 1971. – 195 б.

199. Жапаров Ш. Азыркы кыргыз тилиндеги синонимдер. – Ф.: Мектеп 1971.

200. Орузбаева Б. Ө. Илимий техникалык жана коомдук-саясий терминдердин орусча-кыргызча сөздүктөрүн түзүү жана тартипке келтирүү боюнча колдонмо. – Фрунзе: Илим, 1971. – 76б.

1972

201. Мукамбаев Ж., Шүкүралиев Ш. Кыргыз тили: 1-класс үчүн. 4-бас. Ф.: 1972

202. Мукамбаев Ж., Кыргыз тилинин диалектологиялык сөздүгү / Т.1. Ф.: 1972,

203. Мукамбаев, Ж., Осмонкулов А. Кыргыз тилинин морфологиялык сөздүгү / Т.1. Ф.: 1972.

204. Орузбаева Б. Ө. Лингвистикалык терминдердин орусча-кыргызча сөздүгү. – Фрунзе: Илим, 1972. – 425бет.

1973

205. Ахматов Т. К. Грамматика русского языка: Часть 2. Синтаксис (авторлоштору – Супрун А.Е., Скирдов В.Д.). Кондучалова С. Абдуллаев Э. Эне тил. 2-класс үчүн. 4-бас. Ф.: 1973

1974

206. Ахматов Т. К. Азыркы кыргыз тилинин программасы: (Университеттин филология факультета үчүн). – Фрунзе, (авторлошу – Мукамбаев Ж., Иманов А.). 1974.

207. Кондучалова С., Осмонкулов А. 2-класста эне тилин окутуу. / Мугалимдер үчүн методикалык колдонмо/. Фрунзе, Мектеп, 1974. 162 б.

208. Кондучалова С. Абдуллаев Э. Эне тил. 2-класс үчүн. 5-бас. Ф.: 1974.

209. Мукамбаев Ж., Шүкүралиев Ш. Кыргыз тили: 1-класс үчүн. 6-бас. Ф.: 1974.

210. Орусбаев А. Киргизская акцентуация. (Экспериментально-фонетическое исследование ударения в слове и во фразе). 1974.

211. Сыдыков Ж. К. Безударный вокализм в кыргызском, английском языках. Фрунзе, 1974.

1975

212. Мукамбаев Ж., Шүкүралиев Ш. Кыргыз тили: 1-класс үчүн. 7-бас. Ф.: 1975

213. Абдувалиев И. А. О киргизских терминах конного спорта. – Тезисы докл. XVII научной студенческой конференции. – Фр., 1975. – С 1–3

214. Ахматов Т. К. Киргизский язык: (Учебник для русских групп вузов Республики). – Фрунзе: 1975, Мектеп, (авторлоштору – Давлетов С.А., Жапаров Ш.Ж., Захарова О.В.). 1975

215. Давлетов С. А., Ахматов Т. К., Жапаров Ш. Ж., Захарова О. В. Киргизский язык (учебник для русских групп вузов Киргизской Республики). – Ф.: Мектеп, 1975, 302 б.

216. Кондучалова С. Абдуллаев Э. Эне тил. 2-класс үчүн. 6-бас. Ф.: 1975

217. Орусбаев А. Киргизская акцентуация: (Экспериментально-фонетическое исследование словесного ударения в слове и по фразе). – Ф.: Илим, 1974. – 112 с.

1976

218. Кондучалова С. ж.б., Башталгыч класстар үчүн диктанттар жыйнагы. Мугалимдер үчүн окуу куралы: 2-бас. Фрунзе, 1976.

219. Мукамбаев Ж. Кыргыз тилинин диалектологиялык сөздүгү / Т.1. Ф.: 1976,

220. Мукамбаев Ж. Азыркы кыргыз тили: Методикалык көрсөтмөлөр жана көнүгүүлөр жыйнагы: ЖОЖ филол. фактан окуган студенттери үчүн/Ж.А. Осмонкулов. – Ф.: Мектеп, 1976. – 164 б.; 20 см.

221. Мукамбаев Ж., Шүкүралиев Ш. Кыргыз тили: 1-класс үчүн. 8-бас. Ф.: 1976

222. Орусбаев А. Динамика форматных частот гласных киргизского языка. – Ф.: Илим, 1976- 117 с.

223. Садыков Т. К исследованию некоторых контактных связей (на примере диспетчеров Фрунзенского аэропорта) // Звуковая и семантическая структура языка. – Фрунзе, Илим, 1976.

224. Сыдыков Ж. К. Звуковой строй английского и киргизского языков. Фрунзе, 1976.

225. Турсунов А. Кыргыз тилиндеги сөз айкаштары. Фрунзе 1976-ж. 94 б.

1977

226. Ахматов Т. К. Азыркы кыргыз тилинин программасы. Фрунзе: 1977. (авторлоштору – Мукамбаев Ж., Иманов А.).

1978

227. Ахматов Т. К. Азыркы кыргыз тили: (Фонетика, лексика). – Фрунзе: 1978. Мектеп, (авторлошу – Мукамбаев Ж.).

228. Мукамбаев Ж., Ахматов, Т. К. Азыркы кыргыз тили. Фонетика, лексика / Т.К. Ахматов, «Ж. Мукамбаев. – Ф.: Мектеп, 1978. – 175 б.

229. Орузбаева Б. Ө. Советтик аялдар – коммунизмдин активдүү куруучулары: (Аялдардын эл аралык күнү – 8-мартка карата). – Фрунзе: Кыргыз ССР «Билим» коому. 1978.–126.

230. Чечейбаева Н. Ө. Кыргыз тилиндеги сан атоочтор. Фрунзе, 1978. – 112 б.

231. Садыков Т., Бабанаров А., Махмудов М. Морфологический анализ в обучающем лингвистическом автомате // Школа-семинар по оптимизации преподавания иностранных языков с помощью технических средств: (Тезисы докладов и сообщений). Кишинев, 1978. – с. 21

232. Турсунов А. Кыргыз тилиндеги этиштик сөз айкаштары 2-бөлүк
Фрунзе, 1978-ж.

1979

233. Жапаров Ш. Кыргыз адам аттарынын сөздүгү: -Ф.: Мектеп,
1979. -463 б.

234. Мукамбаев Ж., Шүкүралиев Ш. Кыргыз тили: 1-класс үчүн.
9-бас. Ф.:1979

235. Садыков Т. Кыргыз Совет Энциклопедиясы. 4-том. Фрунзе,
1979. (Лингвистикалык статистика, математикалык лингвистика, машина
котормосу, металингвистика, метатил, ортомчу тил).

1980

236. Ахматов Т. К. Тил илимине киришүү. Фрунзе: Мектеп, 1980
(авторлоштору: Давлетов С., Сартбаев К., Иманалиев С.).

237. Давлетов С.А., Кудайбергенов С. Азыркы кыргыз тили.
Морфология. Ф.: Мектеп, 1980, 236 б.

238. Кудайбергенов С. Кыргыз адабий тилинин грамматикасы.
Фрунзе, 1980.

239. Конкобаев К. Топонимия Южной Киргизии. Фрунзе, «Илим», 1980.

240. Мукамбаев Ж. Таштемиров Ж. Менин жомокторум:
Жомоктор, легендалар, уламыштар. Мектеп жашындагы кенже балдар
үчүн Ф.: Мектеп, 1980. - 168 б.

241. Мукамбаев, Жээнбай, Шүкүралиев Ш. Кыргыз тили: 1-класс
үчүн. - 12-бас. Ф.:1980

242. Назаралиев Т. «Кыргыз тилинин фразеологиялык сөздүгү»
Фрунзе, 1980.

243. Орузбаева Б. Ө. Кыргыз адабий тилинин грамматикасы:
1-бөлүм: (Фонетика жана морфология). Фрунзе: Илим, 1980. 540 бет.
(Авторлоштору-К. К. Сартбаев, Т. К. Ахматов, С. Кудайбергенов,
А. Турсунов, М. Мураталиев, Ж. Мураталиев, С. Давлетов, Б. Тойчубекова,
Э. Абдулдаев, Д. Исаев, Ж. Сыдыкова).

244. Садыков Т. Соссюр Ф. де // Кыргыз Совет Энциклопедиясы.
5-том. Фрунзе, 1980. (семантика, семиотика, социалингвистика,
структурализм, Щерба Л. В).

245. Садыков Т. Кыргыз Совет Энциклопедиясы. 6-том. Фрунзе:
1980, 486-б.

246. Дыйканов. К. Из истории киргизского языка. Фрунзе, 1980.

247. Назаралиев Т. «Кыргыз тилинин фразеологиялык сөздүгү»
Фрунзе, 1980.

1981

248. Кудайбергенов С. Кыргыз тилиндеги элестүү этиштер. Фрунзе,
1981. 81б.

249. Мураталиев М. Кыргыз тилиндеги татаал сүйлөмдөр: (Татаал
сүйлөмдөрдүн айрым маселелери). Фрунзе, 1981.

250. Орузбаева Б. Ө. Грамматикалык терминдердин орусча - кыр-
гызча сөздүгү. (Авторлошу В. Закирова). Фрунзе: Мектеп, 1981. 104 б.

251. Турсунов А. Кыргыз тилинин тыныш белгилери. Фрунзе 1981-
ж. 83б.

1982

252. Давлетов С.А., Мукамбаев Ж., Турусбеков С. Кыргыз тили-
нин грамматикасы. Биринчи бөлүм. Педагогика окуу жайлары үчүн (оң-
долуп экинчи басылышы). - Ф.: 1982, 238 б.

253. Кудайбергенов С. Орхон-Енисей тексттери. Фрунзе, 1982.

254. Мукамбаев Ж., Шүкүралиев Ш. Кыргыз тили: 1-класс үчүн. -
13-бас. Ф.:1982

255. Мукамбаев Ж. Эл ичи-өнөр кенчи/памир мени эңсетет: очеркт
ер, илимий - популярдуу публицистикалар. - Ф.: Кыргызстан 1982- 240 б.

256. Мукамбаев Ж., Давлетов С. ж.б. Кыргыз тилинин грамматика-
сы: педагогикалык окуу жайлары үчүн - 12-бас. Ф.:1982, 83б.

257. Турсунов А. Кыргыз тилинин тыныш белгилери. Фрунзе 1981-ж.

1983

258. Жумалиев Ж. Анжыян кыргыздарынын тили. - Фрунзе:
Илим, 1983.

259. Жусупакматов Л. Отношение киргизского языка к сибирским
тюркским языкам (на материале форм прошедшего времени глагола). Из-
дательств «Илим». 1983.

В работе освещена история развития форм глагола киргизского и сибирских тюркских языков. Материал исследования структурных особенностей сравниваемых языков позволяют предполагать, что киргизский язык занимает промежуточное положение между среднеазиатскими и южносибирскими тюркскими языками.

260. Кондучалова С. Абдуллаев Э. Эне тил. 2-класс үчүн. Ф.: 1983

261. Кудайбергенов С. Кыргыз адабий тилинин стилдик түрлөрү. Фрунзе, 1983.

262. Мукамбаев Ж., Шүкүралиев Ш. Кыргыз тили: 1-класс үчүн. – 14-бас. Ф.: 1983

263. Мукамбаев Ж. Эне-Нур \ жомоктор Ф.: Мектеп, 1983

264. Мукамбаев Ж., Шүкүралиев Ш. Кыргыз тили: 1-класс үчүн. – 15-бас. Ф.: 1984.

265. Орузбаева Б. Ө. Кыргыз терминологиясы. Фрунзе: Мектеп, 1983. 168 б.

266. Кыргыз тилинин программасы. Фрунзе: Мектеп, 1983. 51 б. (Авторлоштору: Т. К. Ахматов, С. А. Давлетов, А. Ж. Жапаров, А. И. Иманов, Ж. М. Мураталиев).

267. Сагалы Сыдыков «Монгольско-тюркские языковые параллели». – Фрунзе, 1983.

В монографии исследуются лексические параллели в тюркско-монгольских языках. На основании определенных признаков устанавливается происхождение отдельных слов.

1984

268. Абдувалиев И. А. Конноспортивная лексика в киргизском языке. Автореферат дисс. на соискание учёной степени кандидата филологических наук. – Фрунзе, 1984. – 18 б. (Кол жазма).

269. Кыргыз тилинин түшүндүрмө сөздүгү: 2-том Түзгөндөр – Абдылдаев Д., Бекжанова Р., Биялиев А., Исаев Д., Кырбашев К., Мураталиева Ж., Осмонова Ж., Шамурзина Р.К. Фрунзе, 1984.

270. Жапаров Ш. Сейдакматов К. Кыргыз тилинин синонимдер сөздүгү. : Илим, 1984. 468 б.

271. Кудайбергенов С. Кыргыз терминологиясынын маселелери. Фрунзе, 1984 (1981)

272. Сыдыков С. Орто Азия, Түштүк Сибирь түрк тилдеринин лексикасындагы ареалдык окшоштуктар жана айырмачылыктар». – Фрунзе, 1984.

Китепте Орто Азия жана Түштүк Сибирь түрк тилдеринин лексикасындагы айрым тематикалык топтор боюнча материал алынып, салыштырма-ареалдык планда алардын фонетикалык, грамматикалык жактан түзүлүштөрү, семантикалык туура келүүлөрү жана айырмачылыктары каралат.

273. Юдахин К. К. Из Ляйлякских материалов // Труды ИЯЛИИ (Кирг. филиал АН СССР). – Вып. 2. – 1984. – 29–38.

274. Юнусалиев Б. М. Манас: (Кыргыз элинин баатырдык эпосу.). – 2-китеп. – Манас: (Киргизский героический эпос). Книга 2. – М.: Наука, 1984. – 688б. – С.М. Мусаев, К. Кырбашев, Ж. Мусаева, Р. Сарыпбеков, О. Соорондор менен бирге даярдаган.

1985

275. Мукамбаев Ж., Шүкүралиев Ш. Биринчи класста «Кыргыз тилин окутуу боюнча методикалык көрсөтмө. – мугалимдер үчүн колдонмо. 3-басылышы. Ф.: Мектеп, 1985. – 72 б.

276. Жусупакматов У. Отношение киргизского языка к сибирским тюркским языкам (на материале форм прошедшего времени глагола). Фрунзе, 1985.

277. Юдахин К. Кыргызча-орусча сөздүк. – 2 китеп, 40000 жакын сөз. Кайра басылышы. – Фрунзе: Кыргыз Совет энциклопедиясы. – 1985, 1-китеп, – А-К: 504 б.; 2-китеп – Л-Я-475 б.

1986

278. Ахматов Т. К. Жалпы тил илими: (Окуу курал. 5–6-курстун студенттери үчүн). – Фрунзе: 1986. КМУ

279. Давлетов С. А. Кыргыз тили. Педагогикалык факультеттери үчүн окуу китеби. – Ф.: Мектеп, 1986, 349 б.

280. Дыйканов. К. Сопоставительная фонетика киргизского и узбекского языков Фрунзе, 1986.

281. Конкобаев К. Кыргыз тилинин омонимдер сөздүгү. Фрунзе, 1986.

282. Мукамбаев Ж., Шүкүралиев Ш. Кыргыз тили: 1-класс үчүн. – 16-бас. Ф.:1986

283. Мураталиева. Ж. Русско-киргизский и киргизско-русский словарь антонимов: (Пособие для учителей и учащихся). (автор. – Колесников Н.П.1, Щербаков С.В.). Фрунзе, 1986.

1987

284. Ахматов Т. К. Грамматика русского языка: Синтаксис: (Учебник для 7-8 классов киргизской школы). (авторлоштору – Супрун А.Е., Скирдов В.Д.) (Бул эмгектин биринчи бас. 1973-ж. 311 б. көлөмүндө жарык көргөн).

285. Мукамбаев Ж., Шүкүралиев Ш. Кыргыз тили: 1-класс үчүн. – 17-бас. Ф.:1987

286. Мукамбаев Ж., Ш. Шүкүралиев. 2-класста эне тилин окутуу: Мугалим. үчүн колдонмо Ж. Мукамбаев, – Ф.: Мектеп, 1987.

287. Орузбаева Б. Ө. Грамматика киргизского литературного языка. – Ч.1: (Фонетика и морфология). – Фрунзе: Илим, 1987. – 402с. (Соавторы: А.Орузбаев, О.В. Захарова, Д.Исаев, А.Турсунов, Б.Уметалиева, С.Давлетов, Ж.Мураталиева, Н.Чечейбаева, М.Мураталиев, Б.Тойчубекова).

288. Орузбаев А. Языковая политика КПСС и развитие киргизского русского двуязычия – КПССтин тил саясаты жана кыргызча-орусча эки тилдүүлүктүн өнүгүшү. – Ф.: Илим, 1987. – 65 с.

289. Садыков Т. Проблемы моделирования тюркской морфологии. – Фрунзе: Илим, 1987. – 128 с.

290. Мураталиев М., Тойчубекова Б. Кыргыз адабий тилинин синтаксистик структурасынын совет доорунда өзгөрүшү. Фрунзе, 1987.

291. Грамматика киргизского литературного языка: Часть I (Фонетика и морфология). (автор, - Мураталиев М., Абдулдаев Э., Давлетов С., Захарова О.В., Исаев Д., Кудайбергенов С., Мураталиева Ж., Тойчубекова Б., Турсунов А., Уметалиева Б., Чечейбаева Н.). Фрунзе, 1987.

292. Тойчубекова Бурулкан, Мураталиева, Маанайкул. Кыргыз адабият тилинин синтаксистик структурасынын совет доорунда өзгөрүшү / Жөнөкөй жана татаал сүйлөмдөр. Илим, 1987. 178 б.

1988

293. Дыйканов. К. Словарь антропонимов Фрунзе, 1988.

294. Дыйканов. К. Частотно-алфавитный словарь эпоса Манас, первый том Фрунзе, 1988.

295. Жусупакматов У. Тайна лабиринта на Тахт и Сулайман города Ош. Фрунзе, 1988.

В книге, опираясь – на астрономические и исторические данные, автором дается интерпретация наскальному изображению лабиринта, найденному на Сулайман – горе города Ош. Книга предназначена для широкого круга читателя.

296. Кондучалова С., Осмонкулов А. Үчүнчү класста эне тилин окутуу колдонмо. – Ф.:Мектеп, 1988.

297. Кондучалова С., Осмонкулов А. Экинчи класста эне тилин окутуу колдонмо. – Ф.:Мектеп, 1988.

298. Конкобаев К. Кыргыз тилинин антонимдер сөздүгү. Фрунзе, 1988.

299. Мукамбаев, Жээнбай, Шүкүралиев Ш. Кыргыз тили: 1-класс үчүн. – 18-бас. Ф.:1988

300. Мукамбаев Ж., Эне тил: 1-класс үчүн окуу китеби Мектеп, 18-бас. 1988. – 159 б.

301. Мукамбаев Ж., Ш. Шүкүралиев. 3-класста эне тилин окутуу: Мугалим. үчүн колдонмо Ж. Мукамбаев, – Ф.: Мектеп, 1988

302. Мукамбаев Ж., Маразыкова З. Кыргыз тили: 3-класс\ 6 жашынан окугандар үчүн окуу китеби Ф.:Мектеп, 1988. – 165 б.

303. Орузбаева Б. Ө. Разговорник русско-киргизский-Кыргызча-орусча сүйлөшмө (Соавторы-Р.Б. Бекжанова, Р.П.Хван). – Фрунзе: КСЭ башкы редакциясы, 1988. – 384.

304. Орузбаева Б. Ө. Русско-киргизский словарь-Орусча-кыргызча сөздүк: Более 13500 слов (Составители-соавторы: Р.П. Хван, Дж.Ш. Шукуров, Ю.Я. Яншансин). 4-е изд. исп. и дол. – Фрунзе: КСЭ башкы редакциясы, 1988. – 380с. (Предедыщие издания данного словаря были опубликованы в 1955, 1964, 1977 гг.).

305. Садыков Т. Синтез словоформ в машинном фонде кыргызского языка // МФЯН СССР, Таллин, 1988, с 14.

306. Ахматов Т. К. Азыркы кыргыз тилинин программасы: (Университеттин журналистика адистиги үчүн). (авторлоштору – Мукамбаев Ж., Асаналиев Ү., Сапарбаев А.).

307. Дыйканов. К. Обратный словарь киргизского языка Фрунзе, 1989.

308. Жапаров Ш. Кыргыз адам аттары Кырг. ССР ИА, Тил жана адабият ин.ту. –Ф.: Илим, 1989. 113 б.

309. Жусупакматов У. Кыргыз тилинин программасы: (Тилди кырым-катыш деңгээлинде билүү үчүн). (авторлоштор – Жалилов А., Ибрагимов К., Назаров А., Нуруев Т.). Фрунзе, 1989.

310. Васильев А. И., Мусаев С. Кыргызча-орусча сүйлөшмө-Русско-киргиз-ский разговорник. – Ф.: Мектеп, 1989. –192 б.

Бул сүйлөшмөдө орус жана кыргыз тилдеринде өтө жыш колдонулган сөздөр жана айтылыштар камтылды. Сүйлөшмө орус же кыргыз тилин үйрөнгүсү келгендердин баарына арналат.

311. Орусбаев А. Орус тилинде иштеген балдар бакчасынын улуу жана даярдоо группаларында кыргыз тилин үйрөтүү мектеп, программасы. – Ф.: Мектеп, 1989- 36 б. (автор. – Орусбаева Т. А., Акматов К., Байгалиева А. Т.).

312. Шатманов С. Алиппе: Учеб. кыргыз язык для 1-кл. русских школы. Пробный Ф.: Мектеп, 1989. 94 с.

313. Шатманов С. Кыргыз тили: Учеб. кыргыз язык для 2-кл. русских школы. Ф.: Мектеп, 1989. 224 с.

314. Жусупакматов У. Кыргыз тилинин программасы: (ЖОЖдордун филолог эмес бөл-үмдөрү үчүн). (автор – Ибрагимов К., Жалилов А., Нуруев Т., Назаров А.). Фрунзе, 1989.

315. Кондучалова С. Абдуллаев Э. Эне тил. 2-класс үчүн. 14-бас. Ф.: 1989.

1990

316. Ахматов Т.К., Супрун А.Е., Скирдов В.Д. Грамматика русского языка: (Синтаксис. Учебник для 8–9 классов киргизской школы). –Ф.: Мектеп, 1990. – 237 стр. (үчүнчү толукталган, такталган басылышы 1993-ж. жарык көргөн).

Кыргыз мектептеринин 8–9-класстары үчүн орус тилинин синтаксис бөлүмүнө арналган.

317. Ахматов Т.К., Өмүралиева С. Кыргыз тили: (Фонетика, лексика. Жогорку окуу жайларынын филология факультеттеринин студенттери үчүн окуу китеби). – Ф.: Мектеп, 1990. – 235 б.

Кыргыз тилинин фонетика жана лексика бөлүмдөрү боюнча жогорку окуу жайларынын студенттери үчүн жазылган эмгек.

318. Давлетов С. А. Официалдуу-иштиктүү стиль жана аны мектептерде окутуу. Мугалимдер үчүн методикалык колдонмо. – Ф.: Мектеп, 1990, 72 б.

Бул окуу куралы иш кагаздарын жазууда атайын эреже катары колдонулуучу официалдуу-иштиктүү стилди көрсөтөт.

319. Кондучалова Сагыйпа, Абдулдаев Эсенкул ж.б. Эне тил: 3-класс /6 жашынан окугандар үчүн окуу китеби 2-бас. Б., 1990.

Мектеп программасына ылайык жазылган кенже жаштагы балдарды (3-класс) окутууда колдонулуучу атайын окуу китеби.

320. Мукамбаев Ж., Шүкүралиев Ш. Кыргыз тили: 1-класс үчүн. – 19-бас. Ф.:1990.

Кенже жаштагы балдарды (1-класс) окутууда колдонулуучу кыргыз тили боюнча курал.

321. Мукамбаев Ж., Эл ичи-өнөр кенчи : Публ. – Ф. : Адабият, 1990. – 222 б. Очерктер.

Кыргыз элинин оозеки речинде жана жазма тилинде колдонулуучу өтө баалуу материалдык булак катары жыйналган очерктер.

322. Джаманкулова К. Т. Байланыштуу речти V класста окутуу. Фрунзе: Мектеп, 1990, 4,2 б.т., 76 бет.

Бул китепчеде жаңы окуу программасынын талаптарына ылайык байланыштуу реч жана ошондой эле сөз жасоо теориялык жана практикалык жактан каралып, мугалимдер үчүн методикалык колдонмолор сунуш кылынат.

323. Жусупакматов У. Чечендик өнөрдүн программасы-колдонмосу. (автор. – Шериев Ж., Жалилов А.). 1990.

Бул чечендик өнөрдүн атайын түзүлгөн колдонмосу кыргыз элинин көөнөрбөс булактарын пайдаланууга көрсөтмө катары берилет.

324. Орусбаев А. Языковая жизнь Киргизии: (Функциональная дистрибуция языков). – Ф.: Илим, 1990. – 294 с.

Книга является последовательным изложением языковой жизни народов. Исследуется функциональная дистрибуция языков.

325. Шатманов Садыбакас Алиппе: Учеб. кыргыз язык для 1-кл. русских школы. Пробный Ф.: Мектеп, 1990. 95 с.

Орус мектептериндеги 1-класстар үчүн кыргыз тилин окутууга түзүлгөн атайын окуу куралы.

326. Юнусалиев Б. М. Манас (Кыргыз элинин баатырдык эпосу). – 3-китеп. – М.: Наука, 1990. 512 б. басмага С. Мусаев менен бирге даярдаган.

Китепте кыргыз элинин баатырдык эпосу «Манас» фольклордук чыгармасынын 3-томундагы турмуш-жагдай, окуялар, салгылашуулар, тарыхый эпизоддор ж.б. чагылдырылган.

1991

327. Дыйканова Ч. К. Очерки исторической лексики киргизского языка. В соавторстве. Бишкек, Илим. 1991.

Рассматриваются социальные термины по номинации лиц в тюркских языках алтайской группы, ведется сравнение кыргызской лексики с хакасскими, тувинскими и алтайскими языками.

328. Жусупакматов У. Библиографиялык сөздүк. (авторлошу Шериев Ж.). Б., 1991.

Кыргыз тилин жана адабиятын окутуу боюнча түзүлгөн библиографиялык сөздүк, адистерге изилдөө иштеринде керектүү материал катары каралат.

329. Жумалиев Ж. Фергана кыргыз говорлорунун лексикасы. – Бишкек: Илим, 1991, 136 б., Нускасы 300.

Эмгекте Өзбек ССРинин Наманган, Анжыян областтарындагы кыргыз говорлорунун багбанчылык, бакчачылык жана жүзүмчүлүк лексикасы изилдөөгө алынат.

332. Орузбаева Б. Ө. Разговорник русско-киргизский – Орусча-кыргызча сүйлөшмө. Фрунзе Бишкек: КСЭ башкы редакциясы, 1991. – 240 бет.

Сөздүк орус тилин үйрөнүп жаткан кыргыз атуулдарына пайдалануу үчүн иштелип чыкты. 1988-жылы чыккан сүйлөшмөнүн оңдолуп, толукталып 2-басылышы.

333. Өмүралиева С., Сапарбаев А. Кыргыз тили: X-XI кл. үчүн окуу китеби. – Б., 1991.

Жалпы билим берүүчү орто мектептер, гимназия, лицейлер жана жеке менчик мектептер үчүн иштелип чыккан атайын окуу китеби.

334. Орузбаев А. Функциональная дистрибуция языков. (На материале языковой практики в Киргизии): док. Дис.автореф. 10.02.19- М.: 1991. – 49 с.

Работа является последовательным изложением языковой жизни народов. Исследуется функциональная дистрибуция языков.

335. Орузбаев А. Кыргыз тили : (Учебник для учащихся 3-класса, русской школы). 1- бас. – Ф.: Мектеп, 1991. – 217 б. (автор. – Абылаева Н., Рысбаев С.).

Орус мектептеринин 3- класстары үчүн ылайыкталып түзүлгөн кыргыз тили сабагы боюнча окуу китеп.

336. Орузбаев А. Кыргыз тили боюнча изилдөөлөр: 1- бөлүк – Сегменттик бирдиктер : 2- бөлүк – Суперсегменттик бирдиктер. – Б.: Илим, 1991. – 227 б. (автор. – Токтоналиев К.).

Кыргыз тилинде фонетика боюнча изилдөөлөр сегменттик жана суперсегменттик бирдиктер эксперименттик жол менен берилет. Тилдин тыбыштык түзүлүшүндөгү методдор жөнүндө сөз болот.

337. Садыков Т. Математикалык кыскача энциклопедия. Бишкек, 1991. Энциклопедияга Т. Садыков тарабынан: автомат котормосу, автоматтар теориясы, айтымдарды эсептөө, башкаруу системасы, кибернетика, бинардык форма, конструктивдик анализ, конструктивдик семантика, конфигурация, лингвостатистика, математикалык жабдуу, математикалык лингвистика, окшоштук теориясы, расписаниелер теориясы, рефлексиялуулук, талаа, тамамдама ыкма, чексиз кичинелер эсептөөсү, чоңдук, ЭЭМ де кыргыз тилин изилдөөлөр боюнча аныктамалар берилген.

338. Токтоналиев К. Т., Орузбаев А.О. Кыргыз тилинин фонетикасы боюнча изилдөөлөр. Бишкек: «Илим» 1991 – 227 б.

Колуңуздардагы китепте кыргыз тилиндеги үндүү жана үнсүз тыбыштарды эксперименталдык-фонетикалык жактан изилдөөнүн жыйынтыктары, алардын сөз жана кеп агымындагы мүнөздөмөлөрү берилген. Тилдин тыбыштык түзүлүшүн эксперименттик жол менен изилдөөнүн методдору жана кеп жасоо теориясы жөнүндө сөз болот.

339. Токтоналиев К. Т. . Кыргыз тилин үйрөнөбүз. Фрунзе, «Мектеп» 1991.

Китепте кыргыз тилинин фонетикалык, лексикалык түзүлүшү көнүгүүлөр менен берилген. Грамматикалык таблицалар кошо тиркелет.

340. Токтоналиев К. Т. Аскерге чакыруучулар үчүн сүйлөшмө. Фрунзе, «Мектеп» 1991.

Орус тилиндеги командаларга, айтымдарга, терминдерге түшүндүрмө берилип, аларды эне тилдеги түшүнүктөрү берилген.

341. Шатманов Садыбакас. Кыргыз тили: Учеб. кыргыз язык для 2-кл. русских школы. Ф.: Мектеп, 1991. 225 с. 2-выпуск.

Кыргыз тилин орус мектептеринин 2-класстарында окутуу үчүн атайы иштелип чыккан окуу китеби.

1992

342. Жусупакматов У. Ноодагы кат. 1992. 88 б.

Китепте байыркылардын сүрөт – жазмасы, жер жерлериндеги ноолордо, жылга-жыбаттарда, аска беттиндеги таштарда коло доорунда чегилген жаз-маларын, пиктограммаларын, лабиринт чектерин изилдөө менен ай, күн календарын эсептөөгө жана жылдыз картасын түзүүгө жергебизде кени-ри маалымат алышкандыгы жөнүндө баяндалат.

343. Кондучалова С., Эне тил. авторлош. Абдулдаев Э. ж.б.: 3-бас. Б., 1992.

Мектеп программасына ылайык жазылган кенже жаштагы балдарды эне тилге окутууда колдонулуучу атайын окуу китеби.

344. Орусбаев А. Кыргызча-орусча тил ачар. Ф.: ППО- Периодика, 1992, 30 б. (авторлош Камбаров Э.).

Сүйлөшмө граждандык авиация кызматкерлери үчүн кыргызча-орусча даярдалган атайын көрсөтмө катары пайдаланылат.

345. Сагынбеков И. Ч. Айтматовдун чыгармаларынын кыргызча-орусча минимум сөздүгү. Эмгектин соавтору Бакыт Иманак уулу. Б., 1992, 47 б.

Сөздүк 1988-жылы алынган Ч.Айтматовдун 199947 сөз колдонушунун негизинде түзүлгөн.

346. Садыков Т. Основы киргизской фонологии и морфонологии. Б: Илим, 1992. – 157 с.

Книга является исследованием по фонетике кыргызского языка. Излагается основы киргизской фонологии и морфонологии.

1993

347. Мусаев С. Ж. Кеп маданиятынын маселелери. -Б., 1993. –165 б.

Эмгек кыргыз тил илиминде ушу бүгүнкү күнгө чейин иштелбей көз жаздымда калып келген маселелер кеп маданиятына арналган. Мында кеп маданиятынын баскычтары, келтин коммуникативдик сапаттары, коммуникативдик максаттуулугу, тилдик системанын жана структуранын нормасы жөнүндө сез болот да, келте реалдуу колдонулуп жүргөн конкреттүү факт-материалдар анализге алынат, Ушунун натыйжасында кыргыз тилинин кеп маданиятын арттыруунун сунуштары берилет.

1994

348. Джаманкулова К. Т. Кыргыз тилинин программасы (орто мектептердин V-XI кл. үчүн). Түзүүчүлөрдүн бири. – Бишкек: Кыргызстан, 1994, 4 б.т.; Аталган программа. – Бишкек: Кыргызстан, 1998 (толукталып басылышы), 4.б.т., 79 бет.

Программаны түзүүчүлөр: КУУнун доценти А.Сапарбаев, Кыргыз билим берүү институтунун ага илимий кызматкерлери Г.Жаманкулова, В.Мусаева; Бишкек шаарындагы № 66 мектептин кыргыз тили мугалими Н.А.Абдесов.

349. Сагынбеков И. Ч. Айтматовдун чыгармаларынын алфавиттик жыштык сөздүгү. Эмгектин соавтору Бакыт Иманак уулу. Б., 1994., 284 б.

Алфавиттүү жыштык сөздүк 1988-жылы алынган 199947 сөз колдонушунун негизинде түзүлгөн.

350. Усубалиев Б. Көркөм чыгармага лингвостилистикалык илик. Кыргыз Республика УИАсынын Тил илими институнун Окумуштуулар кеңеши сунуш кылган; Б., 1994. 200-б.

Китепте 1-бап Көркөм чыгарма жана тил, 2-бап Көркөм кептин өзгөчөлүгү, 3-бап Тил эстетикасы жөнүндө лингвистикалык иликтөө жүргүзүлдү.

1995

351. Мукамбаев Ж., Марazyкова З. Кыргыз тили: 6 жашынан үчүн. окуу китеби – 3-бас., – Б.: 1995. – 160 б.

Кенже курактагы б.а. 6 жаштагы балдарды окутууда колдонулуучу кыргыз тили боюнча курал.

352. Орузбаева Б. Ө. Сөз: (Сөздүн түзүлүшү) – Слово (Структура слова). – Бишкек: Илим, 1994. – 260 бет.

Бул монография эне тилибиздеги уңгу төл сөздөрдүн тыбыштык жана муун түзүлүш өзгөчөлүктөрүн илимий талдоого арналган. Уңгу сөздөр бир, эки же бир нече муундан тургандыктан алрардын ички түзүлүш жолдору, алардагы законченемдүү көрүнүштөр уңгуларды бир канча типтерге топтоштуруп, алардагы өз ара окшоштук жана айырмачылыктарынын себептерин ачып берүү аракети жасалган.

353. Орузбаева Б. Ө. Кыргыз тил илиминин маанилүү маселелери: (макалалар жыйнагы) – Бишкек: Илим, 1995, 399 бет.

Макалалардын жыйнагы автордун кыргыз тил илиминин маанилүү саалаларынан болгон морфология жана сөз жасоо, лексикология жана терминология, кыргыз тилинин тарыхы, тил маданиятынын илимий маселелерине жатуучу – орфография жана графика, эне тилдин мамлекеттик статусуна тиешелүү, ошондой эле айрым ири илимпоздордун өмүр жолуна арналган изилдөөлөрүн камтыйт.

354. Садыков Т., Орузбаева Б., Мусаев С., Абдувалиев И., Мураталиева Ж. Кыргыз тилинин жазуу эрежелери. Б. Акыл, 1995, 24 б.

Китепте кыргыз тилинде ар түрдүү багыттагы жазылган иш кагаздарынын, адабий чыгармалардын, илимий адабияттардын, жалпы эле кыргыз тилин сүйүүчүлөрдүн ж.б. колдонуусуна ылайык эрежелердин жазуу тартиби сыпатталды.

1996

355. Абдувалиев И. А. Кыргыз тили жана адабияты боюнча тесттер: Орто мектептин бүтүрүүчүлөрү, студенттер жана мугалимдер үчүн методикалык колдонмо. – Бишкек, 1996. – 32 б. (Авторлошу: Тилебаев С.)

356. Давлетов С. А. Байланыштуу речь. Мугалимдер үчүн методикалык колдонмо. – Бишкек: Мектеп, 1999, 6

357. Жапаров Ш. (Библиографический справочник) Б.: 1996.

Бул китепте библиографиялык эмгектер хронологиялык принципте, телеграфтык стилде, мамлекеттик библиографиялык стандартка ылайык жайгаштырылды.

358. Ибрагимов С. Кыргыз тили. Учебник для 8 класса русской школы. Б., 1996, 2009.

Китеп орус мектептердин 8-класстары үчүн түзүлгөн кыргыз тили боюнча окуу китеби болуп саналат.

359. Ибрагимов С. Кыргыз жана орус тилдеринин салыштырма типологиясы боюнча программа. Б., 1996, 16 б.

Китепте кыргыз жана орус тилинин материалдары боюнча салыштырма типологиялык программа каралат.

360. Мамытов Ж., Атакишиева М. Кыргыз тили. Оңдолуп. 2-бас. – Б.: Кыргызстан, 1996. – 112 б.

Окуу программасы орус мектептердеги 7- класстын окуучуларына кыргыз тили боюнча түзүлгөн атайын окуу китеби.

361. Токоев Т. Т. Кыргыз тилиндеги парцелляция кубулушу (жөнөкөй сүйлөм аспектисинде), Б., 1996, 102 б. 6,25 б.т.

Эмгекте кыргыз тилиндеги жөнөкөй сүйлөмдөрдүн айрым мүчөлөрүнүн, жөнөкөй сүйлөмдөрдүн татаалдашкан айрым түрлөрүнүн жана татаал сүйлөмдөрдүн айрым бөлүктөрүнүн сүйлөм чек арасынан тышкары жайланып калышы, бүгүнкү күндөгү басма сөз каражаттарында адаттагы калыптанган стилдик көрүнүш катары кеңири колдонулуп калган өзгөчөлүктөрдүн негизги мазмунун аныктап турган кубулуш катары парцелляция кубулушу берилген.

362. Токоев Т. Т., Токтоналиев К. Т. Кыргыз тили (окуу куралы). Б., 1996, 206 б., 14 б.т.

Китепте кыргыз тилинин фонетикалык, лексикалык жана грамматикалык түзүлүшү кыска эрежелер менен берилген. Окуу китеби кыргыз тили боюнча экзамен тапшыруучу абитуриенттерге арналат.

1997

363. Абдувалиев И. А., Садыков Т. Азыркы кыргыз тили: морфология. – Жогорку окуу жайлардын филология факультеттеринин студенттери үчүн окуу китеп. – Бишкек, 1997. – 296 б. (Авторлошу: Садыков Т.)

«Сорос-Кыргызстан» фонду тарабынан уюштурулган жашырын конкурстун 1-грантына татыктуу болуп жарыяланган. Эмгекте азыркы кыргыз тилинин морфология бөлүмүнүн грамматикалык категориялары, сөздүн тутумдук түзүлүшү, сөз мүчөлөрү, сөз түркүмдөрү тууралуу кеңири маамлымат берилген. Китепте сөз мүчөлөрү, сөз жасоо, айрым сөз түркүмдөрү боюнча жаңыча көз караштар айтылган.

364. Дыйканова Ч. К. Мы изучаем кыргызский язык. Бишкек, 1997. – 280 с.

Учебник кыргызского языка, построенный на коммуникативной основе, рассчитан для аудиторных, кружковых и самостоятельных занятий студентов неязыковых специальностей вузов и учащихся старших классов средних школ.

365. Садыков Т., Абдувалиев И. Азыркы кыргыз тили: морфология. Жогорку окуу жайларынын филология факультетинин студенттери үчүн окуу китеби). Б: Кыргызстан-Сорос фонду, Гуманитардык билим берүүнү өзгөртүү программасы, 1997. – 294 б.

Окуу китеп окуу программасына ылайык жазылды. Морфология курсун толук чагылдыруу максатында сөз тутуму, сөз жасоо, жөнөкөй жана татаал сөздөр деген темалар да жаңыдан киргизилди.

1998

366. Дыйканова Ч. К. Структура односложных корневых слов и основ (на материале исконной и заимствованной лексики кыргызского языка) Бишкек, Илим, 1998, –177

В монографии рассматриваются структурные типы корней и проводится сравнение с корнями других современных тюркских языков и языком древнетюркских памятников.

367. Дыйканова Ч. К. Эл аралык сөздөрдүн түшүндүрмө сөздүгү. Соавтор менен. Бишкек, 1998. –186

Сөздүккө коомдук планда маанилүү деп эсептелген тандалма эл аралык сөздөр- азыркы коомдун саясий турмушка, илим менен техникага, искусство менен спортко тиешелүү негизги түшүнүктөрдү, кубулуштарды, нерселерди белгилеген сөздөр кирди.

368. Дыйканова Ч. К. Кыргыз тилин үйрөнөбүз. Окуу китебине методикалык колдонмо. Бишкек, 1998. –207.

Бул методикалык колдонмо кыргыз тилин үйрөнүүчүлөргө арналат. Кыргыз тили боюнча материалдар жөнөкөйлөтүп, түшүнүүгө ылайык түзүлдү.

369. Жусупакматов У.. Саймалы-Таш (Сүрөт-жазма сырлары). –1-том. 1998. «Илим» басмасы.

Эмгектин негизги максаты аталган асыл мурасты сүрөт – жазма (пиктография) багытында үйрөнүү, ошондой эле аны комплекстик түрө таанып билүү.

370. Мукамбаев Ж. Кыргыз диалектологиясы жаңа фразеология. Жогорку окуу жайларынын филол. фак. студ. үчүн кошумча окуу китеби. Б.: Кыргызстан, 1998. 168 б.

Кыргыз диалектологиясы жана фразеология боюнча программа ык материалдарды терең өздөштүрүү максатында китепке автордун көп жылдык изилдөөлөрү кирди.

371. Мусаев С.Ж. 1-Бөлүк. Жалпы тил илими. КМУУ, Кыргыз филология факультети. –Б., 1998. –211 б. Тил илиминин тарыхы 1-бөлүк,

Окуу китеп тил илиминин жаралышындагы, анын өзүнчө илим катары калыптанышындагы ар кандай көз караштар, багыттар, лингвисттикалык мектептер жана алардын тутунган концепциялары менен окурмандарды тааныштырып, бул илимдин орчундуу маселелери жөнүндө баян этет.

372. Сыдыков Ж. К. Тил саясаты жана мамлекеттик тилдин актуалдуу маселелери. Бишкек, 1998.

Китепте КРУИАнын мүчө корреспонденти Ж. К. Сыдыковдун мамлекеттик тилдин актуалдуу маселелерине арналган илимий макалалары берилген.

373. Орузбаева Б. Ө. Кыргызский язык: (Краткий грамматический очерк). – Бишкек: Илим, 1998. –72стр. Соавтор - Сыдыков С.

1999

374. Абдувалиев И. А. Азыркы кыргыз тили: лексикография. Квалификацияны жогорулатуу жана кадрларды кайра даярдоо институтунун студенттери үчүн окуу курал. – Бишкек, 1999. – 32 б.

Китепте лексикологиянын бир бөлүмү катары лексикографиянын алдыга койгон милдеттери, жалпы түрк, анын ичинде кыргыз лексикографиясынын тарыхый калыптанышы, өнүгүшү тууралуу сөз болуп, М. Кашкаринин сөздүгүнөн баштап дээрлик XX кылымга чейин араб жазуусу менен жазылып жарык көрүп келген лексикографиялык эмгектер тууралуу маалымат берилген. Акыркы кылымдарда Батыш Европада жана Россияда жарык көргөн сөздүктөр жөнүндө баяндоолор бар.

375. Абдулдаев Э. Азыркы кыргыз тили: Фонетика. Орфоэпия. Графика жана орфография. Лексикология жана фразеология Бишкек «Кыргызстан» 1998, 247 б.

Китепте азыркы кыргыз тили боюнча фонетика, орфоэпия, Графика, орфография, лексикология жана фразеология маселелери каралат.

376. Орусбаев А. ж.б. Англо-киргизский, киргизско-английский словарь: Дипломатических терминов: Кырг. – Рос. Слав, ун-т. – В.: КРСУ, 1999.

377. Өмүралиева С. ЧАйтматовдун көркөм чыгармаларына лингвистикалык илик Б.: 1999 (Ч. Айтматовдун 70 жылдык мааракесине арналат).

Бул окуу – методикалык курал филология факультетинин V курсунун студенттери үчүн арналат. Окуу методикалык куралда текст жана анын түзүлүшү, анын категориялары теориялык маселе катары, ал эми Ч.Айтматовдун чыгармалары талдоо үчүн колдонулду.

378. Мукамбаев, Жээмбай. Кыргыз тилинин диалектологиялык сөздүгү. Б., 1999.

379. Жусупакматов У. Саймалы-Таш (Сүрөт-жазма сырлары). – 2-том. «Илим» басмасы. 1999.

Таш сүрөт- жазмасына чегилген « Баш Оона» системасы , «Күн Туу» түшүнүгү , « Кумайык» баяны жөнүндө жазат жана алардын мифофилософиялык негиздери , астрономиялык абалдары , эпикалык элестери, ошондой эле этнографиялык чектери туурасында сөз болот .

380. Жумалиев Ж. Кыргыз жазуусунун тарыхы боюнча программа. – Бишкек, 1999.

381. Жусупакматов У. Структура пиктографических текстов петрографии из Саймалы- Таша. Бишкек, 1999.

2000

382. Абдувалиев И. Кыргыз тили. Окутуу орус тилинде жүргүзүлгөн мектептердин 9-классы үчүн окуу китеп. – Бишкек, 2000.

Орто мектептердин 9-классы үчүн мамлекеттик программанын негизинде жазылган бул окуу китепте кыргыз тилинин грамматикалык түзүлүшүнүн тиешелүү бөлүмдөрү атайын суроолор жана аткарыла турган көнүгүүлөр сунушталып аткарылган. Китеп балдарга Кыргыз Республикасынын кооз жаратылышы, атактуу искусства кызматкерлаери жана белгилүү инсандары тууралуу маалыматтарды берет. Окуучулардын кыргызча окуп үйрөнүүлөрү үчүн кызыктуу жана тарбиялык мааниси бер тексттер, кыргызча-орусча жана орусча-кыргызча кыскача сөздүктөр тиркелген.

384. Биялиев А. Кыргыз диалектологиясы ЖОЖдун студенттери үчүн окуу китеби – Б.: 2000.

Адабий тилибиздин калыптанып өнүгүшүн, анын ар кыл (фонетикалык, лексикалык, грамматикалык) нормаларынын кабыл алынышын жана колдонулушун студенттер түшүнүү, өздөштүрүү үчүн аны далилдеген тилдик фактылар менен маалыматтарын талдоо аркылуу бул окуу китеби жазылды.

385. Ибрагимов С. Тил илиминин негиздери (монография). Б., 2000, 2009.

Эмгекте кыргыз тил илиминин негиздери каралган. Китеп, албетте, илимий негизден айрыкча жаш окумуштууларга, студенттерге арналат.

386. Мусаев С.Ж. Текст: прагматика, структура. КР УИА, Тил илими институту.– Б.: 2000. – 322 б.

Монографияда жалпы тил илиминин теориялык проблемаларынын бири болгон тексттин система – структуралык бүтүндүк катары куралып, уюшулуш законченемдүүлүктөрү прогматикалык аспектиден териштирүүгө алынат. Тексттин кептик бүтүн бирдик катары макызы, анын конституэнттеринин өз ара байланышы, карым-катыштын коммуникативдик лингвистиканын илимий-теориялык жоболоруна ылайык иликтенет.

387. Мусаев С.Ж. Тексттин коммуникативдик структурасы. КР УИА, Тил илими институту. –Б., 2000. –338 б.

388. Орузбаева Б. Ө. Сөз курамы. –Бишкек:Мектеп, 2000.–358бет.

Китептин биринчи бөлүмүдө автор эне тилибиздеги уңгу төл сөздөрдүн тыбыштык жана муун түзүлүш өзгөчөлүктөрүн илимий талдоого алган. Уңгу сөздөрдүн ички түзүлүшүн изилдеп жана аларды бир канча типтерге бөлүштүрүп, окшоштуктарын жана айырмачылыктарын ачып берген.

Китептин экинчи бөлүмү куранды мүчөлөрдү камтыйт. Анда эки жүзгө жакын морфема талдоогот алынып, алардын сөз жасоо өзгөчөлүктөрү жөнүндө сөз болот. (Жогорку окуу жайлардын филология факультеттери үчүн).

389. Өмүралиева С.Ө. Кыргыз тили:/лексика/ Бишкек, 2000, 117бет.

Китепте сөз, анын касиети жана маанилери изилденген. Ошондой эле фразеологизм, активдүү жана пассивдүү лексика, сөздөрдүн колдонулуу чөйрөсү боюнча да иликтөө жүргүзүлгөн.

390. Усмамбетов Б. Ж. Кыргыз тилиндеги кол өнөрчүлүккө байланыштуу терминдердин кыскача сөздүгү (Сөздүк). КР УИА, Бишкек, 2000. 56.т.

Китепте кол өнөрчүлүккө байланыштуу терминдердин түшүндүрмөсү берилген.

391. Ахматов Т.К., Аширбаев Т. Иш кагаздары: (Мамлекеттик тилде иш жүргүзүү). – Б.: Мамлекеттик тил жана энциклопедия борбору, 2001. – 168 бет.

Бул эмгектин максаты иш кагаздарын кыргыз тилинде жазууга үйрөтүү. Китептин жардамы менен кыргыз тилин билген, иш кагаздарынын лексика-грамматикалык, стилистикалык өзгөчөлүгүн тереңирээк өздөштүрүүнү каалагандар тил үйрөнүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болот. Окуу куралы иш кагаздарын мамлекеттик тилде жүргүзүүнү үйрөнгүсү келген мамлекеттик жана жеке менчик уюм, мекеме, ишканалардын кызматкерлерине, жогорку окуу жайлардын студенттерине, атайын курстардын угуучуларына арналат.

392. Абдувалиев И. А. Профессиональная лексика в кыргызском языке: сравнительно-типологический анализ на материале конноспортивной лексики. – Бишкек, 2001. – 120 б.

Монографияда кыргыз тилинин кесиптик лексикасы, анын калыптанышы тууралуу кыскача ой айтылып, кыргыздардын ат оюндары тууралуу сөз болуп, андагы эл оозунда айтылып келаткан сөздөр лексика-тематикалык топторго ажыратылып, тектештирме-тарыхый методдун тажрыйбаларынын негизинде талдоолор жүргүзүлгөн. Кыргыз тилинин кесиптик лексикасынын бул тармагы боюнча төл жана кабыл алынган сөздөр этимологиялык иликтөөлөргө, изилдөөлөргө алынган.

393. Джаманкулова К. Т. Кыргыз тилиндеги бышыктооч мүчөлөр (монография). – Бишкек-Жалал-Абад, ЖАМУ, 2001, 12, 3 б.т., 198 бет.

Монографияда кыргыз тилинин маанилүү маселелеринин бири бышыктооч мүчөлөрүнүн табиятын аныктоо каралат. Негизинен орун жана мезгил бышыктоочтор талданат. Эмгек тилчи-адистер, ошондой эле аспиранттар, студенттер үчүн даярдалган.

394. Дыйканова Ч. К. Киргиз тилини урганамиз. Бишкек, 2001, –279 Учебник кыргызского языка для узбекских групп написан в соавторстве с Толоковой Э., Сулаймановой Л.

395. Жапаров Ш. Адам аттары – эл байлыгы (1 – бөлүк) – 2001. 176 б.

Бул эмгекте илимий-популярдуу формада бүтүнкү кездеги кыргыз энчилүү адам аттары, алардын системасы, лингвистикалык. тарыхый- этнографиялык бөтөнчөлүгү көрсөтүлөт. Наристеге энчилүү ат берүүдөгү кыргыз

элиндеги негизги мыйзам-ченемдери, салт-санаалары жана эстетико- этикалык, педагогикалык нормалары баяндалып, балага ысым ыйгарууга байланыштуу практикалык кеп-кеңештер айтылып, коомдук талаптар тууралуу сөз болот. Кыскача (көбүнчө конкреттүү мисалдардын негизинде) киши аттарынын түшүндүрмө сөздүгү берилген. Китеп кыргыз энчилүү адам аттарына (антропонимдерине) кызыккандарга, алар аркылуу элдин ономастикалык маданиятын сыйлагандарга жана калайык калкка багытталган.

396. Ибрагимов С. Кыргыз тилинин синтаксиси. Изилдениш тарыхынан (монография). Б., 2001.

Эмгекте кыргыз тилинин синтаксисинин тарыхы берилген. Аталган китеп кыргыз тилин сүйүүчүлөргө, студенттерге, магистранттарга, аспиранттарга жана мугалимдерге арналат.

396. Ибрагимов С. Вопросы сложносочиненного предложения кыргызского и русского языков в аспекте лингвокультурологии (монография). Б., 2001.

397. Конкобаев К. Кыргыз тилинин фразеологиялык сөздүгү. Бишкек, 2001. Сөздүктө кыргыз тилинин фразеологиялык айкалыштарынын түрлөрү, варианттары мүмкүн болушунча толук камтылды. Алардын түшүндүрмөлөрү адабий чыгармалардан, мезгилдүү басма сөздөн, саясий, илимий ж.б. адабияттардан, оозеки тилден алынган мисалдар (цитаталар) менен бекемделди.

397. Осмонова Ж. Кыргыз тилинин фразеологиялык сөздүгү Бишкек, 2001. 519 б.

Экинчи жолу басылып жаткан бул «Сөздүктө» кыргыз тилинин фразеологиялык айкалыштарынын түрлөрү, варианттары мүмкүн болушунча толук камтылды. Алардын түшүндүрмөлөрү адабий чыгармалардан, мезгилдүү басма сөздөн, саясий, илимий ж.б. адабияттардан, оозеки тилден алынган мисалдар (цитаталар) менен бекемделди.

398. Сыдыков С., Конкобаев К. Байыркы түрк жазуусу: (VII-Xк.) окуу китеп. Бишкек 2001.

Эмгекте байыркы түрк уруулары, алардын ата-журту, кыскача тарыхы, окулушу, транскрипциясы, котормолору, жарыяланышы, изилдениши тууралуу маалыматтар орун алды. Орхон-Енисей эстеликтериндеги сөздөрдүн толук тизмеси, алардын окулушу, кыргызчасы сөздүк түрүндө тиркелди. Студенттердин эски түрк жазуусун үйрөнүшү үчүн көнүгүү тексттери, транскрипция, транслитерациялоо үчүн материалдар берилди.

399. Токоев Т. Т. Экспрессивдик конструкцияларды бири-биринен айырмалоо (методикалык көрсөтмө). Б., 2001, 32 б.

Эмгекте экспрессивдик конструкциялар бири-биринен кандай айырмаланы берилген. Бул республиканын жогорку окуу жайларынын Кыргыз филологиясы факультеттеринин студенттери үчүн методикалык колдонмо болуп саналат.

2002

400. Ахматов Т.К., Жалилов А., Айтманбетов А. Кеп маданиятынын негиздери боюнча программа: (Жогорку окуу жайлардын кыргыз тили жана адабияты адистигинде окуган студенттери үчүн).—Бишкек, 2002.—16 бет.

Сүйлөшүүнүн, жаза билүүнүн негиздерин, сапаттарын, теориялык жагдайларын, категориялык талаптарын, нормаларын үйрөнүү үчүн студенттерге арналган эмгек.

401. Абдувалиев И. Сөздүн тегин: этимология жана лексикография. Квалификацияны жогорулатуу жана кадрларды кайра даярдоо инст-нун студенттери үчүн окуу курал. — Бишкек, 2002. — 64 б.

Китепте сөз жана анын кайдан келгендиги тууралуу жүрөт. Кыргыз тилинин лексикалык кору ички булактын жана сырткы булактын негизинде толукталып байып келаткандыгы тууралуу ойлор айтылат.

402. Биялиев А. Кыргыз адабий тили жана анын адабий нормасы. Жогорку окуу жайларынын студенттери үчүн окуу куралы. — Б.: 2002. — 192 б.

Бул чакан окуу китебинде адабий тилибиздин пайда болушу менен калыптанып өнүгүшү жана анын ар кыл (фонетикалык, грамматикалык, лексикалык) нормалары жөнүндө алгачкы ойлор баяндалат.

403. Джаманкулова К. Т. Байланыштуу кепти V-VI класстарда окутуунун методикасы (методикалык колдонмо). — Бишкек: 2002, 7,5 б.т.

Орто мектепте кыргыз тили сабагында окуучулардын байланыштуу речин өстүрүүнүн жол-жоболору, ыкмалары берилет. Байланыштуу кеп боюнча программага ылайык теориялык маалыматтар берилип, мисалдар, үлгүлөр келтирилет, машыгуу жумуштары, оозеки жана жазуу иштери сунушталат.

404. Конкобаев К. Байыркы түрк жазуусу. Бишкек, 2002.

405. Сыдыков Ж. С. Байыркы кыргыз эли — кыргыз тили. Бишкек, 2002.

Эмгекте кыргыз элинин тарыхы жана тили, анын байыркы доорлордон азыркы күнгө чейинки өнүгүшү этно-генетикалык, этно-лингвистикалык маселелери, тарыхый булактарга таянуу менен сыпатталат. Китеп тарыхка, тилге кызыккан баардык окурмандардын кеңири чөйрөсүнө арналат.

406. Жапаров Ш. Адам аттары — эл байлыгы: Кыргыз антропонимикону (кыргыз энчилүү адам аттарынын тизими): (2-бөлүк) — Б.: 2002. 102 б.

Автор отуз жылдай убакыттан бери Кыргыз Республикасынын ар кайсы аймагынан кыргыз энчилүү аттарын (антропонимдерди) жыйнап жүрөт. Чогулткан антропонимдери элүү миңге жакындап барган, бирок бул китепке жыйырма эки миңдейи гана берилди. Кыргыз аттары аткарган кызматына карай—эр аттары, эпчи аттары (аял зат аттары) деген эки бөлүктөн турат. Эмгек кыргыз антропонимдерине, ал аркылуу кыргыз ономастикалык лексикасына, системасына, структурасына кызыккандарга арналат.

407. Садыков Т., Орузбаева Б., Мусаев С., Абдувалиев И., Мураталиева Ж. Кыргыз тилинин жазуу эрежелеринин жаңы редакциясы. — Б.: 2002.

Эмгекте Кыргыз тилинин жазуу эрежелери толукталып, такталып берилди.

408. Токоев Т. Т. Тил жана сүйлөшүү проблемасы (методикалык көрсөтмө). Б., 2002, 49 б.

Көрсөтмө кыргыз тилинен сабак берген мектеп мугалимдерине, жогорку окуу жайларынын Кыргыз филологиясы факультеттеринин студенттери үчүн методикалык колдонмо болуп саналат.

409. Турсунов А. Кыргыз тилинин тыныш белгилери, 2002-ж. 8 басма табак.

Китепте кыргыз тилинин тыныш белгилерин жазууда туура колдонуунун эреже, жол-жоболору берилди. Жазууда тыныш белгилери колдонулбаса, анда айтылуучу ой-пикирдин мааниси чаташып, сүйлөмдө адамдын кандай сезими берилип жаткандыгы белгисиз болуп калат, ошол себептен тыныш белгилери (пунктуация) пайдаланылат.

410. Усманбетов Б.Ж. Кыргыз тилиндеги активдүү терминдердин сөздүгү (Сөздүк) КР УИА, Бишкек, 2002. 0,8 б.т.

Эмгекте кыргыз тилиндеги колдонулган активдүү терминдердин сөздүгү берилип, китеп жалпы эле окурмандарга арналган.

411. Абдуваллиев И. А. Кыргыз тили: морфология боюнча лекциялар курсу. Жогорку окуу жайлардын студенттери үчүн. – Бишкек, 2003. – 214 б.

И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин студенттерине 1992–2003-жылдары окулган лекциялардын негизинде жазылган бул окуу куралда сөз жасоого жана сөз түркүмдөрүнө кеңири түшүндүрмөлөр берилип, китеп билимдерди текшерүү максатында ар бир бөлүмдө атайын суроолор менен коштолгон. Ар бир баптарына тиешелүү адабияттардын тизмеси жана кыргыз тилинин морфологиясы боюнча тест тапшырмалары да берилген.

412. Ахматов Т.К. Кыргыз адабий тилинин нормалары. – Б., 2003. – 166 б.

Белгилүү бир адабий нормага салынган жалпы элдик тилдин жогорку формасы жөнүндөгү эмгек.

413. Жумалиев Ж., Ормонбекова А. Кыргыз диалектологиясы боюнча хрестоматия (окуу куралы). – Бишкек: Бийиктик, 2003. – 134 б. Нускасы 500.

Китепке диалектолог-изилдөөчүлөрдүн, ошонун ичинде автордун да ар кайсы аймактардан жазып алган диалектилик тексттери академик Б.М.Юнусалиев бөлүштүргөндөй үч диалекти: түндүк, түштүк-чыгыш, түштүк-батыш (ичкилик) диалектилери тартибинде транскрипцияланып жайгаштырылган. Андай тексттер менен кошо Кыргызстандан тышкары аймактарда турган, атап айтканда, Казакстандык, Тажикстандык, Өзбекстандык, Афганистандык, Туркиялык жана Кытайлык кыргыздардан жазылып алынган тексттер киргизилген.

414. Токоев Т.Т. Сегментация жана атама фразалар (методикалык көрсөтмө). Б., 2003. – 49 б.

Китепте сүйлөшүүдөгү сегментация кубулушу жана атама фразалар берилген. Кыргыз филологиясы факультеттеринин студенттери үчүн методикалык колдонмо болуп саналат.

415. Турсунов А. Түрк тилдериндеги багыныңкы компоненти табыш жөндөмөдө турган этиштик сөз айкаштары (илимий макала) 2 басма табак 2003-ж. (Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин макалалар жыйнагы).

416. Сыдыкова Т. К. Барпы Алыкуловдун чыгармаларындагы диалектизмдер: канд. дисс. И.Арабаев атындагы КМПУ. – Б., 2003. 157 б.

417. Абдуваллиев И., Ормонбекова А. Түркология боюнча лекциялар. Жогорку окуу жайлардын студенттери үчүн окуу курал. 1. – Бишкек, 2004. – 60 б.

Китеп түркология боюнча лекциялардын биринчиси болуп жарыкка чыккан. Бул лекциялардын мындан кийинкилеринин да жазыла тургандыгынан кабар берет. Эмгекте түркология илими тууралуу, анын алкагына түрк тилдери гана эмес, түрк элдеринин адабияты, маданияты, тарыхы, географиясы да кирээри айтылат. Түрк элдеринин байыркыларынын ар бирине кыскача иликтөө бар.

418. Абдуваллиев И. А. Кыргыз тили. Окутуу орус тилинде жүргүзүлгөн мектептердин 9 -классы үчүн окуу китеп. – Бишкек, 2000. Студенттик илимий иштер. Методикалык колдонмо. – Бишкек, 2004. – 13 б. (Авторлошу: Абылкасымова Т).

419. Ахматов Т. К. Орузбаева Бүбүйна Өмүрзаковна. – Бишкек: Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясы. Тил илими институту, 2004. – 43 б.

Б. Ө. Орузбаеванын өмүрү жана илимий ишмердүүлүгүнө арналган эмгек.

420. Ахматов Т.К., Константин Кузьмич Юдахин: [Биобиблиография]. – Б., 2004. – 1,6 басма табак.

К.К.Юдахиндин өмүрү жана илимий ишмердүүлүгүнө арналган эмгек.

421. Ахматов Т.К. Болот Мураталиевич Юнусалиев: [Биобиблиография]. – Б.: БГУ-Тил илими институту, 2004. – 55 бет.

К.К.Юдахиндин өмүрү жана илимий ишмердүүлүгүнө арналган эмгек.

422. Жапаров Ш. Кыргыз тилчилери: Библиографиялык тактам, окума. 1-том. КМПУ, НМУ-Б.; Нарын. 2004. – 228 б.

«Кыргыз тилчилери» деген эмгекке Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын анык мүчөлөрү (академиктери) менен мүчө-корреспонденттери, филология илимдеринин докторлору менен кандидаттары, кыргыз тили боюнча профессорлору, кыргыз тилин башка тилдерге салыштырып изилдешкен таанымал илимпоздор жана алыскы чет

мамлекеттерде кыргыз тили боюнча алектенген окумуштуулар, түркологдор киргизилди. Окумуштуулар алфавиттик тартипте жайгаштырылды. Илимпоздордун таржымалын, эмгегин баяндоодо «Кыргыз Совет Энциклопедиясында» (1976–1980) колдонулган принциптер пайдаланылды.

423. Жапаров Ш. Адам аттары – эл байлыгы. 3-бөлүк, Б., 2004. – 59 бет.

424. Жумалиев Ж. Кыргыз тили. Энциклопедиялык окуу куралы. – Бишкек: Бишкек гуманитардык университетинин басмаканасы, 2004. – 496 б., Нускасы 200. (Мен түзгөндөрүм «Н» тамгасы жана бир нече персоналийлер).

«Кыргыз тили» энциклопедиялык окуу куралында жалпы эле адамзаттын тили, тил жөнүндөгү илим жана кыргыз тили жөнүндө ар тараптуу маалымат берилет.

425. Жусупакматов У. Коммуникативная структура пиктографических петроглифов и Саймалы-Таша. – Б., 2004

426. Жусупакматов У. Древние картосхемы: (Земли картосхемы петроглифов юго Кыргызстана). – Б., 2004.

427. Өмүралиева С. Ө. Кыргыз тили:/10-класстын окуучулары үчүн. Авторлоштору – Сапарбаев А., Эгембердиев Р., Мусаева В./ – Бишкек: Шам, 2004. – 228 бет.

Жалпы билим берүүчү орто мектептер, гимназия, лицейлер жана жеке менчик мектептер үчүн окуу китеби. Оңдолуп, толукталып 4-басылышы.

428. Өмүралиева С. Ө. Кыргыз тили:/ 11-класстар үчүн. Авторлоштору – Эгембердиев Р., Мусаева В./ – Бишкек: Шам, 2004. – 191 бет.

Жалпы билим берүүчү орто мектептер, гимназия, лицейлер жана жеке менчик мектептер үчүн окуу китеби. Оңдолуп, толукталып 4-басылышы.

429. Орузбаева Б. Ө. Кыргыз тили илими: (Макалалар жыйнагы, II том) – Бишкек: Илим, 2004. – 287 бет.

Аталган макалалар жыйнагында кыргыздардын жазуусунун тарыхынан тартып, тил илиминин бүтүнкү күндөгү олуттуу маселелерине чейин жазган макалалар топтолгон. Жыйнактагы эмгектердин мазмуну жана тематикасы ар түрүү.

430. Орузбаева Б. Ө. Мамлекеттик тилдин өркүндөө келечеги: (1989–1999-жылдар) Бишкек, Мамлекеттик тил жана энциклопедия борбору, 2004. – 160 б.

Китепте мамлекеттик тилдин өнүгүү жолдору терең иликтөөгө алынган. Автор «Мамлекеттик тил» мыйзамын турмушка ашырууда жаралып

жаткан көйгөйлөрдү сынга алуу менен айрым жетишкендиктерди да белгилеп кеткен.

431. Орузбаева Б. Сагынбаева Б. «Лингвистикалык терминдердин кыргызча-түркчө, түркчө-кыргызча сөздүгү». – Кайсери, 2004.

Лингвистикалык терминдердин кыргызча-түркчө, түркчө-кыргызча сөздүгү кыргызча, түркчөдөгү лингвистикалык терминдерди салыштырма планда камтыган биринчи эмгек болуп саналат.

432. Сыдыкова Т. К. Барпы Алыкуловдун чыгармаларынын тили. 1-том (Окуу куралы) – Б., Нарын, 2004. – 156 б.

Залкар төкмө акын Барпы Алыкуловдун чыгармаларынын тилине, көркөм сөз каражаттарына, лингвистикалык парасаттарына, лингвопоэтикалык аракеттерине назар ташталат.

433. Токтоналиев К. Т. Кыргыз тилиндеги айтымдын коммуникативдик-функционалдык жана интонациялык структурасы. КР УИАнын Тил илими институту. – Б., 2004. – 308 б.

Монографияда кыргыз тилиндеги айтымдын коммуникативдик-функционалдык жана интонациялык сируктурасы синтаксистик фонетиканын алкагында изилденди. Кыргыз тил таануу илиминде алгачкы жолу синтаксистик конструкция менен кептин интонациялык жабдылышы карым-катнашта каралып, сүйлөм курулушунун грамматикалык каражаттарынын интонацияга тийгизген таасири, же тескерисинче, интонациялык кубулуштун сүйлөмдүн маанилик маңызына тийгизген таасири аныкталды.

434. Токтоналиев К. Т. Побудительное предложение в современном киргизском языке. – Бишкек, 2004 (монография).

В монографии исследуется лексика-грамматические структуры побудительного предложение в современном киргизском языке. А также рассматривается интонационных структуры побудительного предложение.

2005

435. Абдувалиев И. Кыргыз тилинин кесиптик лексикасына салыштырма-типологиялык илик: Көчмөн турмуш жана жоокерчилик өнөр сөздөрүнүн мисалында. – Бишкек, 2005. – 156 б.

Монографияда кыргыз тилинин лексикасы, кесиптик лексикасы тууралуу кеңири сөз болот. Элдин көп кылымдарды баштан кечирип келаткан жашоосунун алгачкы кездериндеги өздөштүрүлгөн өнөрлөр, байыркы

адамдардын жашоо шарттары тууралуу сөз болот. Кыргыз тилинин кесиптик лексикасы мына ошол эзелки турмуш-тиричиликтеги өздөштүрүлгөн кесип-өнөрлөргө байланыштуу лексика-тематикалык чоң-чоң топторго ажыратылып, алардын алгачкылары талдоого алынган.

436. Жапаров Ш. Кыргыз тилчилери: Библиографиялык тактам, окума. 2-том. – Б.-Н., 2005. – 194 бет.

437. Маразыков Т. С. Кыргыз тилинде текстти интеграциялоочу лингвистикалык каражаттар: Окуу куралы: Жогорку окуу жайларынын филол. факультеттеринин студенттери, аспиранттары, жалпы эле тил илимине кызыккандар үчүн. – Б.: «Бийиктик», 2005. – 166 б.

Бул окуу куралында текст таануунун илимий-теориялык жана методологиялык негиздери, текстти уюштуруучу, аны семантика-структуралык жактан интеграциялоочу лингвистикалык факторлор илимий негизде анализге алынды.

438. Сыдыкова Т. К. Барпы Алыкуловдун чыгармаларынын тили: Окуу куралы, 2-том. – Б.-Нарын, 2005. – 129 б.

439. Токоев Т. Т. Позициялык-лексикалык кайталоонун синтаксистик-стистикалык өзгөчөлүктөрү (методикалык көрсөтмө). – Б., 2005. – 48 б.

Китепте позициялык-лексикалык кайталоонун синтаксистик-стистикалык өзгөчөлүктөрү берилген. Көрсөтмө кыргыз тилинен сабак берген мектеп мугалимдерине, жогорку окуу жайларынын Кыргыз филологиясы факультеттеринин студенттери үчүн методикалык колдонмо болуп саналат.

2006

440. Жусупакматов Л. Структура пиктографических текстов петроглифов Саймалы-Таша. – Ош, 2006. – 316 стр.

Это монографическое исследование автора посвящено проблеме изучения структуры пиктографических текстов петроглифов в лингвистике.

441. Жусупакматов Л. Петроглифы Саймалы-Таша как объект пиктографии. – Ош, 2006. – 314 стр.

В данной монографии раскрывается специфика сложения знаков пиктографии петроглифов Саймалы-Таша, функционированных в определенных эпохах.

442. Жусупакматов Л. Коммуникативная структура пиктографических текстов петроглифов Саймалы – Таша. ОШ. 2006. – 176 стр.

Данное монографическое исследование – одна из археологических работ автора в области диагностики.

В нем освещаются проблемы коммуникативные структуры пиктографических текстов петроглифов, которые не стали ещё объектами лингвистических исследований.

443. Жусупакматов Л. Семантика пиктографии петроглифов Саймалы-Таша. Ош, 2006. – 188 стр.

Данная монография является продолжением системного исследования автора по пиктографии петроглифов Саймалы-Таша.

444. Сагымбаева Б. Азыркы түрк тилдериндеги морфологиялык парадигматика. – Бишкек, 2006. – 264 б.

Монографияда тектеш түрк тилдеринин ичинен азыркы кыргыз жана түрк тилин салыштырып изилдөө жагы алгач ирет колго алынды. Азыркы кыргыз тили менен түрк тилиндеги сөз түркүмдөрү жана алардын парадигматикасы теориялык бир схема аркылуу морфологиялык салыштырма планда иликтөөгө алынды.

445. Сагынбеков И. Тосордун тоо жүрөк жигиттери. – Б., 2005.

Китеп Тосор айылынан Улуу Ата-мекендик согушка катышкан эр-азаматтарга, тылда иштеген күжүрмөн апаларга жана жалпы эле Тосорлуктардын кайратман элине арналат. Китеп улуу жеңиштин 60-жылдык урматына арналып чыгарылган.

Садыков Т. Азыркы кыргыз тили: фонетика. – Б.: Бийиктик, 2006. – 120 б.

Лекциялык курс фонетика, фонология жана морфонологиянын соңку жетишкендиктерин эске алуу менен түзүлдү. Окуу китеби жогорку окуу жайларынын студенттери үчүн окуу куралы болуп саналат.

446. Токоев Т.Т. Кыргыз тилиндеги экспрессивдүү синтаксистик конструкциялар. – Б., 2006. – 206 б.

2007

447. Ахматов Т. К., Давлетов С. А., Жапаров Ш. Кыргыз тили: (Оңдолуп, толукталып, экинчи басылышы). Кыргыз Республикасынын Жогорку окуу жайлары үчүн окуу китеби. – Б., 2007. – 306 б.

Кыргыз тилинин орчундуу маселелерине арналган, атайын жогорку окуу жайларынын студенттери үчүн чыгарылган эмгек.

448. Абдувалиев И. А. Этимология жана лексикография. – Бишкек-Жалалабат, 2007. – 148 б.

Монографияда тил илиминин этимология жана лексикография бөлүмдөрүнүн теориялык маселелери тууралуу сөз болот. Этимологиялык иликтөөлөр жалаң эле сөздөрдүн келип чыгыш тарыхын эмес, тилдик бирдиктердин башкаларынын да келип чыгыш тарыхына жүргүзүлө тургандыгы, илимий этимологиянын ар кандай стилдик көрүнүштөрүнүн боло тургандыгы тууралуу ойлор айтылат. Лексикографияда сөздүктөрдү түзүү гана эмес, сөз жыйноо маселелеринин да каралыш керектиги жөнүндөгү ойлор да айтылган.

449. Биялиев К. А. Жогорку окуу жайларында кыргыз тилин башка улуттарга окутуу методикасы. – Толук. 2-бас. – Б.: КРСУ, 2007. – 261 б.

Монография дүйнөлүк тилдерди башка улуттардын өкүлдөрүнө окутуу тажрыйбасы менен тааныштырат. Китепте чет тилдерди же экинчи тилди окутуу теориясы, методологиялык, теориялык, методикалык жоболору каралат. Батышта өнүгүп келген тил үйрөтүү методдоруна кыскача мүнөздөмө берилет. Ал маалыматтарга таянуу менен азыркы шартта республикабыздын жогорку окуу жайларында кыргыз тилин башка улуттардын өкүлдөрүнө окутуунун жалпы методикалык жоболору сунуш кылынат.

450. Мамытов Ж. Көркөм чыгарманын тилинин кээ бир маселелери. К.Тыныстанов атын. Ысыккөл мамл. ун-ти. – Каракол, 2007. – 64 б.

Окуу куралы көркөм чыгармаларда экспрессивдүү сөз каражаттары катары колдонулган эскирген сөздөр менен диалектизмдердин семантикалык-стистикалык табиятын талдоого арналат. Көркөм адабияттын тилинин адабий тил менен болгон карым-катышы, тарыхый доордун колоритин түзүүдө эскирген сөздөрдүн образдык-эстетикалык кызматы, көркөм чыгармаларда диалектизмдердин аткарган стилистикалык функциялары мүнөздөлөт.

451. Токтоналиев К.Т. Кыргызский язык (для студентов неязыковых ВУЗов). Под общей редакцией К.Т. Токтоналиева. – Б., 2007. – 274 с.

Настоящее учебное пособие представляет собой практический курс кыргызского языка, предназначенный для студентов неязыковых ВУЗов республики. Он рассчитан главным образом на специалистов – будущих экономистов, юристов, инженеров и др.

Книга является первой попыткой создания специального учебного пособия по кыргызскому языку на функциональной основе, что обеспечивает последовательное формирование фонетических, грамматических и лексических навыков и развития видов речевых умений.

2008

452. Абдувалиев И. А. Кыргыз тилинин морфологиясы: «Кыргыз тили жана адабияты» адистиги боюнча жогорку окуу жайлардын студенттери үчүн окуу китеп. – Бишкек, 2008. – 284 б.

Китепте азыркы кыргыз тилинин морфология бөлүмүнүн грамматикалык категориялары, сөздүн тутумдук түзүлүшү, сөз мүчөлөрү, сөз түркүмдөрү тууралуу кеңири маалымат берилген. Сөз мүчөлөрү, сөз жасоо, айрым сөз түркүмдөрү боюнча жаңыча көз караштар айтылып, таандык, жөндөмө, жак жана чак категориялары боюнча сөздөрдүн үндөштүк мыйзамына ылайык өзгөрүшүнүн схемасы иштелип чыккан.

453. Жапаров Ш., Сыдыкова Т., Сыдыков А. Азыркы кыргыз тилинин лексикалогиясы: (Лекциялык сабактардын материалы: 1-бөлүк / И.Арабаев атындагы КМУ. – Б.: «Текник» ББ, 2008. – 128 бет.

«Азыркы кыргыз тилинин лексикалогиясы» педагогикалык багыттагы студенттерге бүгүнкү күндүн деңгээлинен кыргыз тилинин лексикалогиясына көз жүгүртүүтө, нормативдүү талапта, билим берүүнүн жол-жоболору менен аракеттерине ылайык даярдалды. Ар бир чоң тема (лекция) адабияттар менен жабдылды. Окутуучунун чыгармачылык аракети да эске алынды.

454. Жапаров Ш. Кыргыз тилчилери: Библиографиялык тактам, окума. 3-том. – Б., 2008. – 112 бет.

455. Сагынбеков И. Жанек баатыр. – Б., 2008.

Бул чыгарма 19-кылымда Көл боорунун Жети-Өгүз аймагында жашап өткөн кыргыз, казак, орус жана калмактарга белгилүү Жанек баатырга арналган. Жанек баатыр өз элинин чыныгы патриоту болгон. Балбай, Өмүр ж.б. баатырлар менен бирдикте, кокондуктарды көл айла-насынан кууп чыкканга катышкан. Азыркы Кумтөр кенин калмактардан бошоткон. Орустардын колонизатордук саясатына каршы туруп, куралдуу каршылыктарды көрсөткөн. Бугу, сарыбагыш согушунда бапа, желдең урууларынын башында турган.

456. Акматов Т., Сыдыков Ж., Толубаев М., Акжолова. Кыргыз тилинин өнүгүш жана функцияланыш маселелери. – Бишкек, 2009. – 100 б.

Бул китепте кыргыз тилинин изилдениш тарыхынын этаптары ошондой эле терминдердин системасы, тарыхый лексиканы изилдөөдөгү принциптер ишенимдүү факт-материалдардын негизинде иликтөөгө алынды.

457. Азыркы кыргыз адабий тилинин грамматикасы. – Б., 2009. – 928 б. Түзгөндөр: Орузбаева Б. Ө., Турсунов А., Өмүралиева С., Мамытов Ж., Усубалиев Б., Мусаев С., Садыков Т.

Фонетика, лексикология, лексикография, фразеология, морфология, синтаксис, стилистика, текстаануу, лингвопоэтика. Эмгекте фонетика, лексикология, лексикография, фразеология, морфология, синтаксис, стилистика, текстаануу, лингвопоэтика бөлүмдөрү кеңири каралып, тил илиминин маселелери боюнча мурда чыккан эмгектерге толуктоолор, тактоолор киргизилип, жаңы көз караштар берилген.

458. Абдувалиев И. Байыркы жазуулар – руханий чоң байлык. ЖОЖдордун студенттери жана аспиранттар үчүн кошумча окуу курал. – Бишкек, 2009. – 36 б.

Эмгекте «Орхон-Енисей жазуулары» деп аталган байыркы түрк жазма эстеликтери тууралуу кыскача иликтөөлөр берилген. Бул жазуулар менен абдан көп эстеликтердин азыркыга чейин сакталып келатканы ошол доорлордо өтө мыкты маданияттын болгондугунан кабар берет. Китепте бул жазуулардын эмне менен жазылгандыгы тууралуу ойлор айтылган.

459. Кыргыз тилинин академиялык кыскача сөздүгү. Түзгөндөр: А. Акматалиев, Ж. Семенова, М. Касымгелдиева. – Бишкек, 2009. – 512 б.

Китепте «Кыргыз тилинин түшүндүрмө» сөздүгүнө (1969, 1984, 1-том) кирбеген архаизм, историзм, неологизм сөздөрдүн маанилери чечмеленип берилген.

460. Жапаров Ш., Сыдыкова Т. Белес артында белестер. – Бишкек, 2009. – 96 б.

Бул библиографиялык эмгек устат, профессор Б.М.Юнусалиевдин 95 жылдыгына, ал эми шакирти, профессор Т.К.Ахматовдун 80 жылдыгына арналып даярдалды. Анын библиографиялык эмгектери хронологиялык принципте, телеграфтык стилде, мамлекеттик библиографиялык стандартка ылайык жайгаштырылды.

461. Джаманкулова К. Т. Кыргыз тилиндеги бышыктооч мүчөлөр (монография). Толукталып 2-басылышы. – Бишкек: Бийиктик, 2009. – 13,5 б.т.

Монографияда кыргыз тилиндеги бышыктооч мүчөлөр (орун жана мезгил бышыктоочтор) изилдөөгө алынат. Бышыктооч мүчөлөрдүн кыргыз тил илиминде алган орду, изилдениш тарыхы, орун жана мезгил бышыктоочтордун табияты, структуралык карым-катыштары жана өзгөчөлүктөрү кеңири талданат.

462. Карыбаев А. Кыргыз тилинин синтаксиси. Баяндооч. – Бишкек, 2009. – 120 б.

Автор кыргыз тилинин эң актуалдуу проблемаларынын бирин-сүйлөм теориясын жана сүйлөмдөгү баяндоочтордун берилишин, ошондой эле алардын классификацияланышын изилдейт. Кыргыз тилинде берилип жүргөн бир сүйлөмгө бир ой туура экендиги жөнүндөгү аныктама, ошондой эле баяндоочтордун классификациясы сан факторуна байланыштуу каралышы сынга алынат. Кыргыз тилиндеги курама баяндоочтун табияты аныкталат.

463. Конкобаев К. Кыргыз тилинин диалектологиялык сөздүгү. О Бишкек, 2009.

464. Мусаев С.Ж. Кыргыз тилинин жазуу эрежелери Мам. тил б-ча улут. комиссия. – Б., 2009. – 32 б.

Бул китепче жалпы окурмандарга, анын ичинен билим берүү, мамлекеттик кызмат чөйрөсүндө, басма иштеринде жана башка кыргыз тилинде жазуу иштерин жүргүзүү талап кылынган жерлерде колдонуу үчүн сунуш кылынат.

Орфографиялык эрежелер Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Мамлекеттик тил боюнча улуттук комиссия жана Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан жактырылган.

465. Токтоналиев К. Т. Азыркы кыргыз тили. – Бишкек, 2009 (авторлош монография).

«Азыркы кыргыз тили» кыргыз адабий тилинин фонетика, лексика жана грамматика маселелерин системалуу түрдө сыпаттоого арналат. Бул китеп негизинен азыркы кыргыз адабий тилинин материалдарына таянып жазылды. Анын ушул мезгилдеги фонетикалык, лексикалык,

морфологиялык, синтаксистик жана тексттик түзүлүшүн, стилдик түрлөрүн толук камтууга аракет жасады.

2010

466. Давлетов С. Кыргыз тилинин урунттуу маселелери: 1-китеп. – Каракол, 2010. – 462 б.

Бул эмгекте кыргыз элинин көрүнүктүү тилчи-окумуштуусу, мыкты тилчи-методисти С.А. Давлетовдун кыргыз-адабий тилинин илимий-теориялык урунттуу маселелери боюнча жана кыргыз тилин орто мектепте жана жогорку окуу жайларында окутуунун илимий-теориялык негиздери тууралуу жазып калтырган илимий-теориялык мүнөздөгү изилдөөлөрү, илимий-макалалары, илимий-методикалык сунушталмалары жарыяланды.

467. Давлетов С. Кыргыз тилинин урунттуу маселелери: 2-китеп. Каракол, 2010. 321 б.

Бул эмгекте кыргыз элинин көрүнүктүү тилчи-окумуштуусу, мыкты тилчи-методисти С.А. Давлетовдун кыргыз-адабий тилинин илимий-теориялык урунттуу маселелери боюнча жана кыргыз тилин орто мектепте жана жогорку окуу жайларында окутуунун илимий-теориялык негиздери тууралуу жазып калтырган илимий-теориялык мүнөздөгү изилдөөлөрү, илимий-макалалары, илимий-методикалык сунушталмалары жарыяланды.

468. Ибрагимов С. Popularis. Русско-кыргызский словарь наиболее употребительных слов. – Б., 2010.

469. Ибрагимов С. Юридикалык терминдердин кыргызча-орусча сөздүгү (окуу-методикалык колдонмо). – Б., 2010.

470. Ибрагимов С. Атоолордун (терминдердин) орусча-кыргызча сөздүгү. – Б., 2010. (редактор, толукталып басылышы).

471. Джапанов А. А. Тил энциклопедиясы. – Б., 2010. – 548 б.

471a. Карыбаев А. Кыргыз тилин үйрөнөбүз. – Б.: Макспринт. – 2010.

472. Мусаев С. Ж. Кыргыз тил илиминин маселелери – Вопросы кыргызского языкознания. – Бишкек, 2010. – 756 б.

Илимий монография үч чоң бөлүмдөн турат. Биринчи бөлүм синтаксистик конструкцияларга, структура-семантикалык жана формалдык моделдештирүү маселелерине арналып; алардын модел ичиндеги вариация, модификация, трансформация, деривация, контаминация, конверсия процесстери жана моделдер аралык парадигмасы менен байланышта. Экинчи

бөлүмдө кеп маданиятынын жана адабий норманын маселелерин, кептин коммуникативдик сапаты, коммуникативдик максаттуулугу өңүтүнөн териштирилди, норма система, структура, узун түшүнүктөрү аркылуу тескелет. Ал эми үчүнчү бөлүмдө жалпы тил илиминин теориялык маселелеринин бири текст – лингвистикалык изилдөө предмети катары прагматикалык; аспектиден териштирилүү менен, текстин кептик чулу бүтүндүк катары уюшулуу, куралуу закон ченемдери коммуникативдик лингвистиканын илимий теориялык жоболоруна ылайык иликтенет.

473. Мусаев С. Ж. Ар жылдагы ойлор. – Бишкек, 2010. – 324 б.

Бул эмгекке кыргыз ташгаин мамлекеттик тил катары статусу менен байланышкан алфавит, орфография жана анын коомдук функциясы, колдонулуш чөйрөсү жөнүндөгү көкөйкесте көйгөй проблемаларга арналып, 90-жылдардан бери басма беттеринде жарыяланып келген илимий-публицистикалык макалалар киргизилип, кыргыз тилинин келечек тагдырына карата болгон автордук жеке көзкараштар баяндалды. Ошону менен эле бирге Билим берүүгө, тарыхтын айрым бир маселелерине жана азыркы күндүн көйгөйүнө арналган публицистикалар да эмгектен орун алды.

474. Орузбаева Б. Ө. Илимдерге саякат. – Б.: «Илим», 2010. – 226 б.

Бул эмгек академик Б. Ө. Орузбаеванын илимий жолунда башынан кечирген окуялары, 1952–2007-жылдар аралыгында дүйнө өлкөлөрүндө, анын ичинде мурдагы Союз мезгилинде ири илимий борборлордо уюштурулуп, өткөрүлгөн конгресс, конференция, симпозиумдарга катышып, илимий жаңылыктар жана алардын жаратуучулары жөнүндөгү жеке пикири, атактуу окумуштуулар менен таанышуусу жана алдардын калтырган таасири жөнүндө баяндалган.

475. Орузбаева Б. Ө. Кыргыз тилинин этимологиялык сөздүгүнө материалдар. – Бишкек, 2010. – 147 бет.

Эмгекте сөздүктөрдүн түрлөрүнүн ичинен көп жоопкерчиликти – изденүү, салыштыруу жана материалдардын такталган фактылары менен чечмеленип түзүлүүчү негизги ыкмалар изилденген.

476. Садыков Т., Сагынбаева Б. Кыргыз жана түрк салыштырма грамматикасынын негиздери. – Бишкек, 2010. – 479 б.

Бул эмгекте тектеш түрк жана кыргыз тилдеринин грамматикасы салыштырма планда иликтөөгө алынды. Кыргыз жана түрк тилдеринин грамматикасынын негиздери каралган.

477. Толубаев М., Каратаева С. Махмуд Кашкаринин «Дивани лугат-ат түрк» сөздүгүндөгү макал-лакаптар. – Бишкек, 2010.

478. Усмамбетов Б.Ж. Кыргыз тилиндеги материалдык маданиятка тиешелүү сөздөрдүн лексика-семантикалык өзгөчөлүкөрү (окуу куралы). Бишкек: БГУ, 2010, 2,9 б.т.

Аталган окуу куралында материалдык маданиятка тиешелүү сөздөрдүн лексика-семантикалык өзгөчөлүктөрү каралып, тилибиздин тарыхын таанып, билүү үчүн айрым сөздөргө этимологиялык анализдер жүргүзүлгөн.

2011

479. Арабаев Эшенаалы. Алгачкы эмгектер Түз. С.М. Өжөрбаева, Ж. Эшмамбетов. – Б., 2011.

480. Давлетов С. Кыргыз тилинин урунттуу маселелери 3-китеп. Каракол, 2011. – 462 б.

Бул эмгекте кыргыз элинин көрүнүктүү тилчи-окумуштуусу, мыкты тилчи-методисти С.А Давлетовдун кыргыз-адабий тилинин илимий-теориялык урунттуу маселелери боюнча жана кыргыз тилин орто мектепте жана жогорку окуу жайларында окутуунун илимий-теориялык негиздери тууралуу жазып калтырган илимий-теориялык мүнөздөгү изилдөөлөрү, илимий-макалалары, илимий-методикалык сунушталмалары жарыяланды.

481. Жайлообаев Б. А. Кыргыз тилиндеги атама сүйлөмдөр. – Б., 2011. – 144 б.

Эмгекте кеңири жыйналган факты-материалдардын негизинде тилиндеги бир тутумдуу сүйлөмдөрдүн өзгөчө түрү – атама сүйлөмдүн чыгышы, изилдениши, логика-семантикалык жана синтаксистик предикативдүүлүктүн берилиши, алардын түрлөрү, моделдери илимий-изилдөө жүргүзүлөт.

Окуу куралы көркөм чыгармаларда экспрессивдүү сөз каражаттары, катары колдонулган эскирген сөздөр менен диалектизмдердин семантикалык-стистикалык табиятын талдоого арналат. Көркөм адабияттын тилинин адабий тил менен болгон карым-катышы, тарыхый доордун колоритин түзүүдө эскирген сөздөрдүн образдык-эстетикалык кызматы, көркөм чыгармаларда диалектизмдердин аткарган стилистикалык функциялары мүнөздөлөт.

482. Джаманкулова К. Т. Махмуд Кашкаринин «Диваны» жана баяндоочтун трансформацияланган формалары (монография). – Б.: Бийиктик, 2011. – 256 б.

Бул эмгекте Махмуд Кашкари жашаган доор жана анын «Дивану лугат-ит түрк» сөздүгү тууралуу маалыматтар орун алды. «Дивандагы» жана кыргыз тилиндеги баяндоочтун тарыхый жактан трансформацияланган формалары талдоого алынды.

483. Жапаров Ш. Биобиблиография. – Б., 2011. – 115 бет.

484. Жумагулов Ч. Кыргызстандагы несториан-түрк жазуу эстеликтери. – Бишкек, 2011. – 253 б.

Мында XIII–XIV кылымдарга таандык Кыргызстандын түндүк аймагынан б.а. Чүй өрөөнүнөн жана Ысык-Көлдүн түштүк жээгинен табылган несториандардын эстелик жазууларынын табылып, изилдениш тарыхы, окулуштардын сүрөттөрү, алардын бүгүн кайсы жерде сакталып тургандыгы жазуулардын транслитерациялары, транскрипциялары, кыргызча окулушу кийинки мезгилде табылган жаңы эстеликтердин жазууларынын ар биринин качан, кайсы жерден, кимдер тарабынан табылгандыгы, көлөмү, көрүнүшү дегендей маалыматтарга чейин берилди.

485. Джамашева Г. З. Категория компаративности в английском и кыргызском языках. – Бишкек, 2011. – 394 стр.

Книга посвящена исследованию компаративности как типологической категории на разных уровнях языка. Выполнена максимальная инвентаризация средств компаративности в английском и киргизском языках, выявлены межъязыковые соответствия и внутриязыковые синонимы. К исследованию прилагается англо-кыргызско-русский и кыргызско-англо-русский словарь разноуровневых языковых средств, выражающих компаративность в исследуемых языках.

486. Коңурбаева Р. Э. «Codex Cumanicus» (XIII–XIV к.) жазма эстелигинин кыргыз тилине катышы. – Бишкек, 2011.

Монографияда XIII–XIV кылымдарга таандык жазма эстеликтин тили изилдөөгө алынып, анын фонетикалык түзүлүшү менен лексикалык курамынын азыркы кыргыз тилинин фонетикалык, лексикалык системасына катышы, жалпы окшоштуктары менен айырмачылыктары аныкталды.

487. Кыргыз тилинин сөздүгү. 1-том. – Бишкек, 2011. – 780 б.

Кыргыз тилинин сөздүгүн түзүү – учурдун талабы. Сөздүккө 50000ден ашык сөз жана сөз айкаштары камтылып, ар бирине түшүндүрмөлөр

берилди. Түшүндүрмөлөр адабий чыгармалардан, мезгилдүү басма сөздөн, саясий жана илимий ж.б. адабияттардан, оозеки кептен алынган мисалдар менен бекемделди.

488. Махмуд Кашгари «Түрк тилдеринин сөздүгү». I т. – Б., 2011. – 909 б. Которгондор: Токоев Т.Т., Кошмоков К.

«Түрк тилдеринин сөздүгү» – М. Кашкаринин түрк дүйнөсүнүн дүйнөлүк илим казынасына кошкон улуу мурасы. Колуңуздагы эмгек түрк элдеринин тили менен адабиятын салыштырып изилдеп, түзүп чыккан XI кылымдагы алгачкы энциклопедиялык эмгектин кыргызча котормосу болуп саналат.

489. Токоев Т. Т. Азыркы кыргыз тилиндеги сөз айкашы жана синтаксистик байланыштар. – Б., 2011. – 23 б.

Эмгекте азыркы кыргыз тилиндеги сөз айкашы жана ситаксистик байланыштын түрлөрү берилген.

490. Токтоналиев К. Т. Кыргыз тили (окуу китеби). – Бишкек, 2011.

Окуу китеби мамлекеттик тилди үйрөнүүчү студенттерге арналат. Кыргыз тилин үйрөнүүдө коммуникативдик ыкма колдонулду. Кыргыз тилин грамматикалык системасы көнүгүүлөр, тексттер менен коштолду. Грамматикалык таблицалар кошо тиркелди.

491. Абдразакова Г. Ш. «Куттуу Билим» чыгармасынын семантикасы жана текст катары уюшулушу. – Бишкек, 2012. – 153 б.

Бул монографияда тексттин илимий-теориялык маселелерине, аны изилдөөнүн аспектилерине таянуу менен «Куттуу Билим» чыгармасынын семантикасы жана тексттик уюшулушу когнитивдик аспектинин изилдөө объектиси болуп эсептелген көркөм концепттердин текстти уюштуруучу мүмкүнчүлүктөрүн териштирүү менен иликтенди.

492. Садыков Т., Шаршембаев Б. Manas destanı Kırgızca-Türkçe Büyük Dizin. – Ankara: TDK, 2011. – 1647 s.

Бул эмгек улуу манасчылар Сагынбай Орозбаков менен Саякбай Каралаевдин варианттарынын негизинде түзүлгөн сөз көрсөткүчү болуп саналат.

Бул сөздүк Манас изилдөөчүлөргө жана кыргыз тилинин сөз казынасын толукталып, Манастан мисал келтире тургандарга арналган эң баалуу байлык.

493. Садыков Т. Түрк жана кыргыз тилиндеги тууранды сөздөр (пикир) // Türkel. 03 (59) Mart 2011, s.14.

Эмгекте кыргыз жана түрк тилдериндеги тууранды сөздөр салыштырылып берилген.

494. Султаналиев И. Махмуд Кашгаринин «Диван лугат ит түрк» жана азыркы кыргыз тили. – Б., 2011. – 90 б.

Бул китепте атактуу түрк аалымы М. Кашгаринин өмүр баяны, анын «Диван лугат ит түрк» аттуу эмгегинин жаралыш тарыхы, түрк тилдерине которулушу жана азыркы кыргыз тили менен болгон фонетика – лексикалык, грамматикалык жалпылыктары, өзгөчөлүктөрү тууралуу сөз болот.

495. Садыкова С. Типы простого предложения в немецком и кыргызском языках. – Бишкек, 2011. – 160 б.

Настоящая книга посвящена современным проблемам исследования простого предложения в немецком и кыргызском языках, имеющие непосредственный выход в теорию грамматики и прикладную лингвистику. Полученные данные можно применять при параметризации синтаксиса для лингвистического обеспечения прикладных систем новых информационных технологий; при составлении справочников по грамматике, спецкурсов, учебников и учебных пособий немецкого и кыргызского языков.

496. Семенова Ж. А. Глаголы движения в современном кыргызском языке. – Б., 2011. – 124 стр.

497. Сыдыков С. Енисей жана Таластагы рун жазуулары. – Бишкек, 2011. – 141 б.

Эмгекте Енисей жана Таластагы байыркы рун жазуулары изилденди. Байыркы түрк жана кыргыз тилдеринин грамматикалык категорияларынын бардык түрлөрү, сөз жасоо, сөз өзгөртүү формалары, лексикалык кору, тыбыштык өзгөчөлүктөрү дээрлик сакталгандыгы берилет.

499. Усеев Н. Енисей жазма эстеликтери. I: лексикасы жана тексттер. – Бишкек, 2011. – 342 б.

Енисей жазма эстеликтери VII–IX кылымдар арасындагы байыркы кыргыз (түрк) тилинде жазылган тексттер катары тилибиздин тарыхын, Орто кылымдардагы кыргыздардын этнографиясын, каада-салтын, тарыхын изилдөөдө өтө маанилүү. Ошондуктан, бул жазма эстеликтердин тексттерин илимий негизде даярдоо, лексикасын ар өңүттө иликтөө күндүн талабы.

500. Усмамбетов Б.Ж. Кыргыз тилиндеги кесиптик лексика (окуу куралы). – Бишкек, 2011. – 2,6 б.т.

Кыргыз тилиндеги кол өнөрчүлүк кесибине тиешелүү сөздөр иликтенип, лексика-семантикалык анализдер жасалат. Бул окуу куралы кыргыз тилиндеги кесиптик лексика маселелерине арналат.

2012

501. Орусча-кыргызча сөздүк. 1-том. – Бишкек, 2012. – 752 б.

Словарь содержит свыше 85000 слов современного русского литературного языка, словосочетания, идиоматику, пословицы и поговорки. Словарь рассчитан как на специалистов-филологов, переводчиков, работников печати, радио и телевидения, так и на широкий круг читателей. (А-И)

502. Орусча-кыргызча сөздүк. 2-том. – Бишкек, 2012. – 734 б.

Словарь содержит свыше 85000 слов современного русского литературного языка, словосочетания, идиоматику, пословицы и поговорки. Словарь рассчитан как на специалистов-филологов, переводчиков, работников печати, радио и телевидения, так и на широкий круг читателей. (К-О).

503. Орусча-кыргызча сөздүк. 3-том. – Бишкек, 2012. – 676 б.

Словарь содержит свыше 85000 слов современного русского литературного языка, словосочетания, идиоматику, пословицы и поговорки. Словарь рассчитан как на специалистов-филологов, переводчиков, работников печати, радио и телевидения, так и на широкий круг читателей. (П-Р).

504. Орусча-кыргызча сөздүк. 4-том. – Бишкек, 2012. – 648 б.

Словарь содержит свыше 85000 слов современного русского литературного языка, словосочетания, идиоматику, пословицы и поговорки. Словарь рассчитан как на специалистов-филологов, переводчиков, работников печати, радио и телевидения, так и на широкий круг читателей. (С-Я).

505. Абдувалиев И. Кыргыз тилинде сөз мүчөлөрүнүн орун тартиби (атоочтор). – Жалалабат, 2012. – 56 б.

Кыргыз тилинде сөз уңгу, куранды жана уланды мүчөлөрдөн туруп, белгилүү ырааттуулукта алардын орун тартиби болот. Эмгекте атооч сөздөрдүн гана тутумунда ырааты менен келип жалгаша турган сөз мүчөлөрүнүн, айрыкча уланды мүчөлөрдүн орун тартиби тууралуу кеңири сөз болот.

506. Абдувалиев И. А. Кыргыз тили. Окутуу орус тилинде жүргүзүлгөн мектептердин 9-классы үчүн окуу китеби. – Бишкек, 2012. – 144 б. Толукталып, оңдолуп, 2-басылышы.

Орто мектептердин 9-классы үчүн мамлекеттик программанын негизинде жазылган бул окуу китепте кыргыз тилинин грамматикалык түзүлүшүнүн тиешелүү бөлүмдөрү атайын суроолор жана аткарыла турган көнүгүүлөр сунушталып аткарылган. Китеп балдарга Кыргыз Республикасынын кооз жаратылышы, атактуу искусство кызматкерлери жана белгилүү инсандары тууралуу маалыматтарды берет. Окуучулардын кыргызча окуп үйрөнүүлөрү үчүн кызыктуу жана тарбиялык мааниси бер тексттер, кыргызча-орусча жана орусча-кыргызча кыскача сөздүктөр тиркелген.

507. Абдувалиев И. Филология маселелери. – Б.: Бийиктик, 2012. – 286 б.

Илимий макалалардын жыйнагы. Китепке кыргыз тилинин тарыхы, лексикасы, грамматикасы жана айрым адабий жана элдик оозеки чыгармалар тууралуу ар кайсы жылдарда жазылган макалалар топтолгон.

508. Жаңы кирген атоолордун орусча-кыргызча сөздүгү. – Б., 2012.

509. Жапаров Ш., Сыдыкова Т. Азыркы кыргыз тилинин лексикологиясы жана лексикографиясы (окуу китеби). Экинчи, толукталып басылышы. – Б.: «Текник» ББ, 2012. – 208 б.

«Азыркы кыргыз тилинин лексикологиясы жана лексикографиясы» (окуу китеби) гуманитардык-филологиялык, педагогикалык багыттагы студенттерге бүгүнкү күндүн деңгээлинен кыргыз тилинин лексикологиясы менен лексикографиясына карата ой жүгүртүүгө үйрөтүү максатында нормативдүү талапта, лингвистикалык билим берүүнүн жол-жоболоруна ылайык даярдалды.

510. Жусупакматов А. Забытый язык пиктографии петроглифов, отраженных в символах (К проекту каталогов пиктографии петроглифов Саймалы – Таша) Том 1. Часть 2. – Ош, 2012. – 452 стр.

Данная книга – «Язык пиктографии петроглифов, отраженных в символах» – работа исторической семиотики. Примечание: В результате многолетних исследований Саймалы – Таша А. Джусупакматов написал и завершил 75 – томные монографии (каждое 400 – 500 стр.), а также «Шыпаа», «Атлас-каталог звезд» и «Кыргыз элдик жылсанагынын астрономиялык негиздери». К сожалению, из-за отсутствия финансовых средств томовые материалы, а также отдельные книги пока не переданы в печать.

511. Карыбаев А. Средство выражения видовых значений глагола в кыргызском языке. Ч. II. – Бишкек, 2012.

Работа посвящена одной из проблемных вопросов в кыргызском языкознании – категории глагольного вида. Перечисляются все имеющиеся категориальные маркеры и сопровождаются примерами, также разъяснениями.

512. Сагынбеков И. Ч. Айтматовдун тилинин сөздүгү. – Бишкек, 2012. – 652 б.

Алфавиттүү жыштык сөздүк 1988-жылы алынган 199947 сөз колдонулушунун негизинде түзүлгөн. Эмгектин соавтору Бакыт Иманак уулу.

513. Токоев Т. Т., Чолпонбаев А.К. Азыркы кыргыз тилиндеги предикативдик, атрибутивдик жана бышыктоочтук катыштар (методикалык көрсөтмө). – Б., 2012. – 27 б.

514. Токоев Т. Т., Чолпонбаев А.К. Кыргыз тилиндеги объектилик катыштар (методикалык көрсөтмө). – Б., 2012. – 35 б.

Колдонмо жалпы жогорку окуу жайларынын студенттерине, мугалимдерге арналган методикалык көрсөтмө болуп эсептелет.

515. Токтоналиев К. Т. Кыргыз тили (2-басылыш). – Бишкек, 2012 (окуу китеби).

Окуу китеби мамлекеттик тилди үйрөнүүчү студенттерге арналат. Кыргыз тилин үйрөнүүдө коммуникативдик ыкма колдонулду. Кыргыз тилин грамматикалык системасы көнүгүүлөр, тексттер менен коштолду. Грамматикалык таблицалар кошо тиркелди.

2013

516. Арабай уулу Э., Карасай уулу К. Жаңылык. – Б., 2013. – 84 б.

Э. Арабай уулу жана К.Карасай уулу тарабынан жазылган «Жаңылык» алиппеси чоң адамдарды окутуу маселесине арналган. Авторлор мамлекеттин атуулдары сабаттуу, активдүү болушуна өзгөчө көңүл бөлүшкөнүн китептен айкын көрө алабыз. Колуңардагы агартуучулардын бул эмгеги филология, педагогика илимдеринин изилдөөчүлөрү үчүн кызыгууну туудурат деген ишеним бар.

517. Абдувалiev И. А. Словарь топонимов Кыргызстана. Сост.: К. Алымкулов, Ю. П. Беям, И. Абдувалиев. – Бишкек, 2013. – 494 б.

Кыргыз Республикасындагы жер-суу аттары жыйналып, алардын эмне себептен ошондой болуп аталып калышынын тарыхы иликтенип чыккан. Айрым топонимдердин аталышы тууралуу уламыштар, тарыхый

маалыматтар да камтылган бул китеп Кыргызстанды таанып билип өздөштүрүүгө өбөлгө болот.

518. Абдувалiev И. А. Билесиңби аалам акыйкатын? – Жалал-Абад, 2013. – 196 б.

Китепке ааламдагы ар түрдүү илимий ачылыштар, алардын ким тарабынан, качан жана кайсы өлкөдө ачылгандыгы тууралуу маалыматтар камтылган. Дүйнө, жаратылыш, илим жана техника, түрдүү билимдер боюнча кыскача энциклопедиялык мүнөздөгү тааныткыч бул эмгек мектеп окуучуларына, деги эле көп нерселерге кызыккандарга кызыктуу, пайдалуу маалыматтарды берет.

519. Жапаров Ш., Сыдыкова Т. Юнусалиев Болот Мураталиевич. – Бишкек, 2013.

Бул библиографиялык эмгек академик Б.М.Юнусалиевдин 100 жылдыгына арналып даярдалды. Болот Юнусалиев – академиялык масштабдагы, энциклопедиялык мүнөздөгү, маданияттуу, түшүнүгү залкар, таанымал жана таланттуу филолог, түрколог. Анын библиографиялык эмгектери хронологиялык принципте, телеграфтык стилде, мамлекеттик библиографиялык стандартка ылайык жайгаштырылды.

519. Жусуп Баласагын. Куттуу билим. 1-том. – Бишкек, 2013.

XI кылымда жашаган улуу ойчул, акын, философ, энциклопедиялык билими бар илимпоз, түрк тилинин улуу устаты Жусуп Баласагындын «Куттуу билим» аттуу адабий дидактикалык жана философиялык чыгармасы кыргыз тилинде академиялык басылма катары жарык көрүп жатат.

520. Жусуп Баласагын. Куттуу билим. 2-том. – Бишкек, 2013.

XI кылымда жашаган улуу ойчул, акын, философ, энциклопедиялык билими бар илимпоз, түрк тилинин улуу устаты Жусуп Баласагындын «Куттуу билим» аттуу адабий дидактикалык жана философиялык чыгармасы кыргыз тилинде академиялык басылма катары жарык көрүп жатат.

521. Жусуп Баласагын. Куттуу билим. 3-том. – Бишкек, 2013.

XI кылымда жашаган улуу ойчул, акын, философ, энциклопедиялык билими бар илимпоз, түрк тилинин улуу устаты Жусуп Баласагындын «Куттуу билим» аттуу адабий дидактикалык жана философиялык чыгармасы кыргыз тилинде академиялык басылма катары жарык көрүп жатат.

523. Махмуд Кашгари «Түрк сөздөрүнүн жыйнагы». II т. – Бишкек, 2011. Которгондор: Токоев Т.Т., Кошмоков К.

«Түрк тилдеринин сөздүгү» – М. Кашкаринин түрк дүйнөсүнүн дүйнөлүк илим казынасына кошкон улуу мурасы. Колуңуздагы эмгек түрк элдеринин тили менен адабиятын салыштырып изилдеп, түзүп чыккан XI кылымдагы алгачкы энциклопедиялык эмгектин кыргызча котормосу болуп саналат.

524. Махмуд Кашгари «Түрк сөздөрүнүн жыйнагы». III т. – Бишкек, 2011. Которгондор: Токоев Т.Т., Кошмоков К.

«Түрк тилдеринин сөздүгү» – М. Кашкаринин түрк дүйнөсүнүн дүйнөлүк илим казынасына кошкон улуу мурасы. Колуңуздагы эмгек түрк элдеринин тили менен адабиятын салыштырып изилдеп, түзүп чыккан XI кылымдагы алгачкы энциклопедиялык эмгектин кыргызча котормосу болуп саналат.

525. Махмуд Кашгари. «Дивану лугати – түрк» 1-том. – Бишкек, 2013. – 512. Которгондор: И. Абдувалиев, Т. Ахматов, А. Оморов, И. Султаналиев, М. Толубаев.

Махмуд Кашгари жазган орто кылымга таандык бул баалуу лингвистикалык эстеликтин кыргыз тили үчүн гана эмес, азыркы бардык түрк тилдери үчүн мааниси зор. Лингвистикалык эмгек баарыдан мурда илимий чыгарма болуп саналат. Тарыхый сөздүк өткөн кылымдагы маданий жетишкендиктин өбөлгөсү катары кызмат кылат.

526. Махмуд Кашгари. «Дивану лугати – түрк» 2-том. – Бишкек, 2013. – 512. Которгондор: И. Абдувалиев, Т. Ахматов, А. Оморов, И. Султаналиев, М. Толубаев.

Махмуд Кашгари жазган орто кылымга таандык бул баалуу лингвистикалык эстеликтин кыргыз тили үчүн гана эмес, азыркы бардык түрк тилдери үчүн мааниси зор. Лингвистикалык эмгек баарыдан мурда илимий чыгарма болуп саналат. Тарыхый сөздүк өткөн кылымдагы маданий жетишкендиктин өбөлгөсү катары кызмат кылат.

527. Мамытов Ж. Азыркы кыргыз тили: Фонетика жана лексикология. Жогорку окуу жайларынын филология факультеттеринин студенттери үчүн. – Б., 2013. – 84 б.

Бул окуу куралы республикабыздын жогорку окуу жайларынын филология факультеттеринин студенттери үчүн азыркы кыргыз тили боюнча окуу программасына ылайыкталып түзүлдү. Окуу куралы азыркы кыргыз тилинин эки бөлүмүн – фонетиканы жана лексикологияны өз ичине камтыйт. Фонетика бөлүмү кыргыз тилиндеги тыбыштар жана алардын

классификациясы, муун жана басым, кеп агымындагы тыбыштардын өзгөчөлүктөрү, кыргыз жазуусунун кыскача тарыхы, орфография жана орфоэпия жөнүндөгү маселелерге арналган. Лексикология бөлүмү семасиология, кыргыз лексикасынын тарыхый жактан калыптанышы, эскирген жана жаңы сөздөр, тилибиздин лексикасынын колдонулуш чөйрөсүнө карай жана стилистикалык жактан бөлүнүшү, ошондой эле фразеология жана лексикология маселелери тууралуу баян этет.

528. Шаршенбаев А. К. Кыргыз тили. – Бишкек, 2013. Коллективдүү эмгек.

Бул окуу куралы медицина багытында окуган студенттерге арналып түзүлгөн. Эмгектин негизги максаты – студент медиктерди кыргыз тилинин грамматикасы боюнча буга чейин алган билимин өркүндөтүү менен бирге сабаттуу жазууга жана медициналык темадагы тексттер, терминдер аркылуу кесиптик багытта сүйлөө кебин өстүрүү болуп саналат.

529. Юнусалиев Б. М. Кыргыз диалектологиясы (экинчи басылышы). – Бишкек, 2013.

«Кыргыз диалектологиясын» окуп-үйрөнүүдө жана тилдин жергиликтүү өзгөчөлүктөрүн белгилөөдө диалект, говор деген терминдер кеңири колдонулат. Диалект – бир тилдин жергиликтүү өзгөчөлүгүнө, говор (айтым) ошол диалектинин андан ары дагы майда топко бөлүгүшүнө, бөтөнчөлүгүнө карата айтылат. Диалект – улуттук тилдин өзөгү жана башаты, өз кезегинде ал улуттук аң-сезим менен байланышкан, ал эми улуттук аң-сезим коомдук организмдин эң ыйык жана таалуу жери. Мына ошондуктан ал өзгөчө мамилени талап кылат. Бир элдин тилинин жергиликтүү өзгөчөлүктөрүн (диалектилерин, говорлорун) үйрөтүүчү тил илиминин бир тармагы – диалектология.

2014

530. Джаманкулова К. Т. Кыргыз тилинин синтаксиси (окуу куралы). – Б.: Бийиктик, 2014. – 14 б.т.

Азыркы кыргыз тилинин синтаксиси боюнча окуу куралы «Жөнөкөй сүйлөмдүн синтаксиси» жана «Кошмо сүйлөмдүн синтаксиси» деген бөлүмдөрдү камтыйт. Жөнөкөй жана кошмо сүйлөмдөр тууралуу маалыматтар, алардын мүнөздөмөсү, классификациясы, семантикасы, структурасы

ырааттуулукта берилген жана алар кыргыз тилиндеги бай факты-материалдар менен жабдылган.

531. Джаманкулова К. Т. Кыргыздардын жана кыргыз жазуусунун тарыхы. I том (монография). – Бишкек: «Улуу тоолор», 2014. – 452 бет.

Бул эмгекте кыргыздардын жана кыргыз жазуусунун байыркы замандан баштап б.з. X кылымына чейинки тарыхы камтылган. Кыргыздардын тарыхы алтай доору, хунн доору жана түрк доору менен байланышта каралып, түрк тилдүү элдердин ичинде алган орду, алар менен карым-катышы, кыргыз мамлекеттүүлүгү, өз алдынчалыгы, көчмөн турмушу, каада-салты ж.б. кеңири баяндалат. Түрк тилдүү элдердин ичинен кыргыздардын эң байыркы эл экендигине басым жасалып, динлиндер, усундар менен байланышы, Енисей кыргыздары менен Тянь-Шань кыргыздарынын карым-катышы талданат. Байыркы түрк-рун жазуусу, бул жазуунун V кылымда енисейлик кыргыздарга тиешелүү болгондугу, Енисей жазуулары менен Таластан, Венгриядан табылган жазуулардын тектештиги тууралуу сөз болот. Байыркы кыргыздардын оозеки сүйлөшүү тилинин азыркы сары уйгурлардын жана фукой кыргыздарынын сүйлөшүү тилинде сакталгандыгы баяндалат.

532. Джаманкулова К. Т. Кыргыздардын жана кыргыз жазуусунун тарыхы. II том, (монография). – Бишкек: «Улуу тоолор», 2014. – 370 бет.

Бул эмгекте кыргыздардын жана кыргыз жазуусунун байыркы замандан баштап б.з. X кылымына чейинки тарыхы камтылган. Кыргыздардын тарыхы алтай доору, хунн доору жана түрк доору менен байланышта каралып, түрк тилдүү элдердин ичинде алган орду, алар менен карым-катышы, кыргыз мамлекеттүүлүгү, өз алдынчалыгы, көчмөн турмушу, каада-салты ж.б. кеңири баяндалат. Түрк тилдүү элдердин ичинен кыргыздардын эң байыркы эл экендигине басым жасалып, динлиндер, усундар менен байланышы, Енисей кыргыздары менен Тянь-Шань кыргыздарынын карым-катышы талданат.

533. Джаманкулова К. Т. Кыргыздардын жана кыргыз жазуусунун тарыхы (байыркы замандан б.з. X чейин). – Б.: Бийиктик, 2014. – 870 б.

Бул эмгекте кыргыздардын жана кыргыз жазуусунун байыркы замандан баштап б.з. X кылымына чейинки тарыхы камтылган. Кыргыздардын тарыхы алтай доору, хунн доору жана түрк доору менен байланышта каралып, түрк тилдүү элдердин ичинде алган орду, алар менен карым-катышы, кыргыз мамлекеттүүлүгү, өз алдынчалыгы, көчмөн турмушу, каада-салты

ж.б. кеңири баяндалат. Түрк тилдүү элдердин ичинен кыргыздардын эң байыркы эл экендигине басым жасалып, динлиндер, усундар менен байланышы, Енисей кыргыздары менен Тянь-Шань кыргыздарынын карым-катышы талданат. Байыркы түрк-рун жазуусу, бул жазуунун V кылымда енисейлик кыргыздарга тиешелүү болгондугу, Енисей жазуулары менен Таластан, Венгриядан табылган жазуулардын тектештиги тууралуу сөз болот. Байыркы кыргыздардын оозеки сүйлөшүү тилинин азыркы сары уйгурлардын жана фукой кыргыздарынын сүйлөшүү тилинде сакталгандыгы баяндалат.

534. Жумалиев Ж., Токоев Т. Диалектологиялык практика (Республиканын жогорку окуу жайларынын Кыргыз филологиясы факультеттеринин студенттери үчүн методикалык колдонмо). – Бишкек: Avtasya Press, 2014. – 30 б.

535. Жумалиев Ж. Азыркы кыргыз тилинин типтүү программасы (Жогорку окуу жайларынын Кыргыз филология факультеттери үчүн). – Бишкек: ОсОО «Адэм Басма», 2014 – 60 б., Башкалар менен авторлош.

536. Кадыралиева Д. Ж. Фонетические особенности устной речи городских кыргызов. – Б., 2014. – 128 б.

В монографии исследуется и анализируется устная городская кыргызская речь как комплексное явление, обусловленное внеязыковой сферой употребления, во внимание принимаются те или иные виды устной кыргызской речи.

537. Маразыков Т. С. Текст таануунун теориясы. – Б., 2014. – 112 б.

Бул окуу китебинде текст таануунун теориялык негиздери, текстти изилдөөнүн өнүктөрү жана негизги принциптери, текст жана анын негизги белгилери, тексттин жиктелиш маселеси, текстке анализ жүргүзүүнүн принциптери, тилдик эмес факторлордун текстти уюштурууга катышы, тексттин түзүлүш, уюштурулуш табияты, маалымат алмашуунун мониторинги жана анын текстти уюштуруучу мүмкүнчүлүктөрү жаңы илимий-теориялык багытта иликтөөгө алынган.

538. Маразыков Т. С. Тексттин уюшулуш маселелери. – Б., 2014. – 160 б.

Бул окуу китебинде кыргыз тилинде тектеш уюштуруучу тилдик каражаттар, тематикалык торду түзгөн лексема, синтаксемалардын, абстракттуу маанидеги лексемалардын, темпериалдык жана локалдык маанидеги лексема-синтаксемалардын, лексемалык кайталамалардын, мааниси бир

сүйлөмдүн алкагында толук ачылбаган лексемалардын, ат атоочтордун, этиштик баяндоочтордун, стилдик боегу окшош лексема-синтаксемалардын, анафоралык жана катафоралык каражаттардын текстти уюштуруучу кызматы конкреттүү факты-материалдардын негизинде жаңы багытта анализге алынды. Мындай тажрыйба көркөм текстке лингвистикалык жактан талдоо жүргүзүү маселесин чечүүгө чоң салым кошо алат.

539. Маразыков Т. С. Тексттин стилдик түзүлүшү. – Б., 2014. – 156 б.

Бул окуу китебинде стилдик факторлордун текстти уюштуруучу өзгөчөлүктөрү жана мүмкүнчүлүктөрү, турмуш-тиричиликте сүйлөө стилиндеги тексттин, иш стилиндеги тексттин, илимий стилдеги тексттин, публицистикалык стилдеги тексттин жана көркөм стилдеги тексттин түзүлүш, уюшулуш өзгөчөлүктөрү конкреттүү факты-материалдардын негизинде анализге алынды. Окуу китебинде функционалдык стилин 5 түрүндө түзүлгөн текстке 5 түрдүүчө анализ жасалды. Мындай анализ тексттин стилдик табиятын ар тараптан ачып берүүгө өбөлгө түзө алат.

540. Мусаев С. Ж. Түркүн пикир түрмөктөрү. – Б., 2014. – 268 б.

Тил, рух-дух, аң-сезим, өлкө жана анын улуттук идеологиясы коом турмушундагы уңгу түшүнүктөр катары тээ алмустактан бери адамзаттын өнүгүү багыты аныктап келген. Өлкөнүн улуттук идеологиясын коомдук аң-сезим калыптандырса, коомдук аң-сезимди рух-дух аныктайт. Ал эми рух-духтун башаты да, коомдук аң-сезимдин булагы да, улуттук идеологиянын негизи да, өлкөнүн эн белгиси да – тил. Ички түйшөлүүдөн жаралган ушул түшүнүктөр жана аларга карата автордун мамилеси публицистикалык мүнөздөгү ар түркүн ой пикир түрмөктөрү аркылуу жалпы окурмандардын назарына сунушталат.

541. Сагымбаева Б. Түрк жана кыргыз тилдеринин салыштырма морфологиясы. – Б., 2014. – 267 б.

Бул эмгекте кыргыз тилиндеги мезгилдик жана модалдуулук семантикасын туюндурган тилдик каражаттарды бириктирүү жана аларды функционалдык-семантикалык алкак ыкмасы менен изилдөөгө алынган.

542. Садыков Т., Токоев Т., Жумалиев Ж., Карымшакова А., Секимова К., Шакенбаева Г., Үмөталиева Т., Садыралиева Г. Азыркы кыргыз тилинин типтүү программасы. Жогорку окуу жайлардын кыргыз филология факультеттери үчүн. – Б.: БГУ, 2014. – 34 б.

543. Сыдыков С. «Енисей жана Таластагы байыркы рун жазуулары». Автореферат. – Бишкек, 2014.

Эмгекте Енисей жана Таластагы байыркы рун жазуулары изилденди. Байыркы түрк жана кыргыз тилдеринин грамматикалык категорияларынын бардык түрлөрү, сөз жасоо, сөз өзгөртүү формалары, лексикалык кору, тыбыштык өзгөчөлүктөрү дээрлик сакталгандыгы берилет.

544. Токоев Т.Т. Азыркы кыргыз тилинин типтүү программасы (ЖОЖдун кыргыз филол. фак. үчүн). – Б., 2014. – 34 б. (коллектив).

Токоев Т.Т., Кошмоков К. Араб тил илиминин М. Кашгариге тийгизген таасири. Цивилизациялардын кесилишиндеги – тил, маданият, коомдук аспекти, 11-Эл аралык илимий конференциясы. – Б., 2014. – 33 б.

545. Токоев Т.Т. Махмуд Кашгаринин «Дивану лугат ат-түрк» эмгегиндеги этиштердин жасалышы (кыргыз тили менен окшоштуктары жана айырмачылыктары). – Б., 2014. – 24 б.

Эмгекте Махмуд Кашгаринин сөздүгүндөгү этиштердин жасалышы, алардын кыргыз тилиндеги этиштер менен болгон окшоштуктары жана айырмачылыктары берилген.

546. Токоев Т. Т. Сүйлөмдүн айкындооч мүчөлөрү жана сүйлөмгө мүчө боло албаган сөздөр (жөнөкөй сүйлөмгө талдоо жүргүзүүнүн принциптери). – Б., 2014 – 39 б.

Китепте жөнөкөй сүйлөмдөргө талдоо жүргүзүүнүн принциптеринин негизинде сүйлөмдүн айкындооч мүчөлөрү жана сүйлөмгө мүчө боло албаган сөздөр каралган.

547. Токтоналиев К. Т. Кыргыз тилинин фонетикасы (сегменттик жана суперсегменттик бирдиктер). – Б.: «Улуу тоолор», 2014. – 256 б.

Монографияда кыргыз тилинин сегменттик жана суперсегменттик бирдиктери изилденет.

548. Токтоналиев К. Т. Сүйлөм, айтым жана интонация. – Б.: «Бийиктик», 2014. – 460 б.

Китепке тилдин жана кептин теориялык маселелери боюнча макалалар топтолду. Тилдин суперсегменттик бирдиги болгон интонация тууралуу, мамлекеттик тилди ишке ашыруудагы көйгөйлөр жөнүндөгү макалалар кирди.

549. Токтоналиев К. Т., Абдувалиев А. И. Академик Юдахин Константин Кузьмич. – Б.: «Улуу тоолор», 2015. – 167 б.

Китепте академик К.К.Юдахиндин өмүр жолу жана илимий ишмердиги тууралуу кыскача маалымат берилип, аспиранттар, изденүүчүлөр, жаш окумуштуулар жана жалпы эле окурмандарга арналат.

550. Сапарбаев А. Азыркы кыргыз тили. Лексикология. – Б., 2015.

Окуу китеби жогорку окуу жайларынын филология факультеттеринин студенттерине, мугалимдерге, кыргыз тилинин лексикологиясы жана фразеологиясына кызыккан окуучулардын кеңири чөйрөсүнө арналат.

551. Азыркы кыргыз тили. Семантика. – Бишкек, 2015 (Жаанбай Элчиев).

Тилдин негизги бирдиги болгон сүйлөмдүн маанилик түрлөрүнө семантикалык анализ жасалат. Китеп окумуштууларга, аспиранттарга, магистранттарга, студенттерге жана жалпы эле окурмандарга арналат.

552. Азыркы кыргыз тили. Стилистика. – Бишкек, 2015.

Окуу куралында стилистика, анын бөлүнүшү, стилистикалык каражат, маани, ката жана норма теориялык жактан анализденип, эмоционалдык-экспрессивдик боекчо менен функционалдык стилдин түрлөрүн, оозеки жана жазуу речтин колдонулуш ыкмаларын өнүктүрүү каралат.

553. Азыркы кыргыз тили: фонетика жана фонология. – Бишкек: Имак Офсет, 2015. – 360 б. Садыков Т., Токтоналиев К.Т.

Монографияда кыргыз тилиндеги сегменттик жана суперсегменттик бирдиктер фонетика, фонология жана интонологиянын заманбап теориялык контекстинде каралды. Азыркы кыргыз тилиндеги фонетика жана фонология маселелери кирди.

554. Азыркы кыргыз тили: фонетика, лексикология, морфология, синтаксис. – Б., 2015. Садыков Т., Токтоналиев К.Т., Абдувалиев И., Мамытов Ж., Эгембердиев Р., Жаманкулова Г.

«Азыркы кыргыз тили» китеби – кыргыз тилинин фонетика, лексикология, морфология жана синтаксис бөлүмдөрүн камтыган тил илиминдеги жаңыча көз караштар менен жазылып, өздөштүрүүгө ыңгайлуулук жараткан жана илимий изилдөөлөрдүн акыркы жетишкендиктерин эске алуу менен иштелип чыккан илимий эмгек болуп эсептелет. Айрыкча фонетика жана синтаксис бөлүмдөрү жаңы иштелмелер, жаңыча көз караштар менен сунуш кылынды.

555. Азыркы кыргыз тили: Синтаксис. Токтоналиев К. Т., Токоев Т.Т. – Б.: «Бийиктик плюс», 2015. – 296 б.

Монографияда кыргыз тилинин салттуу синтаксисинин проблемалары изилдөөгө алынат. Салттуу синтаксисте сөз айкашы, синтаксистик

байланыштар, синтаксистик катыштар, жөнөкөй, татаалдашкан жана татаал сүйлөмдүн өзгөчөлүктөрү берилет.

556. Абдувалиев И. Азыркы кыргыз тили: морфология. – Бишкек, 2015. – 296 б.

Эмгекте азыркы кыргыз тилинин морфология бөлүмүнүн грамматикалык категориялары, сөздүн тутумдук түзүлүшү, сөз мүчөлөрү тууралуу кеңири сөз болуп, ар бир сөз түркүмү тууралуу кеңири иликтөөлөр жүргүзүлгөн.

558. Жапаров Ш. Кыргыз тилинин фразеологиялык сөздүгү. – Б.: «Имак Офсет», 2015. – 800 б.

Үчүнчү жолу басылып жаткан бул «Сөздүктө» кыргыз тилинин фразеологиялык айкалыштарынын түрлөрү, варианттары мүмкүн болушунча толук камтылды. Алардын түшүндүрмөлөрү адабий чыгармалардан, мезгилдүү басма сөздөн, саясий, илимий ж.б. адабияттардан, оозеки кептен алынган мисалдар менен бекемделди.

Толукталып оңдолуп жаңыдан даярдалган бул «Сөздүк» мектеп мугалимдерине, университеттердин студенттерине, окутуучуларына, аспиранттарга, окумуштууларга, басма сөз өкүлдөрүнө, мамлекеттик кызматчыларга, жалпы эле окурмандардын калың катмарына сөз байлыгын кеңейтиш үчүн көмөкчү боло алат.

559. Жумалиев Ж. Азыркы кыргыз тилинин диалектологиясы (Окуу китеби). – Бишкек: Имак-Офсет, 2015. – 440 б.

Китепте диалектология илими, кыргыз диалектилеринин изилдениши, диалектилер менен говорлорунун курамы, алардын классификацияланышы, фонетикалык, морфологиялык, лексикалык жалпылыктары жана өзгөчөлүктөрү, айрым учурларда диалектилик көрүнүштөрдүн пайда болуш тарыхы жөнүндө сөз болот.

560. Кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун методологиясы. – Бишкек, 2015 (Рысбаев Сулайман Казыбаевич)

Китепте окуу орус, өзбек жана тажик тилинде жүргүзүлгөн мектептерде кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун методологиялык негиздери, кыргыз тилин системалык-деңгээлдик негизде үйрөтүүнүн талаптары, окуучулар ээ болуучу теориялык жана практикалык компетенциялар, аны текшерүү принциптери, методдору, шарттары, каражаттары, окутуунун коммуникативдүүлүгү, коммуникативдик минимум, лексикалык-грамматикалык жана фонетикалык материалдар менен иштөө, тексти

өздөштүрүү жумуштары, сүрөт, дидактикалык оюндар аркылуу кеп өстүрүү, ошондой эле тил жатыктырууга машыктыруучу көнүгүүлөр системасы ж.б. орун алган.

561. Кыргыз тилин чет тили катары окутуунун методологиясы. – Бишкек, 2015 (К. А. Биялиев).

Кыргызстанда кыргыз тилин эне тили, экинчи жана чет тили катары ажыратып үйрөтүү жаңыдан калыптана баштады. Башка улуттагы мекендештерибиз жана чет өлкөлүк жарандарга кыргыз тилин натыйжалуу үйрөтүү мына ушул процесске түздөн-түз байланыштуу. Монографияда улуттук тилди эне тили, экинчи жана чет тили катары үйрөтүүнүн айырмачылыгы, дүйнөлүк тилдерди башка улуттардын өкүлдөрүнө окутуу тажрыйбасы чагылдырылат. Китепте чет тилин же экинчи тилди окутуу теориясы, методологиялык, теориялык, методикалык жоболору каралат. Батышта өнүгүп келген тил үйрөтүү методдоруна кыскача мүнөздөмө берилет. Ал маалыматтарга таянуу менен Кыргызстанга ааламдашуу процессинин натыйжасында келе турган чет өлкөлүк жарандарды окутуунун жалпы методикалык жоболору сунуш кылынат.

565. Кыргызча-англисче сөздүк. Курманакунов Б. Н. Кыргызча-англисче, англисче-кыргызча сөздүк (транскрипция менен). 30 000 сөз. – Б., 2015.

Бул сөздүк бардык англис тилин үйрөнүүчүлөргө, окуучуларга жана студенттерге арналат. Англисче сөздөр фонетикалык транскрипциясы менен берилди.

566. Кыргызча-өзбекче сөздүк. – Бишкек, 2015.

Бул сөздүк мамлекеттик тилди терең үйрөнүүчүлөргө, кыргыз жана өзбек тилдерин салыштырып изилдеген окумуштууларга, аспиранттарга, жана магистранттарга арналат. Сөздүккө кыргыз жана өзбек тилдеринде активдүү колдонулган сөздөр кирди.

567. Кыргызча-дунганча сөздүк. – Бишкек, 2015.

Бул сөздүк мамлекеттик тилди үйрөнүүчүлөргө жана кыргыз дунган тилдерин салыштырып изилдеген окумуштууларга, аспиранттарга жана магистранттарга арналат. Сөздүккө кыргыз жана дунган тилдериндеги активдүү колдонулган сөздөр кирди.

568. Байыркы кыргыз тилинин жазма эстеликтеринин корпусу. – Бишкек, 2015. Азат Абдысадыр уулу.

Бул китепте байыркы кыргыз тилинин жазма эстеликтеринин корпусу берилди. Китеп байыркы жазма эстеликтерге кызыккан жалпы окурмандарга арналат.

569. Кыргызча-арабча сөздүк. – Бишкек, 2015.

Китеп өз ичине бир канча миң сөздөрдү камтыйт. Улуу тарыхка ээ болгон кыргыз эли ислам динин кабыл алган мезгилден тарта кыргыз тилинин лексикасына араб тилиндеги жүздөгөн тилдер киргизилген. Сөздүккө кирген ар бир сөздү жана сөз айкаштарын китепке түшүрүп, окурмандарга тартуулоодо биз белгилүү окумуштуулардын эмгектерине таянуу жана араб тилинин лексикасын мүмкүнчүлүккө карап ылайыктоо менен кыргыз тилине которуп берүүгө аракет жасалган.

570. Кыргыз тилинин компьютердик лингвистикасынын негиздери. – Бишкек, 2015.

Китепте кыргыз тилинин алкагында компьютердик лингвистиканын негиздери каралды. Студенттерге, магистранттарга, аспиранттарга жана докторанттарга арналат.

571. Кыргыз тилинин жыштык сөздүгү. – Бишкек, 2015.

Кыргыз тилинин жыштык сөздүгүндө кыргыз тилиндеги сөздөрдүн колдонулушу боюнча жыштык көрсөткүчү маалымдалат. Сөздүктү тилдин лингвистикалык корпусун калыптоого, лексикалык, лексикографиялык, грамматикалык түзүлүшүнө илимий изилдөөлөрдү жүргүзүүгө, электрондук сөздүктөрдү түзүүгө ж.б. багыттар боюнча колдонууга болот.

572. Кыргыз тилинин түшүндүрмө сөздүгү. I том. – Бишкек, 2015.

Кыргыз тилинин сөздүгүн түзүү – учурдун талабы. Сөздүккө 50 000ден ашык сөз жана сөз айкаштары камтылып, ар бирине түшүндүрмөлөр берилди. Түшүндүрмөлөр адабий чыгармалардан, мезгилдүү басма сөздөн, саясий, илимий ж.б. адабияттардан, оозеки кептен алынган мисалдар менен бекемделди.

573. Кыргыз тилинин түшүндүрмө сөздүгү. II том. – Бишкек, 2015.

Кыргыз тилинин сөздүгүн түзүү – учурдун талабы. Сөздүккө 50 000ден ашык сөз жана сөз айкаштары камтылып, ар бирине түшүндүрмөлөр берилди. Түшүндүрмөлөр адабий чыгармалардан, мезгилдүү басма сөздөн, саясий, илимий ж.б. адабияттардан, оозеки кептен алынган мисалдар менен бекемделди.

574. Кыргыз тилин эне тили катары окутуунун методологиясы. – Бишкек, 2015 (Чыманов Жеңиш Арыкович).

Эмгек «Кыргыз Республикасында 2014–2020-жылдары мамлекеттик тилди өнүктүрүүнүн жана тил саясатын өркүндөтүүнүн Улуттук программасын» ишке ашыруунун алкагында иштелип, кыргыз тилин эне тилди катары окутуунун методологиялык негиздерин иштеп чыгууга арналды.

575. Кыргызча-орусча сөздүк. – Бишкек, 2015.

Настоящее издание «Кыргызско-русского словаря», составленного известным ученым-лексикографом профессором К.К.Юдахиным, является переизданием словаря, выпущенного в Москве в 1965г. издательством «Советская Энциклопедия».

Приобретение Кыргызской Республикой независимости, придание кыргызскому языку статуса государственного, расширение и углубление международных связей Кыргызстана и насущная необходимость в изучении кыргызского языка представителями других национальностей выдвинуло на предний план задачу обеспечения населения «Кыргызско-русским словарем».

576. Орусча-кыргызча сөздүк. 1-том. – Бишкек, 2015.

Словарь содержит свыше 85 000 слов современного русского литературного языка, словосочитания, идиоматику, пословицы и поговорки. Словарь рассчитан как на специалистов-филологов, переводчиков, работников печати, радио и телевидения, так и на широкий круг читателей.

577. Орусча-кыргызча сөздүк 2-том. – Бишкек, 2015.

Словарь содержит свыше 85 000 слов современного русского литературного языка, словосочитания, идиоматику, пословицы и поговорки. Словарь рассчитан как на специалистов-филологов, переводчиков, работников печати, радио и телевидения, так и на широкий круг читателей.

578. Кыргыз тилинин синонимдер сөздүгү. – Бишкек, 2015. Ш. Жапаров, К. Сейдакматова, Т. Сыдыкова.

Китепте «Кыргыз тилинин синонимдер сөздүгү» (1984) оңдолуп, алардын маанилери чечмеленип берилди.

579. Кыргыз тилинин антонимдер сөздүгү. – Бишкек, 2015.

Сөздүктө кыргыз тилиндеги карама-каршы маанидеги антоним сөздөр алфавит тартибинде жайгаштырылып, түшүндүрмөсү менен берилди, иллюстрациялык материалдар менен жабдылды.

580. Кыргыз тилинин омонимдер сөздүгү. – Бишкек, 2015. Ж.Осмонова, К.Коңкобаев.

Сөздүктө кыргыз тилинин омонимдер лексикологиялык планда иштелип, омонимдердин табияты грамматикалык, стилистикалык сапаттарын

белгилөө, зарыл болгон маанилерин орус тилине эквиваленти аркылуу которуу, антүүгө мүмкүн болгон учурда, ал маанилерди кыргыз тилинде түшүндүрүү, тиешелүү иллюстрациялык материалдар менен жабдуу аркылуу аныкталды.

581. Кыргыз тилинин орфографиялык сөздүгү. – Бишкек, 2015.

Бул сөздүк Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин 2008-жылдын 26-июнундагы №567 токтому менен бекитилген «Кыргыз тилинин жазуу эрежелеринин» негизинде кайра толукталып, иштелди. Мында Х.Карасаевдин Кыргыз совет энциклопедиясынын башкы редакциясы тарабынан 1983-жылы басылып чыккан «Орфографиялык сөздүк» жетекчиликке алынды.

582. Кыргыз тилинин лингвистикалык маалымдамасы. – Бишкек, 2015.

Лингвистикалык маалымдама кыргыз тилинин фонетикалык, лексикалык, морфологиялык жана синтаксистик системасы боюнча кыскача түшүнүк берүү менен, анын грамматикалык түзүлүшүндөгү негизги кубулуштарды, көрүнүштөрдү, процесстерди чечмелөөдө мурда түзүлгөн грамматикалардагы, энциклопедиялык мүнөздөгү башка эмгектердеги маалыматтарга таянды. Эмгек Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тилин терең өздөштүрүүгө, тил саясатын өркүндөтүүгө кызыкдар болгон жалпы коомчулукка арналат.

583. Кыргызча-кытайча сөздүк. – Бишкек, 2015.

Кыргыз Республикасынын эгемендүүлүккө ээ болушу, күнкорсуз мамлекет катары дүйнө элине таанылышы, эркин өлкө катары эл аралык карым катышынын артышы, кеңейиши жана өнүгүшү, өзгөчө Чыгыш тарабындагы кошуна Улуу Кытай мамлекети менен болгон тарыхый, маданий, саясий-экономикалык алака-байланышыбыздын бүтүнкү күндө жогорку деңгээлге көтөрүлдү. Ушундай шартта кытай тилин үйрөнүүнү жеңилдетүү, кытай жазмаларындагы тарыхый булактартарды, тарыхый дарек материалдарды пайдалануу мүмкүнчүлүгүн арттыруу, аларды окуп түшүнүү зарылчылыгын кеңейтүү максатында окуу куралдарын, окуу китептерин иштеп чыгуу, ар кыл мүнөздөгү маалымат китептерди, сүйлөшмөлөрдү басып чыгаруу, баарыдан мурда, котормо сөздүктөрдү, түшүндүрмө сөздүктөрдү түзүү эң олуттуу жана өтө зарыл талап экендиги белгилүү. Бүгүнкү күндүн ушул өктөм талабы жалпы окурмандар, сиздерге, сунушталып жаткан Кытайча-Кыргызча ушул сөздүктүн жарык көрүшүнө өбөлгө болду. Сөздүк коомчулуктун калың катмарына арналат.

584. Кыргыз тили. Компьютердик лингвистиканын негиздери. – Бишкек: Имак Офсет, 2015. – 400 б. Садыков Т., Жумалиева Г.Э., Түмөнбаева М.Ж., Шаршембаев Б.

585. Садыков Т. Кыргыз тилинин жазма грамматикасы: азыркы кыргыз адабий тили (авторлоштору менен). – Б., 2015.

«Азыркы кыргыз тили» кыргыз адабий тилинин фонетика, лексика жана грамматика маселелерин системалуу түрдө сыпаттоого арналат. Бул китеп негизинен азыркы кыргыз адабий тилинин материалдарына таянып жазылды. Анын ушул мезгилдеги фонетикалык, лексикалык, морфологиялык, синтаксистик жана тексттик түзүлүшүн, стилдик түрлөрүн толук камтууга аракет жасалды.

586. Султаналиев И. Ш. Махмуд Кашгаринин «Дивану лугати-т түркүнүн тили». – Б., 2015. – 232 б.

Бул китепте атактуу түрк аалымы М. Кашгаринин өмүр баяны, анын «Дивану лугати-т түрк» аттуу эмгегинин жаралыш тарыхы, түрк тилдерине которулушу жана азыркы кыргыз тили менен болгон фонетика-лексикалык, грамматикалык жалпылыктары, өзгөчөлүктөрү тууралуу сөз болот.

Сыдыкова, Т. К. Барпынын тили: Монография. – Б.: «Текник», 2015. – 335 б.

587. Шаршенбаев А. К. Экзотикалык сөздөр. Монография. – Бишкек, 2015.

Монографияда азыркы кыргыз тилиндеги кабыл алынган сөздөргө лингвистикалык анализ жүргүзүлүп, анын ичинен экзотикалык лексиканын табияты кеңири талдоого алынган. Кыргыз тилиндеги экзотикалык сөздөр лексика-семантикалык группаларга бөлүнүп, бай тилдик факты-материалдар менен жабдылган. Экзотикалык сөздөрдүн кыргыз адабий тилиндеги орду бул эмгекте илимий деңгээлде ачылып көрсөтүлгөн.

2016

588. Академик Б.Ө. Орузбаева жана филология маселелери / КР УИА жана ЭИБ, Ч.Айтматов атындагы Тил жана адабият институту / Бишкек: «Алтын тамга», 2016. – 302 бет.

Аталган китепке академик Б.Ө. Орузбаеванын 90 жылдыгына арналган илимий конференциянын материалдары топтолгон. Жыйнак 4 бөлүктөн турат.

589. Абдувалиев И. А. Лексикография современного кыргызского языка. – Бишкек: Улуу Тоолор, 2016. – 140 с.

Кыргыз тилинин лексикасына арналган бул монографияда сөз жана анын маанилери, кыргыз лексикасынын төл жана өздөштүрүлгөн сөздөр бөлүмдөрү, сөздөрдүн маанилик катыштыктары, колдонулуш өзгөчөлүктөрү, эскирип кеткендери, жаңыдан пайда болуп активдүү лексиканын катарын толуктагандары тууралуу кеңири сөз болгон. Төл лексиканын алтай тилдерине орток, жалпы түрк тилдерине орток жана кыргыз тилинин өзүнө гана тиешелүү сөздөрдөн тураары жана өздөштүрүлгөн сөздөрдүн кытай тилине, иран тилдерине, араб тилине, орус тилине таандык болгон катмарлары жеткиликтүү мисалдар менен келтирилген.

590. Абдразакова Г. Ш. Дүйнөнүн тилдик сүрөтүн изилдөөнүн теориялык негиздери. – Бишкек, 2016.

Монографияда дүйнөнүн тилдик сүрөтүн изилдөөнүн теориялык жана методологиялык маселелери каралган. Анда дүйнө сүрөтү, дүйнөнүн тилдик сүрөтү түшүнүктөрү, концептологиянын жаралыш булактары жана концепт дүйнөнүн тилдик сүрөтүнүн бирдиги катары илимий талдоодон өткөн.

591. Джаманкулова Г. Т. Байыркы кыргыз тили (монография). – Бишкек: «Улуу тоолор», 2016. – 652 бет.

Бул эмгекте байыркы кыргыз тили (семасиография, фонография) иликтөөгө алынды. Байыркы кыргыздардын семасиографияны, т. а. сүрөттүк жазууну, идентификациялык-мнемоникалык ыкмадагы эн тамгаларды, сөздүк жазууну, фонографиялык жазуунун аралаш системасын колдонушкандыгы, алардын тарыхый өнүгүү эволюциясы талданды. Эмгекте енисей жазуусу, анын түрк рун жазуусунун ичинде алган орду, талас жазуулары менен байланышы каралды.

592. Джапанов А. А. Чет тилдер түшүндүрмө сөздүгү. – Бишкек, 2016.

Сөздүк четтен кирген сөздөрдүн түшүндүрмө сөздүгү тибиндеги сөздүктөрдүн негизинде иштелип, акыркы мезгилдерде кыргыз тилине кирип, коомчулук тарабынан колдонулуп жүргөн 25 миңге жакын чет сөзүнүн лексикалык маанисин чечмелеп берген түшүндүрмө сөздүк катары түзүлдү. Сөздүккө кирген сөздөр, сөз тизмектери бүгүнкү күндөгү адам ишмердигинин илим-билим, техника, саясат, экономика, медицина, өнөр, маалымат ж.б.у.с. бардык тармагын камтыйт.

593. Жумагулов Ч. Кыргызстандагы эпиграфикалык эстеликтер. – Бишкек, 2016.

Бул китепте Кыргызстандын аймагынан табылган байыркы, орто кылымдардан сакталып калган эпиграфикалык рун, согду-уйгур, араб, несториан эстеликтеринин, санскрит-тибет жазууларынын ачылыш (табылыш), изилдениш тарыхына, ошол жазуулардын графикалык, палеографикалык өзгөчөлүктөрүнө, айрым тилдик фактыларына кыскача экскурс жасалат. XIX кылымдын аягы XX кылымдын башында кыргыздын белгилүү тарыхый адамдарына (Жантай баатыр, Шабдан баатыр, Өзбек, Муратаалы баатыр ж.б.) коюлган, араб графикасында чегилген жазуу эстеликтер биринчи жолу автор тарабынан изилденип, тексттери которулуп, жазуулардын эстамптары алынып, сүрөттөрү тартылып, илим чөйрөсүнө чыгарылгандыгы белгилүү. Ошол изилдөөлөрдөн кыскача маалымат ушул жерге берилгенин жана жалпысынан бул китеп автордун жарык көргөн эмгектеринин негизинде жазылганын белгилей кетебиз. Китептин аягында «Эпиграфика Киргизини» деген ат менен жарыяланган эмгектердин 1-,2-,3-бөлүктөрүнө карата жазылган рецензиялардын, Кыргызстандын байыркы жазуу эстеликтери боюнча чыккан изилдөөлөрдүн циклдери үчүн деп мамлекеттик сыйлыкка көрсөтүлгөн кезде жазылган колдоолордун, илимий докладга берилген алгачкы сунуш-пикирлердин айрымдарына орун берилди.

594. Кыргыз тилинин сөздүгү. – Бишкек, 2016.

«Кыргыз тилинин сөздүгүн» – түзүү учурдун талабы. Сөздүккө 50000ден ашуун сөз жана сөз айкаштары камтылып, ар бирине түшүндүрмөлөр берилди. Түшүндүрмөлөр адабий чыгармалардан, мезгилдүү басма сөздөн, саясий, илимий ж.б. адабияттардан оозеки кептен алынган мисалдар менен бекемделди.

595. Кыргызча-англисче сөздүк. – Бишкек, 2016.

Бул сөздүк бардык англис тилин үйрөнүүчүлөргө, окуучуларга жана студенттерге арналат. Англисче сөздөр фонетикалык транскрипциясы менен берилди.

596. Мусаев С. Ж., Садыкова С. З. В. В. Радловдун Опыт словаря тюркских наречий сөздүгүндөгү кыргыз сөздөрү. – Бишкек, 2016.

Бул сөздүк В.В.Радловдун «Опыт словаря тюркских наречий» аттуу фундаменталдык эмгегинен терилген 8000ден ашык кыргыз сөздөрүн камтыйт. Сөздүккө кирген кыргыз сөздөрү келечекте түзүлө турган Байыркы

кыргыз тилинин сөздүгү үчүн алгачкы материалдардан болот деген чоң ишенимдебиз.

597. Жусуп Баласагын. «Куттуу Билим». Кыргыз тилине которгон профессор Сагалы Сыдыков. түзүүчү Садыкова С. З. 1-том. – Б., 2016.

XI кылымда жашаган улуу ойчул, акын, философ, энциклопедиялык билими бар илимпоз, түрк тилинин улуу устаты Жусуп Баласагындын «Куттуу билим» аттуу адабий дидактикалык жана философиялык чыгармасы кыргыз тилинде академиялык басылма катары жарык көрүп жатат.

Чыгарманын айрым бир баптары кыргыз тилине А.Махмануров тарабынан толукталып которулду (4244–4643; 6231–6644).

598. Жусуп Баласагын. «Куттуу Билим». Кыргыз тилине которгон профессор Сагалы Сыдыков. түзүүчү Садыкова С. З. 2-том. – Б., 2016.

XI кылымда жашаган улуу ойчул, акын, философ, энциклопедиялык билими бар илимпоз, түрк тилинин улуу устаты Жусуп Баласагындын «Куттуу билим» аттуу адабий дидактикалык жана философиялык чыгармасы кыргыз тилинде академиялык басылма катары жарык көрүп жатат.

Чыгарманын айрым бир баптары кыргыз тилине А.Махмануров тарабынан толукталып которулду (4244–4643; 6231–6644).

599. Жусуп Баласагын. «Куттуу Билим». Кыргыз тилине которгон профессор Сагалы Сыдыков. түзүүчү Садыкова С. З. 3-том. – Б., 2016.

XI кылымда жашаган улуу ойчул, акын, философ, энциклопедиялык билими бар илимпоз, түрк тилинин улуу устаты Жусуп Баласагындын «Куттуу билим» аттуу адабий дидактикалык жана философиялык чыгармасы кыргыз тилинде академиялык басылма катары жарык көрүп жатат.

Чыгарманын айрым бир баптары кыргыз тилине А. Махмануров тарабынан толукталып которулду (4244–4643; 6231–6644).

600. Усмамбетов Б. Ж. Махмуд Кашгаринин «Дивану лугат ат-түрк» эмгегиндеги турмуш-тиричиликке байланыштуу түшүнүктөрдү туюндурган лексикалык каражаттар (этно-лингвистикалык анализ) (Монография). – Бишкек: БГУ, 2016. – 21 б.т.

Махмуд Кашкаринин «Диванындагы» турмуш-тиричиликке байланыштуу сөздөрдү топтоп, фоно-морфологиялык, лексика-семантикалык анализдер жасалган. Ошондой эле тиешелүү айрым сөздөрдүн теги аныкталып, иликтенген, сөздөрдүн кыргыз тилине канчалык деңгээлде катыштыгы бар экендиги көрсөтүлгөн.

601. Абдувалиев И. Кыргыз тилиндеги бир муундуу уңгу сөздөр сөздүгү. Словарь односложных корней и основ в кыргызском языке. – Б.: Улуу Тоолор, 2017. – 324 б.

Китепте түрк тилдеринде, анын ичинде кыргыз тилинде, уңгу негизинен бир муундуу болуп, көп муундуу төл сөздөрдүн дээрлик бардыгынын туунду сөздөр экендигине божомол айтылган фактылар бар. Кыргыз тилиндеги аз (азгыр-), ай (айт), ар (аруу), беи (бешик), бөк (бөкө) деген сыяктуу толуп жаткан бир муундуу уңгулардын мааниси бар өз алдынча сөз экендиги диалектилердин, тектеш тилдердин, байыркы жазма эстеликтердин маалыматтары менен далилденген.

602. Жапаров Ш. Адам аттары – эл байлыгы. Тогузунчу (толукталып) басылышы. – Б.: Улуу тоолор, 2017. – 488 б.

Бул эмгекте илимий-популярдуу формада бүгүнкү кездеги кыргыз энчилүү адам аттарынын лингвистикалык, тарыхый-этнографиялык бөтөнчөлүгү көрсөтүлөт. Бөбөккө энчилүү ат берүүдөгү кыргыз элиндеги негизги мыйзам-ченемдери, салт-санаалары жана эстетика-этикалык, педагогикалык нормалары баяндалып, балага ысым ыйгарууга байланыштуу практикалык кеп-кеңештер айтылып, коомдук талаптар тууралуу сөз болот. Кыскача (көбүнчө конкреттүү мисалдардын негизинде) энчилүү киши аттарынын түшүндүрмө сөздүгү берилген.

603. Жумалиев Ж., Токтоналиев К.Т. Байыркы кыргыз тили (Эң байыркы доор). – Бишкек: Гулчынар, 2017. – 352 б.

Китеп байыркы кыргыз тилинин эң алгачкы, ортоңку жана кийинки мезгилдериндеги тарыхына арналган. Анда байыркы кыргыз дооруна мүнөздүү болгон фонетикалык, морфологиялык, лексикалык жана синтаксистик белгилери туурасында сөз болот. Ошондой эле тилдердин урал-алтай жалпылыгы, алтай тобундагы тилдердин жана түрк тилдеринин, кыргыз тилинин тарыхый доорлору жөнүндөгү кабарлар менен кошо кыргыздарга байланышкан тарыхый-лингвистикалык, этногенетикалык, генетикалык маалыматтар берилет.

604. Жумалиев Ж. Байыркы түрк сөздүгү. 1-том (А-В). – Бишкек: Полиграфбумресурсы, 2017. – 480 б.

«Древнетюркский словарь» (1969) аттуу сөздүктүн кыргызча котормосу болгон бул китеп түркология, филология, тарых, этнография,

маданият таануу багытындагы адистерге, докторант, магистрант, студенттерге жана жалпы окурмандардын кеңири катмарына арналган (Жумалиев Ж. 293–479-бб. которгон).

605. Мусаев С.Ж. Чырмалышкан тагдырлар. – Б.: Офсет, 2017 – 350 бет.

Кылым башындагы кыйын кезеңде кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн пайдубалын түптөп, маданийатыбыздын, илим-билимибиздин жерпайын түздөп, элибизди алга үндөп, аруу максаттагы кадамдарын алдуу шилтеп, эли үчүн, илим-билим үчүн өрнөктүү иш жасоону өмүр максаты катары бойуна сиңирип, ойуна батырган улуу залкарлар Ю.Абдырахманов, К.Тыныстанов, К.Карасаев, Б.Юнусалиевдин «Манас» эпосу, кыргыз алфавити аркылуу чырмалышкан тагдырларынын айрым бир ирмемдери жөнүндө документтик фактылардын негизинде сөз жүрөт.

Китеп жалпы окурмандардын назарына сунушталат.

606. Байыркы түрк сөздүгү. I том (А-Б тамгалары). Бишкек: Полиграфбумресурсы, 2017. – 480 б. (жооптуу редактор Сыдыков Т.).

Сөздүк түрколог-окумуштуулар тарабынан түзүлүп, 1969-жылы жарыкка чыккан «Древнетюркский словарь» аттуу орусча нускасынын кыргызча котормосу болуп эсептелет.

Сөздүк түркология, филология, этнография, маданият таануу багытындагы адистерге, докторант, аспирант, магистрант, студенттерге жана жалпы эле окурмандардын калың катмарына арналат.

607. Классикалык изилдөөлөр. Морфология. – Бишкек: «KIRLand», – 2017. (Түзгөндөр: Жунушалиева Г., Исраилова Д., Коңурбаева Р., Мусулманкул к. А.).

Бул жыйнакка кыргыз тилинин морфологиясы боюнча жазылган классикалык эмгектер кирди. Жыйнактагы материалдар кыргыз тилинин морфология багытындагы К. Тыныстановдун, С. Кудайбергеновдун, А. Турсуновдун изилдөөлөрүнөн алынды.

608. Классикалык изилдөөлөр. Лексикология. – Бишкек, 2017. Түзгөн Абдувалиев И.

Бул том кыргыздар, кыргыз тили тууралуу белгилүү түркологдордун айткандары менен ачылып, ага кыргыз тилинин лексикасы боюнча сөз маанилери, сөздөрдүн келип чыгыш түпкү тектери тууралуу изилдөөлөр топтоштурулду. Китеп илимий кызматкерлерге, аспиранттарга, окутуучуларга жана кыргыз тилине кызыккан көпчүлүк окурмандарга арналат.

609. Классикалык изилдөөлөр. Сөз курамы жана диалектология. – Бишкек, 2017. Түзгөндөр: Абдувалиев И. Курманалиева Т.

Классикалык изилдөөлөр боюнча тил бөлүмүнүн 4-томуна академиктер Б.М.Юнусалиев, Б.Ө.Орузбаевалардын тектештирме-тарыхый методдун тажрыйбалары менен лексика-грамматикалык бирдиктерге структуралык өңүттөн жүргүзүлгөн изилдөөлөрү киргизилди. Китеп тил илими адистиги боюнча эмгектенген окумуштуулар, аспиранттарга жана жогорку окуу жайлардын филология факультеттеринин студенттерине арналат.

610. Классикалык изилдөөлөр. Синтаксис. – Бишкек, 2017. Түзгөндөр: Ибраева Д., Исмаилова З.

Китепте сөз айкашынын, синтаксистик байланыштарды, синтаксистик катыштарды, эки тутумдуу сүйлөмдөрдүн составы жана түзүлүшүн, ээ, баяндоочтун жана айкындооч мүчөлөрдүн сүйлөмдөгү ордун, бир составдуу сүйлөмдөрдүн түрлөрүн изилдеген тилчи-окумуштуулардын эмгектери кирди.

611. Классикалык изилдөөлөр. Фразеология. – Бишкек, 2017. Түзгөндөр: Давлетов М., Султангазиева Ж.

Классикалык изилдөөлөр боюнча тил бөлүмүнүн 5-томуна кыргыз тилиндеги фразеологизмдердин этимологиясын, айкалыштарын, бирдиктерин, лексико-грамматикалык өзгөчөлүктөрүн, которуу принциптерин, улуттук-маданий коннотациясын, экспрессивдүүлүгүн, синонимдери менен антонимдерин жана стилистикалык жактан колдонулушун ж.б. изилдеген эмгектер кирди.

612. Байыркы түрк сөздүгү (А-В) I т. – Бишкек, 2017.

Сөздүк түрколог-окумуштуулар тарабынан түзүлүп, 1969-жылы жарыкка чыккан «Древнетюркский словарь» аттуу орусча нускасынын кыргызча котормосу болуп эсептелет.

Сөздүк түркология, филология, этнография, маданият таануу багытындагы адистерге, докторант, аспирант, магистрант, студенттерге жана жалпы эле окурмандардын калың катмарына арналат.

613. Классикалык изилдөөлөр. Махмуд Кашкари. Түрк тилдер сөздүгү. I т. – Бишкек, 2017. Которгондор: Т. Токоев, К. Кошмоков.

«Түрк тилдеринин сөздүгү» – түрк дүйнөсүнүн дүйнөлүк илим казынасына кошкон улуу мурасы. Түрк элдеринин тили менен адабиятын салыштырып изилдеп, түзүп чыккан XI кылымдагы алгачкы энциклопедиялык эмгек болуп саналат.

614. Классикалык изилдөөлөр. Махмуд Кашкари. Түрк тилдер сөздүгү. II т. – Бишкек, 2017. Которгондор: Т. Токоев, К. Кошмоков.

Түрк тилдеринин сөздүгү» – түрк дүйнөсүнүн дүйнөлүк илим казынасына кошкон улуу мурасы. Түрк элдеринин тили менен адабиятын салыштырып изилдеп, түзүп чыккан XI кылымдагы алгачкы энциклопедиялык эмгек болуп саналат.

615. Классикалык изилдөөлөр. Махмуд Кашкари. Түрк тилдер сөздүгү. III т. – Бишкек, 2017. Которгондор: Т. Токоев, К. Кошмоков.

Түрк тилдеринин сөздүгү» – түрк дүйнөсүнүн дүйнөлүк илим казынасына кошкон улуу мурасы. Түрк элдеринин тили менен адабиятын салыштырып изилдеп, түзүп чыккан XI кылымдагы алгачкы энциклопедиялык эмгек болуп саналат.

616. Сагынбаева Б., Дербипева З. Кыргыз тилинин функционалдык грамматикасы. – Бишкек, 2017. – 126 б.

Бул окуу китеби азыркы кыргыз тилинин функционалдык грамматикасынын негизинде түзүлдү.

617. Сагынбеков И. Эр Жанек. – Б., 2017. – 32 б.

Китеп 19-кылымда Ысык-Көл областында жашап өткөн Эр Жанекке арналат. Жанек көл өрөөнүнөн чыккан Балбай, Өмүр жана башка баатырлар менен бирдикте Кокон хандыгы, калмак жана казактарга каршы күрөштө эл, жерди сактап калууда бапа, желдең урууларынын башында турган кол башчы катары белгилүү.

618. Токтоналиев К, Т., Жумалиев Ж. Байыркы кыргыз тили (монография). – Б.: «Гүлчынар», 2017. – 352 б.

Монография байыркы кыргыз тилинин эң алгачкы, ортонку жана кийинки мезгилдериндеги тарыхы – белгилүү алтаисттердин, түркологдордун салыштырма-тарыхый мүнөздө жазылган эмгектеринде айтылган негизги жоболоруна, теорияларына жана тилдик материалына негизделип жазылды. Аны менен кошо анда авторлордун өздөрүнө тиешелүү көптөгөн көз караштары, пикирлери да орун алды.

619. Шаршенбаев А. К. Медициналык сөздүк. – Бишкек, 2017. Коллективдүү эмгек.

Бул сөздүк жалпы эле медицина кызматкерлерине жана медициналык окуу жайларында окуган студенттерге арналган. Эмгекте медицинанын бардык тармактары, бөлүмдөрү камтылып, мүмкүн болушунча терминдердин так котормосу берилген.

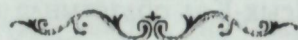
620. Филология. – Бишкек, 2017.

Жыйнакка филология илимдеринин доктору, профессор Ибраим Абдувалиевдин 70 жылдык мааракесине арналган эл аралык илимий-практикалык конференциянын материалдары кирди.

2018

621. Токтоналиев К. Т. Компьютер терминдеринин орусча-кыргызча сөздүгү. Бишкек, 2018.

«Сөздүк» жалпы эле тил үйрөнүүчүлөргө арналып, компьютер терминдери кыргыз тилине которулду жана кыргыз тилинин лексикалык корун байытууга өз салымын кошот деген ойдобуз.

Б) АДАБИЯТ БАГЫТЫНДАГЫ ЖАРЫК КӨРГӨН ЭМГЕКТЕР:

1940

Каныкейдин жомогу. («Семетейден»), С. Каралаевдин айтуусу боюнча. Басмага даярдаган Ы. Абдырахманов. – Ф.: Кыргызмамбас. 1940. – 108 б.

Каныкейдин кошогу. (С. Каралаевдин айтуусу боюнча). Басмага даярдаган Ы. Абдырахманов. – Ф.: Кыргызмамбас. 1940. – 108 б.

Манастын өлүмү. (С. Каралаевдин айтуусу боюнча). Басмага даярдаган Ы. Абдырахманов. – Ф.: Кыргызмамбас. 1940. – 63 б.

Манастын бала чагы. (С. Орозбаковдун айтуусу боюнча). Басмага даярдаган Ы. Абдырахманов. – Ф.: Кыргызмамбас. 1940. – 213 б. /Текст араб тамгасында.

1941

Алооке хан. (С. Орозбаковдун айтуусу боюнча). Басмага даярдаган Ы. Абдырахманов. – Ф.: Кыргызмамбас. 1941. – 56 б.

Каныкейдин Тайторуну чапканы. (С. Каралаевдин айтуусу боюнча). Басмага даярдаган Ы. Абдырахманов, Ф., Кыргызмамбас. 1941. – 154 б.

Семетейдин Букарадан Таласка келиши. (Тоголок Молдонун айтуусу боюнча). Басмага даярдаган Ы. Абдырахманов. – Ф.: Кыргызмамбас. 1941. – 54 б.

Үргөнч. («Семетейден») (Ырысмендеев Акматтын айтуусу боюнча). Басмага даярдаган Ы. Абдырахманов. – Ф.: Кыргызмамбас. 1941. – 62 б.

Макел дөө. (С. Орозбаковдун айтуусу боюнча). Басмага даярдаган Ы. Абдырахманов. – Ф.: Кыргызмамбас. 1941. – 62 б.

1942

Майдан («Семетейден») (Тоголок Молдонун айтуусу боюнча). /Басмага даярдаган Ж. Бейшекеев. – Ф.: Кыргызмамбас. 1942. – 63 б.

Алгачкы айкаш. Чоң казаттан үзүндү. (С. Орозбаковдун айтуусу боюнча). – Ф.: Кыргызмамбас. 1942. – 96 б.

Рахматуллин Калим. Улуу патриот, укмуштуу Манас. – Ф.: Кыргызмамбас. 1942. – 87 б.

Манасчылар. Биографиялык материал. /Түзгөн К. Рахматуллин. – Ф.: Кыргызмамбас. 1942. – 123 б.

1943

Рахматуллин К. Великий патриот легендарный Манас. – Ф.: Киргосиздат. 1943.

Богданова М. И., Жакишев Ө., Рахматуллин К. Кыргыз адабиятынын очерктери. – Ф.: Кыргызмамбас. 1943.

Валитова А. Кыргыз элинин баатырдык салты. – Ф.: Кыргызмамбас. – 1943.

1944

Абдырахманов Байымбет (Тоголок Молдо). Ырлар жана поэмалар. 1-жыйнак. Т. Саманчиндин редакциясы астында басмага даярдалган. – Ф.: Кыргызмамбас. 1944.

Биринчи казат. (С. Орозбаковдун варианты боюнча). Басмага даярдаган К. Рахматуллин. – Ф.: Кыргызмамбас. 1944.

Труды Института языка, литературы и истории Кир.ФАН СССР. Вып. I. – Ф.: Изд. Кир. ФАН СССР. 1944 (русс. кирг.)

1946

Тайгүрөңов А. Кыргыз элинин Ата Мекендик Согуш күндөрүндөгү фольклору. – Ф. Кыргызмамбас. 1946.

1947

Богданова М. Киргизская литература. М. Сов. Писатель, 1947.

Тайгүрөңов А. Кыргыздын советтик фольклору. – Ф. Кыргызмамбас. 1947.

1948

Труды Института языка, литературы и истории. Вып. II. – Ф.: Изд. Кир. ФАН СССР (русс., кирг.).

1950

Мусаев С. Кыргыз адабияты. Орто мектептердин 8–10-класстары үчүн программа. (Д. Аюпов, П. И. Балтин менен бирдикте түзүлгөн). 1950–1962-жылдар аралыгында ар жыл сайын басмадан чыгып турган). Фрунзе: Кыргызмамбас. Көлөмү 3 б. т.

Мусаев С. Кыргыз адабияты. Орто мектептердин 8-класстары үчүн окуу куралы. (Ж. Таштемиров менен бирдикте түзүлгөн). 1950–1958-жылдар аралыгында Кыргызмамбас тарабынан ар жыл сайын басмадан чыгып турган. Фрунзе: Кыргызмамбас. Көлөмү 18 б. т.

Мусаев С. Кыргыз адабияты. Орто мектептердин 9-класстары үчүн окуу куралы. (Ж. Таштемиров менен бирдикте түзүлгөн). 1950–1958-жылдар аралыгында бир нече жолу өзгөртүлүп, жыл сайын басмадан чыгып турган Фрунзе: Кыргызмамбас. Көлөмү 17,6 б. т.

Мусаев С. Кыргыз адабияты. Жогорку окуу жайлары үчүн окуу программа. 1950-жылы басмадан чыккан. Фрунзе: Кыргызмамбас. Көлөмү 4 б. т.

1951

Керимжанова Б. Д. Кыргыз совет адабияты 25 жылда. – Ф.: Кыргызмамбас. 1951.

Тоголок Молдо. Тандалган ырлар. – Ф.: Кыргызмамбас. 1951.

Мусаев С. Кыргыз адабияты. Орто мектептердин 8-класстары үчүн окуу куралы (Ж. Таштемиров менен бирдикте иштелген). 1951–1962-жылдар аралыгында айрым өзгөртүүлөр менен жыл сайын басмадан чыгып турган Фрунзе: Кыргызмамбас, Учпедгиз. Көлөмү 20 б. т.

1952

Научная конференция, посвященная изучению эпоса «Манас». (Тезисы докладов). – Ф.: Кыргызмамбас. 1952.

Труды Института языка, литературы и истории. Вып. III. – Ф.: Изд. Кир. ФАН СССР (русс., кирг.).

Мусаев С. Кыргыз адабияты. Орто мектептердин 9-класстары үчүн окуу куралы. (Ж. Таштемиров менен бирдикте жазылган).

90

- 192 -

90

- 193 -

1952–1962-жылдар аралыгында жыл сайын басылып турган. Фрунзе: Кыргызмамбас, Учпедгиз. Көлөмү 17,5 б. т.

Мусаев С. Кыргыз адабияты. Жогорку окуу жайлары үчүн программа. 1–11 бөлүм. 1952-жылы басмадан чыгып, узак жылдар бою пайдаланууда болгон. Фрунзе: Кыргызмамбас, Учпедгиз. Көлөмү 2,4 б. т.

Мусаев С. Кыргыз адабияты. Жогорку окуу жайлары үчүн Программа III бөлүм (5. Керимжанова менен бирге түзүлгөн). Фрунзе: Кыргызмамбас, Учпедгиз. Көлөмү 1,6 б. т.

1953

Керимжанова Б. Жоомарт Бөкөнбаев. – Ф.: Киргосиздат. 1953. /русс./
Абдырахманов Байымбет (Тоголок Молдо). Эркиндик. /Ырлар жана поэмалар. – Ф.: Кыргызмамбас, 1953.

1954

Тоголок Молдо. Чыгармалар. т. III. – Ф.: Кыргызмамбас. 1954.
Труды Института языка, литературы и истории. Вып. IV. – Ф.: Изд. Кир. ФАН СССР. 1954. (русс., кирг.)

1955

Алыкулов Барпы. Тандалган чыгармалар. /Түзгөн Т. Байзаков жана Ж. Эгембердиев. Баш сөзү Ж. Таштемировдуку. – Ф.: Кыргызмамбас. 1955.
Кыргыз элинин макал-лакаптары. /Түзгөн Б. Керимжанова. – Ф.: Кыргызмамбас. 1955.

Тоголок Молдо. Чыгармалар. т. II, Ф., Кыргызмамбас. 1955.

1956

Жазгыч акындар: /Ырлар жыйнагы. Түзгөн Байходжоев С. – Ф.: КРИАнын басмасы. 1956.

Асаналиев К. Түгөлбай Сыдыкбековдун романдары. – Ф.: КРИАнын басмасы. 1956.

Кожожаш. /А. Үсөнбаевдин варианты боюнча. Басмага даярдаган Д. Сулайманов. – Ф.: Кыргызмамбас, 1956.

Сатылганов Т. Чыгармалар жыйнагы. /Түзгөн Д. Сулайманов. – Ф.: Кыргызмамбас, 1956.

Таштемиров Ж. Тоголок Молдонун чыгармачылык жолу. – Ф.: КРИАнын басмаканасы. 1956.

Төштүк. /Айтуучу С. Каралаев. – Ф.: Кыргызмамбас. 1956.

Труды Института языка, литературы и Института истории АН Киргизской ССР. Вып. V, Ф., изд. АН Кирг. ССР. 1956. (русс., кирг.)

Труды Института языка, литературы и Института истории АН Киргизской ССР. Вып. VI, Ф., изд. АН Кирг. ССР. 1956. (русс., кирг.)

Труды Института языка, литературы и Института истории АН Киргизской ССР. Вып. VII, Ф., изд. АН Кирг. ССР. 1956. (русс., кирг.)

1957

Асаналиев К. Кыргыз совет прозасынын очерки. бөл. I. – Ф.: КРИАнын басмасы. 1957.

Курманбек. /Айтуучу К. Акиев. Баш сөзүн жазган С. Байходжоев. – Ф.: Кыргызмамбас, 1957.

Кыдырбаева Р. З. Лирика Алыкула Осмонова. – Ф.: Изд. АН Кирг. ССР. 1957.

Таштемиров Ж. Барпы Алыкулов. – Ф.: КРИАнын басмаканасы. 1957.

Труды Института языка, литературы АН Киргизской ССР. Вып. VIII, Ф., изд. АН Кирг. ССР. 1957. (русс., кирг.)

Труды Института языка, литературы АН Киргизской ССР. Вып. IX, Ф., изд. АН Кирг. ССР. 1957. (русс., кирг.)

Эр Табылды. /Айтуучу А. Тыныбеков. Басмага даярдаган Ж. Төлөев. – Ф.: Кыргызмамбас. 1957.

1958

Манас. /Кыскартылган кошмо вариант. I. Китеп. – Ф.: Кыргызмамбас, 1958.

Манас. /Кыскартылган кошмо вариант. II. Китеп. – Ф.: Кыргызмамбас, 1958.

Саринжи, Бөкөй. /Айтуучу А. Үсөнбаев. Баш сөзүн жазган Кыдырбаева Р. З. – Ф.: Кыргызмамбас. 1958.

Т. Сатылганов. Ырлар жыйнагы. – Ф.: Кыргызмамбас. 1958.

1959

Байхожоев С. Жазгыч акындар. /Очерк. – Ф.: КРИАнын басмасы. 1959.

Токтогулдун замандаштарынын эскерүүлөрү. /Түзгөн Сырдыбаев М. – Ф.: Кыргызмамбас. 1959.

Кыдырбаева Р. З. Идейно-художественные особенности эпоса «Саринжи-Бөкөй». – Ф.: Из-во АН Кирг. ССР. 1959.

Семетей. «Манас» эпосунун кыскартылган кошмо вариантынын 2-бөлүгү. III китеп. – Ф.: Кыргызмамбас. 1959.

Эр Солтоной. Эпос. /Айтуучу С. Абдырахманов. – Ф.: Кыргызмамбас. 1959.

1960

Асаналиев К. Кыргыз совет адабиятынын прозасынын очерки. ч. II, Ф., КРИАнын басмасы. 1960.

Байхожоев С. Эл ырчысы Калык. – Ф.: ИАнын басмасы. 1960.

Закиров С. «Эр Төштүк» эпосунун варианттары жана идеялык көркөмдүк өзгөчөлүктөрү. – Ф.: КРИАнын басмасы. 1960.

Закиров С. «Кожожаш» эпосунун кээ бир маселелери. – Ф.: КРИАнын басмасы. 1960.

Известия АН Кирг. ССР. Серия общественнык наук. Литературоведения. Вып. I., Ф., изд. АН Кирг. ССР. 1960. (русс.)

Керимжанова В. Путь поэта. (О Ж. Бөкөнбаеве). – Ф.: Изд. АН Кирг. ССР. 1960.

Керимжанова В. Акындын чыгармачылык жолу. (Ж. Бөкөнбаев жөнүндө). – Ф.: Кыргызмамбас. 1960.

Кыдырбаева Р. З. Народно-поэтические традиции в эпосе «Жаңыл-Мырза». – Ф.: Из-во АН Кирг. ССР. 1960.

Маленов Б. Эл оозеки чыгармачылыктын кыргыз совет профессионалдык поэзиясына тийгизген таасири жөнүндө. – Ф.: КРИАнын басмасы. 1960.

Маленов Б. М. Элебаевдин чыгармачылыгы. – Ф.: КРИАнын басмасы. 1960.

Олжобай менен Кипчимжан. /Айтуучу А. Үсөнбаев. Басмага даярдаган С. Байхожоев. – Ф.: Кыргызмамбас. 1960.

Сейтек. «Манас» эпосунун кыскартылган кошмо вариантынын III бөлүгү. IV китеп. – Ф. Кыргызмамбас. 1960.

Кыргыз совет адабиятынын тарыхынын очерки. – Ф.: Кыргызокуупедмамбас. 1960.

1961

Керимжанова В. «Семетей» и «Сейтек». (О 2-й и 3-й части монументального эпоса «Манас»). – Ф.: Из-во АН Кирг. ССР. 1961.

Төлөев Ж. Кыргыз поэмаларындагы образдар жана сюжеттер. – Ф.: КРИАнын басмасы. 1961.

Кебекова В. «Курманбек» эпосунун варианттары. – Ф.: КРИАнын басмасы. 1961.

1962

Асаналиев К. Түгөлбай Сыдыкбеков. Сын-биографиялык очерк. – Ф.: Кыргызмамбас. 1962.

Байхожоев С. Алымкул Үсөнбаев. – Ф.: КРИАнын басмасы. 1962.

Закиров С. Кыргыз элинин макал-лакаптары. – Ф.: КРИАнын басмасы. 1962.

Керимжанова В. Кыргыз поэзиясынын рифмасы. – Ф.: КРИАнын басмасы. 1962.

Мамыров М. «Манас» эпосунун идеялык-көркөмдүк өзгөчөлүгү. (С. Каралаевдин варианты боюнча). – Ф.: КРИАнын басмасы. 1962.

Садыков А. А. Осмоновдун поэзиясындагы сааттуулук жана жаңычылык. – Ф.: КРИАнын басмасы. 1962.

Түлөгабылов М. Касымалы Баялинов /Сын-биографиялык очерк. – Ф.: Кыргызмамбас. 1962.

Кебекова В. «Эр Табылды» эпосунун идеялык багыты жана көркөмдүк өзгөчөлүгү. – Ф.: КРИАнын басмасы. 1962.

1963

Мамыров Б. «Семетей» – «Манас» трилогиясынын экинчи бөлүгү. /С. Каралаевдин варианты боюнча. – Ф.: КРИАнын басмасы. 1963.

Кыдырбаева Р. З., Асаналев К. Адабият таануу терминдеринин кыргызча кыскача сөздүгү. – Ф., 1963.

Садыков А. Кыргыз совет адабиятында эл достугу жана пролетардык интернационализм идеяларынын көрүнүшү. – Ф.: КРИАнын басмасы. 1963.

Төлөев Ж. Кыргыз драматургиясындагы социалисттик реализм методунун айрым маселелери. – Ф.: КРИАнын басмасы. 1963.

Түлөгабылов М. Кыргыз балдар адабияты. – Ф.: КРИАнын басмасы. 1963.

Мусаев С. Кыргыз адабияты. Орто мектептердин 8–9-класстары үчүн окуу китеби. Көлөмү 18 б. т. (Ж. Таштемиров менен бирдикте жазылган). 1963–1964-жылдары эки жолу басылган (Кыргызокуупедмамбас, Фрунзе).

1964

Байгожоев С. Осмонкул ырчы. – Ф.: «Илим», 1964.

Закиров С., Токомбаев А. Кыргыздын элдик лирикаларынын жанрдык өзгөчөлүктөрү. – Ф.: «Илим», 1964.

Известия АН Киргизской ССР. Серия общественных наук. Литературоведение. – Ф.: «Илим», 1964. (русс., кирг.)

Кебекова Б. «Кедейкан» эпосунун идеясы жана көркөмдүк өзгөчөлүгү. – Ф.: «Илим», 1964.

Керимжанова Б. Кыргыздын макалдары, лакаптары жана учкул сөздөрү. – Ф.: Кыргызмамбас. 1964.

Керимжанова Б. Кыргыз ыр түзүлүшүнүн кээ бир маселелери. – Ф.: «Илим», 1964.

Осмонов А. Чыгармалар жыйнагы. I том. /Түзгөн Мусаева Ж. – Ф.: Кыргызстан, 1964.

Токтогул Сатылганов. Чыгармалар жыйнагы. Эки томдук /Түзгөн Ж. Таштемиров. – Ф.: Кыргызстан, 1964.

Таштемиров Ж. Токтогул жана кыргыз адабияты. – Ф.: «Кыргызстан», 1964.

Үмөталиев Ш. Чындык жана чыгарма. /Адабий сын макалалар. – Ф.: Кыргызстан, 1964.

1965

Киргизская советская литература и современность. /Сборник статей. – Ф.: «Илим», 1965.

Кудайбергенов К. Лениндин образы кыргыз поэзиясында. – Ф.: «Мектеп», 1965.

Осмонов А. Чыгармалар жыйнагы. II том. /Түзгөн: Мусаева Ж. – Ф.: «Кыргызстан», 1965.

Байгожоев С. Кыргыз совет адабияты жана азыркы учур. – Ф., 1965.

Мусаев С. Кыргыз адабияты. Орто мектептердин 8-класстары үчүн окуу китеби. (Ж. Таштемиров менен бирдикте түзүлгөн). 1950–1958-жылдар аралыгында бир нече жолу өзгөртүлүп, жыл сайын басмадан чыгып турган Фрунзе: Кыргызмамбас. Көлөмү 17,6 б. т.

Мусаев С. Кыргыз адабияты. Орто мектептердин 9-класстары үчүн окуу китеби. (Ж. Таштемиров менен бирге) 1965-жылдан тартып айрым оңдоолор, өзгөртүүлөр, толуктоолор менен кайра басылып турган. Фрунзе: Мектеп. Көлөмү 18–20 б.т.

1966

Абдылдаев Э., Мамытбеков З. «Манас» эпосун изилдөөнүн кээ бир маселелери. – Ф.: «Илим», 1966.

Кудайбергенов К. Кыргыз совет эл ырлары. – Ф.: «Илим», 1966.

Түлөгабылов М. Касымалы Баялиновдун чыгармачылык жолу. – Ф.: «Илим», 1966.

Садыков А., Түлөгабылов М., Төлөев Ж., Чекирбаева С. Адабият теориясынын проблемалары. – Ф.: «Илим», 1966.

1967

Жумадылов С. Кыргыз совет адабиятында эл достугу идеясынын чагылдырылышы. – Ф.: «Илим», 1967.

Кебекова Б. Кыргыз совет аңгеме жанрынын өсүш жолдору. (1924–1960). – Ф.: «Илим», 1967.

Кыргыз эл ырлары. Жыйнак. /Түзгөндөр: Кебекова Б., Токомбаева А. – Ф.: «Илим», 1967.

90

– 198 –

90

– 199 –

Кулбатыров Д. Кыргыз-орус адабияттык байланышы. – Ф.: «Илим», 1967.

Кыдырбаева Р. З. К проблеме традиционного и индивидуального в эпосе «Манас». – Ф.: «Илим», 1967.

Кырбашев К. А. Осмоновдун поэзиясынын тили. – Ф.: «Илим», 1967.

Осмонов А. Чыгармалар жыйнагы. III том. /Түзгөн: Мусаева Ж. – Ф.: «Кыргызстан», 1967.

Түлөгабылов М. Мезгил жана адамдар. – Ф.: «Илим», 1967.

1968

«Манас» героический эпос киргизского народа. /Сборник статей. – Ф.: «Илим», 1968.

Токтогул. Чыгармалар жыйнагынын эки томдугу. – Ф.: Кыргызстан, 1968.

Бегалиев С. К вопросу о поэтике эпоса «Манас». – Ф.: «Илим» 1968.

Керимжанова Б., Жумадылов С. Кыргыз поэзиясындагы көркөм сөз каражаттары. – Ф.: «Илим», 1968.

Үмөталиев Ш. Өркөнү өскөн адабият. – Ф.: «Кыргызстан», 1968.

1969

Керимжанова Б. Литература, рожденная Октябрем. – Ф.: «Илим», 1969.

Кудайбергенов К. Жыргал турмуш ырчысы /Т. Үмөталиев жөнүндө. – Ф.: «Илим», 1969.

Кудайбергенов К. Ырчылар доор жарчысы. – Ф.: «Кыргызстан», 1969.

Садыков А. Кыргыз совет адабиятындагы улуттук жана интернационалдык проблемасы. – Ф.: «Илим», 1969.

Таштемиров Ж. Советтик Лениниана жана кыргыз адабияты. – Ф.: «Кыргызстан», 1969.

1970

Абдылдабеков С. Сөз чебери. (К. Жантөшевдин прозасына талдоо). – Ф.: «Кыргызстан», 1970.

Жумадылов С. Изденүү жолунда. (С. Эралиев жөнүндө). – Ф.: «Илим», 1970.

История киргизской советской литературы. М., «Наука», 1970.

«Кедейкан». Эпос. (Токтогул тенен Калыктын айтуусу боюнча) Эр Табылды. (А. Тыныбековдун айтуусу боюнча). Түзгөн Ж. Таштемиров. – Ф.: «Кыргызстан», 1970.

Кудайбергенов К. Эл дастандары жана акын. Макалалар. – Ф.: «Мектеп», 1970.

Курманбек. Жаныш, Байыш. Эпостор. (К. Акыевдин варианты) / Түзгөн С. Закиров. – Ф.: «Кыргызстан», 1970.

Тоголок Молдо. Чыгармалар жыйнагынын эки томдугу. /Түзгөн Ж.Таштемиров. – Ф.: «Кыргызстан», 1970.

Садыков А. Национальное и интернациональное в киргизской литературе. – Ф.: «Илим», 1970.

Төлөев Ж. Азыркы кыргыз совет поэмалары. – Ф.: «Илим», 1970.

Түлөгабылов М. Владимир Маяковский кыргыз поэзиясында. – Ф.: «Илим», 1970.

Таштемиров Ж. В. И. Лениндин образы кыргыз поэзиясында. – Ф.: Кыргызстан. 1970.

Эр Табылды. Эпос /Түзгөн Б. Кебекова. – Ф.: Кыргызстан. 1970.

1971

Таштемиров Ж. Кыргыз эл табышмактары, жаңылмачтары, калптары. – Ф., 1971.

Жоодарбешим. Сейитбек. Эпостор. /О. Урмамбетовдун варианты боюнча). Түзгөндөр: С. Закиров, Т. Абдыракунов. – Ф.: «Кыргызстан», 1971.

Чекирбаева С. Чыгармачылык изденүүнүн башаты. (К. Каимов жөнүндө), Ф.: «Илим», 1971.

Ак Мөөр. Поэма. /Жыйнакка «Ак Мөөр» поэмасынын жети варианты киргизилген. Түзгөн жана баш сөзүн жазган С. Закиров. – Ф.: «Илим», 1971.

1972

Айтыштар. Эки томдук жыйнак. /Даярдаган А. Токомбаева. – Ф.: «Кыргызстан», 1972.

Балдарга арналган элдик оозеки чыгармалардын үлгүлөрүнөн /Түзгөн П. Ирисов. – Ф.: «Илим», 1972.

1973

Кыргыз элинин санат-насыят жана терме ырлары. Жыйнак. /Түзгөн Абдыракунов Т. – Ф.: «Илим», 1973.

Элдик поэмалар. Жыйнак. /Түзгөн Закиров С. – Ф.: «Кыргызстан», 1973.

Кыргыз элинин оозеки чыгармачылык тарыхынын очерки. – Ф.: «Илим», 1973.

Садыков А. Проблемалар жана ой жүгүртүүлөр. /Адабий сын макалалардын жыйнагы. – Ф.: «Кыргызстан», 1973.

Үмөталиев Ш. Советтик кыргыз адабиятында социалисттик реализм методунун түзүлүшү. – Ф.: «Мектеп», 1973.

1974

Бапаев Х. Тамсил сыры. – Ф.: «Мектеп», 1974.

Жумадылов С. Кыргыз прозасындагы мүнөз проблемасы. – Ф.: «Илим», 1974.

Керимжанова Б., Үмөталиев Ш. Кыргыз совет адабияты// Орто мектептердин X класстары үчүн окуу китеби. – Ф.: «Мектеп», 1974.

Кыргыз элинин сүйүү ырлары. Жыйнак/Түзгөн А. Токомбаева. – Ф.: «Кыргызстан», 1974.

Улуу Ата Мекендик согуш мезгилиндеги эл ырлары. Жыйнак/Түзгөн Т. Абдыракунов. – Ф.: «Кыргызстан», 1974.

Кожожан. Олжобай менен Кипшимжан. Эпостор. Алыкул Үсөнбаевдин айтуусу боюнча./Түзгөндөр: С. Закиров, А. Токомбаева. – Ф.: «Кыргызстан», 1974.

Кулбатыров Д. Көркөм котормодогу чеберчилик маселелери. – Ф.: Илим, 1974.

Мусаев С. Таштемиров Ж. Кыргыз адабияты / Орто мектептин VII класстары үчүн окуу китеби. – Ф.: «Мектеп», 1974.

Мусаев С. Таштемиров Ж. Орто мектептин IX класстары үчүн окуу китеби. – Ф.: «Мектеп», 1974.

Туратов Д. Мезгил жана каарман. – Ф.: «Илим», 1974.

Асаналиев К. Көркөм бийиктиктер. – Ф.: «Кыргызстан», 1974.

1975

Үмөталиев Ш. Токтогул. (Адабий портрет). – Ф.: «Мектеп», 1975.

Айтматов Ч. (Статьи и рецензии о его творчестве). /Составитель Абдылдабеков К. – Ф.: «Кыргызстан», 1975.

Бапаев Х. Кыргыз-казак, кыргыз-өзбек адабий байланыштары. – Ф.: «Илим», 1975.

Карач Көкүл баяны. Поэма/Досу Ташматовдун варианты. Баш сөзүн С. Закиров жазган. Басмага П. Ирисов даярдаган. – Ф.: «Илим», 1975.

Кыргыз эл жомоктору/Түзүүчүлөр Кебекова Б., Токомбаева А. – Ф.: «Кыргызстан», 1975.

Таштемиров Ж. Токтогулдун акындык чеберчилиги. – Ф.: «Илим», 1975.

Таштемиров Ж. Кыргыз поэзиясы тууралуу айрым ойлор. – Ф.: «Кыргызстан», 1975.

1976

Таштемиров Ж. Токтогул жана эл оозеки чыгармачылыгынын традициялары. – Ф.: «Илим»,

Үмөталиев Ш. Реализм дүйнөсүндө./Адабий сын-макалалар жыйнагы. – Ф.: «Кыргызстан», 1976.

Сырдыбаев М., Тургунбаев С. Токтогулдун чыгармаларын текстологиялык изилдөө маселелери. – Ф., 1976.

1977

Асаналиев К. Өрдөн өргө /Макалалар жыйнагы. – Ф.: «Кыргызстан», 1977.

- Даутов К. Ырдын өмүрү. – Ф.: «Кыргызстан», 1977.
- Садыков А. Эл достугу – адабияттардын достугу. / Адабий сын-макалалар. – Ф.: «Мектеп», 1977.
- Сарыпбеков Р. Алмамбеттин образынын эволюциялык өсүшү. – Ф.: «Илим», 1977.
- Үмөталиев Ш. Ленин жана Октябрь кыргыздын элдик поэзиясында. – Ф.: Кыргызстан, 1977.

1978

- Асаналиев К. Движение во времени. / Сборник критических статей. – Ф.: «Кыргызстан», 1978.
- Кыргыз эл ырлары. / Түзгөн жана баш сөзүн жазган А. Токомбаева. «Манас», I китеп. / С. Орозбаковдун варианты боюнча. Басмага даярдаган С. Мусаев. – Ф.: «Кыргызстан», 1978.
- Түлөгабылов М. Кыргыз адабиятындагы тарыхый жана өмүр баян романдары. – Ф.: «Илим», 1978.

1979

- Абдылдабеков К. Жазуучу жана адабий сын. / Ч. Айтматовдун чыгармачылыгы жөнүндө. – Ф.: «Илим», 1979.
- Мусаев С. Эпос «Манас». – Ф.: «Илим», 1979.
- Садыков А. Адабий сын айдыңында. – Ф.: «Илим» 1979.
- Социалистический реализм в киргизской советской литературе. Сборник статей. – Ф.: «Илим», 1979.
- Кожожаш. Эпос. / А. Үсөнбаевдин айтуусу боюнча. – Ф.: «Мектеп», 1979.

1980

- Байгазиев С. Жаңы конфликтер, жаңы мүнөздөр. – Ф.: «Кыргызстан», 1980.
- Даутов К. Жаңы чектерге. / Адабий сын макалалар. – Ф.: Кыргызстан, 1980.
- Касыбеков Ү. Көп түрдүүлүктүн биримдиги. – Ф.: Кыргызстан, 1980.
- Кыдырбаева Р. З. Генезис эпоса «Манас». – Ф.: «Илим». 1980.
- Манас. II китеп. / С. Орозбаковдун варианты боюнча Басмага даярдаган С. Мусаев. – Ф.: Кыргызстан, 1980.

Садыков А. Жетилүү сапарында. / Адабий сын макалалар. – Ф.: Кыргызстан, 1980.

- Таштемиров Ж. Токтогул жана акындык поэзия. – Ф.: «Илим», 1980.
- Керимжанова Б. Адабият жана көркөм чеберчилик. – Ф.: Кыргызстан, 1980.
- Закономерность развития новописьменных литератур и проблемы социалистического реализма. / Тезисы докл. и выступлений. – Ф.: «Илим», 1980.

1981

- Абдылдаев Э. «Манас» эпосунун тарыхый өнүгүүнүн негизги этаптары. – Ф.: «Илим», 1981.
- Акматалиев А. Чыңгыз Айтматов жана кыргыз-казак адабий байланышы. – Ф.: «Илим», 1981.
- Асаналиев К. Доор менен бирге. / Сын макалалардын жыйнагы. – Ф.: Кыргызстан, 1981.
- Жайнакова А. К. Маликовдун чыгармачылык портрети. Ф.: Кыргызстан, 1981.
- Киргизская литература и современность (Художественный образ и поэтика социалистического реализма). – Ф.: «Илим», 1981.
- Манас. III китеп. / С. Орозбаковдун варианты боюнча Басмага даярдаган С. Мусаев. – Ф.: Кыргызстан, 1981.
- Эл ырчылары. / Түзгөн С. Кайыпов. – Ф.: Кыргызстан, 1981.
- Үмөталиев Ш. Тааныш бейтааныш. / Макалалар. – Ф.: Кыргызстан, 1981.
- Алайчиев С. Ырлар. – Ф.: Кыргызстан, 1981.
- Сооронов О. «Манас» трилогиясындагы эпикалык окуялардын сүрөттөлүш өзгөчөлүктөрү. – Ф.: Илим, 1981.
- Сооронов О. Мезгил жана талап. – Ф.: Кыргызстан, 1981.
- Сооронов О. Согуш темасындагы кыргыз поэмаларынын сюжеттик мотивдери. – Ф.: Илим, 1981.

1982

- Айтматов Ч. Чыгармалар жыйнагы. 3 томдук. – Ф.: Кыргызстан, 1981.
- Байжигитов К. Турмуш жана мүнөз. – Ф.: «Мектеп», 1982.

Жайнакова А. «Семетей» эпосунун тарыхый генеологиялык негизи/С. Каралаевдин варианты боюнча. – Ф.: «Илим», 1982.

Жигитов С. Көркөм сөз маселелери. – Ф.: «Кыргызстан», 1982.

Ибраимов К. Көркөм дөөлөттөр дүйнөсүндө. – Ф.: «Кыргызстан», 1982.

Ибраимов О. Адабий классиканын азыркы өмүрү. /Адабий сын макалалар. – Ф.: «Кыргызстан», 1982.

Манас. IV китеп. (С. Орозбаковдун варианты боюнча Басмага даярдаган С. Мусаев. – Ф.: Кыргызстан, 1982.

Садыков А. Единые по духу и цели. Статьи. Мектеп, Ф., 1982.

Повесттер. Жыйнак. (Түзгөн жана баш сөзүн жазган К. Асаналиев. – Ф.: Мектеп, 1982.

Сарыпбеков Р. Мезгил жаңырыктары. /Адабий сын макалалар. – Ф.: «Кыргызстан», 1982.

Сооронов О. Согуш темасындагы кыргыз поэмаларынын сюжеттик мотивдери. – Ф.: Илим, 1982.

Сыдыков А. Героические мотивы в эпосе «Манас». – Ф.: Илим, 1982.

Кебекова Б. Кыргыз-казак фольклордук байланышы. – Ф.: «Илим», 1982.

1983

Асаналиев К. Тандалмалар/Макалалар жыйнагы. – Ф.: «Кыргызстан», 1983.

Абдылдаев Э. Кыргыз фольклорунун тарыхынан. /Макалалар жыйнагы. – Ф.: «Кыргызстан», 1983.

Кырбашев К. «Манас» эпосунун стили. – Ф.: Илим, 1983.

Садыков А. Бирдиктүү үй бүлөдө. /Обзорлор. Изилдөөлөр. – Ф.: «Кыргызстан», 1983.

Тюркологические исследования. Сборник статей. – Ф.: «Илим», 1983.

Акындар чыгармачылыгынын тарыхынын очерктери. – Ф.: «Илим», 1983.

Байгожоев С. Эл ырчысы. /К.Акиевдин өмүрү жана чыгармачылыгы. – Ф.: Мектеп, 1983.

Жигитов С. Обретение новых традиций. – Ф.: «Кыргызстан», 1983.

Лайлиева И. Ж. Интернациональный фактор и психологизм современной киргизской прозы. – Ф.: Илим. 1983.

Жигитов С. 20-жылдардагы кыргыз адабияты. – Ф.: Илим, 1983.

1984

Токтогул. Тандалмалар. /Түзгөн Ж. Таштемиров. I томдук. – Ф.: Кыргызстан, 1984.

Кыдырбаева Р. З. Сказительское мастерство манасчи. – Ф.: «Илим», 1984.

Жайнакова А. «Сейтек» – «Манас» трилогиясынын корутунду бөлүгү. С. Каралаевдин варианты боюнча. – Ф.: «Илим», 1984.

Манас. I китеп. /С. Каралаевдин варианты боюнча. Басмага даярдандар: Кыдырбаева Р. З. Жайнакова А. – Ф.: «Кыргызстан», 1984.

Манас. Киргизский героический эпос. Кн. I. Серия «Эпос народов СССР». М., Наука, 1984.

Мусаев С. Эпос «Манас». Научно-популярный очерк. (на русс., англ., нем. языках). – Ф.: «Илим», 1984.

Төлөев Ж. Кыргыз совет поэмаларынын өнүгүш жолдору. – Ф.: Илим, 1984.

Даутов К. Сөз өнөрүнүн эстетикасы. – Ф. Кыргызстан, 1984.

1985

Байжигитов К. Кыргыз мифтери жана легендалары. – Ф.: Илим, 1985.

Кебекова Б. Кыргыз, казак акындарынын чыгармачылык байланышы. – Ф.: Илим, 1985.

Табышмактар. /Түзгөн Ибраимов К. – Ф.: Илим, 1985.

Кыргыз эл тамсилдери. /Түзгөн Мусаева Ж. – Ф.: Илим, 1985.

Байжигитов К. Кайчылаш жолдор. /Адабий сын макалалар. – Ф.: Кыргызстан, 1985.

Тюркологические исследования. Сборник. – Ф.: «Илим», 1985.

Мусаев С. М. Эпос «Манас». Научно-популярный очерк. (Текст на русс. англ. нем. яз.) Ф., Илим, 1985.

Кыргыз макал-лакаптары. /Түзгөн Ж. Төлөев. – Ф.: Кыргызстан, 1985.

1986

Манас. /Кара сөз түрүндөгү баяндама. Түзгөн С. Мусаев. – Ф.: Илим, 1986.

Акматалиев А. Жаңычылык тажрыйбадан жаралат. – Ф.: Кыргызстан, 1986.

Ибраимов К. Адабият, адам жана дүйнө. – Ф.: Кыргызстан, 1986.

Мусаев С. Кыргыз адабияты. Орто мектептердин 8–9-класстары үчүн окуу китеби. (Ж. Таштемиров менен бирге). 1986–1990-жылдар арасында эки жолу басылган. – Ф., 1986.

1987

Жерге-Талдык кыргыздардын эл оозеки чыгармалары. /Түзгөн жана баш сөзүн жазган А. Токомбаева. – Ф.: «Илим», 1987.

Семетей. Эпос. С. Каралаевдин варианты боюнча // Баш сөзүн жазган Р. Сарыпбеков. Басмага даярдагандар: К. Кырбашев, Р. Сарыпбеков. II китеп. – Ф.: Кыргызстан, 1987.

Абдылдаев Э. «Манас» эпосунун историзми. – Ф.: «Илим», 1987.

Сарыпбеков Р. «Манас» эпосундагы баатырдык мотивдеринин эволюциясы. – Ф.: «Илим», 1987.

Кыргыз совет адабиятынын тарыхы. I том. – Ф.: «Илим», 1987.

Садыков А. Мезгил менен адымдаш. /Адабий сын макалалар. – Ф.: Кыргызстан, 1987.

Ибраимов К. Ыбырайым Абдыракманов. – Ф.: «Илим», 1987.

Эл куудулары (Түзгөн Б. Сабыр уулу). – Ф., Кыргызстан, 1987.

1988

Ашыктык ырлары. /Түзгөндөр А. Токомбаева, Ж. Мукамбаев. – Ф.: Кыргызстан, 1988.

Кыдырбаева Р. З., Кырбашев К., Жайнакова А. Варианты эпоса «Манас» – «Манас» эпосунун варианттары. – Ф.: «Илим», 1988.

Көркөм котормо маселелери. /Адабий сын макалалар./ Баш сөзүн жазган жана түзгөн Р. Сыдыкова. – Ф.: Кыргызстан, 1988.

Асаналиев К. Көркөм нарк. /Адабий сын макалалар. – Ф.: Кыргызстан, 1988.

Лайлиева И. Ж. Традиции русской классической и мировой литературы в киргизской прозе. – Ф.: «Илим», 1988.

Манас. Киргизский героический эпос. Книга II. М., Наука, 1988.

Акматалиев А. Ч. Айтматов жана боордош элдер адабияты. – Ф.: Илим, 1988.

Акматалиев А. Ч. Айтматовго таасирленүү. /Адабий макалалар. – Ф.: Мектеп, 1988.

Акматалиев А. Ч. Айтматовдун чыгармачылык жолу. – Ф.: Мектеп, 1988.

Акындар чыгармачылыгынын тарыхынын очерктери. – Ф.: Илим, 1988.

Эшмамбет. Чыгармалар жыйнагы. – Ф.: Кыргызстан, 1988.

Даутов К. Классиктин эстетикалык сабактары. – Ф.: Адабият, 1988.

Керимжанова Б. Ч. Айтматовдун айрым чыгармаларында автор жана каарман проблемасы. – Ф.: Илим, 1988.

Акындар. Өспүрүмдөр үчүн/К.Акиев, О. Бөлөбалаев, А. Үсөнбаев ж.б. Түзгөн О. Сооронов. Сүрөтчүсү К. Сухарьевский. – Ф.: Мектеп, 1988. – 244 б.

1989

Семетей. Эпос. (С. Каралаевдин варианты, боюнча). Баш сөзүн жазган Р. Сарыпбеков. Басмага даярдагандар: К. Кырбашев, Р. Сарыпбеков. II китеп. – Ф.: «Кыргызстан», 1989.

Мусаев А. И. Интернациональное в художественном образе. – Ф.: Илим, 1989.

Кыдырбаева Р. З. Токтогул Сатылганов. /Научнопопуляр. биогр. очерк. Текст на рус., англ., кирг. яз. – Ф.: Илим, 1989.

Таштемиров Ж. Токтогулдун айтыштарынын өзгөчөлүгү./Адабий изилдөөлөр. – Ф., Адабият, 1989.

1990

Абдыракунов Т. Бабалардан калган сөз. /Кыргыз фольклору жөнүндө макалалар жыйнагы. – Ф., Адабият, 1990.

Кыргыз совет адабиятынын тарыхы. II том. – Ф.: «Илим», 1990.

Эркебаев А. Элдик эпостон адабий эпоско /Адабий изилдөөлөр жана сын макалалар. – Ф., Адабият, 1990.

Кайыпов С. Т. Проблемы поэтики эпоса «Эр Тештук». – Ф.: Илим, 1990.

Манас. Киргизский героический эпос. Книга III. М., Наследие, 1990.

Элебаев М. Жарыяланбаган чыгармалар. /Түзгөн О.Сооронов. – Ф., Адабият, 1990.

Молдо Кылыч. Казалдар./Жыйнакты түзгөн жана түшүндүрмөлөрүн жазган О. Сооронов. – Ф.: «Адабият», 1990.

1991

Сейтек. Эпос. (С. Каралаевдин варианты боюнча) / Түзгөн Р. З. Кыдырбаева, А. Жайнакова. – Ф., Адабият, 1991.

Жаныш, Байыш. Эпос. (Өспүрүмдөр үчүн). Айтуучу К. Акиев. – Ф., Адабият, 1991.

Акматалиев А. Чингиз Айтматов: Жизнь и творчество. /Краткий очерк на рус., англ., фран., нем. языках. – Ф.: Мектеп, 1991.

Акматалиев А. Чингиз Айтматов и взаимосвязи литератур. – Б., Адабият 1991.

Акматалиев А. Слово об Айтматове. – Б.: Илим, 1991.

Жигитов С. Кечээкинин сабактары, бүгүнкүнүн талаптары. – Ф., Адабият, 1991.

Акматалиев А. Библиография. Түзгөн: Ж. Айсаракунова. Редактор: Н. Давлетярова. – Б., Улуттук китепкана. 1992. – 28 б.

Актан (Актан Тыныбек уулу). Түзгөн жана баш сөзүн жазган О.Сооронов. – Б.: «Адабият», 1991., 304 б.

1992

Акматалиев А. Ч. Айтматов жана көркөм процесс. – Б., 1992.

Акматалиев А. Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы көркөм сөз каражаттар (салыштыруу, метафора). 1992.

Садыков Б. Функции фольклорных жанров в художественном составе эпоса «Манас». – Б., 1992.

В монографии автор рассматривает один из актуальных проблем эпоса «Манас» т. е. Функции фольклорных жанров как кошок, арман в художественном составе эпоса.

Турсунбеков Ч. Литературные тенденции кыргызской профессиональной прозы 60–80-х годов. – Б.: «Илим», 1992.

В монографии освещены основные этапы развития кыргызской прозы 60–80-х годов. Для решения поставленной задачи привлекались произведения наиболее известных кыргызских писателей последних лет. (Ч. Айтматов, М. Байжиев, Э. Борбиев, А. Стамов, А. Жакыпбеков и др.)

Айтматоведения – вечная проблема. (на кирг. и русс. яз) Б.: «Илим». – 1992. – 55 с. – Б.: «Илим», 1992. – 64 б.

Сборник статей и рецензий посвящен творчеству литературоведа А. Акматалиева в контексте современного литературного процесса.

Давлетов С., А. Акматалиев. Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы көркөм сөз каражаттар (салыштыруу, метафора). – Б.: «Илим». 1992. 64 с. Жооптуу редактор: ф.и.к. А. Үкүбаева Рецензенттер: ф.и.к. С. Өмүралиева, ф.и.к. Ж. Осмонова.

Эмгекте Ч. Айтматовдун кыргызча жазылган чыгармаларынын стилдик жактары иликтенип, көркөм сөз каражаттарына (салыштыруу, метафора) токтолушкан.

Касыбеков Ү. Народные эпические традиции и генезис кыргызской письменной прозы. – Б.: «Илим». 1992. 126 с. Ответственный редактор: ф.и.к. А. Эркебаев. Рецензенттер: ф.и.к. И. Лайлиева, Ч. Турсунбеков

В книге впервые исследуется генезис кыргызской письменной прозы, раскрывается роль народной эпической традиции в ее формировании, показаны особенности художественной структуры. Освещаются ранее малоисследованные аспекты проблемы, выявляется сложный механизм формирования кыргызской письменной прозы в диалектической связи с народным повествовательным творчеством ее устойчивые и изменчивые компоненты, традиционное и новое, а также связи интернациональных и национальных начал.

1993

Молдо Нияз. Санат дигарастар. /Түзгөн жана баш сөзүн жазган О.Сооронов. (Араб тамгасынан көчүрүүгө көмөктөшкөн Р. Зулпукаров). – Б.: «Учкун», 1993. 173–6.

Кыргыздын XIX кылымдагы чыгаан патриоту, зор гуманист жана философ акындарынын ири өкүлү, тарыхчы жана саякатчы Молдо Нияздын (1823–1896) поэтикалык мурасы.

Эр Кошой. Түзгөн жана баш сөзүн жазган ф.и.к. – Б. Садыков. – Б.: «Илим», 1993. – 216–6. Жооптуу редактор: ф.и.д. А. Акматалиев, Рецензент: ф.и.к. – Б. Садыков.

Айтуучу, төкмө акын С. Касмамбетовдун айтуусундагы «Эр Кошой» дастаны «Манас» эпосунун сюжеттик өзөгүнөн алынган окуялардын тегерегинде иштелген баатырдык поэма.

Акматалиев А. Айтматов жөнүндө этюд. – Б.: «Илим», 1993. – 237 б. Редакторлор: О. Нарбеков, А. Салымбеков.

Бул күндөлүктө автор жазуучу Ч. Айтматов менен болгон чыгармачылык байланышы жөнүндө сөз козгоп, сүрөткердин турмуштагы жөнөкөйлүк мүнөзүн ачып, айрым байкоолорду жүргүзгөн.

Төрөкул Айтматов/Түзгөндөр: А. Акматалиев., Б. Досалиева. Башкы редакторлор: О. Нарбеков, А. Ормушев. Рецензенттер: Ө. Караев., А. Салымбеков. – Б.: «Илим», 1993. – 138 б.

Белгилүү инсан, саясий ишмер, агартуучу Төрөкул Айтматовдун 90 жылдык мааракесине арналган түрдүү тематикадагы эскерүүлөр, иликтөөлөр, ой толгоолор, маектер камтылган.

Акматалиев А. Айтматовдук энциклопедия. Жооптуу редакторлор: Т. Казиев., С. Султганидинов. Рецензент: иск. и. д. К. Дүйшалиев. – Б.: «Илим», 1-том., 1993. – 184 б.

Айтматовдук энциклопедияга жазуучунун өмүрү жана чыгармачылыгына байланыштуу материалдар жана кыргыз адабияты менен маданиятынын, искусствосунун өсүп-өнүгүшүндөгү жазуучунун ролу туурасындагы фактылык илимий булактар камтылган.

Шамшиев Б. А. Осмонов и киргизский поэзия 50–60-годов. – Б.: «Илим», 1993, 128 б. Ответственный редактор – д.ф.н. Садыков А. Рецензент: д.ф.н. С. Жигитов.

В работе сделана попытка раскрыть роль поэтической традиции А. Осмонова в развитии киргизской поэзии. Прослежена поэтическая эволюция киргизских поэтов, пришедших в литературу 50-е, 60-е годы. Осмысление традиции не есть субъективное желание преемников, оно исходит из объективной необходимости по новому осмыслить известной традиции, углубить их, наполнить новым содержанием.

Манасчылар – кыргыз элинин руханий инсандары / Коллектив. Жооптуу редактор: ф.и.к. – Б. Садыков. Рецензенттер: ф.и.к. К. Ибраимов. ил. кызм. А. Обозканов. – Б.: «Илим», 1993. – 128 б.

Улуу манасчы Сагымбай Орозбаковдун 125 жылдык мааракесине арналган илимий конференциянын материалдары. Мында «Манас» эпосун комплекстүү изилдөөгө арналган бир катар проблемалуу маселелер козголгон. (Манастын 1000 жылдыгына арналган).

Дүйшалиев К. Песенная культура кыргызского народа. (Жанрово-исторический аспект) Рецензент: д. искусствоведения, профессор Каракулов Б. И. к. искусствоведения, доцент Лузанова К. С. – Б.: «Кыргызстан», 1993. – 300 с.

В предлагаемой вниманию читателей монографии доктора искусствоведения профессора Камчыбека Шаменовича Дюшалиева рассматриваются вопросы жанровой системы кыргызской национальной песенности и прослеживаются пути развития вокальной музыки от ее древних архаических форм до современных видов.

Некоторые аспекты изучения киргизского искусства. I книга. Рецензенты: к. искусств.н. С. С. Субаналиев. к.ф.н. К. Ж. Садыков. – Б.: «Илим» 1993. – 190 с.

Сборник посвящен анализу многообразных явлений художественной жизни Кыргызстана, которые рассматриваются в теоретическом и практическом аспектах. В частности, исследуются вопросы развития различных жанров национального искусства в связи с выявлением их особенностей.

Ч. Айтматов жана азыркы руханий маданият / Ч. Айтматов и современная духовная культура. (орус жана кыргыз тилдеринде) Жооптуу редактор: ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензент: ф.и.д. Р. З. Кыдырбаева. – Ф.и.д. Е. Озмитель. – Б.: «Илим», 1993. – 156 б.

Жыйнакка илимпоздордун Ч. Айтматовдун чыгармачылыгындагы адабий процесстердин тенденцияларын камтыган илимий макалалар кирген.

Мамбеталиев К. Русско-кыргызские литературные связи. Ответственный редактор: ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензенты: к.ф.н. К. Аилчинов, к.ф.н. – Б. Шамшиев. – Б.: «Илим», 1993. – 98 с.

В настоящей работе рассматриваются историко-литературные факты русско-кыргызской междоискусствительной преемственности в свете сравнительного литературоведения.

Анализируются проявления различных форм рецензии (восприятия) в плане функционирования контактных связей и типологических отношений. В этом смысле монография представляет собой, верный опыт сугубо компаративистского исследования в кыргызской литературной науке.

К. Досу уулу. Коргол /Түзгөндөр: Ондош Коргол уулу, Омор Сооронов. Баш сөзү жана түшүндүрмөлөрү О.Соороновдуку. – Б.: «Адабият», 1993.

Коргол Досу уулу кыргыздын белгилүү ак таңдай акыны жана чебер комузчуларынын бири болгон. Китеп акындын 110 жылдык мааракесине карата даярдалып, чыгармаларынын дээрлик мыктылары чогултулуп жарык көргөн. Китептен замандаштарынын акын жөнүндө жазган кызыктуу эскерүүлөрү менен да окурмандар тааныша алат.

Мамытбеков З. Отражение жизни и борьбы кыргызов в эпосе «Манас». – Б., 1993.

В данной книге автор рассматривает отражение в эпосе «Манас» исторический смысл общественных событий, происходящих в жизни кыргызов, их борьбы за этническую целосность и государственную независимость.

Исамидинов И. Кыргыз орто мектебинде Ч. Айтматовдун чыгармаларын үйрөнүүнүн процессинде окуучулардын адабият теориялык түшүнүктөрүн калыптандыруу. Редактору: п. и. к. К. И. Иманалиев, Рецензенттер: ф.и.д. А. Акматалиев, Б. Байсабаев. – Б.: «Илим», 1993.

Эмгек кыргыз адабият сабагында адабияттын теориясынан маалымат берүүгө жана кыргыз адабиятынын теориясын Ч. Айтматовдун чыгармаларынын негизинде окутуу проблемаларына арналган.

1994

А. Үкүбаева. Адам дүйнөсү көркөм образда. Редактору: А. Акматалиев, Рецензенти: С. Искендерова. – Б.: «Илим», 1994.

Окумуштуунун бул эмгегинде профессионалдык жазма адабияттагы адам, коом жана көркөм образ проблемасы М. Элебаевдин, Ч. Айтматовдун, А. Осмоновдун чыгармаларынын мисалында кеңири талданган.

Кебекова Б. Арстанбек. /Адабий мүнөздөмө. Жооптуу редактору ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензенттер: А. Обозканов, Б. Сабыров. – Б.: «Илим», 1994. – 74 б.

Эмгек улуу акын, залкар комузчу, ырчы, обончу-күүчү, ойчул, даанышман Арстанбек Буйлаш уулунун чыгармачылыгын изилдөөгө арналган.

Арстанбек. Ырлар./Түзгөн жана баш сөзүн жазган ф.и.к. Кебекова Б.: КЭБ башкы редакциясы. 1994. – 180 б.

Даанышман акын, терең ойчул, чыгаан комузчу, обончу Арстанбектин поэтикалык мурасынын алгачкы жыйнагы болуп эсептелет. Жыйнакка негизинен 1992-жылы табылган Кабай Абдыракман уулуна таандык кол жазмадагы чыгармалары – керээзи, айтыштары, санат, термелери кирген.

Сейтек. /Ы. Абдырахмановдун варианты. Басмага даярдагандар: Р. Сарыпбеков., М. Мукасов. Редактор: ф.и.к. – Б. Садыков. Рецензент: ф.и.к. К. Кырбаев.

Фольклор жыйноочу Ы. Абдырахманов «Манас» трилогиясынын бардык варианттары, сюжети менен кеңири тааныш. Айтуучу тарабынан «Сейтек» эпосу негизги өзөктүү окуяларын, эпизоддорун толук сактоо менен, көркөм иштелип чыккан.

Байсерке чечен. (Байсерке Калпаков). Түзгөн жана баш сөзүн жазган Г. Орозова. Жооптуу редактору: ф.и.к. – Б. Кебекова. Рецензент: ф.и.к. – Б. Шапишев. – Б.: «Буудайык», 1994. – 74 б.

Акын, агартуучу, чечен, 1937-жылы репрессияланып кеткен Байсерке Калпаковдун өмүр жолу, чыгармачылыгы иликтөөгө алынган. Китепке акындын ырлары, чечендик создору кирген.

Кыргыз эл ырчылары. /Баш сөзүн жазган жана түзгөн ф.и.к. – Б. Кебекова. Жооптуу редактору: ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензенттер: ф.и.к. А. Жайнакова., Б. Садыков. – Б.: «Илим», 1994. 180 б.

Асан Кайгы, Токтогул ырчы, Кет Бука, Калыгул Бай уулу, Байгабыл, Балык Кумар уулу, Арстанбек Буйлаш уулу, Солтобай Токтоболот уулу сыяктуу залкар ырчылардын чыгармаларына илимий иликтөөлөр, текстологиялык тактоолор жүргүзүлүп жарыяланган.

Семетей. /Уркаш Мамбеталиевдин варианты. Түзгөн ф.и.к. – Б. Садыков. Жооптуу редактору: ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензенттер: ф.и.к. К. Кырбаев, К. Ибраимов. – Б.: «Илим», 1994. – 164 б.

Китепке «Көбөштүн чабуулу», «Каныкейдин качышы», «Бакайдын издөө салышы», «Кумайыктын Каныкейди табышы», «Букар жолунда», «Семетейдин балалыгы», «Каныкейдин Тайторуну чабышы», «Төө Балбан менен Семетейдин күрөшү», «Семетейдин Сары тазга жолукканы», «Семетейдин Таласка келиши» сыяктуу окуялар камтылган.

Алп манасчынын албан элеси. /Түзгөндөр илимий кызматкер О. Исмаилов, ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензент: ф.и.к. – Б. Садыков. – Б.: «Кыргызстан», 1994. – 160 б.

Жыйнакка залкар манасчы С. Каралаевдин инсандык касиети, рухий дүйнөсү, айтуучулук жана аткаруучулук чеберчилигинин көп кырдуу көрүнүштөрү туурасындагы ар түрдүү илимий макалалар кирген.

Акматалиев А. Значение творческой активности Ч. Айтматова в процессе взаимообогащения национальных литератур. Ответственный редактор: д.ф.н. Г. Д. Гачев. Рецензенты: д. ф. н. З. Осмонова, д.ф.н. Г. И. Ломидзе. – Б.: «Илим», 1994. – 308 б.

В монографии освещается роль и значение творчества Ч. Айтматова в развитии взаимосвязей к взаимообогащению национальных литератур. На обширном материале автор раскрывает особенности взаимных связей, взаимодействий киргизской прозы с литературами народов, выявляет эстетические позиции различных писателей, сложное переплетение их творческих исканий.

«Манас» – океан – эпос. /Түзгөн жана баш сөзүн жазган ф.и.д. А. Акматалиев. Редактор: Акжол Асанбек уулу. Рецензент: Ж. Чынаев. – Б.: «Илим», 1994. – 92 б.

Академик Ч. Айтматовдун «Манас» эпосу жана залкар манасчылар Сагымбай, Саякбай жөнүндө ар кыл маектериндеги, сүйлөгөн сөздөрүндөгү ой-пикирлери камтылган. Анын «Манас» эпосун кара сөз түрүндө көркөм чыгарма катары жазууга бир кезде киришкен «Кайрылып куштар келгенче» аңгемеси да кирген.

Кыргыз адабиятынын тарыхынан. /Коллектив. Жооптуу редакторлору: ф.и.к. – Б. Шамшиев, ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензенттер: ф.и.к. – Б. Садыков, ф.и.к. У. Касыбеков. – Б.: «Илим», 1994. – 206 б.

Китепке кыргыз профессионал адабиятынын тарыхына байланыштуу илимий изилдөөлөр топтоштурулган.

Барпы: изилдөөлөр, эскерүүлөр, арноолор. Түзгөн жана баш сөзүн жазган Б. Шамшиев. – Б.: КЭнин Башкы редакциясы, 1994. – 312 б.

Китепке кыргыз адабиятынын классиги Б. Алыкуловдун чыгармачылыгын изилдөөгө алган эмгектер, замандаштарынын эскерүүлөрү, ага арналган айрым ырлар топтоштурулган. Айрым материалдар биринчи ирет жарыяланган.

Өмүркул Кара уулу. Көөнө түрктөр тарыхы. /Студенттер үчүн дарстар. Жооптуу редактор: т.и.к. Т. К. Чоротегин. – Б.: «Учкун», 1994. – 64 б.

Эмгек орто кылымдар доорундагы түрк тарыхынын улуу башатына – Түрк каганаттарынын дооруна арналган. Бул доорду дурус билбей туруп азыркы түрк дүйнөсүнүн тарыхый тамырын үйрөнүү эч мүмкүн эмес. Ошондуктан кыргыз тарыхына кызыккандар үчүн баалуу булак болуп эсептелет.

Семетей. /Ыса Жумабек уулунун варианты. Түзүүчүлөр: Б. Садыков, Т. Казиев, Асанбек уулу. Рецензенттер: ф.и.к. С. Мусаев. Ага илимий кызм. Р. Сарыпбеков. – Б.: «Илим», 1994. – 262 б.

Китеп «Манас» эпосунун 1000 жылдыгына карата чыгарылган. КРИУАнын Кол жазмалар фондусунда «Манас» үчилтигинин ондон ашуун варианты бар. Ы. Жумабек уулунун «Семетей» эпосу салттуу окуялардын толук камтылышы, көркөмдүк өзгөчөлүгү менен миң жылдык тарыхы бар «Манас» эпосунун катарын байытып турат.

«Манас» эпосун комплекстүү изилдөө маселелери. /Коллектив. (Кыргыз жана орус тилинде) Түзүүчү: О. Исмаилов. Жооптуу редакторлор: ф.и.д. Р. З. Кыдырбаева, ф.и.д. А. Акматалиев. – Б.: «Илим», 1994. – 275 б.

Жыйнак 1990-жылы өткөрүлгөн Бүткүл союздук симпозиумдун материалдарын камтыйт. Анда «Манас» эпосунун комплекстүү изилдөөгө байланышкан кеңири чөйрөдөгү маселелер каралат. Эпосту фольклористикалык, философиялык-эстетикалык, тарыхый-этнографиялык, педагогикалык-маданият таануучулук жагдайларда изилдөөгө чон көңүл бурулган. (Манастын 1000 жылдыгына арналган).

Ч. Айтматовдун чыгармаларынын алфавиттик жыштык сөздүгү. Түзүүчүлөр: И. Сагынбеков, Б. Иманак уулу. – Б.: «Илим», 1994. – 284 б.

Адеп-ахлак сабагынын окуу программасы. Түзгөн профессор Садыков А. ж.б.: «Илим», 1994. – 24 б.

Жаш муундардын өз ара мамилелерин жөнгө салууда, аларды тарбиялоодо, бабаларыбыз кеңири колдонуп келген адеп-ахлактын жөнөкөй эрежелери чоң мааниге ээ. Элибиздин үрп-адатынын, каада-салтынын тарбиялык маанисин үйрөтүүдө бул окуу программасы зарыл.

«Манас» эпосу жөнүндө. /Макалалар жыйнагы. Түзгөн жана араб арибинен көчүргөн ф.и.к. К. Кырбашев. – Б.: «Шам», 1994. – 106 б.

1990-жылы Кытайдын Үрүмчү шаарында «Манас» эпосун изилдөөгө арналган илимий конференция өткөрүлгөн. Бул китепке ага

катышкандардын мыкты деп табылган илимий иликтөөлөрү жана макалалары тандалып алынып, кыргыз журтубузга тартууланган.

Семена посеянные мудростью. Составители: Таджикиева Г. М., Курманбекова А. А. Ответственные редакторы: д.ф.н. А. Акматалиев, к.ф.н. В. В. Гудков. Рецензенты: к.ф.н. – Б. Садыков, С. Интаров. – Б.: «Илим», I книга 280 с. 1996. – 24 б. II книга 344 с.

Сборник кыргызско-русских пословиц, поговорок и крылатых слов.

«Манас» эпосу жана искусство. /Коллектив. (графика, кино, культурология, музыка, айтуучулук, скульптура) (кыргыз, орус тилдеринде). Рецензенттер: Е. С. Лузанова, ф.и.к. – Б. Ж. Садыков, т. и. к. Т. Н. Омурбеков. – Б.: «Илим», 1994. – 132 б.

Жыйнактын аталышы айтып тургандай мында «Манас» эпосунун көркөм өнөр тармагындагы алган орду, эпостун көркөм өнөрдүн башка формаларында (жанрларында) көркөм чагылышы, эволюциялык жаңылануусу туурасындагы илимий макалалар кирген.

Манас. Көкөтөйдүн ашы. Тыныбек Семетей баатырдан бир бөлүм. Түзгөн жана кириш сөзүн жазган Р. Сарыпбеков. – Б.: «Ала-Тоо», 1994. – 176 б.

Китепке казак агартуучусу жана саякатчысы Ч. Валиханов тарабынан көлдүк манасчыдан жаздырып алынган «Көкөтөйдүн ашы» жана залкар манасчы Тыныбек Жапый уулунун 1925-жылы араб алфавити менен Москва шаарынан жарык көргөн «Семетей баатырдан бир бөлүм» киргизилген.

Мусаев С. Эпос «Манас». Научно-популярный очерк на русск., англ. и нем. яз. – Б.: «Шам», 1994. – 256 с.

Эта книга известного литературоведа и манасоведа Самара Мусаева. В ней даны краткие, четкие исследования об эпосе «Манас» на русском, английском и немецком языках. Книга посвящено 1000 летию эпоса «Манас».

1995

«Манас» /С. Каралаевдин варианты боюнча академиялык басылыш. I китеп. Даярдагандар: ф.и.к. С. Мусаев, ф.и.к. К. Кырбаев, ф.и.к. А. Жайнакова, ф.и. к. – Б. Садыков // С. Мусаевдин жалпы редакциясы астында. – Б.: «Кыргызстан», 1995. – 568 б.

«Манас» кыргыз элинин тарыхын, этнографиясын, салт-санаасын, психологиялык кулак-мүнөзүн чагылдырган баатырдык эпос. Чыгарма миңдеген жылдарды камтып, миңдеген жылдар бою оозеки толукталып келген. Бул вариантта мурда жарык көрбөгөн эпизоддор, окуялар бар. Эпостун тексттери академиялык басылышта биринчи жолу жарык көргөн.

Манас/С. Орозбаковдун варианты боюнча академиялык басылыш. II китеп. Томду даярдагандар: ф.и.к. С. Мусаев, ф.и.к. Р. Сарыпбеков, ф.и.к. Э. Абдылдаев, ф.и.к. Б. Садыков. С. Мусаевдин жалпы редакциясы астында. – Б.: «Кыргызстан», 1995, – 800 б.

Кыргыз элинин улуу мурасы, улуттук сыймыгы болгон «Манас» эпосу мазмунунун кенендиги, баяндалган ой-түшүнүктөрдүн терендиги, көркөмдүк деңгээлинин кол жеткис бийиктиги менен жалпы адамзаттык рухий казынада ардактуу орундардын бирин ээлеген уникалдуу көрүнүш. Академиялык басылыштын 2-китептеги окуялардын түздөн-түз уландысы. Манас баатырдын уйгур кандары менен болгон согуштары жана Кошойдун окуялары баяндалат.

Манас/С. Орозбаковдун варианты боюнча академиялык басылыш. III китеп. Даярдагандар: филология илимдеринин кандидаттары: С. Мусаев, Р. Сарыпбеков, Э. Абдылдаев, К. Кырбаев, Б. Садыков, ф.и.к. А. Жайнакованын жалпы редакциясы астында. – Б.: «Кыргызстан», 1995. – 672 б.

Улуу манасчы Сагымбайдын айткан вариантынын академиялык басылышы дүйнө элдеринин бул чыгармага кызыккан өкүлдөрүнө «Манастын» уникалдуу поэтикалык чыгарма экендигин түшүнүүгө жардам берет.

III китепке II китептеги окуяларга удаа келген Манас баатыр көп кол менен аттанып, кыргыз жергеси Ала-Тоону баскынчылардан бошотуу окуясы берилген Эпизоддун уландысы кийинки томдо.

Манас/С. Каралаевдин варианты боюнча академиялык басылыш. I китеп. Даярдагандар: филология илимдеринин кандидаттары: С. Мусаев, Р. Сарыпбеков, Э. Абдылдаев, К. Кырбаев, Б. Садыков, О. Исмаилов, Ж. Матпенова // ф.и.к. А. Жайнакованын жалпы редакциясы астында. – Б.: «Кыргызстан», 1995, – 448 б.

Улуу манасчы Саякбай Каралаевдин айткан вариантынын академиялык басылышы дүйнө элдерине «Манастын» улуу касиеттерин, көркөмдүк өзгөчөлүктөрүн аңдап билүүгө мүмкүнчүлүк түзөт.

I китепке варианттын башталыш окуялары камтылып, баатырдын төрөлүшү, балалык учуру, алгачкы эрдиктери жөнүндө сөз болгон.

Манас/С. Каралаевдин варианты боюнча академиялык басылыш. I китеп. Даярдагандар: ф.и.к. А. Жайнакова, ф.и.к. К. Кырбашев. Илимий комментарийин жазган Р. Сарыпбеков // ф.и.к. А. Жайнакованын жалпы редакциясы астында Б.: «Кыргызстан», 1995, – 296 б.

С. Каралаевдин варианты боюнча академиялык басылыштын бул II китебине «Манас баатырдын кытай менен болгон экинчи урушу, Жолой, Нескаралардын жеңилиши, Кошойдун Манаска келип кошулушу, ошондой эле Манастын Таласка жана жаамы кыргыздардын Алтайдан Ала-Тоого көчүп келиши жөнүндөгү окуялар кирген.

Акматалиев А. А. Айтматовдун космосу – адам жана аалам. Жооптуу редактор – ф.и.к. – Б. Садыков. Рецензенттер: ф.и.к. Р. Рахманалиев, Л. Үкүбаева, Ч. Турсунбеков. – Б.: «Шам», 1995. – 83 б.

Бул эмгекте жазуучунун жаңы жазган «Касандра тамгасы» романы жана ага байланыштуу дүйнөлүк адабияттар жөнүндө сөз болот.

Семетей/Айтуучу Жусуп Мамай. I том. Түзгөн жана араб арибинен көчүргөн ф.и.к. К. Кырбашев. – Б.: «Шам», 1995. – 266 б.

Жусуп Мамай Кытайдагы Кызыл-Суулук атактуу манасчы жана аны изилдөөчүлөрдүн көрүнүктүү өкүлү. Ал Манастын 8 муунга чейинки варианттарын эл арасынан чогултуп, жарыкка чыгарууда зор үлүшүн кошкон. Жусуп Мамайдын «Семетейинин» I китеби Семетейдин балалык чагы, жигитчилик курагы, Таласка келиши, атасынын хан Ордосун калыбына келтириши жана Айчүрөккө үйлөнүшү сыяктуу кызыктуу окуяларды камтыйт. Китеп «Манас» эпосунун 1000 жылдык мааракесине карата чыгарылган.

Семетей/Айтуучу Жусуп Мамай. II китеп. Түзгөн жана араб арибинен көчүргөн ф.и.к. К. Кырбашев. – Б.: «Шам», 1995. – 296 б.

Жусуп Мамайдын «Семетейинин» 2-китебинде Семетей жана анын чоролору Күлчоро, Канчоронун Чыңкожо, Толтой менен болгон урушу жана Коңурбайдын капысынан кол салышы, акырында кызыл кыргызга учурап жеңилиши өңдөнгөн кызыктуу окуялар камтылган.

Семетей/Айтуучу Жусуп Мамай. III китеп. Түзгөн жана араб арибинен көчүргөн ф.и.к. К. Кырбашев. – Б.: «Шам», 1995. – 284 б.

Үчүнчү китепте Семетей баштаган баатырлардын Кызылуок, Мадыкол дөөлөр жана Мадыкан, Уусангелди, Жубатай сыяктуу душмандар менен болгон кандуу кармашуулар камтылган.

Барпы/Түзгөн Б.Апилов. Баш сөзүн жазган жана жооптуу редактор ф.и.к. К. Даутов. I том. – Б.: КЭ Башкы редакциясы, 1995. – 320 б.

Биринчи томго кыргыз көркөм сөз өнөрүнүн классиги, ойчул акын Барпынын Аалам, Адам, Өмүр, Өлүм тууралуу санат, термелери менен айтыштары топтоштурулган. Айрым чыгармалар биринчи ирет жарыяланып жатышы менен баалуу.

Сыдыкова Р. Кыргыз поэмаларындагы көркөм чеберчилик маселелери. Редактору: ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензент: ф.и.к. – Б. Садыков. – Б.: «Илим», 1995. – 92 б.

Бул эмгекте кыргыз поэмаларынын жанрдык-тематикалык өнүгүшү, көркөм чеберчилиги жана салттуу өнүгүүсү менен жаңылануу жолдору иликтенген.

К типологии тюркского фольклора. /Кыргызско-алтайские фольклорные связи// Коллектив. Сборник статей. Ответственный редактор: к.ф.н. Т. Абдыракунов. – Б.: «Илим», 1995, -с. 51.

В сборнике представлены результаты исследования различных аспектов тюркского фольклора за 1990–1994 гг. В научный оборот впервые вводятся новые, неизвестные ранее фольклорные материалы.

Манас/Вариант С. Орозбакова (на кырг. и русс.яз.) Составление и подготовка текста Б. М. Юнусалиева, С. М. Мусаева, Э. А. Абдылдаева. Перевод А. С. Мирбадалевой, Н. В. Кидайш-Покровской. Редакция тома А. Акматалиев, А. С. Мирбадалева, С. Мусаев. Москва, 1995, – 768 с. Книга 4.

Четвертая книга завершает четырехтомное издание эпоса «Манас» в серии «Эпос народов СССР». Она содержит крупный эпизод – «Большой поход».

В книгу входит текст на киргизском языке сказителя-манасчи С. Орозбакова, признанный классическим, его адекватный перевод, комментарии и Пояснительный словарь. (Кн. 1, М., 1984; Кн. 2. М., 1988; Кн. 3. М., 1990).

Манас /С. Орозбаковдун варианты. (англис тилинде. Кыргыз, орус тилдеринде чыккан китептердин негизинде). Москва, 1995-жыл. I китеп. – 464 б. II китеп – 512 б.

«Манас» эпосун англис тилинде сүйлөгөн элдерге тааныштырууда жана дүйнөлүк фольклористика илиминде бул басылманын мааниси зор.

Энциклопедический феномен эпоса «Манас» / Сборник статей. Составители: С. Алиев, Р. Сарыпбеков, К. Матиев. – Б., Гл. ред. КСЭ, 1995. – 472 с.

Решением ЮНЕСКО 1995 год объявлен годом «Манаса». Национальный эпос кыргызов уникален не только своим объемом, превышающим все известные шедевры мирового устного народного творчества, но и своей живучестью он живет в памяти народной, не будучи записанным столь долго, сколько существуют кыргызы. Уникален он и своей всеохватностью освещения жизни народа от древнейших мифических напластований до художественного отражения реальной основы народного бытия на различных этапах его истории, да и самой истории кыргызов. Это и дало основание издателям назвать книгу «Энциклопедический феномен эпоса «Манас».

«Манас» энциклопедиясы. Адис редактору: Р. Сарыпбеков. – Б.: КЭнин Башкы редакциясы. 1995. I китеп. – 440 бет: II китеп – 432 б.

Бул эки томдук китепте «Манас» эпосунун түрдүү маселелери боюнча негизги маалыматтар берилген. Энциклопедияда манасчылар, жыйноочулар, изилдөөчүлөр, котормочулар жана эпоско байланыштуу чыгармалар, алардын авторлору, режиссерлору, операторлору, сүрөтчүлөр, ролдорду аткарган артисттер жөнүндө жазылган таржымал макалалар, ошондой эле чет өлкөлөрдөгү «Манас» айтуучулар, жарыялоочулар, изилдөөчүлөр, жарыкка чыккан китептер өзүнчө макала түрүндө камтылган.

«Манас» эпосунун айрым маселелери/Коллектив. (Кыргыз, орус тилдеринде). Жооптуу редактор: ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензенттер: ф.и.к. А. Жайнакова, Г. Галиулин. – Б.: «Илим», 1995. – 152 б.

Жыйнакка Кыргыз улуттук илимдер академиясынын «Манас» сектору менен Кыргыз Архитектуралык-курулуш институту «Манас» эпосунун 1000 жылдыгына карата биргелешип өткөргөн илимий конференцияда жасалган илимий докладдар кирген.

Кан Кошой/Айтуучу Калкан Керималы уулу. Редактору: ф.и.к. – Б. Садыков. Рецензенттер: Р. Сарыпбеков, С. Алиев. – Б.: «Илим», 1995. – 448 б.

Калкан Керималы уулунун айтуусундагы «Кан Кошой» эпосу «Манас» эпосундагы негизги каармандардын бири Эр Кошой жөнүндө. Айтуучу өз алдынча эпос катары айтып, элдик оозеки чыгармачылыктагы салттуу ыкманы сактап эпостогу традициялуу окуяларды кеңитип, көркөм чыгарма жараткан.

Манас/Мамбет Чокморовдун варианты боюнча. Түзүүчүлөр: ф.и.к. – Б. Садыков, ф.и.к. Э. Абдылдаев. Жооптуу редакторлору: ф.и.д. А.

Акматалиев, ф.и.к. С. Мусаев. Рецензенттер: ф.и.к. К. Кырбашиев, Р. Сарыпбеков. – Б.: «Илим» 1995. – 336 б.

Белгилүү манасчы Мамбет Чокморов «Манас» эпосунун үч бөлүгүн толук айткан. Китепке берилген «Манас» бөлүгүндө салттуу сюжет сакталып, каармандарды мүнөздөө, көркөм каражаттарды колдонуу жагынан өз алдынчалыкка ээ. Илим үчүн да, көркөм чыгарма катары да орду, салмагы бар вариант деп айтууга толук болот.

Семетей. Сейтек /Кара сөз түрүндөгү баяндама. Түзүүчү ф.и.к. С. Мусаев. Жооптуу редактору: ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензенттер: ф.и.к. Э. Абдылдаев, Б. Садыков, С. Закиров. – Б.: «Кыргызстан», 1995. – 272 б.

Китепте «Манас» эпосунун экинчи жана үчүнчү бөлүмү болгон «Семетей», «Сейтек» эпосторунун кара сөз түрүндөгү баяндамасы берилген. Анда эки эпостун туруктуу, салттык окуялары толугу менен камтылган. С. Каралаевдин вариантынын негизинде түзүлгөн.

Абай. Ырлар. Түзгөндөр: А. Акматалиев, А. Обозканов. Баш сөзүн жазган А. Обозканов. – Б.: «Шам», 1995, – 184 б.

Кыргыз эли Абайды терең сырдуу, кең мазмундуу өлөңдүн атасы, даанышман ойчул жана котормочу катары жогору баалашат. Китепке кыргыз тилине которулган ыр-өлөңдөрү топтоштурулуп, улуу акын Абай Кунанбаевдин 150 жылдык мааракесине карата чыгарылган.

«Манас» эпосунун сөздүгү /Коллектив. С. Мусаевдин жалпы редакциясы менен. Түзгөндөр: Абдылдаев Э., Сарыпбеков Р., Акматалиев А., Садыков Б. Рецензенттер: ф.и.к. К. Кырбашиев, Б. Кебекова, Д. Исаев, Ч. Жумагулов, т. и. к. Д. Сапаралиев жана ил. кызм. Т. Казиев. – Б.: «Илим», 1995. – 172 б.

Бул сөздүк С. Орозбаковдун вариантынын басмага берилген үч томунун көлөмүн гана ичине камтыйт. Сөздүктүн максаты – эпостун текстин терең түшүнүп билүү үчүн андагы көөнө жана башка тилдерден кирген сөздөргө, ошондой эле ар түрдүү түшүнүктөргө илимий комментарийлерди, түшүндүрмөлөрдү берүү болуп саналат.

Карасев О. Чагатайский улус. Государство Хайду. Могулистан. Образование кыргызского народа. – Б.: «Кыргызстан», 1995. – 160 с.

В книге на основе восточных письменных источников и научных работ излагается политическая история Чагатайского улуса, государств Хайду и Могулистан от образования до их распада. Установлены наименования родов, племен на территории этих государственных образований,

изложены вопросы этнической истории кыргызского народа, их хозяйства, а также социального-экономической строй.

Укубаева Л. Азыркы кыргыз адабиятынын арымы. Редактору: А. Акматалиев. Рецензент: ф. и. к. А. Абдразаков, ф. и. к. – Б. Садыков. – Б.: «Илим», 1995.

Китепке илимпоз-педагогдун ар түрдүү тематикадагы илимий макалалары кирген. Адабияттаануу илиминдеги жаңы ойлор, проза жанрындагы актуалдуу проблемалар талкууга алынган.

Кыдырбаева Р. З. «Манас» жана байыркы түрктөрдүн салты. Анкара. 1995 (түрк тилинде).

Монографияда түрк тилдүү (хакас, алтай, якут ж.б.) элдердин эпостору менен «Манас» эпосу салыштырылып изилденген.

Мусаев С. «Манас», «Семетей», «Сейтек». – Б., 1995. (на русс. яз.)

Ученый-фольклорист С. Мусаев кратко изложил в прозе на русском языке героический эпос кыргызского народа «Манас», «Семетей», «Сейтек». Целью данной работы является ознакомление русскоязычного народа с содержанием эпоса.

Герцен Т. Т. Эпос «Манас». /Составитель С. Мусаев. Бонн-Бишкек, 1995, (на русс., нем. яз.)

Книга-альбом включает в себе графические рисунки по сюжету четырехтомника эпоса «Манас», подготовленный по варианту С. Орозбакова. Автор графических рисунков – Заслуженный деятель культуры КР, художник Т. Т. Герцен. Работа отличается точностью в отражении образов и высоким профессионализмом.

Садыков А. Айтматовтаануу илиминин Кыргызстанда пайда болушу жана өнүгүшү. – Б., 1995.

Автор бул эмгегинде кыргыз улуттук адабияттаануу илиминде Ч. Айтматовдун чыгармаларын изилдөө проблемасын көтөрүп, Айтматовтаануу илимин өнүктүрүү боюнча айрым маселелерди күн тартибине коёт.

1996

Эр Төштүк. 2 том/Түзүп, баш сөзүн жазгандар: Р. Сарыпбеков, М. Мукасов. – Ф. и. д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы менен. Адис редактору: ф. и. к. С. Бегалиев. – Б.: «Шам», 1996. – 448 б.

Кыргыз элинин оозеки эпикалык чыгармаларынын ичинен жаралыш доору жагынан эң алгачкыларынын бири – «Эр Төштүк» баатырдык эпосу болуп саналат. Ал байыркы кыргыздардын диндик ишенимдерин, мифологиясын, фантастикалык ой жүгүртүүлөрүн, салт-санаасын чагылдырып, сюжетинин чиелениши, кызыктуулугу, тилинин көркөмдүүлүгү менен өзгөчөлөнүп турат. С. Каралаевдин варианты.

Кожожаш. I том /Түзгөн жана баш сөзүн жазган ф. и. к. К. Кырбашев, ф. и. д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы менен. Рецензенттер: ф. и. к. А. Жайнакова, Б. Садыков. Редактору: ф. и. к. – Б. Кебекова. – Б.: «Шам», 1996. – 248 б.

«Кожожаш» – эң байыркы архаикалык эпос. Мында байыркы элдик түшүнүктөр, жаратылышты коргоо проблемасы, адамзат менен жаратылыштын байланышы көркөм чагылдырылып кыргыз элинин тарыхый жашоосу сүрөттөлгөн. С. Конокбаев, А. Үсөнбаев, Т. Жээнтаевдин варианттары.

Сайфаддин Ибн дамулло Шах Аббас Аксикенти жана анын уулу Нурмухамед. Тарыхтардын жыйнагы. (Мажму атут-таворих) Баш сөзүн жана түшүндүрмөлөрүн жазган О. Сооронов. Которгондор: М. Досболов жана О. Сооронов. Б., «Акыл», 1996. – 128 б.

XV кылымдын аягы XVI кылымдын башында жашап өткөн өз доорунун белгилүү инсандары Сайф аддин ибн дамулло Шах Аббас Аксикенти жана анын уулу Нурмухамеддин «Тарыхтар жыйнагы» («Мажму атут-таворих») деген китеби кыргыздардын тарыхы, айрыкча «Манас» эпосу боюнча тарыхый маалыматтардын жазма мурасы болуп саналат. Китеп биринчи жолу кыргыз тилине которулуп, чыгышы менен да баалуу.

Орозобекова Ж. К. «Манас» эпосундагы тулпардын көркөм образы жана сыпаттоо ыкмалары. – Б.: «Шам», 1996. – 118 б.

Эмгек «Манас» эпосундагы тулпарлардын көркөм образдары жана сыпаттоо ыкмалары, поэтикасы туурасында жазылган.

Манасчылар /Маалымдама. Түзгөн: А. Обозканов. Баш сөзүн жазгандар: т. и. д. А. Асанканов, А. Обозканов. – Б.: «Мурас», 1996. – 32 б.

Бул маалымдама китепчеде кылымдар бою калк эсинде калган айтылуу манасчылардан тарта азыркы күнгө чейинки замандаш «Манас» эпосун айтуучулардын чакан адабий портреттери баяндалган.

Сан-Таш – 140 /Коллектив. /Материалы международной научной конференции, посвященной первой записи эпоса «Манас» Ч. Валихановым.

(на русс. и кырг. яз.) Ответственные редакторы: д. ист. н. В. М. Плоских; Д. Приор; д.ф.н. А. Акматалиев. – Б.: «Илим», 1996. – 168 б.

Материалы конференции «Сан-Таш-140» являются несомненным вкладом в манасоведение. Выказаны аналитические предложения, касающиеся творчеству казахского востоковеда, фольклориста и путешественника Ч. Валиханова, дана оценка его вклада в дело пропаганды эпоса «Манас» названы приоритетные направления манасоведения.

Кыдырбаева Р. З. Эпос «Манас» (генезис, поэтика, сказительство). – Б.: «Шам», 1996.

В данной книге автор рассматривает вопросы генезиса эпоса «Манас» в тесной связи о проблемами этногенезиса кыргызского народа, его историей, материальной и духовной культурой. В работе одновременно прослеживается и процесс эволюции поэтики эпоса, выработанной в ходе многовековой устно-поэтической практики.

Жаш талапкерлердин изилдөөлөрү. / Коллектив. – Б., 1996.

Бул эки жыйнакта жаш изилдөөчүлөрдүн илимий макалалары орун алган. Кыргыз адабияттаануу илиминин айрым проблемаларына арналган.

Философия свободного духа. О романе Чингиза Айтматова «Тавро Кассандры». / Сборник статей. Под общей редакцией академика Р. Рахманалиева. Составитель А. Акматалиев. (Кыргызский филиал Международного центра «Традиционные культуры и среда обитания. М., 1996.

Роман выдающегося киргизского писателя Ч. Айтматова «Тавро Кассандры», несомненно, явление в новейшем мировом литературном процессе. Его выход в свет вызвал шквал дискуссий.

Настоящее издание – собрание трудов известных философов, социологов, литературоведов и литературных критиков, размышляющих о новом романе нашего великого современника, а вместе с тем о не преходящих ценностях человеческого бытия.

1997

Манас/С. Орозбаковдун варианты боюнча академиялык басылыш. IV китеп. Даярдагандар: ф.и.к. С. Мусаев, Р. Сарыпбеков, Э. Абдылдаев / С. Мусаевдин жалпы редакциясы астында. – Б.: «Кыргызстан», 1997. – 612 б.

Академиялык басылыштын IV китебинде Ала-Тоону душмандан бошотуу окуясынын уландысы камтылган.

Адабиятыбыздын актуалдуу проблемаларынан. Жооптуу редактор: ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензенттер: ф.и.к. – Б. Кебекова, А. Жайнакова. – Б.: Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. 1997. – 69 б.

Бул жыйнакка жаш окумуштуулардын фольклордун жана профессионал адабиятыбыздын айрым проблемаларына арналган жаңы көз караштагы изилдөөлөрү камтылган.

Жоодарбешим / «Эл адабияты» сериясы, 3-том / Түзгөн жана баш сөзүн жазган ф.и.к. К. Кырбашев, ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы менен. Адис редактору: ф.и.к. – Б. Кебекова. Рецензенти: Т. Казиев. – Б.: «Шам», 1997. – 288 б.

«Жоодарбешим» Эр Төштүк жөнүндөгү эпикалык баяндын уландысы. Адам баласынын табигый кара күчтөрдүн үстүнөн болгон акыл күчүнүн үстөмдүгү сүрөттөлгөн. «Эр Төштүк» эпосундагы окуялар улантылып, көркөмдүгү жогору эпос жаралган. О. Урмамбетов, А. Асан, К. Суранчиевдердин варианттары.

«Кедейкан». «Олжобай менен Кишимжан» / «Эл адабияты» сериясы. 9 том. / Түзгөн жана баш сөзүн жазган Т. Казиев. – Ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы менен. Атайын редактору: ф.и.к. Э. Абдылдаев. Рецензенти: ф.и.к. К. Кырбашев. – Б.: «Шам», 1997. – 424 б.

«Кедейкан» эпосу социалдык-турмуштук эпос. Уруулук түзүлүш мезгилиндеги кыргыз элинин башынан өткөргөн турмушунун көркөм туундусу.

«Олжобай менен Кишимжан» – лиро-романтикалык эпос. Эки жаштын ортосундагы мамиле жалпы элдик көз карашта талкууланып, трагедиялык ситуация көркөм сүрөттөлгөн.

«Кедейкан» – Токтогул менен Калыктын, «Олжобай менен Кишимжан» – А. Үсөнбаев, С. Сакетаевдин варианттары боюнча.

Токтосун. (Чыгармалар, айтыштар, эскерүүлөр). / Түзгөндөр – А. Жусупбеков, ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензент: М. Мукасов. – Б.: «Шам», 1997. – 585 б.

Залкар акын Токтосун Тыныбековдун өмүрү жана чыгармачылыгы боюнча материалдар камтылган.

Манастын жети осуяты. Жазгандар С. Мусаев, А. Акматалиев. – Б.: Манастануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору., 1997. – 28 б.

Авторлор Манастын жети осуятын фольклордук адабий планда чечмелөөнү максат кылып, элдик мурастын өзөгүнө сиңирилген асыл акыл-ой казынасын жети осуят аркылуу элге жеткирүүгө аракет кылышкан.

Орозобекова Ж. К. «Манас» эпосундагы тулпарлардын көркөм образдары. Редактору: А. Элебесова. – Б.: «Кыргызстан» – Сорос фонду. 1997. – 113б.

«Манас» эпосундагы тулпарлардын көркөм образы туурасында жазылган монографиялык эмгек.

Акматалиев А. Избранное /Собрание сочинений. I том. Литературоведение. – Б.: «Шам», 1997. – 428 б. (на русск. и кырг. яз.)

Детальный анализ произведений выдающегося писателя в свете взаимодействия и взаимосвязи литератур мира. Даются рецензии и отзывы на творчество самого автора, данные в разное время известными критиками и литературоведами мира.

К. Кырбашев. Манасчы Жусуп Мамай. Редактор: ф.и.д. А. Акматалиев. – Б.: Манастануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору., 1997. – 75 б.

Кытайлык кыргыз манасчы Жусуп Мамайдын өмүр жолуна, чыгармачылык өнөрканасына арналган эмгек. «Манас» эпосу оозеки жаралып, оозеки таралып, көп варианттуулукка жетип, ошол эле учурда эпостун өзөктүү, туруктуу окуялары бүгүнкү күнгө чейин жетип отурганын окумуштуу фактылык материалдардын негизинде сөз кылат.

Өчпөс өнөр (альбом) /Түзгөн Г. Токтосунова, Б. Усубалиева. (орус, кыргыз, англис тилдеринде). – Б., 1997. – 48 Б.: «Туркестан» басмасы.

Бул басылма кыргыз кол өнөрчүлүгү менен тааныштырат. Текст жана сүрөттөр менен жабдылган.

Чокоева Д., Кадырмамбетова А. Табылга. Редактор: ф.и.к. С. Закиров. Рецензент: ф.и.к. И. Жумабаев. – Б.: Манастануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору., 1997. – 31 б.

Китепчеде улуттук адабиятыбыздын айрым маселелери жөнүндө жаш окумуштуулардын көз караштары берилген. Д. Чокоеванын Т. Касымбековдун «Сынган кылыч» романындагы Полот хандын тарыхый чындыгын изилдеген аргументтүү ойлору бар. А. Кадырмамбетова Ч. Айтматовдун чыгармаларындагы подтекст проблемасына сереп салган.

Четин Жумагулович Жумагулов /Библиография ученых кыргызской республики – серия. Библиография составлена Засл. Деятелем культуры КР Т. И. Ишемкуловым и Ч. Жумагуловым. – Б., Национальный центр манасоведения и художественной культуры. 1997. – 48 с.

Предлагаются библиографические сведения творческом пути, начиная со статей-очерков, переводов-написанных еще в студенческие годы» и книг и трудов» написанных до сегодняшнего дня, видного кыргызского языковеда-тюрколога Джумагулова Четина Джумагуловича.

К. Кырбашев. «Манас» – баатырдык эпостун классикалык үлгүсү. Жооптуу редактору: ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензент: ф.и.к. А. Жайнакова. – Б.: «Шам». 1997. – 76 б.

Аталган эмгекте эпостун классикалык үлгүсүнө көтөрүлүү процессиндеги «Манас» эпосу айрым тарыхый шарттардын натыйжасында эпикалык өнүгүү эволюциясынын акыркы этабындагы мүнөздүү көрүнүштөргө көңүл бурулган. Негизги классикалык варианттар деп эсептелген С. Орозбаковдун, С. Каралаевдин, ошондой эле башка варианттардын мисалында туруктуу айтылып келинген сюжеттик өзөккө киргизилген манасчылардын чыгармачылык өнөрканасындагы салымдар анализге алынуу менен кеңири маалымат берилген.

Егембердиева С. Кол жазмалардын илимий сыпаттамасы. 19. «Фольклор» – 1. 1997. – 96 б. Манастануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору.

КР ИУАнын Манастануу жана көркөм маданияттын улуттук борборунун Кол жазмалар фондусунда сакталып турган материалдардын илимий сыпаттамасын жазуу биринчи жолу колго алынып, иштелип жатат. Кол жазмалардын бул илимий сыпаттамасы кыргыз элинин оозеки чыгармаларын (фольклорун) иликтеп, изилдөөдө жана жалпы эле таанып билүүдө көмөктүү материал, көрсөткүч болуп берет.

Сыпаттама №2 инвентардагы «Молдо» деген Чаки Каптагай уулунун 1922-жылы айтып берүүсүндөгү материалдан башталып, №7 инвентардагы Кайым Мифтаков жыйнаган «Күү ырларына кошумча» деген материал менен бүтөт. Араб арибиндеги бул жазманын аталышын сыпаттаманын автору ошол арипте өз кол тамгасы менен жазган. Сыпаттаманын талабы боюнча материал кайсы тамгада жазылса, ошол тамгада көрсөтүлүшү керек болгон. Бирок араб ариби басмаканада болбогондуктан, кол жазмадагы жазуунун сүрөтү түшүрүлгөн.

Китепке жети инвентардагы (ар түрдүү жанрдагы) 74 сыпаттама кирген.

Егембердиева С. Кол жазмалардын илимий сыпаттамасы. Фольклор – 2. – Б.: Манастануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. – 1997. 202 б.

Китепче №8–10 инвентарлардагы 79 сыпаттаманы камтыйт, б.а. 75-сыпаттамадан 153-сыпаттамага чейин. Камтылган материалдар (кол жазмалар) араб арибинде болуп, оозеки чыгармалардын ар түрдүү жанрларынан турат.

Казиев Т., Ж. Турдакунова. Семетейчи Ыса Жумабек уулу. Жооптуу редактору: ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензент: ф.и.к. К. Кырбашев. – Б.: Манастануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 1997. – 46 б.

Бул чакан эмгекте журтчулукка анча тааныш болбогон, семетейчи Ыса Жумабек уулунун өмүр жолу, чыгармачылыгы жөнүндө иликтөө жүргөн.

Жайнакова А. «Манас» эпосундагы патриархалдык-феодалдык мамилелер. Жооптуу редактору: ф.и.к. К. Кырбашев. – Б.: «Шам», 1997. – 100 б.

Китепте «Манас» үчилтигиндеги башкы тема доор-мезгилге, анын өсүп-өнүгүш жолуна салыштырылып, патриархалдык-феодалдык мамилелерге анализ жүргүзүлөт.

Бекмухамедова Н. Х. Эволюция женских образов эпоса «Манас». – Б.: «Эркин-Тоо» 1997. – 118 с.

В исследовании рассматриваются в историко-сопоставительном плане с тюрко-монгольским и русским эпосом система типологических образов женщин кыргызского героического эпоса-трилогии «Манас», предлагается научная концепция типологической эволюции главного женского образа Каныкей. Тем самым автор вносит свой вклад в решение двух основных проблем манасоведения – генезиса эпоса и эволюции его поэтики.

Мусаев С. «Манас» жана академик В. В. Радлов. Редактор ф.и.д. А. Акматалиев. – Б.: Манастануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 1997. – 55 б.

Академик В. В. Радлов кыргыз элинин улуу астеги «Манастын» окуяларын баштан аяк толук жазып алып, кыргыз тилинде бастырып чыгарган жана ошол материалдарды чет эл тилине которгон биринчи адам. Бул чакан очеркте В. В. Радловдун «Манаска» байланыштуу эмгектерине кыскача мүнөздөмө берилген.

1998

Молдо Багыш. Абак дептери/Түзгөн жана баш сөзүн жазган О.Сооронов. – Б.: «Акыл», 1998. – 262 б.

Молдо Багыш Сарыбай уулу (1888–1937) агартуучу, таланттуу акын болгон. «Абак» дептери» деп аталган жыйнакка акындын адабий мурасы биринчи ирет жарык көргөн. Чыгармаларынын негизги идеясы таалим-тарбия, акыл-эс берүү. Прогрессивдүү көз караштагы идеяларга бай.

Манас /С. Каралаевдин варианты боюнча академиялык басылыш III китеп. Даярдагандар: ф.и.к. А. Жайнакова, К. Кырбашев. Илимий комментарий жазган Р. Сарыпбеков// ф.и.к. А. Жайнакованын жалпы редакциясы астында. – Б.: «Кыргызстан», 1998. – 788 б.

Атактуу манасчы С. Каралаевдин вариантынын академиялык басылышынын III китебинде «Манас» бөлүгүнүн бир топ мазмундуу окуялары киргизилген. Манастын кырк чоро жыйып, жоо куралдары менен Аккула тулпарга ээ болушу, Каныкейге үйлөнүшү, чоң казатка аттанып чыгышы, Алмамбеттин жомогу сыяктуу көлөмдүү жана жогорку көркөмдүктө айтылган туруктуу окуялар камтылган.

Фольклордун жанрдык табиятындагы салттуулук жана жекечелик өзгөчөлүктөрү/Коллектив. Ади редактору: ф.и.к. = В. Кебекова. Рецензенттери: т.и.д. Ө. Караев. = Ф.и.к. К. Ибраимов. – Б.: Манастануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 1998. – 154 б.

Бул китепте негизинен жаш окумуштуулар тарабынан фольклордун, тарыхтын, ырчылык поэзиянын айрым орчундуу маселелери козголуп жаңы фактылык материалдардын негизинде жалпылаштырылган ой жүгүртүүлөрү, жыйынтыктары берилген.

Залкар акындар: Калмырза, Чонду, Эсенаман, Үмөтаалы /Түзгөндөр: В. Кебекова, А. Обозканов, М. Мукасов, Г. Орозова, ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. Рецензенттери: ф.и.к. К. Кырбашев, Г. Орозова. – Б.: «Шам», 1998. – 296 б.

Акындардын чыгармачылыгына алгач жолу терең баа берилип, чыгармалары толук, түп нускадан жарык көргөн.

Ылдар фольклору. 20 т./Түзгөн жана баш сөзүн жазган Г. Орозова, ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. Ади редактору: ф.и.к. С. Мусаев. Рецензентти: ф.и.к. К. Кырбашев. – Б.: «Шам», 1998. – 480 б. («Эл адабияты» сериясы)

Кыргыз эли муундан муунга айтылып келе жаткан көөнөрбөс көркөм поэтика аркылуу балдарга таалим-тарбия берип, илим-билимин, дүйнө таануусун өстүргөн. Жыйнакка бешик ыры, балдар ырлары, жомоктор, табышмактар, макал-лакаптар, калптар, балдар оюндары киргизилген.

Кошоктор. 21 том./ Түзгөн жана баш сөзүн жазган С. Егембердиева, ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. Атайын редактору: О.Сооронов. Рецензенттери: ф.и.к. К. Жийдеева, ф.и.к. К. Ибраимов. – Б.: «Шам», 1998. – 352 б. («Эл адабияты» сериясы)

Кошок кыргыз эл оозеки чыгармачылыгында эң кеңири тараган жана көлөмдүү жанр болуп саналат. Жашоо мыйзамына жараша ар бир адамдын башына келүүчү айрылууну билдирип ырдаган поэзиянын бул эң байыркы жанрынын жанрдык традициясы күчтүү. Томдукка кошоктордун ичинен үлгүлүү дегендери киргизилген.

Багыш. Мендирман. 7 том/Түзүп, баш сөзүн жазгандар: ф.и.к. К. Кырбашев жана ф.и.к. А. Жайнакова, ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. Рецензент: Р. Сарыпбеков. – Б.: «Шам», 1998. – 292б. («Эл адабияты» сериясы)

«Багыш» эпосу Кытайдагы Кызыл-Суулук белгилүү манасчы Жусуп Мамайдын айтуусундагы көлөмдүү эпикалык баян. «Манас» эпосунда айтылган Багыш кан жөнүндө.

«Мендирман» эпосунда калмактардын баскынчылыгына каршы күрөш жана туугандар арасындагы көрө албастык мамилелер туурасында баяндалат. «Мендирман» – Ш. Рысмендеев менен Кайдунун варианты.

Курманбек. Сейитбек. 5 том./ Түзгөн жана баш сөзүн жазгандар: ф.и.к. – Б. Кебекова, ф.и.к. Р. Сарыпбеков, М. Мукасов, О.Ахмедов, ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы менен. Адис редактору: Р. Сарыпбеков. Рецензенти: А. Обозканов. – Б.: «Шам», 1998. – 496 б. («Эл адабияты» сериясы)

Курманбек XVI–XVII кылымдардын аралыгында жашап, калмак төбөлдөрү менен күрөшүп өткөн реалдуу тарыхый инсанга байланыштуу айтылган тарыхый-уламыштык, аңыз-аңгемелик окуядан эпостук деңгээлге өсүп жеткен эл оозеки чыгармачылыгынын классикалык үлгүсү.

«Сейитбек» Курманбек баатырдын урпагы катары эсептелип, Атажуртту калмак баскынчыларынан коргоодогу эрдиги баяндалат. «Курманбек» – М. Мусулманкулов, К. Акимев, С. Дыйканбаев, «Сейитбек» – О. Урмамбетов, Н. Адиевдин варианттары.

Саринжи, Бөкөй. Жаңыл Мырза. 6 том. /Түзгөн жана баш сөзүн жазган: ф.и.к. А. Жайнакова ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы менен. Адис редактору: ф.и.к. К. Кырбашев. Рецензенти: Т. Казиев. – Б.: «Шам», 1998. – 452 б. («Эл адабияты» сериясы) «Саринжи, Бөкөй», «Жаңыл Мырза» – эпосторунда элибиздин өткөндөгү турмушунун мүнөздүү жактары, үрп-адаты чагылдырылат.

Патриархалдык түзүлүшкө таандык уруучулук-тууганчылык мамилелердин татаалдашкан көрүнүштөрү салттык сюжетке айланып, муундан-муунга өтүп, элдик идеяны даңазалаган көркөм чыгармалар катары жашап келет.

«Саринжи, Бөкөй» – А. Үсөнбаев, С. Конокбаев, «Жаңыл Мырза» – А. Чоробаев, М. Мусулманкуловдун варианттары берилди.

«Жаныш, Байыш» /Түзгөн жана баш сөзүн жазган: ф.и.к. – Б. Кебекова, ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы менен. Адис редактору: М. Мукасов. Рецензенти: ф.и.к. С. Бегалиев. – Б.: «Шам», 1998. – 468 б. («Эл адабияты» сериясы)

«Жаныш, Байыш» – кыргыз элинин өз азаттыгын, эгемендүүлүгүн коргоп, кылым карыта калмак, кытай төбөлдөрүнө каршы согушуп келген баатырдык күрөшүн, калктын тарткан азап-тозогун, ый-мунун, оор жоготууларын көркөм баяндап, калк сезимине таасын жеткирген баатырдык тарыхый эпос. М. Мусулманкулов, Ж. Жанаев, К. Акиев, С. Дыйканбаевдердин варианттары.

А. Акматалиев. Тандалган чыгармаларынын жыйнагы. 2-том. (кыргыз, орус тилдеринде). – Б., «Шам», 1998. – 424 б.

А. Акматалиевдин бул II томуна «Манас», эпостун 1000 жылдыгына элдик оозеки чыгармачылыкка, адабиятыбыздын актуалдуу проблемаларына арналган эмгектери кирген. Ошондой эле Ч. Айтматовдун чыгармачылыгынын кино, театр өнөрү менен карым-катнашы жана анын күндөлүк турмушунун автор менен байланышынын айрым бир эпизоддорун баяндаган байкоолору камтылган.

О.Сооронов. Мукай/Даректүү баян. Өспүрүмдөр үчүн. – Б.: «Кыргызстан», 1998. – 192 б.

Китеп кыргыз адабиятынын түптөөчүлөрүнүн бири, көрүнүктүү жазуучу М. Элебаевдин архивдик материалдарынын негизинде жазылган. Адабияттаануу илими үчүн да баалуу эмгек болуп эсептелет.

Ж. Мочоев. Арабизмы в кыргызском языке: Этимологический словарь. Под редакцией доктора филологических наук, профессора Фавваз

Аль-Дакера и Л. Акматалиева. Рецензенты: д.ф.н. – В. Усубалиев, к.ф.н. Ч. Жумагулов, к.ф.н. К. Кырбашев. Магистр теологии Ким-санбай ажы В. Фирма «Айбек», 1998. – 256 б.

Предлагаемый словарь арабизмов в кыргызском языке включает себя около тысячи слов. В словаре разъясняется этимология арабских слов, используемых в кыргызской лексике. Словарь преследует прежде всего учебные цели. Поэтому, в нем по возможности учтены все заимствования из данного языка. В этом состоит научная ценность словаря.

А. Акматалиев. «Ч. Айтматовдун дүйнөсү». (түрк тилинде) Анкара, 1998. – 221 б.

Ч. Айтматовдун өмүрү жана чыгармачылыгына, коомдук ишмердигине арналган ар түрдүү мүнөздөгү материалдар камтылган. Белгилүү окумуштуу А. Акматалиевдин дүйнөдө белгилүү жазуучуну түрк элине кеңири тааныштыруу иретинде жасаган бул эмгегин түрк коомчулугу жогору баалаган.

Ч. Жумагулов. Кыргызстандын байыркы эстеликтери. Жазуулар. Мамлекеттик тил (ойлор жана проблемалар). Жооптуу редактор: ф.и.к. С. Садыков. Рецензенттер: т. и. к. В. П. Мокрый, ф.и.к. С. Карымышаков. – В. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 1998. – 210 б.

Жыйнакка автордун байыркы түрк жана орто кылым эстеликтерине арналган ар кыл жылдарда жазылган айрыкча кийинки мезгилдерде жазган мамлекеттик тилдин маселелерине – кыргыз терминологиясынын бүгүнкү проблемаларына арналган макалалары кирген.

О. Сооронов. Молдо Кылычтын кол жазмаларынын илимий сыпаттамасы / «Атайын фонду». – 1. – 122 б.; «Атайын фонду» – 2. – 166 б. – В. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 1998.

Илимий сыпаттама кыргыздын жазгыч акындарынын көрүнүктүүлөрүнүн бири Молдо Кылыч Шамыркан уулунун бүткүл мурастары менен тааныштырат жана анын айланасында жүргөн талаш-тартыштар, илимий талкуулар, анын чыгармачылыгы жөнүндө жазылган олуттуу илимий эмгектер тууралуу кабар берет.

К. Кырбашев. Абдрахманов Байымбеттин (Тоголок Молдо) кол жазмаларынын илимий сыпаттамасы / «Манас» – 1. Редактору: О. Сооронов. – В. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 1998. – 149 б.

«Манас» эпосунун негизги варианттарынан болгон Абдрахманов Байымбеттин (Тоголок Молдо) айтуусундагы «Манас», «Семетей» жана «Сейтек» эпосторуна кыскача аннотациялык маалымат берилген.

Ворубай Кененсарин. Сага ариан. Түзгөн Махмутбек кызы Мистегүл. Редактор: П. Казыбаев. – В. «Эркин-Тоо», №, 1998. – 248 б.

Кыргыз адабиятынын 20–30-жылдардагы өкүлү жана ошол убактагы репрессиянын моралдык курмандыгы В. Кененсариндин биринчи жолу чыгарылган чыгармалар жыйнагы адабият, тарых, маданият таржымалын иликтөөчүлөргө баалуу болот.

Жумабаев И. Т. Сыдыкбековдун «Тоо арасында» романы. Рецензенттер: ф.и.д. С. Жигитов, ф.и.к. Г. Койчуманова. – В. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 1998. – 151 б.

Эмгекте Т. Сыдыкбековдун «Тоо арасында» романынын жаралыш тарыхы изилденген. Романдын алгачкы варианты «Кең-Суунун» жазылышына түрткү берген жагдайлар жана чыгарманын турмуштук негизи тууралуу сөз болот. Кайра иштөө учурунда роман текстинин жана поэтикасынын эволюциясы илимпоз тарабынан көрсөтүлөт.

«Манас» / Дуцкана Кочукеевдин варианты боюнча Түзгөн Т. Казиев. – В. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 1998.

Д. Кочукеев эл арасында семетейчи катары белгилүү. Ал «Манас» эпосунан «Манастын балаалык чагы», «Чоң казат» бөлүмдөрүн айткан. Бул вариант 1965–1967-жылдары айтуучудан жазылып алынган.

К. Тыныстановдун адабий мурастары / Түзгөн А. Акматалиев, К. Каракеев, К. Пайзуллаева. – В. Манастаануу борбору, 1998.

Жыйнакка илимпоз, акын, агартуучу К. Тыныстановдун чыгармачылыгына арналган илимий макалалар кирген.

Егембердиева С. Кол жазмалардын илимий сыпаттамасы. Фольклор – 3. – б. 176 б.

Китепте 176 беттен туруп, №11–46 инвентарлардагы (папкалардагы) 223 сыпаттаманы камтыйт, б.а. 154 сыпаттамадан тартып, 377-сыпаттамага чейин жазылган. Мындагы материалдар араб, латын кирилл тамгаларында.

1999

Толтой. 8 том. / Түзгөн жана баш сөзүн жазган ф.и.к. К. Кырбашев, ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы менен. Адис редактору:

С. Закиров. Рецензент: ф.и.к. А. Үкүбаева. – Б.: «Шам», 1999. – 348 б. («Эл адабияты» сериясы) «Толтой» – Кытайдагы Кызыл-Суулук кыргыздардын арасында айтылган эпикалык дастан. «Семетей» эпосундагы Толтой баатырдын өмүрү жана баатырдык жүрүштөрү туурасында. Жусуп Мамайдын варианты.

Кыргыз адабиятынын тарыхынан / Коллектив. Жооптуу редактору: ф.и.к. И. Жумабаев, ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензенттер: ф. и. кандидаттары Л. Үкүбаева, Д. Чокоева. – Б. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. 1999. – 188 б.

Мында, негизинен жаш окумуштуулардын иликтөөлөрү камтылган. Жарык көргөн макалаларда кыргыз адабиятынын жаралыш жана өнүгүш процессиндеги актуалдуу проблемалар изилденет.

Чыңгыз Айтматов. I том. Повесттер, аңгемелер. Түзгөн ф.и.д. А. Акматалиев, ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы менен. – Б.: «Шам», 1999. – 432 б.

Томго А. Акматалиевдин «Ч. Айтматов – дүйнөлүк маанидеги жазуучу» деген макаласы жана «Жамийла», «Бетме-бет», «Биринчи мугалим», «Делбирим», «Ботогөз булак» повесттери, «Кызыл алма», «Атадан калган туяк», «Кайрылып куштар келгенче», аңгемелери, жаңы «Бахиана» романынан үзүндү кирген.

Чыңгыз Айтматов. II том. Повесттер. Түзгөн ф.и.д. А. Акматалиев, ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы менен. – Б.: «Шам», 1999. – 496 б.

Томго «Саманчынын жолу», «Гүлсарат», «Ак кеме», «Эрте келген турналар» повесттери кирген.

Чыңгыз Айтматов. III том. Роман, повесттер. Түзгөн ф.и.д. А. Акматалиев, ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы менен. – Б.: «Шам», 1999. – 520 б.

Томго «Кылым карытар бир күн» романы, «Чынгызхандын ак булуту», «Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт» повесттери кирген.

Чыңгыз Айтматов. IV том. Роман, аңгемелер. Түзгөн ф.и.д. А. Акматалиев, ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы менен. – Б.: «Шам», 1999. – 452 б.

Томго «Кыямат» романы, «Ак жаан», «Түнкү сугат», «Асма көпүрө», «Манас Атанын ак кар-көк музу» аңгемелери кирген.

Чыңгыз Айтматов. V том. Роман, драма, публицистикалар. Түзгөн ф.и.д. А. Акматалиев, ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы менен. – Б.: «Шам», 1999. – 560 б.

Томго «Кассандра тамгасы» романы, «Фудзиямадагы кадыр түн» драмасы жана көптөгөн публицистикалары кирген.

Жеңижок / Залкар акындар сериясы. 2-китеп. Түзгөндөр: ф.и.д. А. Акматалиев, фольклорист А. Жусупбеков, илимий кызматкер М. Мукасов. Рецензенттер: ф.и.к. – Б. Кебекова, К. Даутов. – Б.: «Шам», 1999. – 320 б.

XIII кылымдын аягында XIX кылымдын башында жашап өткөн жез таңдай акын Жеңижоктун чыгармалары эл эсинде ушу бүгүнкүгө чейин сакталып, айтылып келет. Ал өзгөчө Аалам, жаратылыш туурасындагы философиялык ой чабыттары терең, учкул ырлары акындын талантынын баасын көрсөтөт.

А. Акматалиев. Көркөм чыгарма жана тарыхый баатыр инсандар. Жооптуу редактор: ф.и.к. А. Жайнакова. Рецензент: ф.и.к. И. Жумабаев. – Б.: Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. 1999. – 172 б.

Эмгекте тарыхый инсандардын образдары көркөм адабиятта кандайча сүрөттөлүп, баа берилип келгени, ошондой эле саясий идеологиянын таасиринде «басмырланып» калган чыгармалар объективдүү анализге алынган. Көркөм чыгарма менен тарыхтын карым-катышы сыяктуу проблема изилденген.

Ч. Айтматов жана руханий маданият / Ч. Айтматов и духовная Культура. / Кыргыз жана орус тилдеринде. 1-китеп 1999, 2-китеп – 1999. Рецензенттер: ф.и.д. Ч. Т. Жолдошева, ф.и.к. А. Үкүбаева д.ф.н. О. А. Тогусакоев. – Б.: Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. 1999.

Бул эки жыйнак чыгаан жазуучунун чыгармачылыгын улуттук жана дүйнөлүк адабий процесстин контекстинде, ошондой эле философиялык, культурологиялык, көркөм өнөр таануучулук аспектиде иликтөөгө арналган макалалар топтолгон.

К. Ашимов. Кыргызское кино. Ответственный редактор: д.ф.н. М. И. Задорожный. – Б., Центр государственного языка и энциклопедии. 1999. – 304 с.

В книге известного кыргызского киноискусствоведа и организатора кинопроизводства Каармана Ашимова на большом фактическом материале рассказывается о путях становления и развития национальной кинодокументалистики и художественного кинематографа с 20-х по 80-е годы.

Некоторые аспекты изучения кыргызского искусства. II книга. Рецензенты: д. иск. н. Ж. Т. Уметалиева Н. С., Тойбаева Ж. Т. – Б.

Национальный центр манасоведения и художественной культуры. 1999. – 182 с.

Сборник статей посвящен изучению различных сторон художественной культуры Кыргызстана, в нем в теоретических и практических аспектах исследуются проблемы искусства путем синтеза «нового» и «старого» традиционного и новаторского.

Ч. Жумагулов. Эпиграфические памятники древнего Оша. Ответственный редактор: А. Абетеков. Рецензенты: В. Мокрынин, С. Сыдыков. – Б. Национальный центр манасоведения и художественной культуры. 1999. – 73 с.

Книжка знакомит читателя с эпиграфическими и другими памятниками истории и культуры города Оша, а также связанными с ним близлежащими территориями. Она иллюстрирована фотографиями, рисунками, прорисовками надписей, чтениями и переводами текстов.

Кадырмамбетова А. Кыргыз повесттериндеги подтекст проблемы (50–60-жылдар). Жооптуу редактор: ф.и.д. Л. Лайлиева. Рецензент: ф.и.д. К. Асаналиев. – Б.: Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. 1999. – 115 б.

Эмгекте көркөм чыгарманын мазмунунун тереңдигин шарттоочу подтексттин көркөм ыкма катары улуттук прозабызда колдонулушу Ч. Айтматовдун, М. Байжиевдин, К. Жусубалиевдин повесттеринин мисалында талдоого алынган.

Жайнакова А. «Манас» эпосунун маселелери. (макалалар) Адис редактор: ф.и.к. Э. Абдылдаев. Рецензент: ф.и.к. С. Бегалиев. – Б.: Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. 1999. – 91 б.

Жыйнакка «Манас» айтуучулар жана эпостун сюжеттик-композициялык курулушу, андагы камтылган жалпы адамзаттык проблемалар туурасында жазылган материалдар кирген.

Мусаев С. «Манас» жомогу уруу түзүлүшүнүн учурунда. Жооптуу редактору: ф.и.к. Э. Абдылдаев, ф.и.к. А. Жайнакова, Р. Сарыпбеков. Рецензент: ф.и.к. С. Бегалиев. – Б.: Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. 1999.

«Манас» эпосунун илимий-теориялык проблемаларын үйрөнүүдө чыгарманын пайда болуу учурун, өсүп-өнүгүү жолун аныктоо орчундуу маселелердин бири. «Манас» эпосунун түптөлүшүндөгү уюткулук ролду ойногон жана андан кийинки уруу түзүлүшүнүн шарттарына туура келет.

Изилдөөдө мына ушул проблемалар жана эпостун пайда болуш-түптөлүшү негиздери, негизги өзөк окуялары калыптанган тарыхый шарт талдоого алынган.

Абдылдаев Э. «Манастын» тарыхый баатырдык эпос катарында калыптануу жана өнүгүү этаптары. Жооптуу редактор: ф.и.к. С. Мусаев. Рецензенттер: ф.и.к. А. Жайнакова, ф.и.к. Р. Сарыпбеков. – Б.: Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. 1999. – 62 б.

Монография «Манас» эпосунун тарыхый баатырдык эпос катары калыптануу жана өнүгүү маселелерине арналып жазылган. Биринчи главада «Манас» эпосунун алгачкы тарыхый негизи жөнүндө, анын пайда болушун шарттаган тарыхый-коомдук кырдаал алтай хакас элдеринин коомдук абалы менен салыштырылып изилденет. Экинчи главада «Манас» эпосунун монгол доорундагы абалына, анда чагылган тарыхый этнографиялык реалиялар аркылуу анализ берилет.

Манас. Семетей Сейтек. (Кара сөз түрүндөгү үлгү) Түзгөндөр: З. Бектенов, К. Нанаев. Атайын редакторлор: ф.и.к. С. Мусаев, ф.и.д. А. Акматалиев, К. Токтоналиев. Рецензенттер: ф.и.к. А. Жайнакова, Р. Сарыпбеков, Э. Абдылдаев. Басмага даярдагандар: С. Мусаев, ф.и.д. А. Акматалиев, К. Токтоналиев, К. Кырбаев. – Б.: «Шам», 1999. – 368 с.

Китепке «Манас» трилогиясы менен көпчүлүк эл массасын, айрыкча мектеп окуучулары менен студенттерди кеңири тааныштыруу максатында адабиятчылар Зыяш Бектенов жана Касымкул Нанаев тарабынан манасчылар Сагымбай, Саякбайдын варианттарынын негизинде 1948-жылы даярдалган эпостун кара сөз түрүндөгү варианты жарыяланган.

«Манас» киргизский героический эпос /»Манас», «Семетей», «Сейтек»/ прозаический пересказ сюжета/. Перевод на русский язык: А. Валитовой, А. Сапожникова, Б. Кошбаева, З. Мамытбеков. Под редакцией чл. Корр. Акад. Наук СССР, профессора В. М. Жирмунского и к.ф.н. Г. А. Самарина. Вступительная статья и примечания профессора В. М. Жирмунского. Составители: З. Бектенов К. Нанаев. – Ф., 1938. Подготовили к печати: С. Мусаев, ф.и.д. А. Акматалиев, К. Токтоналиев. Редактор: Л. А. Сдельникова. – Б.: «Учкун», 1999. – 432 с.

Эта книга является вариантом трилогии эпоса «Манас» в прозе, составленным литературоведами З. Бектеновым и К. Нанаевым и подготовленным в 1948 г. на основе сказниц манасчи С. Орозбакова и С. Каралаева. Целью этого издания является близкое ознакомление широких народных

масс, и в особенности учеников школ и студентов с эпосами «Манас», «Семетей», «Сейтек».

Манас. Семетей. Сейтек /Түзүүчүлөр: Р. З. Кыдырбаева, Ж. Садыков, К. Садыков. – Б., 1999. «Манас» трилогиясынын кыскартылган сюжети.

Мусаев С. «Манас», «Семетей», «Сейтек» (на англ. русс. яз) Б., 1999.

Задачей этого издания является ознакомление англоязычного и русскоязычного народов с кратким содержанием кыргызского народного эпоса «Манас».

Мусаев С. Көркөм сөз өнөрү. 8-класстар үчүн окуу китеби. – Б., 1999.

Ч. Айтматов / 7ми томник художественных произведений на русском языке. Туркестан. 1999.

2000

Мукасов М. «Жаныш, Байыш» эпосунун поэтикасы. Жоопту редактору: ф.и.к. Э. Абдылдаев. Рецензенттер: ф.и.к. К. Кырбашев, А. Обозканов. – Б. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. 2000.

Эмгекте кыргыздын көрүнүктүү кенже эпосторунун бири «Жаныш, Байыштын» поэтикасы теориялык жана тарыхый жактан каралып сюжетинин стадиялык өнүгүшү жана көркөм каражаттардын колдонуу ыктары изилденген.

Орозова Г. Түрк элдеринин поэмалары: тарыхый процесс жана эпикалык байланыш. Жоопту редактору ф.и.к. С. Закиров. Рецензент ф.и.д., профессор Б. Ш. Абылкасытов. – Б. Манас таануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. 2000. – 189 б.

Эмгекте түрк тилдүү элдерде орток айтылган элдик поэмалардын (дастандар) кыргыздар арасына таралышы, айтылыш өзгөчөлүгү, жанрадык түзүлүшү, сюжеттик-композициялык курулушу изилдөөгө алынган.

Обозканов А. Калык Акы уулунун көп кырдуу чыгармачылык өнөрканасы. Жооптуу редактору ф.и.к. – Б. Кебекова. Рецензенттер: ф.и.д. А. Садыков, ф.и.к. С. Искендерова.

Эмгекте К. Акыевдин чыгармачылык өнөрканасы бүгүнкү күндүн талабына ылайык критерийден туруп илимий аспектиде алгач комплекстүү ачылган. Мындан сырткары эмгекте жалпы эле ырчылык өнөр, анын

табияты, калыптануу, жетилүү этаптары, айтыш өнөрү, түрлөрү сыяктуу проблемалар далилдүү изилдөөгө алынган.

А. Акматалиев. Балдарга арналган салт жана ырым-жырымдар. Редактор: ф.и.д., профессор Ш. Ибраев. Рецензент: ф.и.к. К. Ибраимов. – Б. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. 2000. – 124 б.

Балдарга арналган ырлар, салт жана ырым-жырымдар турмуш-тиричилигибизде кеңири колдонулуп келген. Эмгекте наристеге байланыштуу этнографиянын, фольклордун, акындар поэзиясынын жана профессионалдык адабияттын материалдары комплекстүү, илимий – популярдуу мүнөздө анализденген.

Акылман Калыгул. Түзгөндөр С. Мусаев, А. Акматалиев.

Бул жыйнакка өз учурунун белгилүү инсандарынын бири, ойчул акылман, акын Калыгулдун ырлары, акыл-насааттары, ал жөнүндөгү даректүү баяндар, илимий изилдөөлөр кирген.

А. Акматалиев. Үйлөнүү үлпөт салты жана ыры. Жооптуу редактор: т.и.д. С. Аittoкуров. Рецензент: ф.и.к. С. Бегалиев. – Б.: Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. 2000. – 112 б.

Эмгекте кыргыз элинин үйлөнүү үлпөтүнүн салты, үрп адаты, ырым-жырымы, фольклор, этнография, акындар поэзиясы жана профессионалдык адабияттын материалдарынын негизинде биринчи жолу кеңири планда анализденген. Изилдөө илимий-популярдуу мүнөздө.

Жайнакова А. Современность и устно-поэтическая традиция в творчестве К. Маликова. Ответственный редактор: д.ф.н. А. Акматалиев. Рецензент: к.ф.н. К. Кырбашев. – Б. Национальный центр манасоведения и художественной культуры. 2000. – 119 с.

Творчество К. Маликова – одно из главных звеньев в истории развития кыргызской современной литературы. В нем отразились наиболее характерные черты становления и развития профессиональной литературы: приверженность к фольклору, использование всех его возможностей на новой почве. Писатель умел соединить фольклорное мышление с запросами современности. Обретая свою твердую интонацию, свой способ видения мира К. Маликов в своей поэзии органически сливает две стихии – литературную и фольклорную.

С. Кадырова, Р. Кыдырбаева. Кыргыздын каада-салт ырлары. – Б.: Илим, 2000. – 88 б.

Эмгекте көтөрүлгөн маселе = каада-салт ырларынын кыргыз оозеки поэзиясынан, ошондой эле «Манас» эпосунаан алган орду, эпостун обраадуу системасында аткарган кызматы, дегеле сөз маданиятындагы көркөмдүк наркы каралган.

Эгембердиева А. Турар = көрөңгөлүү акын. Редактор = ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензенті ф.и.к. С. Вайгазиев. = В. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. 2000. = 138 б.

Китепте акын Турар Көжомбердиевдин жалпы чыгармачылыгы ар тараптуу иликтөөгө алынган. Балдар поэзиясы, замана темасы жана поэмалар жаатындагы изденүүлөрү туурасында сөз болгон.

Жаш илимпоздордун изилдөөлөрү. /Коллектив. Жооптуу редакторі ф.и.к. И. Жумабаев. Рецензенті ф.и.к. А. Кадырмамбетова. = В. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. 2000. = 107 б.

Жыйнакка Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борборунун изденүүчүлөрүнүн жана аспиранттарынын кыргыз адабиятынын ар түрдүү проблемаларына арналган илимий макалалары кирген.

Ч. Жумагулов. Кыргыз терминологиясынын айрым актуалдуу маселелери. Жооптуу редакторі ф.и.к. С. Сыдыков. Рецензенттері ф.и.к. Э. Абдулдаев, Ж. Жумиев. = В. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. 2000. = 97 б.

Бул китепке мамлекеттик тилдин айрым маселелерине б. а. кыргыз терминологиясындагы жүрүп жаткан бүгүнкү күндөгү процесске байланыштуу макалалар кирген.

Омүрзакова Н. Кыргыз адабиятында сонет формасынын өнүгүшү. Жооптуу редакторі ф.и.к. К. Х. Жийдеева. Рецензенттері ф.и.к. К. Кырбашев, С. Искендерова. = В. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. 2000. = 80 б.

Эмгекте сонет формасынын кыргыз поэзиясында алган ордун, өнүгүш тенденцияларын изилдөөгө аракет кылынган.

Акматов В. Кыргыз казак адабий байланыштарынын 30-жылдардагы көп түрдүүлүгү. Жооптуу редакторі ф.и.д. А. Садыков. Рецензенті ф.и.к. А. Абдразаков. = В. КМУУ. 2000. = 716.

Бул эмгекте ХХ кылымдын 30-жылдарындагы кыргыз казак адабий байланыштарынын мыйзамченемдери каралат. Совет доорунда аталган эки адабияттын ортосундагы саясий көз караштан улам көз жаздымда калган маселелер боюнча кеп болгон.

Лайлиева Н. Ч. Айтматов и мировой литературный контекст. Ответственный редакторі д.ф.н. А. Акматалиев. Рецензенті к.ф.н. А. Үкүбаева. = В. Национальный центр манасоведения и художественной культуры. 2000. = 130 с.

Монография посвящена исследованию творчества Ч. Айтматова в контексте мирового литературного процесса. Объектом исследования стали типологические связи между крупнейшими представителем национальной кыргызской литературы и выдающимися представителями мировой культуры. Что в свою очередь способствует выявлению художественной ценности кыргызской литературы на фоне достижений мировой литературы.

С. Мусаев. Манастаануу илиминин тарыхы («Манас» эпосун жазуу, баастырып чыгаруу, изилдөө нитери). 1-китеп. Жооптуу редакторі ф.и.к. А. Жайнакова. Рецензенттері ф.и.к. Э. Абдылдаев, Р. Сарыбеков. = В. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. 2000. = 238 б.

Эмгекте кыргыз элинин улуу эстелигине арналган иликтөө багытындагы маалыматтар, чыгарманын илимге белгилүү болгон ар бир варианты, алардын мазмуну, орду, мааниси, эпостун айтуучулары, манастаануу илиминин тарыхы ж.б. кеңири изилдөөгө алынган.

2001

Макал-лакаптар. 10-том. Тураган жана баш сөзүн жазган н. и. к. Ж. Койчуманов, ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы менен Рецензенттері ф.и.к. Э. Абдылдаев, у. и. к. О. Сооронов. = В. «Шам», 2001. = 208 б. («Эл адабияты» сериясы).

Эл өзү жаратып, атадан балага, укумдан тукумга таратып, жаш муундардын акыл-эсин өстүрүүдө, көркөм эстетикалык табитин калыптандырууда кеңири колдонуп жүргөн эң бай маданий мурастарыбыздын бири макал-лакаптар болуп эсептелет.

В. Кебекова. Кыргыз элинин каада-салт ырлары. Жооптуу редакторі ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензенттері ф.и.к. С. Бегалиев, А. Оболканов. = В. «Шам», 2001. = 156 б.

Эмгекте кыргыз элинин үй-бүлө курууга байланыштуу той үлпөтүндө ырдалуучу ырлардын бир нече түрү иликтенген. Экинчи бөлүгүндө адамдын өлүмүнө жана аны узатууда айтылган керээз, угузуу, кошок-жоктоо, көңүл айтуу, көңүл жубатуу ырлары изилдөөгө алынган.

Обозканов А. «Замана» поэзиясынын генезиси. Жооптуу редактор: ф.и.к. – Б. Кебекова. Рецензент: ф.и.к. А. Абдыразаков. – Б. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 2001. – 70 б.

Бул иште Ахмед Яссавиден бери сакталып келаткан «Замана» тематикасын XVIII–XIX кылымдарда жашап өткөн Борбордук Азиядагы көрүнүктүү акындар кандайча ырга салып, оош-кыйыштуу өз доорунун бейнесин кандайча таамай, элестүү кылып ачып бергендиктери илимий аспектиде планда чечмеленип, талданып берилет.

Мукасов М. Дин жана арман ырлары. Редактор: ф.и.д., профессор А. Акматалиев. Рецензент: ф.и.к. К. Ибраимов. – Б. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 2001. – 140 б.

Бул эмгекте кыргыз фольклорунун лирикалык тегине жаткан дин, арман ырларынын жанрдык табияты жана жазгыч акындардын өнөркана-сы туурасында автордун айрым бир байкоолору чагылдырылат.

Тайлак – улуттук баатыр. Түзүүчүлөр: ф.и.к. Г. Орозова, филос. ил. канд. Д. Казакбаев. Рецензент: профессор, филос. ил. канд. К. Утуров. – Б.: «Кыргызстан», 2001. – 73 б.

Бул китепке Тайлак баатыр жөнүндөгү айрым адабий көркөм чыгармалар, илимий макалалар кирген. Китеп Тайлак баатырдын 200 жылдык торколуу тоюна арналган.

Көркөм маданияттын проблемалары: генезис поэтика, типология. Коллектив. Жооптуу редактор: ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензенттер: ф.и.к. Г. Орозова, М. Мукасов, И. Жумабаев. – Б. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 2001. – 232 б.

Кыргыз Республикасынын эгемендүүлүгүнүн 10 жылдыгына арналган жаш окумуштуулардын илимий конференциясында окулган докладдарда улуттук адабиятыбыз менен искусствобуздун бүгүнкү күндөгү айрым актуалдуу проблемалары туурасында сөз болуп жакшы деп баалаган материалдар өзүнчө жыйнак болуп чыккан.

Көркөм адабиятыбыздын айрым проблемалары / Коллектив. Жооптуу редактор: ф.и.к. Л. Үкүбаева. Рецензент: ф.и.к. Г. Орозова. – Б. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 2001. – 300 б.

Жыйнакка фольклор, акындар поэзиясы, профессионал адабият жана искусствонун кээ бир проблемалары боюнча бүгүнкү күндүн талабына жараша иликтөөгө алынган илимий макалалар кирген. Адабияттаануу илиминдеги актуалдуу маселелер туурасында ойлор айтылган.

К. Исаков. Б. Сарногоевдин поэзиясындагы салттуулук жана жаңычылдык. Редактор: ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензент: ф.и.д. А. Садыков, ф.и.д. Ж. Шериев, ф.и.д. П. Ирисов. – Б. Ош МУ. 2001. – 118 б.

Бул китепте Кыргыз Эл акыны, Токтогул атындагы Мамлекеттик сыйлыктын лауреаты, кайталангыс талант Б. Сарногоевдин акын катарындагы калыптанышы, көркөм башаттары жана чыгармачылыгындагы көркөмдүк чеберчилик, поэзиясындагы поэтикалык «Мен» жана образдуулук, сатира, юморлорунун өзгөчөлүктөрү, көркөм сөз табылгалары поэмаларындагы реалдуулук жана сатиралуулуктун жалпылыгы изилдөөгө алынган.

А. Акматалиев. Кыргыз фольклору жана тарыхый каармандар. (Түрк тилине которгон Калмамат Куламшаев) Анкара, 2001. – 382 б.

Бул китеп белгилүү адабиятчы А. Акматалиевдин «Үйлөнүү үлпөт салты жана ыры». «Балдарга арналган салт жана ырым-жырымдар», «Көркөм чыгарма жана тарыхый баатыр инсандар» деген үч эмгегинин түрк тилиндеги котормосу. Кыргыз-түрк адабий маданий байланыштарынын күбөсү катары жана кыргыз адабияттаануу илиминде жаралган эмгектерди түрк элине тааныштыруудагы мааниси зор.

Акматалиев А. Байыркы орток түрк адабиятынын очерки. Жооптуу редактор: ф.и.к. С. Мусаев. Рецензенттер: ф.и.к. А. Жайнакова, А. Кадырмамбетова. – Б. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 2001. – 160 б.

Эмгек орток түрк адабиятынын классикалык үлгүлөрү менен тааныштырат. Бул чыгармалардын кыргыз адабиятынын тарыхынан алган орду, мааниси кеңири изилдөөгө алынат.

К. Кырбашев. «Манас» илим дүйнөсүндө. Жооптуу редактор: ф.и.к. Э. Абдылдаев. Рецензент: ул. и. к. О. Сооронов. – Б. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 2001. – 136 б.

«Манас» эпосу мазмунунун тереңдиги жана сюжет курумунун көркөмдүүлүгү менен дүйнө илимпоздорунун көңүлүн буруп, фольклористика илиминдеги негизги проблемалардын бири болуп калды. Бул эмгек «Манас» эпосу боюнча жазылган эмгектерди анализдөө менен окурмандарга тааныштырат.

О. Сооронов. Калыгул, Арстанбек жана К. Тыныстановдун кол жазмаларынын илимий сыпаттамасы. «Атайын фонду» – 3. Жооптуу редактор: ф.и.к. К. Кырбашев. Рецензент: ф.и.к. Э. Абдылдаев. – Б. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 2001. – 83 б.

Мында даанышман Калыгул менен актаңдай акын Арстанбектин жана улуу окумуштуу – тилчи, акын, драматург К. Тыныстановдун «Атайын фонду» бөлүмүндө сакталып турган кол жазмалары илимий сыпаттамага алынган.

Өмүрзакова Н. Сонет формасындагы салттуулук менен жаңычылык диалектикасы. Жооптуу редакторлор: профессор К. Х. Жийдеева, ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензенттер: ф.и.д. Р. З. Кыдырбаева, ф.и.д. И. Ж. Лайлиева. – Б. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 2001. – 120 б.

Эмгекте сонет формасынын тарыхы, таралыш географиясы, италиялык, француздук, англиялык мектептин өкүлдөр – Петрарка, Данте, Ронсар, Шекспир ж.б. баштап кыргыз акындарынын сонет жазуудагы изденүүлөрү, поэзиябызда бул форманын калыптанышы жана өсүп-өнүгүшү сыяктуу проблемалар камтылган.

Егимбаева С. Ө. Даникеевдин чыгармачылык эволюциясы. Жооптуу редактор: ф.и.д. А. Садыков. Рецензенттер: ф.и.к. С. Байгазиев, ф.и.к. С. Искендерова. – Б. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. 2001.. – 113 б.

Эмгекте Кыргыз Эл жазуучусу Ө. Даникеевдин чыгармачылык өмүр жолунун эволюциясы иликтөөгө алынган. Буга дейре жазуучунун чыгармачылыгы тууралуу адабий чөйрөдө ар кандай жылуу пикирлер айтылып, адабиятчылардын ар түрдүү эмгектеринде сүрөткерлердин чыгармалары ар кыл аспектиде каралып келатканы менен чыгармачыл өмүр жолу системалуу түрдө илимий талдоого алынган эмес.

Мына ушул жагдайды эске алып, аталган эмгекте Ө. Даникеевдин чыгармачылыгынын өсүш жолуна терең анализ берүүгө аракет жасалган.

А. Мукамбетова. 70–80-жылдардагы кыргыз повесттеринин поэтикасы (жанр, стиль маселеси. Жооптуу редактор: ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензенттер: ф.и.д. А. Садыков, ф.и.к. Л. Үкүбаева. Т., Б.: «Техник», 2001. – 160 б.

Бул эмгекте автор 70–80-жылдардагы кыргыз повесттериндеги поэтикалык изденүүлөрдү жанр жана стиль маселелери аркылуу чечип берүүгө аракет кылган. Бул маселе илимий-теориялык планда биринчи жолу колго алынып жаткандыктан, повесттердин поэтикасы боюнча бардык маселени жанр менен стилге байланыштырып чечүүгө кеңири басым коет. Илимий иште 20-жылдардан 60-жылдарга чейинки кыргыз повесттеринин көркөм бийиктигине экскурс жасалып, 70–80-жылдардагы повесттердин поэтикалык жаңылыгы чыгармаларды жанрларга карата типтештирүү, ар

бир сүрөткердин индивидуалдуу стилдик чеберчилигин жалпылаштыруу менен илимий баасын алган.

К. Асаналиев. Шекер и космос/ Ч. Айтматов: художественная семантика образов. Ответственный редактор: д.ф.н. А. Акматалиев. Рецензент: д.ф.н. А. Садыков. – Б. национальный центр манасоведения и художественной культуры. 2001. – 346 б.

Книга литературоведа и критика К. Асаналиева посвящена творчеству Чингиза Айтматова. В центре внимания автора художественная семантика и принципы создания национальных образов общечеловеческой значимости. Монография актуально только потому, что она обращена к эстетическому опыту великого писателя, но и потому, что проблемы эти освещены современному.

Кыргыздын көркөм сөз мурастарындагы маселелер/ Коллектив. Жооптуу редактор: ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензенттер: ф.и.к. – Б. Кебекова, Ж. Орозобекова. – Б. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. 2001.. – 270 б.

Бул жыйнакка кыргыз фольклорунун актуалдуу маселелерин камтыган, салттуу поэзиянын эволюциялык калыптанышы, стадиялык өнүгүшү жөнүндөгү илимий теориялык изилдөөлөр киргизилген.

Касым Тыныстан уулунун 100 жылдыгына арналган илимий конференциянын тезистери. – Б.: «Илим», 2001.

Жумагулов Ч. Ош шаарынын эпиграфикалык эстеликтери./Түрк тилинде. Анкара. 2001.

Автордун бул эмгеги мурда кыргыз, орус тилдеринде Кыргызстандан басылып чыккан. «Ош – 3000» юбилейине карата кайрадан толукталып даярдалып, Ош шаарынын эпиграфикалык эстеликтерин изилдөө менен кыргыз тарыхынын, тилинин маанилүү жагдайлары изилдөөнү максат кылган.

Манас, Семетей, Сейтек. /Кара сөз түрүндөгү баяндаманы жазган С. Мусаев. Орусча үлгүсү М. А. Рудов менен бирге кыргыз, орус тилдеринде. – Б., 2001.

«Манас» үчилтигинин сюжеттик нугун жалпы элге, айрыкча орус тилдүү элдерге тааныштыруу максатында кара сөз менен жазылган баяндама.

2002

Жолойкан, Тайлак, Балбай, Осмон, Кыргыз, казак окуясы. Бугу, сарбагыш урушу. 15-том. – ф.и.д. А. Акматалиевин жалпы редакциясы астында.

Баш сөзүн жазгандар жана түзгөндөр: ф.и.д. А. Акматалиев, К. Кырбашев, Н. Өмүрзакова. – Б.: «Шам», 2002. – 504 б. («Эл адабияты» сериясы)

Китепке кыргыз элинин көз карандысыздыгын коргоо үчүн күрөшкөн тарыхый инсандардын баатырдыгын, эрдигин чагылдырган элдик мурас-тар киргизилген.

«**Жолойкан**» – В. В. Радловдун жазып алуусунда, «**Тайлак**» – А. Чоробаевдин, Ы. Абдыракмановдун, «**Балбай**» – к. Мифтаков, Б. Айтбаев, «**Осмон**» баатыр – Тоголок Молдо, «**Кыргыз-казак окуясы**» – Ы. Абдыракманов, «**Бугу, сарбагыш урушу**» – Алдаш Жээнике уулунун айткандары, варианты.

Эр Солтоной. 16-том./ Түзгөн ф.и.д. А. Акматалиев. Баш сөзүн А. Акматалиев менен ф.и.к. С. Закиров жазган. – Ф.и.д. А. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. Рецензенттери: ф.и.к. К. Кырбашев, К. Ибраимов. – Б.: «Шам», 2002. – 296 б. («Эл адабияты» сериясы)

«**Эр Солтоной**» – кыргыздардын калмак баскынчыларына каршы күрөшүн баяндаган эпикалык дастан. Ошондой эле ички уруучулук мамилелердин курчушу, сүйүү, достук сыяктуу проблемалар да кеңири орун алган. Сүйөркул Абдыракмановдун варианты.

Табышмактар. 14-том./ Түзгөндөр ф.и.д. А. Акматалиев, ф.и.к. К. Ибраимов. Баш сөзүн жазган, К. Ибраимов, ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясынын алдында. Рецензент: Э. Абдылдаев. – Б.: «Шам», 2002, – 320 б. («Эл адабияты» сериясы)

Табышмактар тематикасы боюнча классификацияланып жайгаштырылган. Табышмак – эл оозеки чыгармачылыгынын эң байыркы жана өтө кеңири тараган, жаратылыш кубулуштарын, заттар менен түшүнүктөрдү каймана мааниде сыпаттап, жандырмаксыз айтылган кыска поэтикалык чыгарма.

Бостон. 13-том/ Түзгөн жана баш сөзүн жазган ф.и.к. А. Кадырмамбетова, ф.и.д. А. Акматалиевдин редакциясы астында. Рецензент: ф.и.к. М. Мукасов. – Б.: «Шам», 2002. – 484 б. («Эл адабияты» сериясы)

«**Бостон**» – баатырдык, мифологиялык эпос. Ал өз элин сырткы душмандардан коргоп, эл тынчтыгын, биримдигин көздөгөн элдик баатыр Бостон тууралуу баяндаган көркөм чыгарма. Мифологиялык окуялардын чагылышы боюнча «**Төштүк**» эпосуна үндөш. Акмат Токтогуловдун варианты.

Шырдакбек. Эр Табылды. 12 том./ Түзгөндөр: ф.и.д. А. Акматалиев, ф.и.к. – Б. Кебекова, и. к. О. Ахмедов. Баш сөзүн ф.и.к. – Б. Кебекова жазган.

– Ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы менен. Рецензент: ф.и.к. А. Обозканов. – Б.: «Шам». 2002. – 400 б. («Эл адабияты» сериясы)

«**Шырдакбек**» поэмасы XVI–XIII кылымдардын аралыгында жашап, калмак төбөлдөрү менен кандуу кармашууларды башынан өткөргөн Шырдакбек аттуу тарыхый инсандын айланасында түзүлгөн көркөм чыгарма.

«**Эр Табылды**» эпосу – кыргыз калкы басып өткөн катаал күндөрдүн изи, баатырдык күрөштөрүнүн, үмүт, ой-тилектеринин элеси, жандуу тарыхы.

«**Шырдакбек**» – К. Акиев, Т. Молдонун варианттары, «**Эр Табылды**» – А. Тыныбеков, Ы. Дыйкандаевдин варианты.

Алп Тобоок. Шабдан казалы. Жети эрдин өлүмү. 18-том. Баш сөзүн жазган ф.и.д. А. Акматалиев. Түзгөндөр: А. Акматалиев, К. Кырбашев, Н. Өмүрзакова. Рецензент: ф.и.к. С. Мусаев, ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. – Б.: «Шам», 2002. – 280 б. («Эл адабияты» сериясы)

Бул томго тарыхый адамдар туурасындагы оозеки чыгармалар кирген. «**Алп Тобок**» – А. Сыдыков, А. Чоробаевдин варианты. «**Жети эрдин өлүмү**» – А. Чоробаевдин варианты.

Эшимкул менен Зуура. Күлбаарам менен Асан. Нуркан, Жантай. 17-том. ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. Түзгөндөр жана баш сөзүн жазгандар: А. Жакыпбекова, С. Егимбаева, Н. Өмүрзакова, А. Кадырмамбетова. – Б.: «Шам», 2002. – 376 б. («Эл адабияты» сериясы)

Бул томдукка Кол жазмалар фондусундагы мурда жарык көрө элек дастандар киргизилди. Алар баласыздык, сүйүү, достук, сыяктуу турмуштук көрүнүштөрдү баяндаган турмуштук-социалдык поэмалар. «**Эшимкул менен Зуура**» – Ж. Ноорузбаевдин, «**Күлбаарам менен Асан**» – М. Мусулманкуловдун, «**Нуркан**» – Курман Базар уулунун, «**Жантай**» – Досу Ташматовдун варианттары.

Мукасов М. Эпостор дүйнөсү. Жооптуу редактор: ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензент: ф.и.к. А. Жайнакова. – Б.: Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 2002. – 160 б.

Эмгекте айрым бир кенже эпосторубуздун пайда болуш доору, алардын стадиялык өнүгүү, этаптары туурасында азыноолак кеп козголот. Ошондой эле белгилүү акын Жеңижоктун өмүрү, чыгармачылыгына жаңыча көз караштан баа берилген макала да орун алган.

Мундук, Зарлык. Кыз Дарыйка. Нарикбай. 11-том. / Түзгөн жана баш сөздөрүн жазган ф.и.к. Г. Орозова ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы

редакциясы астында. Рецензенттер: ф.и.к. – Б. Кебекова, А. Абдыразаков. – Б.: «Шам», 2002. – 448 б. («Эл адабияты» сериясы)

«Муңдук, Зарлык», «Кыз Дарыйка», «Нарикбай» поэмалары түрк элдеринде орток чыгарма болуп, кыргыз арасына кеңири жайылып, элдик идеалды даңазалаган поэтикалык чыгармалар катары таанылат. «Муңдук, Зарлык» көөнө архаикалык жомоктун негизинде жаралган турмуштук поэма. «Кыз Дарыйка» чыгыш сюжетице түзүлгөн баатырдык поэма. «Нарикбай» тарыхый негизи бар баатырдык поэма. «Муңдук, Зарлык» – Б. Алыкулов, К. Салибаевдин варианттары. «Кыз Дарыйка» – К. Орозов, К. Алимановдун варианттары. «Нарикбай» – С. Чойбековдун варианты.

Макал-лакаптар /Жыйнаган К. Нускаев. Рецензенттер: ф.и.д. А. Садыков, ф.и.д. А. Акматалиев. – Б.: «Бийиктик», 2002. – 104 б.

Бул китепке эл арасынан жыйналган ар түрдүү тематикадагы макал-лакаптар кирген. Китеп жанга алып жүрүүгө ылайыкталып кичинекей «Чөнтөк китеп» форматында чыккан.

Тарыхый ырлар, кошоктор жана окуялар. 19-том. Түзгөн жана баш сөзүн жазгандар: С. Егембердиева, А. Акматалиев, ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. Рецензент: т. и. к. Р. Жолдошев. – Б.: «Шам», 2002. – 544 б. («Эл адабияты» сериясы)

Китепке КРУИАнын кол жазмалар фондусунда сакталып турган «Тарыхый ырлар», «Тарыхый адамдарга арналган кошоктор», «Тарыхый окуялар» деген материалдар кирген. Материалдар кыргыз тарыхын, элдик оозеки чыгармачылыгын окуп үйрөнүүдө баалуу материал болот.

А. Акматалиев. Тандалмалар. (Тандалган чыгармаларынын жыйнагы кыргыз жана орус тилдеринде). III том. Фольклористика. Адабияттаануу. – Б.: Манастануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 2002. – 608 б. Автор фольклорго, акындар чыгармачылыгына жана профессионал адабиятка тиешелүү актуалдуу проблемаларды синкреттик планда кайра жаңыча карап изилдеген. Бул томго акыркы жылдары жарык көргөн «Байыркы орток түрк адабиятынын очерки», «Балдарга арналган салт жана ырым-жырымдар», «Үйлөнүү үлпөт салты жана ыры», «Көркөм чыгарма жана тарыхый баатыр инсандар» аттуу эмгектери жана ар түрдүү тематикадагы илимий макалалары кирген.

Кыргыз адабиятынын тарыхы /Оозеки чыгармачылыктын жанрлары. Фольклористика. I том. // Коллектив, ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы

редакциясы астында. Рецензент: ф.и.к. К. Байжигитов. – Б.: Манастануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 2002. – 684 б.

Кыргыз элинин өз алдынча мамлекеттик көз карандысыздыкка жетишүүсү фольклордук жанрларыбызда коюлган маселелерге жаңыча кароону, бүгүнкү күндүн талабына ылайык глобалдуу проблемалардын алкагында изилдөөнү талап кылды. Биринчи томдо лирикалык, дидактикалык, эпикалык жанрлар изилдөөгө алынган. Айрым материалдар тарых, этнография илимдерине да байланышта каралган.

Кыргыз адабиятынын тарыхы / «Манас» жана манасчылар. Фольклористика. II том. // Коллектив. – Ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. Рецензент: С. Бегалиев. – Б.: Манастануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 2002. – 616 б.

Китеп «Манас» үчилтигин изилдөөгө арналган эмгектер, манасчылардын портреттери менен жабдылып, Манастануу илиминин бүгүнкү талабына ылайык иштелген.

Кыргыз адабиятынын тарыхы /Кенже эпостор жана поэмалар. Фольклористика. III том//Коллектив. – Ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. Рецензент: ф.и.к. К. Ибраимов. – Б.: Манастануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 2002. – 267 б.

Бул китепте кыргыз элинин кенже эпостору жана поэмалары, ошондой эле Чыгыш, тектеш түрк элдеринде айтылган орток поэмалардын кыргыз элине таралышы, айтылыш өзгөчөлүгү, варианттуулукка ээ болушу тууралуу материалдар камтылган. Айрым материалдар алгач ирет илимий объектиге алынган.

Кыргыз адабиятынын тарыхы /Байыркы жана кол жазма адабияты. Адабияттаануу. IV том.//Коллектив, ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. Рецензент: ф.и.к. А. Абдыразаков. – Б.: Манастануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 2002. – 436 б.

Бул китепке кыргыз элинин көркөм сөз өнөрү байыркы мезгилдерде эле кол жазма формага ээ болгондугу жана ал кийинки доорлордо да кол жазма катары өнүккөндүгү тууралуу сөз болот. Байыркы жана орто кылымдагы орток түрк жазма эстеликтеринен тартып XI–XVIII кылымдардагы кол жазма адабиятынын өкүлдөрү, XIX кылымдын орто ченинен XX кылымдын 30-жылдарына чейинки мезгил аралыгында чыгармаларын жаратышкан жазгыч акындар туурасындагы кызыктуу илимий материалдар камтылган.

Кыргыз адабиятынын тарыхы / Кыргыз эл ырчылары. V том.// Коллектив. – Ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. Рецензент: ф.и.к. М. Жумаев. – Б.: Манастануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 2002. – 764 б.

Акындар чыгармачылыгынын проблемалары ар дайым жандуу табигыйлуулугу жана актуалдуулугу менен айырмаланып келет. Учурдун талабына ылайык кыргыз эл ырчыларынын жалпы чыгармачылыктарына кайрадан терең үңүлүп, көркөм-эстетикалык критерийден баа берүү зарылдыгы жаралды. Мына ошол себептен улам бул томго мурда таптакыр сөз кылынбаган акындар поэзиясынын өкүлдөрү да алгач жолу киргизилген. Китепке 48ден ашуун портрет жана илимий макалалар кирген.

Кыргыз адабиятынын тарыхы /XX кылымдын адабияты. 20–60-жылдар. VI том// Коллектив. – Ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. Рецензент: ф.и.д. Л. Үкүбаева. – Б.: Манастануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 2002. – 684 б.

«Кыргыз адабиятынын тарыхынын» алтынчы томунда улуттук жазма адабиятыбыздын негизин түзүүгө жана анын профессионалдык деңгээлине көтөрүлүшүнө орчундуу салым кошкон сүрөткерлердин чыгармачылык порта орун алып келген идеологиялык кошундулардан арылтып, көркөм-дүк-эстетикалык критерийлерди жетекчиликке алууга аракеттенишкен. Китепке 31 портрет кирген.

Кыргыз адабиятынын тарыхы VII том. Коллектив. – Ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. Рецензент: ф.и.д. А. И. Мусаев. – Б.: Манастануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору, 2002.

«Кыргыз адабиятынын тарыхынын» бул 7-томуна 50–60-жылдары адабиятыбызга келип кошулган муундун өкүлдөрүнүн чыгармачылык портреттери берилген. Бардыгы болуп 31 портрет кирген.

О.Сооронов. Мундуздар /Тарыхый-адабий баян. – Б.: ОсОО «Лакпринт», 2002. – 116 б.

Китепте кыргыз элинин бир бутагы болгон мундуз уруусунун жаралыш, таралыш тарыхы, бул урууга тиешелүү элдик чыгармалар, комузчу, ырчылар, баатырлар жана коомдук ишмерлер жөнүндө тарыхый факты материалдардын негизинде сөз болгон. Кыргыз тарыхынын айрым актай жерлерин толтурууга жасалган изилдөө. Мындан сырткары Дооран, Сүйөр аттуу ырчылардын чыгармаларынын үлгүлөрү менен да таанышууга болот.

С. Байгазиев. XX кылымдагы кыргыз драматургиясынын тарыхы. I китеп. (20–50-жылдар). Адис редакторлору: ф.и.д. А. Садыков, ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензенттер: ф.и.д. Л. Үкүбаева, ф.и.к. А. Абдразаков. – Б.: ОсОО «Элпек», 2002. – 391 б.

Монография кыргыз профессионал драматургиясынын 20–50-жылдар аралыгындагы жаралуу, телчигүү, өсүп-өнүгүү тарыхы, конфликттери менен мүнздөрүнүн динамикасы, драма өнөрүнүн улуттук башаттары доордун маданий-тарыхый, социалдык-саясий, адабий-эстетикалык контекстинде каралып изилденип, илимий жактан жалпыланган.

2003

Сүйүү ырлары. Ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. Баш сөзүн жазган ф.и.к. И. Абдувалиев. Түзгөндөр: А. Акматалиев, И. Абдувалиев. Рецензенттер: Л. Үкүбаева, Д. Саалиева. – Б.: «Шам», 2003. – 544 б. («Эл адабияты» сериясы. 30-том)

Жыйнакка кыргыз элинин жубайлар ортосундагы эң ыйык мамилелерди, кыз менен жигиттин түздөн-түз да, купуя да карым-катыштарындагы ички сырлары, бири-бирине болгон аруу ой-тилектери чагылдырылган ашыктык ырлары кирген. Сүйүү ырлары адамдагы сулуулук менен аруулукту даңазалайт.

Болот. Асан менен Жамал. Ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. Баш сөзүн түзгөн ф.и.к. М. Мукасов. Түзгөндөр: Ч. Турсунбеков, Г. Койчуманова, А. Мукасова. Рецензенттер: К. Ибраимов, М. Садыров. – Б.: «Шам», 2003. – («Эл адабияты» сериясы) 26-том.

Бул дастандарда кыргыз эли башынан кечирген турмуш, ашыктык сезимине болгон мамилелер, этнографиялык материалдар, коомдук-социалдык абал, өткөндүн тарыхы чагылдырылган.

Карач дөө. Эр Эшим. Ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. Баш сөздөрүн жазгандар: ф.и.к. – Б. Кебекова, М. Мукасов. Түзгөндөр: А. Акматалиев, А. Мукасов, Ө. Шаршеналиев. Рецензенттер: К. Кырбашев, Г. Орозова. – Б.: «Шам», 2003. – 216 б. («Эл адабияты» сериясы)

Бул чыгармада элди тышкы жана ички жоолордон коргогон эр жүрөк баатырлардын эрдиктери жана эл башынан кечирген тарыхый окуялар кеңири сүрөттөлгөн.

Гүлгаакы. Кыз Сайкал. – Ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. Түзгөн жана баш сөздөрүн жазган: ф.и.к. Г. Орозова. Рецензент: ф.и.к. А. Жайнакова. – Б.: «Шам», 2003. – 432 б. («Эл адабияты» сериясы) 25 том.

«Гүлгаакы», «Кыз Сайкал» дастарында кыргыздын баатыр, каныша кыздарынын өз элинин биримдиги, эркиндиги, көз каранды эместиги үчүн болгон күрөшү баяндалган. О. Урманбетовдун айтуусундагы «Гүлгаакы» поэмасы 1969-жылы айрым кыскартуулар менен жарыяланган. Бул томго ал вариант толугу менен жана «Гүлгаакынын» башка варианттары менен «Кыз Сайкал» поэмасы 1-жолу жарык көргөн.

Каада-салттар. Ак баталар. – Ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. Баш сөздөрүн жазгандар: Н. Ыйсаева, М. Өмүрбай уулу. Түзгөндөр: А. Акматалиев, К. Кырбашиев, М. Өмүрбай уулу, Ө. Шаршеналиев. Рецензенттер: Н. Ишекеев, А. Кадырмамбетова. – Б.: «Шам», 2003. – 400 б. («Эл адабияты» сериясы) 29-том.

Бул китепке кыргыз элинин руханий маданиятын, философиялык көз караштарын, улуттук өзгөчөлүктөрүн, этнографиясын аныктай турган элдик каада-салттар жана баталар камтылган.

Санат, насыят жана эмгек ырлары. – Ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. Баш сөздөрүн жазган: ф.и.д. Р. З. Кыдырбаева, ф.и.к. Т. Танаев, ф.и.к. Ж. Таштемиров. Түзгөндөр: Р. З. Кыдырбаева, Н. О. Нарынбаева, С. Егимбаева. Рецензент: Койчуманова («Эл адабияты» сериясы) 24-том.

Бул жыйнакка кыргыз элинин оозеки казынасындагы санат, насыят жана эмгек ырларынын эл ичине кеңири тараган үлгүлөрү кирген.

Көкүл. Карач-Көкүл баяны. – Ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. Баш сөзүн жазган: ф.и.к. – Б. Кебекова. Түзгөндөр: А. Акматалиев, К. Кырбашиев, Ө. Шаршеналиев. Рецензенттер: ф.и.к. А. Жайнакова, Ж. Байтерекова. – Б.: «Шам», 2003. – 320 б. («Эл адабияты» сериясы) 28-том.

«Карач-Көкүл» жана «Көкүл» – мифтик-фантастикалык маанайда айтылган, кыргыз элинин турмушун баяндаган көөнө эпикалык чыгарма. Эл арасында жомок, поэма, дастан түрүндө айтылып келген.

Жоомарт Бөкөнбаев. Тандалган чыгармалар. Түзгөндөр: С. Ишенов, О.Сооронов. – Б. 2003. 544 б.

«Тандалган чыгармаларга» кирген ырлар, поэмалар, драмалар, котормолор автордун көзү тирүүсүндө жарык көргөн китептерине, кол жазмаларына салыштырылып, такталып жарык көргөн.

Ахмет Сарыгүл. Чыңгыз Айтматовдун чыгармаларынын Түркияда кабылданышы. Жооптуу редактор: ф.и.д. Л. Үкүбаева. Рецензент: ф.и.д. А. Садыков. – Б., 2003. – 144 б.

Монографияда Ч. Айтматовдун чыгармаларынын Түркияда түрк тилине которулуш тарыхы, түрк окурмандарынын жазуучунун чыгармачылыгын кабылданышы, түрк адабий сынынын жазуучунун чыгармачылыгына берген баасы.

Чокчолой баатыр. Жомок. Даярдагандар: А. Акматалиев, М. Мукасов. – Б.: «Шам», 2003. – 16 б.

«Чокчолой баатыр» жомогунун жаш өспүрүмдөрдү эрдикке, калыстыкка тарбиялоочу мааниси зор.

Насаб наама (1855-жылы Кудайар хан жаздырган адамзаттын санжырасы). «Чагатай тили» деп шарттуу түрдө аталып калган Орто Азия калктарынын орток жазма тилинен которгондор Молдо Мамасабыр ажы Досбол уулу менен О.Сооронов. – Б.: «Бийиктик», 2003. – 72 б.

«Насаб наама» 1855-жылы Кокон ханы Кудаярдын буйругу менен Махамат Муса уулу Абдираим тарабынан жыйналып жазылган. «Насаб-наама» Адам атадан Кудаяр ханга чейинки санжыраны камтыйт.

О.Сооронов. 1503-жылы жазылган «Манас». – Б., 2003. – 88 б.

Китепке Молдо Сайпидин Аксикентинин 1503-жылы жазылган «Манасы» кепке алынып, анын түшүндүрмөлүү котормосу жана В. А. Ромадин жасаган орус тилиндеги «Извлечения» кошо берилген.

Манас, Семетей, Сейтек. Кыргыздын баатырдык эпостору. – Б.: «Шам», 2003. – 344 б. Текст кыргыз, орус тилдеринде.

Окумуштуу «Манас» изилдөөчү С. Мусаев улуу эстеликтин сюжеттик нугун жалпы элге, айрыкча орус тилдүү элдерге тааныштыруу максатында кара сөз менен жазып чыккан. Орусчасынын редактору М. А. Рудов.

Калыгул. Түзгөндөр: А. Акматалиев, С. Мусаев, Ө. Шаршеналиев. – Б.: «Шам», 2003. – 208 б. («Улуу инсандар» сериясы).

Китепке улуу акын, акылман, ойчул Калыгул Бай уулунун өмүр жолу, чыгармачылык өнөрканасы, касиеттүү көрөгөчтүгү жөнүндөгү илимий макалалар кирген. Китеп Кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн 2200 жылдыгына арналган.

К. Тыныстанов. Е. Поливанов. Түзүүчүлөр: А. Акматалиев, М. Мукасов, Ө. Шаршеналиев. – Б.: «Шам», 2003. – 224 б. («Улуу инсандар» сериясы).

Китепке эки улуу окумуштуунун илимий иштери, кыргыз илиминин, маданиятынын өсүшүнө кошкон салымдары туурасындагы материалдар кирген. Китеп Кыргыз Мамлекеттүүлүгүнүн 2200 жылдыгына арналган.

Аскар Акаев. Түзгөндөр: А. Акматалиев, Ө. Шаршеналиев. – Б.: «Шам», 2003. – 240 б. («Улуу инсандар» сериясы).

Бул китепчеге тунгуч Президентибиз А. Акаевдин өмүр жолу, саясий, илимий иштери туурасындагы материалдар камтылган. Китеп Кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн 2200 жылдыгына арналган.

Толубай сынчы. Санчы сынчы. Түзгөндөр: А. Акматалиев, Р. Сарыпбеков, Ө. Шаршеналиев. – Б.: «Шам», 2003. – 208 б. («Улуу инсандар» сериясы).

Китепке ысымдары легендага айланган акылман-сынчылардын эл арасында сакталып калган даңазалуу иштери, сөздөрү туурасындагы материалдар кирген. Китеп Кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн 2200 жылдыгына арналган.

М. Кашкари. Ж. Баласагын. Түзүүчүлөр: А. Акматалиев, А. Кадырмамбетова, Ө. Шаршеналиев. – Б.: «Шам», 2003. – 288 б. («Улуу инсандар» сериясы).

Китепке М. Кашкари менен Ж. Баласагындын өмүр жолун чыгармаларына арналган изилдөөлөр кирген. Китеп Кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн 2200 жылдыгына арналган.

А. Сыдыков. Ю. Абдырахманов. Составители: В. М. Плоских, Дж. Жунушалиев, Ө. Шаршеналиев. – Б.: «Шам», 2003. – 224 с. («Серия Великие личности»).

Книга посвящена видным государственным деятелям Кыргызской Республики. Посвящается 2200-летию Кыргызской Государственности.

Исхак Раззаков. Түзүүчүлөр: Е. Кырбашев, Ө. Шаршеналиев, Г. Абдрахманова. – Б.: «Шам», 2003. – 224 б. («Улуу инсандар» сериясы).

Китепке залкар мамлекеттик жана саясий ишмер, улуу инсан И. Раззаковдун өмүрү, ишмердиги туурасындагы материалдар кирген. Китеп Кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн 2200 жылдыгына арналган.

Асан Кайгы. Токтогул ырчы. Түзүүчүлөр: А. Акматалиев, М. Мукасов, Ө. Шаршеналиев. – Б.: «Шам», 2003. – 208 б. («Улуу инсандар» сериясы)

Легендарлык ырчылардын чыгармалары жана алар жөнүндөгү изилдөөлөр, ой-толгоолор камтылган. Китеп Кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн 2200 жылдыгына арналган.

Т. Айтматов, А. Орозбеков. Түзүүчүлөр: А. Акматалиев, Н. Өмүрзакова, С. Егимбаева. – Б.: «Шам», 2003. – 224 б. («Улуу инсандар» сериясы)

Заманыбыздын улуу инсандары Төрөкул Айтматов менен Абдыкадыр Орозбековдун өмүрү, иштеген иштери жөнүндө. Китеп Кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн 2200 жылдыгына арналган.

Тайлак баатыр. Ормон хан. Түзүүчүлөр: А. Акматалиев, Г. Орозова, Н. Жангазиева. – Б.: «Шам», 2003. – 224 б. («Улуу инсандар» сериясы).

Кыргыз элинин биримдигин сактоодо, эркиндик үчүн күрөштө салмактуу салым кошкон, тарыхый баатыр инсандар жөнүндөгү ар түрдүү материалдар камтылган. Китеп Кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн 2200 жылдыгына арналган.

Шабдан баатыр. Түзгөндөр: А. Акматалиев, Ч. Жумагулов, Ө. Шаршеналиев. – Б.: «Шам», 2003. – 224 б. («Улуу инсандар» сериясы).

Тарыхый инсан Шабдан баатырдын коомдогу орду жана ролу жөнүндөгү материалдар орун алган. Китеп Кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн 2200 жылдыгына арналган.

Байтик баатыр. Түзгөндөр: А. Акматалиев, Ч. Жумагулов, Ө. Шаршеналиев. – Б.: «Шам», 2003. – 208 б. («Улуу инсандар» сериясы).

Китепке Байтик баатырдын көркөм адабий образы жана атуулдук, баатырдык иштери, кыргыз эли үчүн жасаган эмгеги туурасында жазылган макалалар кирген. Китеп Кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн 2200 жылдыгына арналган.

Мир читает Айтматова. Сост.: д.ф.н. А. Акматалиев. – Б.: «Шам», 2003. – 328 с. (Серия «Улуу инсандар»).

Мир Ч. Айтматова многоцветен, как сама жизнь. Каждое его художественное творение – это открытие новых граней нашего противоречивого мира, в котором должна утвердиться человечность человеческих отношений. Взойдя к вершине своего 75-летия, замечательный художник слова остается полным деятельных сил, которые он отдает Миру. Книга посвящается 2200-летию Кыргызской Государственности, и 75-летию Ч. Айтматова.

«Билерик» поэмасы. Айтуучу С. Касмамбетов / Түзгөн жана баш сөзүн жазган ф.и.к. Г. Орозова. Редактор: ф.и.к. М. Мукасов. Рецензент: ф.и.к. Г. Орозова. – Б.: Бийиктик, 2003. – 240 б.

«Манас» эпосунда кезиккен каармандар – Эр Кошой, Багыш, Кыз Сайкал туурасында өз алдынча дастандар жаралып, жарык көрүп жатканы баарыбызга маалым. Ошондой дастандардын дагы бири бул – «Билерик», «Манас» эпосунун сюжеттик составындагы эпизод өнүктүрүлүп, баш каармандар Билериктин, Эр Кошойдун айланасына түрдүү окуялар топтоштурулуп, көлөмдүү дастан жаралган. Кыргыз эпикалык чыгармаларынын катарын байытып, өз алдынча чыгарма катары алган орду бар.

Г. Орозова. Кыргыз балдар фольклорунун жанрдык составы жана поэтикасы. Редактор: ф.и.к. А. Акматалиев. Рецензент: ф.и.к. – Б. Кебекова. – Б.: Бийиктик, 2003. – 140 б.

Балдар фольклору фольклористика илиминде өзүнчө илимий проблема катары изилденип жүрөт.

Кыргыз балдар фольклору традициялуу фольклордун составында болуу менен бирге, балдардын жаш өзгөчөлүгүнө жараша өзүнүн тили, түзүлүшү, аткарган кызматы, тарбиялык мааниси, салттык касиет-сапаты, өсүп-өнүгүү тарыхы, жашоо чындыгы бар.

Эмгекте кыргыз балдар фольклорунун жанрдык составы аныкталып, илимий принципте классификацияланган. Балдар чыгармаларынын поэтикалык өзгөчөлүгүнө көңүл бурулган.

Сыдык Алайчиев (Бала ырчы) /Түзгөн жана баш сөзүн жазган ф.и.к. Г. Орозова. Редактору: филос. и. д. – Б. Сыдыков. – Б., Билерик, 2003. – 154 б.

Жыйнакка кыргыз элинин төкмө акыны Бала ырчы Сыдык Алайчиевдин өмүр жолуна байланыштуу материалдар жана ар түрдүү жанрдагы чыгармалары киргизилген.

Кыргыз мамлекеттүүлүгү жөнүндө байыркы кытай тарыхый булактары (б. з. ч. III к. – б. з. IX к.). Араб арибинен кириллицага көчүргөн Омор Сооронов. Түзгөндөр: профессор Т. Н. Омурбекова, доцент Т. – Б. Шейшеканов. Жооптуу редактору: академик А. Ч. Какеев. – Б.: «Архи» Инновациялык борбору, 2003.

Жыйнакка байыркы Кыргыз мамлекети жөнүндө кытай тарыхый булактары жана кыргыз каганына Кытай императорунун жазган каттары киргизилген. Алар б. з. ч. III кылымдын аягынан тартып б. з. IX кылымына чейинки Кыргыз мамлекетинин тарыхынын негизги этаптарын камтыйт.

Б. Солтоноев. Кыргыз тарыхы. /Араб арибинен кириллицага көчүргөндөр: КР маданиятына эмгек синирген ишмер О.Сооронов, ф.и.к.,

профессор Ү. Асанбеков, т.и.д. профессор З. Эралиев. Түзгөн: О.Сооронов, Б., «Архи» Инновациялык борбору, 2003.

Кыргыздын алгачкы тарыхчы агартуучуларынын бири Белек Солтоноевдин бул китеби 1895–1934-жылдардын аралыгында жазылган. Эмгекте кыргыз элинин байыкы доордон тартып XX кылымдын 30-жылдарына чейинки тарыхынын урунттуу учурлары, олуттуу окуялар конкреттүү тарыхый материалдардын негизинде өтө ынанымдуу жатык тилде баяндалган. Текстте автор колдонгон ошол кездеги кыргыз тилинин фонетикалык өзгөчөлүгү сакталды.

Макал-лакап. Түзгөн: К. Нускаев. Рецензенттер: ф.и.д. А. Садыков, А. Акматалиев. – Б.: «Бийиктик», 2003.

Элдик акыл-эстин жыйындысы болгон макал-лакаптар күндөлүк жашообузда эң керек дидактикалык материал болуп эсептелет. Бул чөнтөк дептер жанга салып жүрүүгө ыңгайлуу.

Арман ырлары. Ак Мөөр. / ф.и.д. А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында. Баш сөзүн жазгандар: филология илимдеринин кандидаттары Б. Кебекова, Ж. Байтерекова. Түзгөндөр: А. Акматалиев, Ж. Байтерекова, Н. Ыйсаева. – Б.: «Шам», 2003. «Эл адабияты» сериясы – 22 том.

Арман ырлары кыргыз эл оозеки чыгармачылыгында бай тематикалык багытка ээ, өзгөчө жанрдык касиет-сапаты бар жанрлардан болуп саналат. УИАнын Кол жазмалар фондусунда сакталган материалдардын үлгүлүү дегендери киргизилген. Ошондой эле кыргыз элинин сүйүп окуган «Ак Мөөр» поэмасынын айрым варианттары орун алган.

Байтик баатыр. Жаманкара баатыр. Баш сөзүн жазгандар: А. Акматалиев, Ж. Байтерекова. Түзгөндөр: Ө. Шаршеналиев, К. Ишимканов, Ч. Турсунбаев. – Б.: «Шам», 2003. «Эл адабияты» сериясы – 23 том.

Исаков Б. Диний ырлардын көркөмдүк табияты. Жооптуу редактор: ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензенттер: ф.и.к. М. Мукасов, ф.и.к. С. Егимбаева. – Б.: Манастануу, 2003.

Китепке кыргыздардын байыркы учурлардагы диний ишенимдеринен бери тарта, кийинки мусулманчылыктын жол жоболору чагылдырылган дин ырларынын эволюциялык өсүп-өнүгүү жолу, жанрдык табияты, синкреттик мүнөзү, эпикалык чыгармалардагы диндик түшүнүктөр чагылдырылышы анализге алынат.

Библиография А. А. Акматалиева. Редактор: к.ф.н. М. Мукасов. Рецензенты: к.ф.н. Г. Орозова, К. Исаков. Составители: к.ф.н. Ж. Байтерекова, к.ф.н. С. Егимбаева, к.ф.н. Н. Омурзакова. – Б.: Центр Манасоведения, 2003.

Библиографический указатель известного ученого, члена-корреспондента НАН КР А. А. Акматалиева.

2004

Сказки народов Кыргызстана. Коллективная работа. – Б.: «Шам», 2004.

Издание выпущено в целях ознакомления детей со сказками народов Кыргызстана. Они отражают своеобразие, национальные черты культуры каждого народа и вместе с тем позволяет выявить общие тенденции развития народного сказочного творчества.

Асаналиев К. Аил Шекер и космос. (Ч. Айтматов: художественная семантика образов). Редактор: д.ф.н. А. Акматалиев. к.ф.н. Г. Сыдыкова. – Б.: Центр Манасоведения, 2004.

Книга литературоведа и критика К. Асаналиева посвящена творчеству Ч. Айтматова. В центре внимания автора – художественная семантика и принципы создания национальных образов общечеловеческой значимости. Монография актуальна не только потому, что она обращена к эстетическому опыту великого писателя, но и потому, что проблемы эти освещены по современному.

Кыдырбаева Р. З., Асаналиев К. Кыргыз адабий илиминин терминдер сөздүгү. Редактор: ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензенттер: ф.и.д. А. Садыков, ф.и.д. А. И. Мусаев. – Б., 2004.

Кыргыз адабияттаануу илиминдеги кезиккен терминдерге аныктама, түшүндүрмө берилген. Эмгектин көркөм процесстин татаал системасын таанып билүүдөгү мааниси зор.

Р. З. Кыдырбаева. Мезгилдер муундар жана манасчылар. Редактор: ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензенттер: ф.и.д. А. Садыков. – Б.: Манастаануу борбору. 2004.

Автор бул эмгегинде манасчылардын эпосту өнүктүрүүдөгү ролуна айтуучулук чеберчилигине, манасчылардын мектебинин өзгөчөлүктөрүнө изилдөө жүргүзгөн.

Ыйсаева Н. Каада-салт көркөм адабиятта. Редактор: ф.и.к. С. Мусаев. Рецензенттер: ф.и.к. А. Кадырмамбетова. – Ф.и.к. К. Ибраимов. – Б.: Манастаануу борбору. 2004.

Эмгек профессионалдык адабиятта али изилдене элек проблемалардын бири каада-салттардын сүрөттөлүшүнө арналып, көркөм прозадагы каада-салттардын көркөм функциясы анализге алынган.

Кыдырбаева Р. З. Историческая поэтика устного слова кыргызов. Редактор: д.ф.н. Лайлиева И. Ж.Б., Манастаануу. 2004.

В исследовании рассматриваются исторические предпосылки становления и эволюции художественного Слова в кыргызском фольклоре, в частности исследуется изображение человека в эпосе «Манас», рассматривается проблема вхождения в поэтическую систему эпоса коранических мотивов, показывается каким образом одна из трех мировых религий ислам входила в сознание и духовную культуру кыргызов, породив поразительное соединение культур, неповторимое переплетение двух различных мироощущений.

В разделе «Поэзия скорби» рассматривается состав и поэтика причитаний (кошоки), дошедшие до нас сквозь столетия в устной форме, бытующие и сегодня, раскрывая нам мир кыргыза, его социокод, его линию поведения.

Дүйнөлүк поэзиянын антологиясы. Биринчи китеп/Которгондор: Э. Турсунов, С. Эралиев. Түзгөндөр: А. Акматалиев, Н. Омурзакова, Ө. Шаршеналиев. – Б.: «Шам», 2004.

Антологияга байыркы дүйнө, кайра жаралуу, алтын кылымдан тартып, азыркы биз жашаган доорго чейинки акындардын тандалып которулган чыгармалары киргизилген. Бардык замандарда аалам, дүйнө, жер-суу, жаратылыш, адам, өмүр, өлүм, майдан, махабат, кайгы, шаттык, достук, кастык сыяктуу жашоо көрүнүштөрүн камтыган поэтикалык ойлорду, музага жана лирага салынган алтын саптарды акындар Сүйүнбай Эралиев менен Эрнис Турсунов кылдат которушуп, окурмандарга тартуу кылышкан.

А. Акматалиев, С. Мусаев, Ө. Шаршеналиев. «Манас» эпосу жана президент А. Акаев. – Б. Шам. 2004. 200 б.

Китепте Кыргыз Республикасынын Президенти А. Акаевдин өлкөбүздүн руханий турмушундагы бабаларыбыздын улуу мурастарынын маани-маңызына кеңири көңүл буруп, аларды баалоо, пропагандалоо иштериндеги кошкон салымына анализ жүргүзүлгөн.

Чингиз Айтматов – великий писатель эпохи. Фотоновеллы. Составители: Э. Мамадалиев, Ө. Шаршеналиев. Текст на русс. англ. яз. – Б.: АО «Кыргызполиграфкомбинат», 2004. – 124 с.

Национальная Академия наук Кыргызской Республики в речах и выступлениях академика А. Акаева. / Составители: Ж. Ж. Жээнбаев – академик, Президент НАН КР, В. М. Плоских – академик, вице-президент НАН

КР, А. А. Акматалиев – чл. корр. НАН КР, Ө. Д. Шаршеналиев – генеральный директор ОАО «Кыргызполиграфкомбинат». – Б.: Шам, 2004. 272 с.

В настоящий сборник вошли выступления первого Президента Кыргызской Республики академика А. А. Акаева на Общих собраниях НАН КР.

Айкүмүш Аксы. Сагын Акматбекованын көркөм дүйнөсү. Рецензенттер: ф.и.д. А. Акматалиев ф.и.к. А. Кадырмамбетова. – Б.: «Акыл», 2004. 244 б.

Монографияда акын С. Акматбекованын чыгармачылыгы ар тараптуу изилдөөгө алынган. Эмгекте акындын чыгармачылыгы жаңы нукта, илимий аспектке, поэзияны аңдап-кабылдоодогу, таанып-билүүдөгү ар кандай олуттуу көз караштардын негизинде талданган. Поэзиядагы символизм агымынын өкүлдөрүнүн чыгармаларынын С. Акматбекованын поэзиясына тийгизген таасири, анын кыргыз поэзиясындагы жаңычылдыгы ынанымдуу аргументтер менен көрсөтүлгөн.

Сыдыков А. «Манас» – духовное наследие кыргызского народа. «Манас» – кыргыз элинин руханий мурасы. /Түзгөн ф.и.к. Г. Орозова. Рецензенттер: филос. И. д. – Б. Сыдыков. – Ф.и.к. Ж. Уразова. – Б.: «Бийиктик» 2004. 280 б.

Китепке педагог, илимпоз, манас изилдөөчү Акбаралы Сыдыковдун «Героические мотивы в эпосе «Манас» аттуу монографиясы, ар кайсы мезгилдерде жазылган илимий макалалары жана автор туурасындагы эскерүүлөр кирген.

Мукасова А. Кыргыз фантастикалык адабияты. Жооптуу редактор: ф.и.д. А. Акматалиев. Рецензент: А. Абдыразаков. – Б. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. 2004. 184 б.

Эмгекте кыргыз адабиятындагы илимий фантастикалык жанрдын пайда болушу жана эволюциялык өнүгүү жолу туурасында сөз болгон.

Урматова А. Казат Акматовдун чыгармачылыгындагы каарман жана мезгил. Жооптуу редактор: ф.и.д. Лайлиева И. Ж. Рецензент: ф.и.д. Мусаев А. – Б. Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору. 2004. 94 б.

Монографияда азыркы кыргыз адабиятынын эң көрүнүктүү өкүлдөрүнүн бири Казат Акматовдун чыгармачылыгы, жазуучунун чыгармачылыгынын эволюциялык динамикалык өсүшү анализденип, чыгармачылыгынын поэтикалык өзгөчөлүгү, анын социалдык-философиялык романдарындагы кыргыз элинин улуу руханий – мурас маселесинин берилиши изилденген.

Мукасов М., Мукасов Ы. Жеңижок. Жооптуу редактор: КРУИА-сынын мүчө-корреспонденти, ф.и.д., профессор А. А. Акматалиев. Рецензенттер: ф.и.д., профессор Ч. Т. Нусупов, ф.и.к. А. Жайнакова. – Б.: Илим, 2004 – 96 б.

Монографияда ак таңдай акын Жеңижоктун көркөм чеберчилиги, анын ырларынын жанрдык жактан көп түрүүлүгү каралып, ойчул акындын дүйнөтаанымынын философиялык, этикалык жана эстетикалык аспектилери кыргыз элинин социалдык-философиялык ойлومунун өнүгүү контекстинде илимий талдоого алынат.

2005

Балдар адабиятынын антологиясы. – Бишкек: «Шам», 2005.

Кыргыз балдар адабиятынын антологиясы кыргыз элинин келечек муундары үчүн эбегейсиз зор руханий гүлазык.

Аталган китепте балдарга арналып жазылган элдик ырлар, табышмактар, калптар, оюндар, орто кылымдагы орток адабияттан, эл акындарынын балдар үчүн чыгармаларынан, жана элдик жомоктор профессионал жазма адабиятынын өкүлдөрүнүн калеминен жаралган көркөм дөөлөттөр тандалып алынган.

Дүйнөлүк поэзиянын антологиясы. 2-китеп. – Бишкек, «Шам», 2005.

Антология байыркы дүйнө, кайра жаралуу, алтын кылымдан тартып, азыркы биз жашаган доорго чейинки акындардын тандалып которулган чыгармалары киргизилди. Бардык замандарда аалам, дүйнө, жер-суу, жаратылыш, адам, өмүр, майдан, махаббат, кайгы, шаттык, достук, кастык сыяктуу жашоо көрүнүштөрүн камтыган поэтикалык ойлорду, музага жана лирага салынган алтын саптарды акындар Сүйүнбай Эралиев менен Эрнис Турсунов кылдат которушуп, окурмандарга тартуу кылышкан.

Албетте, бул эмгектер бир жылда же белгилүү бир мөөнөттө жарала койгон жок. Буга далай жаштык жылдар, далай түйшүктүү түндөр, арзуунун лазаттуу күндөрү кеткен. Окурман китепти ачканда адамзат баштан өткөргөн эң кызык баяндарга, балладаларга, сонеттерге, бейттерге, романтикалык ырларга балкып, көркөм дүйнөнүн ой көлүнө көшүлөт.

Бул жогорку окуу жайларга, мектептерге, гимназияларга, эстетикалык таалим-тарбияга, адеп-ахлак, асыл наркка керектүү, адамды эс алдыра турган, шык-жөндөмдү өнүктүрө турган китеп.

Кыргыз адабиятынын энциклопедиясы. – Бишкек, 2005.

Кыргыз адабияты энциклопедиясы биринчи жолу түзүлүп, оозеки жана жазма адабияттын көрүнүктүү өкүлдөрүнүн кыскача таржымалы, фольклор менен улуттук жазма адабияттын көркөм туундулары боюнча материалдар орун алган.

Кыргыз адабият таануусу жана сыны. 1-том. – Бишкек, 2005.

Бул китепте кыргыз элинин оозеки чыгармачылыгы жана акындар поэзиясы жөнүндө илимий эмгектерди жазган окумуштуулардын чыгармачылык илимий портреттери камтылган.

Кыргыз адабият таануусу жана сыны. 2-том. – Бишкек, 2005.

Китептен профессионалдык адабиятыбыздын ар түрдүү проблемалары тууралуу жазып жүрүшүнөн адабиятчылар менен сынчылардын чыгармачылык илимий портреттери орун алган.

Азыркы кыргыз адабияты. – Бишкек, «Шам», 2005.

Китептен акын-жазуучулардын чыгармачылыгы жөнүндө обзордук мүнөздөгү портреттик макалалар орун алган. Бул китеп «Кыргыз адабиятынын тарыхы» деген 7 томдуктун уландысы катары жазылып, XX кылымдын экинчи жарымындагы адабият айдымындагы адабият айдыңындагы өкүлдөр кирген.

2006

Залкар акындар. Кет бука. Асан Кайгы. Токтогул ырчы. Калыгул. Арстанбек. 3-том. – Бишкек: «Шам», 2006.

Китепке Кыргызстан Эгемендикке ээ болгондон кийин гана объективдүү, өз баасын алган залкар ырчылардын чыгармалары жана алар жөнүндөгү макалалар кирген.

Залкар акындар. Музооке, Айтике, Коргоол, Эшмамбет. 4-том. – Бишкек: «Шам», 2006.

Китепке бири-биринен кескин айырмаланган, ар кылка тагдыр, акындык жазмыш күткөн улуу ырчылардын, төкмөлүк өнөрдүн ири өкүлдөрүнүн чыгармалары иргелип киргизилип, өмүр таржымалы, чыгармачылыгы боюнча жазылган макалалар орун алган.

Залкар акындар. Тоголок Молдо, Алдаш Молдо. 5-том. – Бишкек: «Шам», 2006.

Бул жыйнакка жазгыч акындар Тоголок Молдо менен Алдаш Молдонун чыгармалары жана алар жөнүндөгү материалдар кирген.

Залкар акындар. Калык, Осмонкул. 6-том. – Бишкек: «Шам», 2006.

Китепке акындар поэзиясында көп кырдуу чыгармачылыгы менен өзгөчөлөнгөн ири таланттар – Калык менен Осмондун чыгармалары жана алар тууралуу макалалар кирген.

Залкар акындар. Алымкул, Токтонали, Исмайыл. 7-том. – Бишкек: «Шам», 2006.

Жыйнакка чыгармачылыгынын гүлдөө доору Советтик түзүлүштүн мезгилине туш келген атактуу төкмөлөр – Алымкул, Токтонали, Исмайылдардын чыгармалары жана алар туурасындагы макалалар кирген.

Манас: Кыргыз элинин баатырдык эпосу: 5-китеп. С.Орозбаковдун варианты. – Бишкек: Шам, 2006.

Бул том мурда жарык көргөн 4-томдун түздөн-түз уландысы. Бул 5-китептен «Ала-Тоону душмандардан бошотуу» окуясынын аягы жана кыргыздардын Алтайдан ата мекенге көчүп келүүсү, Алоокек, Шорук окуялары орун алган.

Манас: Кыргыз элинин баатырдык эпосу: 6-китеп. С.Орозбаковдун варианты. – Бишкек: Шам, 2006.

Бул китеп 6-китеп «Манас» эпосундагы окуялардын өнүгүш жолу боюнча 5-китептин түздөн-түз уландысы. Китепке ирээти менен үч чакан окуя жайгаштырылган: «Алманбеттин келгени», «Манастын Каныкейди алганы», «Манастын түндүк тарапка барган жортуулу».

Акматалиев А. Эңсегеним – элиме кызмат кылуу. – Бишкек: Шам, 2006.

Жыйнак академик А.А.Акматалиевдин 50 жылдык мааракесине арналып, окумуштуунун илимий, педагогикалык, коомдук ишмердүүлүгү туурасындагы макалалар камтылган.

Акматалиев А. Мээнеттин ак жарыгы. – Бишкек: Шам, 2006.

Жыйнак негизинен эки бөлүктөн турат. Биринчи бөлүктө окумуштуу А.Акматалиевдин кийинки мезгилдеги изилдөөлөрү, макалалары жана маектери камтылган. Экинчисинде анын элүү жылдык мааракеси учурунда келип түшкөн куттуктоолор, пикирлер орун алган.

Акматалиев А. Аалам, адам жана Жаабарс. – Бишкек: Шам, 2006.

Китеп Аалам, Адам, Жаабарс аттуу китептин түрк тилиндеги котормосу болуп эсептелет. Анда Ч.Айтматовдун «Сардал кыз» романынын идеялык-көркөмдүк мазмуну, романда козголгон проблемалар, жазуучунун социалдык-философиялык, нравалык-эстетикалык көз караштарынын көркөм интерпретацияланышы, сюжеттик-композициялык курулушу,

образдар системасы, жеке чыгармачылык планда жана улуттук адабий процессте жазуучунун алып келген жаңылыгы кеңири талдоого алынган.

Обозканов А. Төкмөлүк өнөрдүн башаты, калыптануу процесстери жана синкреттүү табияты. – Бишкек, 2006.

Монографияда акындар чыгармачылыгынын байыртан келаткан башаты; калыптанып өсүшүндөгү эволюциялык процесстер, төкмөлүктүн жазма акындык, күүчүлүк, обончулук ж.б. өнөрлөр менен алака-катышы анализденген о.э. айтыштын табияты, психологиясы иликтенип, классификацияланган: зор өнөр – айтуучулары менен салыштырыла каралган.

Ошентип, төкмөлүк санатчылык, айтыш жана айтуучулуктан – төрт өзгөчөлүктү тутумдалган ырчылыктын көптөгөн орчундуу проблемалары илимий-теориялык аспектиде комплекстүү чечмеленген.

Искендерова Ш. Молдо Кылычтын чыгармачылыгынын изилдениши: Кечээ жана бүгүн, – Бишкек, 2006.

Эмгекте жазгыч акын Молдо Кылыч Шамыркан уулунун чыгармаларын жыйноо, жарыялоо маселеси кеңири сөз кылынды. Акындын мурастарынын иликтениши этаптарга бөлүнүп калды.

Сооронов О. Казыбек менен Е.Д.Поливановдун кол жазмаларынын илимий сыпаттамасы. Атайын фонду – 4. – Бишкек, 2006.

Китеп эки бөлүктөн турат. Биринчи бөлүгүндө Каныбек Мамбетеминдин уулунун Кол жазмалар фондусунда ар кимдер тарабынан жазылган ырлары илимий сыпаттамасы бөлүнүп жазылган.

Экинчи бөлүктө орустун улуу тилчи-окумуштуусу Евгений Дмитриевич Паливановдун дунган тилине, кыргыз тилине, адабиятына байланышкан эмгектери 46 сыпаттамага бөлүнүп жазылган, 35 папкадан турат.

Егембердиева С. Кол жазмалардын илимий сыпаттамасы. Фольклор – 4. – Бишкек, 2006. – 126 б.

Китеп 2006-жылы жарык көргөн, №46 инвентардан тартып, 62-инвентарга чейин материалдар сыпатталып жазылган, 122 сыпаттамадан турат. Мында фольклордун ар түрдүү жанрларындагы материалдар сыпаттап жазылган.

Калыгул, Арстанбек, Мойут аке, Сарт аке, Тилекмат аке, Садыр аке, Кыдыр аке. – Бишкек: Бийиктик, 2006

Улуттук дөөлөт, руханий мурас-улуу кыргыз көчүнүн алкагында таанымал залкар акылмандардын, ак тан алкагында таанымал залкар акылмандардын, ак таңдай акындардын бизге чейин жеткен мурастары окурмандарга дагы бир ирет тартууланууда.

Жашы-карысы дебей бардык эле окурмандар өтө таасирленүү менен кабыл алаарына ишеним чоң. Булардын айтып калтыргандары айрыкча жаштарга чоң сабак.

Кыдырбаева Р. В начале было слово. – Бишкек: Шам, 2006.

В настоящем труде обосновываются особенности воспроизведения героической эстетики эпоса «Манас», способы воссоздания устного художественного Слова, в сравнительно-сопоставительном плане с тюрко-монгольским эпосом, раскрывается специфика эволюционной трансформации кыргызского эпоса с процессом вхождения народа в ислам. Рассматривается жанр кошока (причитаний) как особая архаическая форма кыргызского фольклора.

Садыров М. Кыргыз драматургиясынын тарыхы. – Бишкек: Шам, 2006.

Монографияда кыргыз тарыхый драматургиясынын 60 жылга чамалаш убакытты ичине камтыган чыгармачылык процесси каралып анын жанрдык жактан трансформацияланышына көңүл бурулду. Кыргыз адабият таануусундагы кыргыз тарыхый драматургиясынын жанрдык жактан классификацияланышы теориялык негизде алгач ирет каралып чыкты.

«Кыргызстан». Улуттук энциклопедия: 1-том. – Бишкек.: Мамл. тил жана энциклопедия борбору, 2006.

«Кыргызстан» улуттук энциклопедиясы табият, тарых, илим, искусство, техника, экономика ж.б. тармактарды, ошондой эле дүйнөлүк цивилизациянын азыркы жана өткөндөгү урунттуу учурларын чагылдырган фундаменталдуу энциклопедиялык басылма. 1 томго А жана Б тамгасынын башы камтылган.

Жеңижок: Ырлар, айтыштар. – Бишкек: Бийиктик, 2006.

Жыйнакка жез таңдай акын жеңижоктун тандама ырлары, залкар ырчылар менен болгон тарыхый мааниси бар айтыштары камтылган.

Муратов А. Чыңгыз Айтматов – жазуучу этнопедагог. – Бишкек, 2006.

2007

Казыбек. Түзүүчү С. Мусаев – Бишкек, 2007. – 458 б.

Бул китепте Казыбек Мамбетемин уулунун эл арасында оозеки айтылып жашаган ырларынын илимге белгилүүлөрү топтолгон. Жыйнак Казалчы, ырчы Казыбектин өмүрү жана чыгармачылыгына байланыштуу баш сөз менен коштолгон.

Жайнакова А. Семетей, Сейтек Манастын урпактары. – Бишкек – 2007, 300 б.

Эмгекте «Семетей», «Сейтек» эпосторунун варианттары, сюжеттик өнүтүшү, мотивдери жана образдар системасы жөнүндө изилдөө жүргөн.

Каракеев К. Эскерүү. – Бишкек – 2007, 110 б.

Бул китепте кыргыз мамлекетинин түптөлүүсүнө, өсүп өнүгүшүнө зор салым кошкон мамлекеттик жана коомдук белгилүү саясий ишмерлердин жана кыргыздын маданият, искусство, адабиятынын талдап өнүгүшүнө, профессионалдык деңгээлге көтөрүлүшүнө салым кошкон инсандар жөнүндө маалыматтар жана эскерүүлөр баяндалат.

Акматалиев А. Азыркы адабият: Тарых жана мезгил. – Бишкек – 2007, 200 б.

Бул китепке адабиятчынын 2007-жылы жазылып, басма сөз беттеринде жарыяланган илимий макалалары жана маектери кирди.

Автор адабий процесстин өнүгүү тенденциясына көңүл бурууга аракет кылган.

Мукасов М. Акындар жана акындар. – Бишкек – 2007, 7 б. (макалалар жыйнагы).

Макалалар жыйнагында «Манас» эпосун изилдеген айрым окумуштуулардын негизги эмгектери туурасында азын-оолак сөз болуп, алардын манастануу илиминде жасаган иштери боюнча пикирлер айтылган. Мындан сырткары адабияттын ар кыл маселелерине арналган кыскача макалаларга да орун берилген.

Егембердиева С. Кол жазмалардын илимий сыпаттамасы. Фольклор – 5. Бишкек – 2007-ж. 62-б.

Фольклор боюнча ар түрдүү жанрдагы чыгармаларынын сыпаттап жазылып, №500 сыпаттамадан №560 сыпаттамага чейин. №62 инвентардан №74 инвентарга чейин камтылган.

2008

(2008-жылдын июнь айынан тартып Манастануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору менен Тил илими институту биригип, Ч.Айтматов атындагы Тил жана адабият институту түзүлгөн)

Акматалиев А. Чыңгыз Айтматов. – Бишкек: Бийиктик, 2008. – 589 бет.

Китепте залкар жазуучунун өркөктүү адабий-эстетикалык тажрыйбалары, чыгармаларынын идеялык-көркөмдүк табияты дүйнөлүк адабияттын жана адабий байланыштардын контекстинде каралат. Ошондой эле автордун этюд-баяндарында, макала, маектеринде жазуучунун адамдык, граждандык, сүрөткерлик бейнеси чагылдырылган.

Акматалиев А. Вселенная, человек и Жаабарс. – Бишкек: Бийиктик, 2008. – 160 бет (кыргыз, орус, түрк тилдеринде).

Эта книга посвящена 80 летию Выдающегося писателя современности Ч.Т.Айтматова.

Акматалиев А. Чагылган үндүү манасчы – Ч.Айтматов. – Стамбул: Манас, 2008. – 148 бет (түрк тилинде).

Китеп түрк окурмандарын Ч.Айтматовдун чыгрмачылыгы менен тааныштыруу максатында даярдалып, айтматовтаануучу, академик А.А.Акматалиевдин жазуучунун чыгармалары боюнча жазганар турдүү илимий макалалары камтылган.

Егимбаева С. Кыргыз адабиятындагы көркөм изденүүлөр. – Бишкек: Бийиктик, 2008.

Эмгекте 60-жылдардан бери кыргыз адабият майданында эмгектенип келе жаткан жазуучу Ө.Даникеевдин жалпы чыгармачылыгы тууралуу сөз болуп, анын калеминен жаралган прозаларынын көркөмдүк табияты анализденет, ошондой эле акындар Г.Момунованын, С.Абдыкадырованын, адабиятчы С.Кармышаковдун кыргыз адабиятынын көч башында турган агартуучулардын бири Ж.Жамгырчиевдин чыгармачылыгы портреттик мүнөздө каралды.

Дүйшөмбиев С. «Манас» эпосундагы көз карандысыздык идеясы. – Бишкек: Бийиктик, 2008.

Эмгекте манастануу илиминин айрым бир маселе көтөрүлүп, «Манас» эпосунда кыргыз элинин ата-мекенге карата сүйүүсү, көз карандысыздык үчүн болгон ой-мүдөөсү, көз карашы, күрөшүүсү, мамлекеттүүлүк идеясы илимий иликтөөгө алынган.

Айкөлдүгү Манас баба өңдөнүп... – Бишкек: Мегамедиа, 2008. – 528 бет.

Дүйнөлүк жазуучу жана коомдук ишмер, философ, академик Чыңгыз Айтматовго жана анын чыгармаларына арналган ырлар жана поэмалардын топтому түзүлүп, ушул токтомдун негизинде жарыяланган.

90

90

Адабият жана искусство маселелери. Илимий журнал. – № 1. – Бишкек, 2008. – 125 бет.

Манастаануу жана көрөм маданияттын улуттук борборунун илимий журналы. Журналга улуттук адабият менен маданиятыбыздын маанилүү жагдайлары туурасындагы илимий изилдөөлөр жарык көргөн.

Адабият жана искусство маселелери. Илимий журнал. – № 2. – Бишкек, 2008. – 128 бет.

Адабият жана искусство маселелери. Илимий журнал (Ч.Айтматовдун 80 жылдык юбилейине арналган атайын чыгарылышы) – № 3. – Бишкек: Мегамедиа, 2008. – 128 бет.

Кыргыз Республикасынын Президентинин указы менен 2008-жылы – Чыңгыз Айтматов жылы деп жарыяланган. Журналдын бул номуруна Ч.Айтматов жөнүндөгү чет элдик жана ата мекендик айтматовтаануу илимпоздорунун илимий макалалары кирген.

Адабият жана искусство маселелери. Илимий журнал. – № 4, 5. – Бишкек, 2008. – 256 бет.

Журналдын бул санына Ч.Айтматовдун 80 жылдык юбилейине карата жазылган илимий макалалар менен Ош Гуманитардык педагогикалык институту өткөргөн «Дүйнөдөгү процесс жана Айтматовдун адабий ааламы» аттуу Эл аралык илимий практикалык конференциянын материалдары киргизилген.

Мукасов М. Илимий сыпаттама (Багыш Сазановдун варианты боюнча «Манас», «Семетей», «Сейтек»). – 2008.

Манас эпосунун үч бөлүгүн толук айткан чоң манасчылардын бири Б.Сазанов айткан «Манастын» варианты көлөмү, көркөмдүгү, окуяларынын оригиналдуулугу менен башка манасчылардан кескин айырмаланат. Сюжеттик окуяларды үзбөй, кыскача аннотация берүүгө аракет жасалган. Кол жазманын сакталышы, азыркы абалы туурасында так сыпаттамалар берилген.

Исаков К. Кыргыз тамсилчилери: адабий портреттер. – Б.: «Айат», 2009. – 128 б.

Кыргыз адабиятынын ар түрдүү этабындагы тамсил жанрында иштеген авторлордун чыгармачылык өзгөчөлүктөрү, жанрдын табиятын өздөштүрүү процесстери, тамсилчилердин сүрөткердик эволюциясы, айрым тамсилчилердин поэтикасы тууралуу жазылган.

Исаков К. Тамсил: жанрдын генезиси жана эволюциясы. – Б.: «Айат», 2009. – 120 б.

Дүйнөлүк адабиятта эң кеңири таралган жана узак тарыхый жолду басып өткөн тамсил жанрынын табияты, жанрдын кыргыз адабиятында пайда болушу, калыптанышы жана өнүгүшү тууралуу жазылган.

Акматалиев А. Аалам, Адам Жаабарс. – Б.: Шам, 2006. – 80 б.

Китепчеде Ч.Айтматовдун «Сардал кыз» романынын идеялык-көркөмдүк мазмуну, романда козголгон проблемалар, жазуучунун социалдык-философиялык, нравалык-эстетикалык көз караштарынын көркөм интерпретацияланышы, сюжеттик-композициялык курулушу, образдар системасы, жеке чыгармачылык планда жана улуттук адабий процессте жазуучунун алып келген жаңылыгы кеңири талдоого алынган.

2009

Тойбаева Ж. Выдающиеся мастера кыргызской театральной сцены. – Б.: Бийиктик, 2009. – 176 стр.

В книге «Выдающиеся мастера кыргызской театральной сцены» представлены отдельные научно-исследовательские статьи о крупнейших деятелях кыргызского театрального искусства – основоположниках отечественного профессионального театра, написанные в разные годы.

Творческие портреты прославленных актеров кыргызской советской сцены, Народных артистов ССР – М.Рыскулова, Б.Кыдыкеевой, Д.Куюковой, К.Медетбекова. Народных артистов Кыргызской ССР и Кыргызской Республики – С.Джумалиева, А.Умаралиева, Д.Сейдахматовой, С.Далбаева, М.Далбаевой, К.Досумбаева. Видного кыргызского театрального режиссера – Заслуженного деятеля искусств Кыргызской ССР Дж. Абдыкадырова. На примере творчества всех этих актеров и режиссера прослеживается процесс развития и обогащения кыргызского профессионального театрального искусства, в контексте основного творческого метода – реализма.

Тил, адабият жана искусство маселелери. Илимий журнал. – № 6. Бишкек, 2009.

Журналда негизинен Ч.Айтматовдун чыгармачылыгына жана Гейдар Алиев менен Мир Жамалдын ишмердүүлүгүнө, чыгармачылыгына, Азербайжан адабиятынын тарыхына кеңири орун берилген.

Тил, адабият жана искусство маселелери. Илимий журнал. – № 7. Бишкек, 2009.

Журналдын бул санына 2005-жылы чыккан «Азыркы кыргыз адабияты» деген жыйнактын уландысы болгон материалдар камтылды. Негизинен адабиятыбыздын 70–80-жылдарындагы өнүгүү процессинин чагылдырган акын, прозаик, драматургдардын чыгармачылык портреттери орун алган.

Тил, адабият жана искусство маселелери. Илимий журнал. – № 8. Бишкек, 2009.

Журнал толугу менен Ч.Айтматовдун чыгармачылыгына арналат. Ч.Айтматовдун интеллектуалдарга тийгизген таасири, айтматовтаануу илиминин чексиздиги, чыгармаларынын котормосу, тил менен байланышы, экология, каада-салт, театр, кинго багыты жана айрым бир жеке чыгармаларына арналган макалалар жарык көрдү.

Исаков К. – Б.Сарногоевдин поэтикалык изденүүлөрү жана көркөм табылгалары. – Ош, 2009. – 152 б.

Бул китепке Кыргыз Эл акыны, Токтогул атындагы мамлекеттик сыйлыктын лауреаты, кайталангыс талант Б.Сарногоевдин акын катарында калыптанышы, көркөм башаттары жана чыгармачылыгындагы көркөмдүк чеберчилик, поэзиясындагы поэтикалык «Мен» жана образдуулук, сатира, юморлорунун өзгөчөлүктөрү, көркөм сөз табылгалары, поэмаларындагы реалдуулук жана сатиралуулуктун жалпылыгы изилдөөгө алынат. – Б.Сарногоевдин интервьюлары жана акын жөнүндө изилдөөлөр китепке киргизилди.

Тамсилдер топтому (окуу-хрестоматиясы). Түзгөн: К.Исаков. – Бишкек, 2009. – 248 б.

Кыргыз адабиятынын тамсил жанрындагы чыгармалары сунуш кылынуу менен бул китеп кыргыз тили жана адабияты мугалимдерине, филология факультеттеринин студенттерине жана жалпы эле адабиятка кызыгуучуларга арналат. Ошондой эле бул тексттерди адабият сабагында, класстан тышкары окуу учурунда, мамлекеттик тилди үйрөнүү процессинде колдонууга болот.

Кадырмамбетова А. Адабий кырдаал жана көркөмдүк жаңылануулар. – Б.: «Евразия», 2009. – 420 б.

Китепте залкар жазуучу Ч.Айтматовдун чыгармачылыгына, адабияттагы подтекст проблемасына жана 50–60-жылдары улуттук адабиятыбызга

келген муундун чыгармачылыгына арналган адабий изилдөөлөр орун алган.

Мурзахмедова Г. Историческая романистика Толегена Касымбекова и её место в развитии жанра. – Б.: ОАО «Эркин-Тоо», 2009. – 330 стр.

Монография посвящена исследованию исторической романистики Толегена Касымбекова, её проблемы, жанрово-стилевых особенностей, и её места в развитии жанра кыргызской исторической прозы.

Абышев К. Творческие портреты виднейших кыргызских композиторов. – Б.: «Бийиктик», 2009. – 192 б.

В данный сборник вошли творческие портреты виднейших композиторов кыргызской профессиональной музыки А.Малдыбаева, М.Абдраева, А.Аманбаева и многих других, которые стояли у истоков зарождения кыргызского советского профессионального, музыкального искусства. В работе отражены яркие страницы творчества каждого из них в том или ином жанре вокального и инструментального творчества.

Уразгильдеев Р. Выдающиеся мастера кыргызской хореографии. – Б.: «Бийиктик», 2009. – 232 стр.

В книге «Выдающиеся мастера киргизской хореографии» Уразгильдиева Р.Х., доктора искусствоведения, профессора, заслуженного деятеля культуры Кыргызской Республики проставлены научно-исследовательские статьи о важных деятелях киргизского балетного искусства – основоположниках отечественного хореографического профессионального театра.

Галерею прославленных мастеров отечественной балетной сцены открытых творческие портреты Народных артистов СССР Б.Бейшеналиевой лауреата Государственной премии Киргизской ССР им. Токтогула, А.Токомбаевой, лауреата Государственной премии СССР, лауреата Международной премии им. Ч.Айтматова, М.Эсамбаева, Героя Социалистического Труда. Ч.Базарбаева, лауреата Международной премии им. Ч.Айтматова весомый творческий вклад в дело становления профессионального искусства балет в Республике внесли Народные артисты Киргизской ССР и Народные артисты Кыргызской Республики Н.Тугелов, артист и балетмейстер, К.Мадемилова, артистка и хореограф, профессор, И.Левченко, профессор, М.Асылбашев, лауреат Государственной премии Киргизской ССР ДЖ.Арсыгулова, Ч.Джаманова, С.Джокобаева, Б.Суслов, Б.Арунов, С.Малдыбаева, А.Баева. Именно они, представители старшего

артистического поколения национального балетного театра, своим вдохновенным исполнительским мастерством, открыли всему миру многогранные профессиональное хореграфическое искусство Кыргызстана.

Орозова Г. Адабий портреттер жана проблемалар. – Б.: «Бийиктик», 2009. – 204 б.

Китепке элдик тамсилдин жанрдык өзгөчөлүгү жана кыргыз адабиятындагы жаңылануу, көркөм табылгалар туурасындагы илимий макалалар, адабият таануу илимине өз салымын кошкон айрым окумуштуулардын портреттери киргизилген.

Адабий Ала-Тоо (Гезиттин бул номери Институттун илимий кызматкерлери тарабынан даярдалды). – №8 (74), 2-июнь, 2009-жыл

Эпикалык мурастарды сактоонун жолдору жана жаңыча ыкмалары. Дүйнө элдеринин эпосторунун 1-Дүйнөлүк фестивалындагы Эл аралык симпозиумдун материалдары. – Бишкек: Бийиктик, 2009. – 408 б.

«Манас» эпосундагы топонимдер / Түзгөн М. Касымгелдиева. – Б., 2009. – 248 б.

Бул сөздүктө улуу манасчылар Саякбай Каралаевдин жана Сагынбай Орозбаковдун варианттары боюнча жарык көргөн «Манас» эпосунун жана кол жазмалар фондусунда сакталып турган эпостун тексттеринде кездешкен жер-суу аттарды (топонимдер) камтылды.

«Семетей», «Сейтек» эпосторундагы топонимдер / Түзгөн М. Касымгелдиева. – Б., 2009. – 198 б.

Бул сөздүктө улуу манасчы С. Каралаевдин варианты боюнча жарык көргөн «Семетей», «Сейтек» эпосторунун жана кол жазмалар фондусунда сакталып турган эпостордун тексттеринде кездешкен жер-суу аттары (топонимдери) камтылган.

Лайлиева И. Киргизский роман на рубеже XX-XXI веков. – Б.: Бийиктик, 2009. – 88 стр.

Развитие киргизского романа конца XX в. – начала XXI в. Представлено в монографии как широкая и разнообразная панорама литературной жизни. Автор показывает главные тенденции и основные завоевания киргизского романа, анализирует жанровые и стилистические проявления в его эволюции.

Эшиев А. Орто кылымдардагы кыргыз жазма жана оозеки поэзиясы. – Б.: Бийиктик, 2009. – 180 б.

Монографияда XI–XV к.к. кыргыз жазма жана оозеки поэзиясы, анын интегративдик тенденциясы жана типологиялык процесстери,

орток түрк поэзиясынын алкагындагы кыргыз жазма жана оозеки поэзиясы; кыргыздардын руханий дүйнөсүнө, жашоо образына, менталитетине, фольклордук жана адабий традициясына мүнөздүү, жашоо образына, менталитетине, фольклордук жана адабий традициясына мүнөздүү адабий жанрлар, ыр формалары, салттуу поэтикалык ыкмалар изилдөөгө алынат. Кыргыз поэзиясы менен элдик оозеки чыгармачылыктын, байыркы кыргыз рун текстеринин, фарсы поэзиясынын интегративдик мүнөзү, поэтикалык салттуулуктары иликтенет жана кыргыз акындарынын, ырчыларынын ээлеген тарыхый-маданий орду, адабий-эстетикалык ролу жана алардын поэзиясынын заманбаптуулугу маселелери каралат.

Кыдырбаева Р. «Манас» эпосундагы жана кошоктогу тарыхый көркөм өбөлгөлөр. – Б.: Бийиктик, 2009. – 100 б.

Эмгекте автор «Манас» эпосунун байыркы мазмуну, каармандардын портреттик сыпаттамалары уйкаштык ыкмалары, майда көркөм деталдары, каражаттары, манасчылардын айтуучулук чеберчилиги изилденип, алардын түрк элдеринин эпосторунун бири-бири менен байланышын ачып берүүгө аракет жасалат. Ошону менен бирге, кыргыздын аза күтүү поэзиясын калыптанышы жана көркөм өбөлгөлөрү изилдөөгө алынат.

Байгазиев М. Табылды Мукановдун чыгармачылыгы 1970–80-жылдардагы кыргыз поэзиясынын контекстинде. – Б.: Бийиктик, 2009. – 120 б.

Эмгекте белгилүү акын Табылды Мукановдун чыгармачылык өнөрү кандайча өнүгүп, кандай шартта калыптангандыгы, изденүүлөрү жана табылгалары боюнча системалуу изилдөө жүргүзүлүп, 1970–80-жылдары улуттук адабиятыбызга келген жаңы муундун чыгармачылыгына арналган адабий иликтөөлөр орун алган.

Толмүшова Г. Территория Киностан: кыргызское кино в лицах. – Б.: Бийиктик, 2009. – 192 б.

Книга «Территория Киностан кыргызское кино в лицах» посвящена творчеству известных кинематографистов Кыргызстана. Монография состоит из пяти глав.

Первая глава «Сила хрупкости и жесткость искусства» раскрывает образ замечательного советского кинорежиссера, кыргызстанки Динары Асановой.

Во второй главе – «Великолепные шестидесятники» представлены заявивших о себе в незабвенный период хрущевской оттепели. Мелиса Убукеева, Толомуша Океева, болота Шамшиева, Геннадия Базарова,

Альгимантаса Видугириша, а также первого национального киноведа кандидата искусствоведения Каармана Ашимова.

Третье глава «Воплощение эпохи на экране» рассказывает о таких блистательных ыргызских кинотеатрах как Суймонкул Чокморов, болот Бейшеналиев, Таттыбүбү Турсунбаева, Гульсара Ажыбекова.

О режиссерах нового, независимого Кыргызстана читатель узнает в четвертой главе «Иное время и его племя». Это – Актан Арым Кубат (Абдыкалыков). Марат Сарулу, эрнест Абдыжапаров.

Пятая глава посвящена памяти выдающегося кыргызского писателя и кинодраматурга Чингиза Айтматова. В ней рассатриваются три киноверсии культовой повести «Джамиля».

Егембердиева С. Кол жазмалардын илимий сыпаттамасы. – Фольклор 6. – Бишкек, 2009. – 52 б.

Китепте №74–№78-инветарга чейинки ар түрдүү жанрдагы фольклордук чыгармалар илимий сыпаттамага алынган. 561–614 сыпаттамалардан турат.

Голос вечности. Фольклор и литературные памятники Киргизии. – М.: Художественная литература, 2009. – 712 стр.: ил. – Классика литератур СНГ.

Сооронов О. Кол жазмалар жөнүндө сөз. 1-китеп. – Бишкек, 2009, – 340 б. Китепте Молдо Сайпидин (XV кылым), Молдо Нияз, Молдо Кылыч, Тоголок Молдо, Молдо Багыштардан (XIX-XX) баштап, Касым Тыныстанов, Мукай Элебаевдерге чейинки көптөгөн көркөм сөз ээлерин менен окумуштуулардын кол жазмаларын которуп, араб, латын ариптеринен көчүрүп, жарыялап жана илимий иликтөөгө алган Омор Соороновдун бул жыйнагына ар кайсы жылдарда жазылган макалалары топтолду. Кыргыз тарыхына, санжыраларына байланыштуу кызыктуу материалдар да бар.

Сооронов О. Кол жазмалар жөнүндө сөз. 2-китеп. – Бишкек, 2009, – 292 б.

Китептин бул томуна М.Элебаевдин адабий мурастары туурасындагы жана ар кыл темадагы макалалар кирген.

2010

МАНАС: Кыргыз элинин баатырдык эпосу. С.Орозбаковдун варианты боюнча. Түз.: С.Мусаев, А.Акматалиев. Сөздүгүн даярдаган М.Касымгелдиева. – Б.: Хан-Тенгир, 2010. – 1840 бет.

Кыргыз элинин ыйык мурасы, улуттук улуу сыймыгы болгон «Манас» эпосу мазмунунун кенендигин баяндаган ой-түшүнүктөрүнүн тереңдиги, көркөмдүк деңгээлинин акыл-эс таңкаларлык керемет бийиктиги менен жалпы адамзаттык рухий казынадагы дүйнөлүк поэтиканын биздин күнгө жеткен асыл үгүсү болуп саналат. С.Орозбак уулу айткан вариант биринчи жолу толук жарыяланган.

МАНАС: С.Каралаевдин варианты боюнча. Түз.: А.Жайнакова, А.Акматалиев. Сөздүктү даярдаган А.Мамытов. Сүрөттөрү Т.Герцендики. – Б.: «Турар», 2010. – 1008 бет.

Кыргыз элинин улуу мурасы «Манас» эпосунун Саякбай Каралаев айткан толук варианты. Китепте Ч.Айтматовдун эпос туурасындагы «Асман жана сөз» деген макаласы менен коштолгон.

Творческие портреты мастеров профессионального искусства Кыргызстана: Часть 1 / Авт. – сост. Дж. Т. Уметалиева. – Б.: «Турар», 2010. – 752 бет.

Книга «Творческие портреты мастеров профессионального искусства Кыргызстана» рассчитана не только для студентов, обучающихся искусству, но и для широкого круга читателей, интересующихся кыргызской культурой. Книга охватывает основные виды кыргызского профессионального искусства: драматический театр, хоровую, оперную и симфоническую музыку, хореографию, изобразительное искусство и кинематографию. Содержание глав даёт возможность проследить историю и закономерности развития каждого вида искусства через призму творческих индивидуальностей выдающихся деятелей кыргызской культуры.

Это – 1-я часть. Во 2-й части будет продолжено исследование творчества мастеров искусства республики, не вошедших в данное издание.

Акматалиев А. Кыргыз адабияты: тарых жана мезгил – Кыргызская литература: история и время. – Б.: «AVRAZIA JAYINGILIK», 2010. – 940 бет.

Бул эмгекке автордун фольклор, жазма адабиятыбыздын башталышы, көркөм адабиятта тарыхый инсандардын образдарынын берилиши, кыргыз адабиятынын калыптанышына жана актуалдуу проблемаларына арналган эмгектерин кирген.

Акматалиев А. Биобиблиография / Составители: кандидаты филологических наук С.Егембаева, Н.Ыйсаева. – Б., 2010. – 114 стр. На кырг. и русс. яз.

Китепте окумуштуунун эмгектеринин библиографиясы жана ал жөнүндө айрым ой-пикирлер, архивдик материалдар, документтер киргизилген.

Тил энциклопедиясы. / Түз. А.А.Джапанов. – Б.: «Турар», 2010. – 548 б.
Адабият энциклопедиясы. 1-том/ Түз. А.А.Джапанов. – Б.: «Турар», 2010. – 566 б.

Бул китепте кыргыз адабияты жана жалпы адабият илими боюнча кыскача маалыматтар орун алды.

Адабият энциклопедиясы. 2-том / Түз. А.А.Джапанов. – Б.: «Турар», 2010. – 574 б.

Бул китепте кыргыз адабияты жана жалпы адабият илими боюнча кыскача маалыматтар орун алган.

Тил, адабият жана искусство маселелери. Илимий журнал. № 1,2 (10,11). – Бишкек, 2010. – 360 бет.

Мукасов М. Илимий сыпаттама (М.Мусулманкуловдун айткан варианты боюнча). Манас-2. – Б., 2010. – 176 бет.

Улуу эпосубуз «Манастын» үчилтигин толук айткан чоң манасчыларыбыздын бири болгон Молдобасан Мусулманкуловдун варианты, алардын сакталышы боюнча толук илимий сыпаттама берилген. Сюжеттик окуяларды үзбөй, эпостун кыскача мазмунун берүүгө аракет жасалган.

Андашев Д. Ш.Бейшеналиевдин чыгармачылыгы. – Бишкек, 2010.

Бул китепте Токтогул атындагы мамлекеттик сыйлыктын лауреаты, Кыргыз эл жазуучусу Ш.Бейшеналиевдин чыгармаларына болгон ой-толгоолор камтылган. Анын кыргыз балдар адабиятын өнүктүрүүдөгү жеке чыгармачылык салымы, роман жанрындагы чеберчилик маселеси жана драматург катары табылгалары чагылдырылган.

Эшнев А. Акындар поэзиясы. – Бишкек: «Бийиктик», – 2010. – 315 бет.

Монографияда XI–XV к.к. кыргыз жазма жана оозеки поэзиясы, анын интегративдик тенденциясы жана типологиялык процесстери, орток түрк поэзиясынын алкагындагы кыргыз жазма жана оозеки поэзиясы каралат. Кыргыздардын рухий дүйнөсүнө, жашоо образына, менталитетине, фольклордук жана адабий традициясына мүнөздүү адабий жанрлар, ыр формалары, салттуу поэтикалык ыкмалар изилдөөгө алынат.

Орозова Г. Кыргыздардын улуттук маданияты (байыркы доордон XIXк. чейин). Окуу курал.

Эмгекте кыргыз улуттук маданияты руханий маданият жана материалдык маданият деп бөлүнүп, улуттук маданияттын өнүгүшү тарыхый, этнографиялык, философиялык планда ирилденген. Изилдөө окуу курал катары жазылган.

Акматалиев А. Улуу, асыл идеялар «Манаста» жана Айтматовдо. – Бишкек, 2010. – 250 бет.

Китепте белгилүү адабиятчы А.Акматалиевдин учур, маданият, адабият, тил маселелерине байланыштуу адабиятчы А.Акматалиевдин учур, маданият, адабият, тил маселелерине байланыштуу соңку мезгилде басма сөз беттеринде жарык көргөн макала, маектери топтоштурулган.

2011

Махмуд Кашгари жана кыргыз маданияты / Түз.: И.Абдувалиев, А.Акматалиев, Г.Орозова. – Б.: Авразияпресс, 2011. – 324 б.

Жыйнакка орто кылымдагы атактуу ойчул, лингвист окумуштуу М.Кашкари, анын чыгармачылыгы, эмгеги, көз караштары тууралуу макалалар топтолгон.

Зикиряева Ш. Ч.Айтматовдун «Касандра тамгасы» романындагы нравалык, философиялык маселелердин көркөм чагылышы. – Б.: Бийиктик, 2011. – 116 б.

Бул китепте залкар жазуучу Ч.Айтматовдун «Касандра тамгасы» романындагы нравалаык-философиялык маселелери камтылган. Ошондой эле жазуучу эсхаталогиялык миф аркылуу адамзаттын азыркы башынан кечирип жаткан турмушун сүрөттөп келип, анын аягы түбөлүктүүбү деген суроонун тегерегинде сөз болгон.

Колбаева М. Казыбек акындын адабий мурастарынын идеялык-тематикалык өзгөчөлүктөрү. – Б.: Бийиктик, 2011. – 132 б.

Монографияда кыргыз элине өзүнүн чыгармачылыгы менен таанымал инсан К.Мамбетемин уулунун өмүр жолу, чыгармачылыгына арналган. Акындын өмүр жолу, андагы так эмес фактылар иликтенип, системалаштырылып, бир пикирге келүүгө аракеттер жасалды. Чыгармаларынын кол жазмалары табылбагандыктан, эл оозунан чогултулган ырларына анализ жүргүзүлүп, идеялык-тематикалык, лингвистикалык иликтөө жүргүзүлөт.

Мукасова А. Дилбаян. Макалалар жыйнагы. – Б., 2011. – 96 б.

Жыйнакка белгилүү акын-жазуучулардын – Б.Алыбаев, Э.Борбиев, Б.Сартов, Х.Эсенкожоевдин өмүрү жана чыгармачылыгы боюнча адабий аналитикалык маанайда жазылган материалдар камтылган.

Академик А.Акматалиевдин илимий мектеби. Түз.: Г. Орозова. – Б.: 2011.

Жыйнакка академик А.А.Акматалиевдин илимге жасаган эмгектери жөнүндөгү библиографиялык маалыматтар жана анын илимий мектебинин өкүлдөрү туурасындагы материалдар камтылган.

Шаршеева К. Шатман Садыбакасов: учур жана тарых. – Б.: Бийиктик, 2011. – 200 б.

Китепте акын, жазуучу, драматург, котормочу, публицист шатман Садыбакасовдун чыгармачылыгы автор тарабынан илимий талдоого алынып, ар кыл чыгармаларды жазуудагы чеберчилиги, идеялык изденүүлөрү, жаңы, жаңы табылгалары жана көркөмдүк табияты изилденди. Ш.Садыбакасов азыркы учурга, келечекке сабак боло турган чыгармаларды жазгандыгы менен тарыхта калгандыгын монографиябыз тастыктайт.

Нарынбаева Н. Миф. Оозеки жана кара сөздүн көөнө уңгулары. – Б.: Аврорапресс, 2011. – 239 б.

Монографияда оозеки чыгармачылыктын аз изилденген маселелеринин бири – жөө жомоктон сырткары прозанын генезиси талдоого алынат. Эл оозунда «кара сөз» аталышы менен белгилүү бул чыгармалардын жаралыш теги жана жанрдык табияты көп кылымдарды тепчиген көөнөлүгү менен өзгөчөлөнүп турат. Иликтөө кыргыз фольклорундагы легенда, уламыш, санжыра, аңыз, болмушту ичине камтыган оозеки «кара сөз» жанрларынын пайда болуу эволюциясына илимий өңүттөн көз жүгүртүүгө болгон алгачкы аракеттердин бири. Китеп кыргыздын эл оозеки чыгармачылыгынын басып өткөн жолуна кызыккандарга жанан анын көөнө маданиятына, мифтик ынанымдарына ынтызар болгон жалпы окурмандарга арналат.

Джакишев А. Эпоха, жизнь и творчество литератора и манасоведа Омуркула Джакишева. – Б.: Илим, 2011. – 438 стр.

Станалиева Г. Тарыхты көркөм аңдоо маселеси. – Бишкек, 2011. – 63 б.

1916-жылдагы улуттук-боштондук көтөрүлүштүн 95 жылдыгына арналат.

Эмгекте 60–70-жылдардын прозасында 1916-жылкы улуттук-боштондук көтөрүлүшүнүн көркөм чагылдырылышы каралат. Аталган мезгил аралыгында кыргыз прозасында улуттук трагедиянын саясий-социалдык, нравалык маанисинин философиясын, психологиясына саясий-социалдык, нравалык маанисинин философиясын, психологиясына сезимдүү ачууга көрүлгөн аракеттер кеңири иликтөөгө алынат.

Акматалиев А. Учур: тил жана адабият маселелери. – Б.: «Бийиктик», 2011. – 256 б.

Китепте автордун 2011-жылдагы мезгилдүү басылмаларда жарык мүнөздөгү макала, маектери, сунуштары, ырлары жана автордун замандаштарынын ал жөнүндөгү макалалары топтоштурулган.

Мамбеталиев К. Сатира и юмор в кыргызской литературе. – Бишкек: Алтын принт, 2011. – 253 б.

В этой книге представлена история становления и развития жанра сатиры и юмора в кыргызской литературе с охватом отрезка времени с конца 18 века до начала 21 века.

Автор анализирует наследие великих кыргызских акынов Карагула, Арстанбека, Молдо Кылыча, которых в советские годы объявили как «реакционных защитников бай-манапской верхушки». Публиковать их сочинения тогда было запрещено. Но содержание их песен направлено было не в защиту, а против правителей того времени. Их традиции были потом продолжены последователями известными акынами Токтогулом, Тоголок Молдо, Барпы.

Затем имело место творчество классиков кыргызской сатиры – это Райкан Шукурбеков, Мидин Алыбаев, Байдылда Сарногоев а также Эсенгул Ибраев. Их традиции дошли до ашего времени. Они проявились в сатирической поэзии Шайлообека Дуйшеева.

Тоголок Молдонун көп кырдуу көркөм дүйнөсү / түзгөн Д.Андашев. – Б.: «Кыргыз энциклопедиясы» башкы редакциясы, 2011. – 96 б.

Бул жыйнакта кыргыз элинин улуу жазгыч акындарынын бири, ойчул демократ жана агартуучу Тоголок Молдонун 150 жылдык мааракесине арналган эл аралык илимий-практикалык конференциянын материалдары камтылган.

Егембердиева С. Кол жазмалардын илимий сыпаттамасы. Жазган Фольклор – 5. – Б.: 2011. – 48 б.

Китепте №86–№93-инвентарлардагы (папкалардагы) ар түрдүү фольклордук жанрлардагы чыгармалар сыпаттап жазылган. №673төн –732ге чейинки сыпаттамалардан турат.

Егембердиева С. Кол жазмалардын илимий сыпаттамасы. Жазган Фольклор – 5. – Б., 2011. – 52 б.

Мында 52 беттен турат №74 – №78-инвентардагы ар түрдүү жанрдагы фольклордук чыгармалар илимий сыпаттамга алынган. 615-сыпаттамалардан турат.

Тил, адабият жана искусство маселелери. Илимий журнал. – Бишкек, 2011. – №1.

Журналдын бул санына тил, адабият жана искусство таануу боюнча түрдүү тематикадагы илимий макалалар камтылган.

2012

Кыргыз адабиятынын тарыхы. 4-том. – Бишкек, 2012. – 436 б.

Бул китепке кыргыз элинин көркөм сөз өнөрү байыркы мезгилдерде эле кол жазма формага ээ болгондугу жана ал кийинки доорлордо да кол жазма катары өнүккөндүгү тууралуу сөз болот. Байыркы жана орто кылымдагы орток түрк жазма эстеликтеринен тартып XI–XVIII кылымдардагы кол жазма адабиятынын өкүлдөрү, XIX кылымдын орто ченинен XX кылымдын 30-жылдарына чейинки мезгил аралыгында чыгармаларын жаратышкан жазгыч акындар туурасындагы кызыктуу илимий материалдар камтылган.

Кыргыз адабиятынын тарыхы. 5-том. – Бишкек, 2012. – 764 б.

Акындар чыгармачылыгынын проблемалары ар дайым жандуу табигыйлуулугу жана актуалдуулугу менен айырмаланып келет. Учурдун талабына ылайык кыргыз эл ырчыларынын жалпы чыгармачылыктарына кайрадан терең үңүлүп, көркөм-эстетикалык критерийден баа берүү зарылдыгы жаралды. Мына ошол себептен улам бул томго мурда таптакыр сөз кылынбаган акындар поэзиясынын өкүлдөрү да алгач жолу киргизилген. Китепке 48ден ашуун портрет жана илимий макалалар кирген.

Кыргыз адабиятынын тарыхы. 6-том. – Бишкек, 2012. – 764 б.

«Кыргыз адабиятынын тарыхынын» алтынчы томунда улуттук жазма адабиятыбыздын негизин түзүүгө жана анын профессионалдык деңгээлине көтөрүлүшүнө орчундуу салым кошкон сүрөткерлердин чыгармачылык порта орун алып келген идеологиялык кошундулардан арылтып, көркөм-дүк-эстетикалык критерийлерди жетекчиликке алууга аракеттенишкен. Китепке 31 портрет кирген.

Кыргыз адабиятынын тарыхы. 7-том. – Бишкек, 2012.

«Кыргыз адабиятынын тарыхынын» бул 7-томуна 50–60-жылдары адабиятыбызга келип кошулган муундун өкүлдөрүнүн чыгармачылык портреттери берилген. Бардыгы болуп 31 портрет кирген.

Кыргыз адабиятынын тарыхы. 8-том. – Бишкек, 2012.

Кыргыз адабиятынын тарыхы. – 9-том. – Бишкек, 2012.

Элдик поэмалар // «Эл адабияты» сериясынын 31-тому. Түзгөн жана баш сөзүн жазган Г.Орозова. – Бишкек, 2012. – 380 б.

«Эл адабияты» сериясынын 31-томуна кыргыздын «Аксаткын менен Куамырза», «Ак Мактым», «Карагуд ботом», «Жалайыр жалгыз» деген нукура элдик поэмаларынын бир канча варианттары жана Ак Бермет менен Качкан кыз жөнүндөгү тарыхый ырлар кирген. Мындан сырткары казак элинин «Козу Көрпөш, баян сулуу», «Кыз Жибек» поэмаларынын кыргыздарда айтылган версияларынан бирден үлгү жана чыгыш поэзиясынан келген «Бозжигит» поэмасы орун алган.

Акматалиев А. Рух дүйнөсү – «Манас» жана Айтматов. – Бишкек, 2012. – 320 б.

Китепке белгилүү адабиятчы А.А.Акматалиевдин адабият, тил жана маданият боюнча 2012-жылы мезгилдүү басма сөздө жарык көргөн ой-пикирлери жана ырлары топтоштурулду.

Жумабаев И. Алыстан бараткан адабият. – Бишкек, 2012. – 9 б.т.

Жыйнакка кирген макалаларда жана изилдөөлөрдө XX кылымдагы улуттук адабият тарыхынын айрым барактарына жаңы кылымдагы улуттук адабият тарыхынын жаңы мезгил аралыгынан кароого аракет жасалат.

Тургунбаева Ж. Драматургия турмуш күзгүсү. – Бишкек, 2012. – 144 б.

Китеп акын-драматургдар Б.Жакиев, Ж.Садыков, Б.Өмүралиев, К.Мамбетакунов, М.Мамазаировалардын жана сынчы С.Байгазиевдин чыгармачылык портреттери кирди жана залкар жазуучубуз Ч.Айтматовдун К.Мухамеджанов менен авторлоштукта жазган «Фудзиямадагы кадыр түн» драмасы талдоого алынды.

Жакыпбекова А. Азыркы кыргыз прозасынын айрым маселелери. – Бишкек, 2012. – 10 б.т.

Китепте белгилүү жазуучу А.Саспаевдин чыгармачылыгына жана 60–70-жылдары улуттук адабиятыбызга келген муундун чыгармачылыгына арналган адабий изилдөөлөр орун алган.

Эдилова К. М. Гапаровдун чыгармаларында адамдын көркөм сүрөттөлүшү. – Бишкек, 2012. – 148 б.

Бул жыйнакта М.Гапаровдун чыгарманын эволюциялык проза жанрындагы чеберчилик маселелери жана драматургиясы изилденген.

Мукасов М. Илимий сыпаттама (Актан Тыныбеков менен Алмабек Тойчубековдордун варианттары боюнча). – Б., 2012. – 160 бет.

Белгилүү манасчылар А.Тыныбеков менен А.Тойчубековдор айткан эпостун варианттары көлөмү, көркөмдүк сапаты окуяларынын оригиналдуулугу жагынан башка варианттардан кем калышпайт. «Сыпаттамада» сюжеттик окуялар үзбөй маанисин бузбай берүүгө аракет жасалган.

Егембердиева С. Кол жазмалардын илимий сыпаттамасы. Фольклор – 9. – Б., 2012. 60 б.

Бул илимий сыпаттамага 93–116-инвентар номерлардагы элдик оозеки чыгармалардын ар түрдүү жанрлары сыпатталып жазылган. Китепке 733–803 номерлуу сыпаттамалар камтылган.

Егембердиева С. Кол жазмалардын илимий сыпаттамасы. Фольклор – 10. – Б., 2012. 60 б.

Китепте №117-№138 инвентарларда (папкаларда) сакталган ар түрдүү жанрдагы фольклордук чыгармалар сыпатталып жазылган. Алар №804–878-сыпаттамаларды камтыйт.

«Манас» эпосунун тагдырын чечкен Бүткүл союздук илимий конференцияга 60 жыл // Түзүүчү Н.Калыкова. – Бишкек, 2012. – 70 б.

1952-жылы улуу эпосубуз «Манастын» тагдыры талашка түшүп, эки жаат болгон окумуштуулардын талаш-тартыш талкууларга бүткүл союздук илимий-конференцияда чындык жеңиш, элдик генийден жаралган эпосубуздун эдиктүүлүгү сакталып калганын тастыктаган материалдар.

Научная конференция, посвященная изучению эпоса «Манас». Составители: Б.Өмүров, Н.Калыкова. – Бишкек, 2012. – 38 б.

В сборнике вошли избранные тезисы докладов и содокладов Всесоюзной конференции, посвященной изучению эпоса «Манас» в 1952 году в г. Фрунзе.

Манастаануучулар // Түз. Н.Калыкова. – Б.: 2012. – 80 б.

Китеп белгилүү манастаануучулар С.Мусаев, К.Кырбашев, Э.Абдыдаев, Р.Сарыпбековдордун жаркын элесине арналып, алар туурасындагы макалалар камтылган.

Акматов К. Чыгармалар жыйнагынын жети томдугу: I том. Аңгемелер, тамсилдер, повесттер. – Б.: «Турар», 2012. – 408 бет.

Казат Акматовдун 7 томдугуна автордун аңгемелери, повесттери, романдары, драмалары жана анын чыгармаларына жазылган сын-макалалар кирди.

Акматов К. Чыгармалар жыйнагынын жети томдугу: II том, Мезгил. Күндү айланган жылдар. – Б.: «Турар», 2012. – 544 бет.

Казат Акматовдун 7 томдугуна автордун аңгемелери, повесттери, романдары, драмалары жана анын чыгармаларына жазылган сын-макалалар кирди.

Акматов К. Чыгармалар жыйнагынын жети томдугу: III том. Архат. – Б.: «Турар», 2012. – 528 бет.

Казат Акматовдун 7 томдугуна автордун аңгемелери, повесттери, романдары, драмалары жана анын чыгармаларына жазылган сын-макалалар кирди.

Акматов К. Чыгармалар жыйнагынын жети томдугу: IV том. Тринадцать шагов Эрики Клаус. Окуялар, адамдар. – Б.: «Турар», 2012. – 460 бет.

Казат Акматовдун 7 томдугуна автордун аңгемелери, повесттери, романдары, драмалары жана анын чыгармаларына жазылган сын-макалалар кирди.

Акматов К. Чыгармалар жыйнагынын жети томдугу: V том. Драмалар. – Б.: «Турар», 2012. – 392 бет.

Казат Акматовдун 7 томдугуна автордун аңгемелери, повесттери, романдары, драмалары жана анын чыгармаларына жазылган сын-макалалар кирди.

Акматов К. Чыгармалар жыйнагынын жети томдугу: VI том. Рухий жан дүйнөнү бийиктикке көтөргөн чыгармалар: Адабий сын, пикир, илимий макалалар жыйнагы // Түз. – Ф.и.к. А.Урматова – Б.: «Турар», 2012. – 406 бет.

Кыргыз Эл жазуучусу, Кыргыз Республикасынын Токтогул атындагы Мамлекеттик сыйлыгынын лауреаты Казат акматовдун элге Кыргыз Эл жазуучусу, Кыргыз Республикасынын Токтогул атындагы Мамлекеттик сыйлыгынын лауреаты Казат акматовдун элге кеңири белгилүү чыгармаларына жазылган адабий сын, пикир, илимий макалалардын жана жазуучунун жекече ой пикир, көз караштарынын жыйнагы.

Акматов К. Чыгармалар жыйнагынын жети томдугу: VII том. Макалалар жыйнагы. – Б.: «Турар», 2012. – 447 бет.

Кыргыз Эл жазуучусу, Кыргыз Республикасынын Токтогул атындагы Мамлекеттик сыйлыгынын лауреаты. Казат акматовдун элге кеңири белгилүү чыгармаларына жазылган адабий сын, пикир, илимий макалалардын жана жазуучунун жекече ой пикир, көз караштарынын жыйнагы.

Асакеева Ж. Кыргыз адабиятынын маселелери (К.Тыныстановдон Ч.Айтматовго чейин). – Б.: 2012. – 348 б.

Филология илимдеринин кандидаты, доцент Д.Ж.Асакееванын бул китебине кыргыз улуттук адабиятыбыз тууралуу ар кыл жылдары жазылган адабий макалалар топтолгон. Китеп кыргыз совет адабиятынын жаралышын, андагы ар түркүн жагдайлардын орун алышы, адабияттын актуалдуу маселелерин, Эгемендүүлүк жылдардагы улуттук адабияттын өнүгүшү анализдөөгө арналган. Кыргыз акын-жазуучуларынын чыгармачылыктары, көркөм чыгармалар анализге алынбастан, Ч.Айтматов публицисттик ишмердүүлүгүнөн тартып, айрым публицисттердин изденүүлөр да сөзгө алынган. Кыргыз адабиятындагы эссе, элегия жанрларынын өнүгүшү адабият таануу илиминин мыйзам-ченемдүүлүктөрүнө ылайык анализденген. Адабият эркин өнүгүүгө бет алган жылдары адабиятка аралашкан, бирок, илимий изилдөөгө кеңири тартыла элек М.Макенбаев, А.Алдашев сыяктуу жазуучулардын чыгармачылыктары да адабий талдоого алынган. Изилдөөдө илимий көз караш жана жеке пикир дүйнөлүк адабиятка, илимий эмгектерге таянуу аркылуу алдыга чыккан.

Кыргыз совет адабиятынын жаралыш жана өнүгүшү тууралуу жаңы маалыматтар, фактылар даректүү, илимий булактарга таянуу аркылуу ачылып, анализдин негизинде жыйнакталып берилген. Ошондой эле көркөм адабияттын өнүгүшүнүн ар кыл жагдайлары тууралуу башта айтыла элек маалыматтар камтылган.

2013

«Манас» эпосу. Шапак Рысмендеевдин варианты. – Бишкек: Турар, 2013.

Белгилүү манасчы Ш.Рысмендеевдин варианты биринчи жолу жарыяланып жатат. Бул вариант «Манас» эпосунун варианттарын салыштырып изилдөөдө көмөкчү материал болуп берет.

«Манас». Тоголок Молдонун варианты боюнча. – Бишкек: Турар, 2013.

Тоголок Молдо жазгыч акын гана эмес, жазма манасчы да болуп саналат. Анын чыгармачылыгынын манасчылык бөлүгү илимий чөйрөдө гана эсептелбесе, жалпы окурмандарга жете элек. Ал улуу эпосубуздун үч бөлүгүн тең кагазга тушүрүп, академиянын Кол жазмалар фондусуна калтырып кеткен инсан. Бул сунушталып жаткан «Манас» бөлүмүндө «Манастын

балалык чагы», «Чоң казат», «Кан казат», («Кичи казат») жана «Манастын ашы» деген эпизоддор камтылган.

«Сейтек» Саякбай Каралаевдин варианты боюнча. – Бишкек: Турар, 2013.

Семетей: Баатырдык эпос. «Манас» эпосунун экинчи бөлүгү: 1-китеп. С.Каралаевдин варианты боюнча; Түз. А.Жайнакова, сөздүктү түз. Р.Сарыпбеков; Сүрөттөрү Т.Герцендики. – Б.: Турар, 2013. – 1432 б.

«Семетей». Саякбай Каралаевдин варианты боюнча. 2-том. – Бишкек: Турар, 2013.

Экинчи китеп залкар манасчы Саякбай Каралаевдин айтуусу боюнча Семетейге таандык окуялар толук баяндалып, анын өлүмү менен аяктайт.

Акматалиев А. Кыргыз тили, «Манас» жана Айтматов. – Бишкек, 2013. – 440 б.

А.Акматалиевдин залкар жазуучу Чыңгыз Айтматовдун чыгармачылыгына арналган «Кыямат», «Касандра тамгагсы», «Тоолор кулаганда» романдары, жарык көрбөгөн «Чоор жана жер» чыгармасы тууралуу илимий эмгектери жана 2012-жылдын ноябрь айынан 2013-жылдын октябрына чейинки мезгилде кыргыз тили, адабият, «Манас» эпосу жөнүндө жазган жаңы макалалары, берген маектери орун алган.

Акматалиев А. Чыңгыз Айтматов. Бишкек.: «Турар». 2013. – 480–6. (англис, француз, немец тилдеринде).

Акматалиев А. Чыңгыз Айтматов: Человек и вселенная. – Бишкек: «Илим», – 2013–500 б. (орус тилинде).

Асаналиев К. Адабий Айкаш. – Бишкек, 2013.

Китепте эл жазуучусу, залкар сынчы, чоң илимпоз, чыгаан педагог, филология илимдеринин доктору, профессор Кеңешбек Асаналиевдин басып өткөн жолу өзү тарабынан баяндалуу менен кыргыз адабиятынын айрым бир көзгө урунтуу учурлары кеңири берилет.

Асаналиев К. Чыңгыз Айтматов – адабий доор. – Бишкек, 2013.

Бул эмгекте кыргыздын социалдык-коомдук жана маданий турмушунда «тоолор ордуна көчүп» «дайралар нурун өзгөртүп» жаткан учурда, да «тоолор ордунан көчүп» «дайралар нурун өзгөртүп» жаткан учурда, чындык менен кызылдай калп, ак менен бүтүндөй кара каралашып, чаң-тополоң түшүп жаткан учурда жазылган. Автор мына ушундай учурда бир гана максатты, нукура чындыкты бардык болгон жалган, калп көрүнүштөрдөн ажыратып, аныктоо максатын көздөгөн.

Жакишев Ө. «Манас» үчилтиги жөнүндө «Бийиктик», 2013. – 180 б.

Бул китепте адабиятчынын манасчы Шапак Рысмендиеевдин варианты боюнча жазган илимий эмгеги биринчи ирет жарыяланып жатат.

Исмаилов Ж. Акындар чыгармачылыгындагы өмүр жана өлүм проблемасы. – Бишкек, 2013.

Эмгекте акындар чыгармачылыгынын айрым маселелери көтөрүлүп, акындардын адам баласынын төрөлгөнүнөн тартып, ар бир жаш курагына жана адам баласы өлгөндөгү салттуу ырларынын аткарылышы изилдөөгө алынган.

Кыдырбаева Р. З. «В начале было слово». – Б. – 2013.

В настоящем труде обосновываются особенности воспроизведения героической эстетики эпоса «Манас», способы воссоздания устного художественного Слова, в сравнительно-сопоставительном плане с тюрко-монгольским эпосом, раскрывается специфика эволюционной трансформации кыргызского эпоса с процессом вхождения народа в ислам. Рассматривается жанр кошока (причитаний) как особая архаическая форма кыргызского фольклора.

Кыргызский героический эпос «Манас», «Семетей», «Сейтек». Манасоведение. Хрестоматия Часть II./Сост.: М.А.Рудов, А.К.Исаева – Бишкек: КРСУ, 2013. – 404 с.

Орозова Г. «Кулмырза менен Аксаткындын» изи менен Кубат бийдин тарыхына карай. – Б. – 2013-ж.

Изилдөө Кубат бийдин (1960/1700 – 1761) 320 жылдыгына арналып, тарыхый инсандын өмүр жолу, саясий ишмердиги жана кыргыз фольклорундагы «Кулмырза менен Аксаткын» поэмасындагы Кубат бийдин тарыхый негизи туурасында жазылган.

Түрк тарбиясы. Антология./ Түзүүчү катары А.Акматалиев, Н.Ыйсаева. – Алматы: Интеллсервис, 2013. – 1004 б.

«Түрк тарбиясы» деп аталган антология түрк элдеринин фольклордук чыгармаларынан, профессионал адабиятынан, балдар адабиятынан жана түрк элдеринен чыккан алсак Коркут Ата, Аль-Фараби, Ахмет Ясави, Низами, Абай Кунанбаев, Токтогул Сатылганов, Чыңгыз Айтматов сыяктуу ойчулдар, залкар инсандардын таалим-тарбиялык адабий мурастарынан алынган үзүндүлөр топтолгон. Ал эми тарбиянын өзөктүү маселелерине арналган түрк таанучу окумуштуулардын илимий макалалары өзүнчө бөлүмгө топтоштурулган.

Бешик тарбиясы, каада-салт, үрп-адат, адамгерчилик-ыйман тарбиясы, баатырдык, патриоттук тарбиясы, эмгек деген рубрикалардан турган

бул эмгекте азыркы жаштарды улуттук рухта, патриоттук сезимде тарбиялоого, даңктуу ата-бабаларынын калган элдик каада-салттарын сактоого, аларды жайылтууга үндөйт. Бул эмгек түрк тарбиясынын тарыхынан, элдин философиясынан, маданиятынан, саясий жана идеологиялык түшүнүктөрүнөн кабар берет.

Улуттук идеология: кыргыз тили жана адабияты. – Бишкек, 2013.

Жыйнакка улуттук идея, улуттук идеология туурасындагы кыргыз тили жана адабиятынын айрым проблемаларынын алкагында жазылган макалалар кирген.

Егембердиева С. Кол жазмалардын илимий сыпаттамасы. Фольклор – 11. Бишкек 2013ж. 64 б.

Китепте №139-№149 инвентарлардагы ар түрдүү фольклордук материалдар илимий сыпаттамага алынган. Алар №879–964 номерлуу сыпаттамалардан турат.

Akmataliev Abdyl-dajan. Chyngyz Aitmatov: Lift and creative work The book devoted to the 85 th anniveassary of world famous writer of XX- XXI center Chyngyz Aitmatov.

2014

Акматалиев А. Белое облако Чингиза Айтматова. – Бишкек: «Улуу тоолор», 2014 – 164 б.

Данная книга содержит материалы бесед, интервью автора О непреодолимом значении творчества Ч.Айтматова, его художественных и гражданских позициях, взаимоотношениях с властными и простыми людьми, нашем сегодняшнем отношении к великому сыну Земли.

Сооронов О. Биз билген жана биз биле элек Токтогул. – Бишкек, – 2014. – 221 б.

Белгилүү адабиятчы жана кол жазма иликтөөчү Омор Соороновдун бул китеби керемет талантка эгедер, улуу акын жана композитор токтогул Сатылгановдун 150 жылдыгына арналып, ал туурасындагы алиге белгисиз факты-материалдарды камтып, ар бир айтылган сөздүн, козголгон окуя, ой-тыянактарды адрестери так көрсөтүлгөн. Окурмандар өз заманында филармониянын ролун аткарып, Арка-Анжиян аймагынын көңүлүн ачкан, угуучулар менен көрүүчүлөрдүн баарына жаккан улуу Токтогулдун өмүр жолу, чыгармачылык өнөрканасы жана жарыялана элек чыгармалары

менен таанышып, ал жашаган доордогу кыргыздарын жалпы тарыхынан да кабардар болушат.

Кошмоков К. М. Кашгаринин «Түрк тилдеринин сөздүгү» аттуу улуу мурасындагы макал-ылакап, ырлар, кошоктор. – Бишкек – 2014, – 313 б.

Китепте М.Кашгаринин «Түрк тилдеринин сөздүгүндөгү» макал-ылакап, кошок, тарыхый жана элдик ыр сыяктуу адабий мурастар өзүнчө бөлүнүп, иретке салынып берилген.

Мукасов М. Илимий сыпаттама (Сагынбай Орозбаковдун варианты боюнча) – Бишкек, – 2014, – 268.

Улуу манасчы Сагымбай Орозбаков айткан «Манас» үчилтигинин биринчи бөлүмү («Манас») башка манасчыларга караганда көлөмү, көркөмдүгү, окуяларынын кызыктуулугу менен артыкчылыкка ээ. «Сыпаттамада» сюжеттик окуяларды колдон келишинче үзбөй, маанисин бузбай берүүгө аракет жасалган.

Сооронов О. «Мен билген «Мажму атут-таварих» – Бишкек, – 2014, – 105 б.

Китепте «Мажму-атут таварихтеги» Мухаммат пайгамдардын урпактары болгон имамдар, сейиттер, кожолор, атактуу Чыңгыз хан, Амир темир жана Нух пайгамбардан берки кыргыз санжырасы, баатыр Манас сөзгө алынган. Кыргыз тарыхынын айрым сырлары алынган.

Эсенаман /Түзг.: Таштаналиев Б., Токторов М., Керимбеков А. – Бишкек, 2014. – 317 б.

Ак таңдай акын Эсенаман Жалгаш уулунун ырлары, айтыштары алгачкы ирет өзүнчө китеп болуп жарык көрүп жатат. Жыйнакка жез таңдай акын Эсенаман, анын кызы Ырыскүл, уулу Үмөталинын чыгармачылыгына арналган адабий иликтөөлөр да кирген.

Токтогул энциклопедиясы. – Б.: «Турар», 2014. – 548 б.

XIX кылымдын чолпон жылдызы, кыргыз улуттук адабиятынын классиги Токтогул Сатылгановдун өмүрү жана чыгармачылыгына арналган, тарыхый мааниси бар эмгек болуп эсептелет.

Токтогулдун тандалган чыгармалары (Түзг. А. Акматалиев, О.Сооронов). – Бишкек: «Турар», 2014. – 300 б.

Китеп улуу демократ – акындын 150 жылдык юбилейине арналып, акындын чыгармаларынын тандалмалары киргизилген.

Кедейкан (Түзг. А. Акматалиев, О.Сооронов). – Бишкек: «Турар», 2014. – 165 б.

Бул китеп тоо булбулу Токтогулдун айткан көптөгөн кенже эпосторунун бири – «Кедейкандын» 1938 – жылы чыккан алгачкы китебине салыштырылып даярдалган толук варианты болуп саналат.

«**Манас**». С. Орозбаков. – VII том, /Түзгөн. С. Мусаев. – Бишкек: «Турар», 2014. – 900 б.

Кыргыз элинин улуу мурасы, улуттук сыймыгы болгон «Манас» эпосу мазмунунун кенендиги, баяндаган ой-түшүнүктөрүнүн тереңдиги, көркөмдүк деңгээлинин кол жеткис бийиктиги, теңдешсиз көлөмү менен жалпы адамзаттык руханий казынада ардактуу орундардын бирин ээлеген уникалдуу көрүнүш. Аны окумуштуулар дүйнөсү өзгөчө орунга коюп, жогору баалашат. Улуу манасчы Сагынбай Орозбак уулунун варинатынын академиялык басылышы дүйнө элдеринин бул чыгармага кызыккан өкүлдөрүнө «Манастын» терең мазмунунун, жогорку көркөмдүк касиеттерин, улуттук өзгөчөлүгүн таасын көрүп, терең түшүнүүгө көмөк болмокчу. Эпостун тексттери толук түрдө биринчи жолу жарыяланып жатат.

Бул VI китептин түздөн-түз уландысы. VII китепте эпостун «Көзка-мандар окуясы» аттуу салттык бөлүмү толук жана ага байланыштуу айтылган бир нече эпизоддор орун алган.

«**Манас**». С. Орозбаков. VIII том. /Түзг. С. Мусаев. – Бишкек: «Турар», 2014. – 890 б.

Кыргыз элинин улуу мурасы, улуттук сыймыгы болгон «Манас» эпосу мазмунунун кенендиги, баяндаган ой-түшүнүктөрүнүн тереңдиги, көркөмдүк деңгээлинин кол жеткис бийиктиги, теңдешсиз көлөмү менен жалпы адамзаттык руханий казынада ардактуу орундардын бирин ээлеген уникалдуу көрүнүш. Аны окумуштуулар дүйнөсү өзгөчө орунга коюп, жогору баалашат.

Улуу манасчы Сагынбай Орозбак уулунун варинатынын академиялык басылышы дүйнө элдеринин бул чыгармага кызыккан өкүлдөрүнө «Манастын» терең мазмунунун, жогорку көркөмдүк касиеттерин, улуттук өзгөчөлүгүн таасын көрүп, терең түшүнүүгө көмөк болмокчу. Эпостун тексттери толук түрдө биринчи жолу жарыяланып жатат.

Бул VIII китеп VII түздөн-түз уландысы. VIII китепте эпостогу негизги окуялардын бириб олгон «Көкөтөйдүн ашы» жана «Чоң чабуул» (Чоң казат) жайгаштырылган.

Кыргыз адабиятынын тарыхы. – X том. Коллектив. – Бишкек: «Полиграфресурс», 2014. – 450 б.

Бул китепте акын-жазуучулардын чыгармачылыгы жөнүндө обзордук мүнөздөгү кыскача ой-пикирлер камтылган. Эмгек мугалимдерге жана студенттерге окуу куралы катары арналат.

Мукасов М. Элдик мурастар – элге. – Бишкек, 2014. – 138 б.

Жыйнакта «Манас» эпосунун ар кыл маселелери жана жыйнакта «Манас» эпосунун ар кыл маселелери жана Жеңижок, Коргол сыяктуу акындардын чыгармачылыгына арналган макалаларга орун берилди.

Егембердиева С. Кол жазмалардын илимий сыпаттамасы. Фольклор – 12. – Б.: 2014-ж.

Китепче 965-ден 1047-сыпаттамаларды чейин камтыйт. Анда 150-инвентардан тартып, 165-инвентарга чейин сыпаттап жазылган. Фольклорго тиешелүү ар түрдүү жанрлар камтылган. «Кыргыз адабиятынын жыйноо жолдору» деген темадан баштап, Токонбай Айтгелдиевдин айтуусундагы «Семетей» менен бүтөт. Китеп 63 беттен турат.

«Түрк өнөрү» антологиясы. – Астана, 2014 // Түзүүчүлөр: Кадырманбетова А., Ыйсаева Н.

«Түрк өнөрү» деген ат менен басылып чыккан антологияда түрк элдеринин көөнө доолордон жаңы заманга чейин кол өнөрчүлүк, элдик музыка жана археологиялык эстеликтери тууралуу жазылган иликтөөлөр орун алган. Антологияда Түрк тилдүү калктардын ЮНЕСКО нун тизмесине кирген материалдык жана руханий баалуулуктары туурасындагы маалыматтар бар.

2015

Акматалиев А. Айтматов жөнүндө күндөлүктөн. – Б.: «Бийиктик плюс», 2015. – 280 б.

Китепте окумуштуу улуу жазуучу менен өмүрдө сапарлаш болуп жүргөн күндөрүн чагылдырып, жазуучунун көпчүлүк окурмандарга белгисиз жашоосун ачып берет.

Акматалиев А. Балдарга арналган ырым-жырымдар: үйлөнүү үлпөт салты жана ыры. – 2-бас. – Б.: «Бийиктик плюс», 2015. – 144 б.

Эмгекте балдарга арналган ырлар, салт, ырым-жырымдар менен кыргыз элинин үйлөнүү үлпөтүнүн салты, үрп-адаты, ырым-жырымы фольклор, этнография, акындар поэзиясы жана профессионалдык адабияттын материалдарынын негизинде биринчи жолу кеңири планда анализденди,

ошону менен бирге илимий системага салынып, илимий-популярдуу мүнөздө берилди.

Акматалиев А. «Мы все в одной лодке». – Б.: «Улуу тоолор», 2015. – 168 стр.

Данная книга содержит материалы бесед, интервью автора о непреходящем значении творчества Ч.Айтматова, его художественных и гражданских позициях, взаимоотношении к великому сыну Земли.

Акматалиев А. Акматалиевдин илимий мектеби. «Илим». – Б.: 2015. 168 б.

Китепте окумуштуу улуу жазуучу менен өмүрдө сапарлаш болуп жүргөн күндөрүн чагылдырып, жазуучунун көпчүлүк окурмандарга белгисиз жашоосун ачып берген.

Акматалиев А. Манас жана Айтматов – менин руханий канатым. – Б., 2015. – 154 б.

Китепте белгилүү адабиятчы А.Акматалиевдин 2013–2014-жылы жарык көргөн ой-пикирлери жана макалалары топтоштурулган.

Орозова Г. Кыргыз элдик поэмаларынын табияты (Жанр. Сюжет. Историзм). Монография. – Б.: «Улуу тоолор», 2015. – 356 б.

Илимий эмгекте кыргыздын нукура элдик поэмаларынын жанрдык өзгөчөлүгү, сюжети, историзм маселеси жана фольклор менен тарыхтын катышы сыяктуу проблемалар илимий-теориялык пландар каралган.

Орозова Г. Кыргыз өлөңдөрү. – Б.: «Улуу тоолор», 2015. – 148 б.

Китепте кыргыз фольклорундагы өлөң жанры биринчи жолу изилдөөгө алынып, өлөңдөрдүн табияты, жазылуу, жыйналуу тарыхы, тарыхый башаты, түзүлүшү, поэтикасы сыяктуу проблемалар каралган. Изилдөөнүн аягына кыргыз өлөңдөрүнүн тексти тиркеме түрүндө берилген.

Мукасов М. Илимий сыпаттама (Сейдене Молдокееванын варианты боюнча). – Б.: «Бийиктик плюс», 2015. 164 б.

Семетейчи Сейдене Молдокеева аялдар арасынан чыккан биринчи манасчы катары коомчулукка белгилүү. Ал айткан вариант көлөмү чакан болсо да, көркөмдүгү, айрым окуялардын өзгөчөлүгү боюнча негизги варианттардан айырмаланып турат.

Осмоналиев М. Калыгул Бай уулунун мурастары жана акындар чыгармачылыгындагы жалпылыктар. – Б.: 2015, – 144-б.

Монографияда «Замана» темасынын негизги өкүлү Калыгул Бай уулунун мурастары жана «заман» темасынын ырдап келген акындарыбыздын

бири-бирине тийгизген таасирлери, андагы жалпылыктар жана айырмачылыктар илимий электен өткөрүлүп жана чечмеленип, улуттук маданиятыбыз менен адабиятыбыздын ордун ачып көрсөтүү илимий изилдөөгө алынган.

Жайнакова А. Манасчылар (Ш.Рысмендиев менен А.Рысмендиевдин варианттарынын мисалында). – Б.:»Улуу тоолор», 2015. – 200 б.

Китепте маансчылардын ортосундагы чыгармачылык байланыштар тууралуу сөз болот.

«Манас» сөздүгү. – Б., 2015. – 286 б.

«Манас» сөздүгүндө С.Орозбаков, С.Каралаев, Ш.Рысмендиев, Тоголок Молдо, Ш.Азизов ж.б. манасчылардын варианттарындагы кездешкен бүгүнкү күндө көп колдонулбаган пассивдүү сөздөргө, архаизмдерге, историзмдерге, башка тилден кирген сөздөргө түшүндүрмө берилген.

Алыкул Осмонов энциклопедиясы. – Б., 2015. – 640 б.

Энциклопедияга кыргыз поэзиясынын жаңы доорун ачкан, бөтөнчө таланттуу акын Алыкул Осмоновдун өмүрү жана чыгармачылыгына байланыштуу маалыматтар камтылган.

Колбаева М. Замана адабиятынын өнүгүшү. – Б., 2015. – 160 б. Бул окуу куралда кыргыз адабиятындагы «замана» поэзиясынын жаралыш шарттары, генезиси, поэтикалык өзгөчөлүктөрү, коңшулаш элдердин ырчылык поэзиясындагы бул темадагы ырлар салыштырма мүнөздө иликтөөгө алынган.

Кыргыз Республикасынын 2014–2020-жылдары Мамлекеттик тилди өнүктүрүүнүн жана тил саясатын өркүндөтүүнүн улуттук программасынын негизинде жарык көргөн китептер:

«Эл адабияты» сериясы

1-том: Кожожаш. – Б., 2015. – 254 б.

2-том: Эр Төштүк. – Б., 2015. – 562 б.

3-том: Эр Табылды. – Б., 2015. – 385 б.

4-том: Жаныш, Байыш. – Б., 2015. – 565 б.

5-том: Курманбек. – Б., 2015. – 263 б.

6-том: Олжобай менен Кишимжан. Б., 2015-ж – 392 б.

7-том: Жоодарбешим. – Б., 2015. – 339 б.

8-том: Саринжи, Бөкөй, Кыз Сайкал. – Б., 2015. – 424 б.

9-том: Жаңыл Мырза. – Б., 2015. – 265 б.

10-том: Мендирман, Сейитбек. – Б., 2015. – 296 б.

«Залкар акындар» сериясы

1-том: Кетбука, Асан кайгы, Токтогул ырчы, Калыгул, Арстанбек. – Б., 2015. – 296 б.

2-том: Калмырза, Чоңду, Эсенаман, Үмөтали. – Б., 2015. – 420 б.

3-том: Жеңижок. – Б., 2015. – 376 б.

4-том: Музооке, Айтыке, Коргол, Эшмамбет. – Б., 2015. – 260 б.

5-том: Токтогул. – Б., 2015. – 304 б.

6-том: Тоголок Молдо, Алдаш Молдо. Б., 2015-ж – 350 б.

7-том: Калык, Осмонкул. Б., 2015-ж. – 330 б.

«Окурмандардын китеп текчеси» сериясы

1-том: Б.Калпаков, Б.Кененсариев, С.Карачев, Ш.Көкөнов, К.Тыныстанов. – Б., 2015. – 480 б.

2-том: Аалы Токомбаев. – Б., 2015. – 480 б.

3-том: Мукай Элебаев. – Б., 2015. – 480 б.

4-том: Касымалы Баялинов. – Б., 2015. – 678 б.

5-том: Жоомарт Боконбаев. – Б., 2015. – 530 б.

6-том: Темиркул Үмөталиев. – Б., 2015. – 515 б.

7-том: Түгөлбай Сыдыкбеков. – Б., 2015. – 476 б.

8-том: Түгөлбай Сыдыкбеков. – Б., 2015. – 560 б.

9-том: Кубанычбек Маликов. – Б., 2015. – 470 б.

10-том: Жусуп Турусбеков, Кусейин Эсенкожоев. – Б., 2015. – 500 б.

«Айтыш» сериясы

1-том: Айтыш, 1-том. – Б., 2015. – 480 б.

2-том: Айтыш, 2-том. – Б., 2015. – 480 б.

3-том: Айтыш, 3-том. – Б., 2015. – 480 б.

«Манас» энциклопедиясы. 1-том. – Б., 2015. – 704 б.

Кыргыз адабиятынын тарыхы. – Б., 2015. – 548 б.

Азыркы кыргыз адабияты. – Б., 2015. – 548 б.

2016

Акматалиев А. Эмбриондон Ак булутка карай... (Адабияттагы айрым ойлор). – Б.: «Улуу тоолор», 2016. – 188 б.

Китепте автордун жаңы жазылган макалалары жана берген маектери орун алган. Мында «Манас» эпосу, акындар чыгармачылыгы жана профессионалдык адабияттын айрым маселелери талдоого алынган.

«Манас»: Саякбай энциклопедиясы. – Б., 2016. – 1260 б.

Энциклопедияга таланттуу айтуучу, феномен манасчы С.Каралаевдин манасчылык өнөрүнө, өмүр жолуна, ал айткан мурастарга байланыштуу түрүү материалдар камтылган.

Акматалиев А. Мен сапарга жалгыз жол тартпагпырмын. – Б., 2016. – 296 б.

Китепке академик А.Акматалиевдин 60 жылдык мааракесине арналган куттуктоолор, илимий макалалар жана шакирттеринин пикирлери топтолгон.

«Эл адабияты» сериясы

- 11-том. Кедейкан, Шырдакбек. – Б., 2016. – 445 б.
- 12-том. Көкүл, Карач-Көкүл. – Б., 2016. – 447 б.
- 13-том Эр Эшим, Макал-лакаптар. Б., 2016-ж – 465 б.
- 14-том. Эр Солтоной, Жаманкара. – Б., 2016. – 526 б.
- 15-том. Элдик поэмалар. – Б., 2016. – 568 б.
- 16-том. Кыргыз эл кошоктору. – Б., 2016. – 570 б.
- 17-том. Тарыхый ырлар. – Б., 2016. – 528 б.
- 18-том. Ак Мөөр, Алп Тобок. – Б., 2016. – 492 б.
- 19-том. Санат, насаат ырлары. – Б., 2016. – 472 б.
- 20-том. Каада-салт, ырым-жырым. – Б., 2016. – 558 б.

«Залкар акындар» сериясы

- 8-том. Балык, Солтобай, Жаныш. – Б., 2016. – 492 б.
- 9-том. Молдо Кылыч. – Б., 2016. – 496 б.
- 10-том. Молдо Нияз. – Б., 2016. – 526 б.
- 11-том. Барпы Алыкулов. – Б., 2016. – 540 б.
- 12-том. Нурмолдо, Боогачы. – Б., 2016. – 534 б.
- 13-том. Ысак Шайбеков. – Б., 2016. – 580 б.

14-том. Алымкул, Токтонаалы, Ысмайыл. – Б., 2016. – 586 б.

15-том. Токтосун, Эстебес, Ашыраалы. – Б., 2016. – 582 б.

«Окурмандар китеп текчеси»

- 11-том: К.Жантөшев. Каныбек (1). – Б., 2016. – 725 б.
- 12-том: К.Жантөшев. Каныбек (2). – Б., 2016. – 855 б.
- 13-том: У.Абдукаимов. – Б., 2016. – 732 б.
- 14-том: А.Токтомушев. – Б., 2016. – 411 б.
- 15-том: А.Осмонов. – Б., 2016. – 478 б.
- 16-том: К.Каимов. – Б., 2016. – 510 б.
- 17-том: Н.Байтемиров. – Б., 2016. – 577 б.
- 18-том: Т.Абдымомунов. – Б., 2016. – 592 б.
- 19-том: Р.Шүкүрбеков. – Б., 2016. – 488 б.
- 20-том: М.Алыбаев. – Б., 2016. – 704 б.

«Айтыш» сериясы

- 4-том: Айтыш, 4-том. – Б., 2016. – 488 б.
- 5-том: Айтыш, 5-том. – Б., 2016. – 421 б.
- «Манас» энциклопедиясы. 2-том. – Б., 2016. – 470 б.

Семетей эпосу. С.Каралаевдин варианты боюнча

- «Семетей» С.Каралаев 2-китеп. – Б., 2016-ж. – 496 б.
- «Семетей» С.Каралаев 3-китеп. – Б., 2016-ж. – 612 б.
- «Семетей» С.Каралаев 4-китеп. – Б., 2016-ж. – 540 б.
- «Семетей» С.Каралаев 5-китеп. – Б., 2016-ж. – 608 б.
- «Семетей» С.Каралаев 6-китеп. – Б., 2016-ж. – 576 б.

2017

Мукасов М. Илимий сыпаттама (Саякбай каралаев айткан «Манас» эпосу боюнча). – Б.: «Улуу тоолор», 2017. – 112 б.

Манасчы Саякбай Каралаев айткан «Манас» эпосунун түп нускалары кол жазмалар бөлүмүндө сакталып турат. Мына ошол материалдарга

илимий сыпаттамалар жүргүзүлүп, кара сөз түрүндө кыскача мазмуну чагылдырылган.

Манас эпосу. С.Орозбаковдун варианты. – Б.: 2017.

Китеп түркчө, кыргызча тилдеринде жарык көргөн. Бул китеп – 2017-жылы 150 жылдыгы кеңири белгиленип жаткан атактуу акын Сагымбай Орозбаковдун версиясында «Манас» эпосунун түрк тилине толугу менен которулган биринчи басылыш. Сагымбай Орозбаковдун сюжеттик толуктугу жана жогорку көркөмдүгү менен айырмаланган «Манас» эпосунун эң көлөмдүү, көрктүү вариантынын айтуучусу катары атагы чыккан. Анын варианты фольклорчу окумуштуулардын арасында кыргыздын баатыр эпосунун классикалык версиясы болуп таанылган.

«Семетей». Баатырдык эпос. – Б., – 2017. – 576 б.

Эпостун 6-китебине залкар манасчы Саякбай Каралаевдин айтуусу боюнча Семетейдин Коңурбай менен сүйлөшкөнү, Күлчоро Коңурбайдын, Эзкаранын башын чапканы, акырында Семетейдин өлүмү менен окуя толугу менен жыйынтыкталган. башын чапканы, акырында Семетейдин өлүмү менен окуя толугу менен жыйынтыкталган.

Текешова М. Кыргыз-казак адабий байланышынын жаңы этабы. – Б., 2016. – 140 б.

Китепте кыргыз-казак өнөрпоздорунун чыгармачылык байланыштары каралат.

Сырдыбаева Р. Поэтика прозы Чингиза Айтматова в свете мультикультурных взаимосвязей. – Б., 2017. – 220 стр.

В исследовании кандидата филологических наук Р.Сырдыбаевой выявлены особенности поэтики прозы народного писателя КР Ч.Айтматова в свете мультикультурных взаимосвязей. Проанализированы особенности мультикультурного контекста мирового искусства, значение художественных средств музыки, театра, изобразительного, киноискусства в арсенале его литературного и публицистического творчества.

Орусча-кыргызча сөздүк, 3-том. – Б., 2017.

Орусча-кыргызча сөздүк, 4-том. – Б., 2017.

«Эл адабияты» сериясы

21-том. Жомоктор (жаныбарлар тууралуу). – Б., 2017. – 556 б.

22-том. Кереметтүү жомоктор. Б., 2017-ж. – 552 б.

23-том. Турмуштук жомоктор. – Б., 2017. – 567.

24-том. Байтик баатыр баяны. – Б., 2017. – 544 б.

25-том. Учкул сөздөр, тамсилдер. – Б., 2017. – 604 б.

26-том. Миф, уламыш, легенда. – Б., 2017. – 632 б.

27-том. Элдик оюндар, дин ырлары, күү ырлары. – Б., 2017. – 570 б.

28-том. Сүйүү ырлары. – Б., 2017. – 608 б.

29-том. Балдар фольклору. – Б., 2017. – 596 б.

30-том. Чет элдик кыргыздардын фольклору (Тажикистан, Озбекстан, Кытай, Түркия). – Б., 2017. – 576 б.

«Айтыш» сериясы

Айтыш 6-том. – Б., 2017. – 512 б.

Айтыш 7-том. – Б., 2017. – 544 б.

«Окурмандар китеп текчеси»

21-том: Айткулу Убукеев. – Б., 2017. – 587 б.

22-том: Тенти Адышева. – Б., 2017. – 321 б.

23-том: Мавлянов Жунай. – Б., 2017. – 606 б.

24-том: Зуура Сооронбаева. – Б., 2017. – 496 б.

25-том: Чыңгыз Айтматов. – Б., 2017. – 520 б.

26-том: Чыңгыз Айтматов. – Б., 2017. – 513 б.

27-том: Чыңгыз Айтматов. – Б., 2017. – 516 б.

28-том: Аман Саспаев. – Б., 2017. – 629 б.

29-том: Сагындык Өмүрбаев. – Б., 2017. – 621 б.

30-том: Смар Шимеев, Бакы Өмүралиев, Шатман Садыбакасов, Жапаркул Алыбаев. – Б., 2017. – 639 б.

«Манас» сериясы

«Манас». Тоголок Молдонун варианты. – Б., 2017. – 744 б.

«Семетей». Тоголок Молдонун варианты. – Б., 2017. – 420 б.

«Семетей, Сейтек». Тоголок Молдонун варианты. – Б., 2017. – 488 б.

«Манас». М.Чокморовдун варианты. – Б., 2017. – 548 б.

«Семетей». М.Чокморовдун варианты. Б., 2017-ж. – 580 б.

«Семетей, Сейтек». М.Чокморовдун варианты. Б., 2017-ж. – 396 б.

- «Семетей», 1-китеп. Ж.Кожековдун варианты. – Б., 2017. – 496 б. – 496 б.
- «Семетей», 2-китеп. Ж.Кожековдун варианты. – Б., 2017. – 496 б. – 500 б.
- «Манас», «Семетей». А.Рысмендиевдин варианты. – Б., 2017. – 602 б.
- «Манас». М.Мусулманкуловдун варианты. – Б., 2017. – 728 б.
- «Семетей», «Сейтек». М.Мусулманкуловдун варианты. – Б., 2017. – 448 б.
- «Манас». – Б.Сазановдун варианты. – Б., 2017. – 668 б.
- «Семетей». Б.Сазановдун варианты. – Б., 2017. – 616 б.
- «Семетей, «Сейтек». Б.Сазановдун варианты. – Б., 2017. – 460 б.

Айтматов энциклопедиясы

- Айтматов энциклопедиясы, 1-том. – Б., 2017. – 972 б.
- Айтматов энциклопедиясы, 2-том. – Б., 2017. – 932 б.
- Айтматов энциклопедиясы, 3-том. – Б., 2017. – 850 б.

Кыргыз- адабиятынын тарыхы 10 том

- Кыргыз адабиятынын тарыхы, 1-том. – Б., 2017-ж. – 708 б.
- Кыргыз адабиятынын тарыхы, 2-том. – Б., 2017-ж. – 676 б.
- Кыргыз адабиятынын тарыхы, 3-том. – Б., 2017-ж. – 688 б.
- Кыргыз адабиятынын тарыхы, 4-том. – Б., 2017-ж. – 464 б.
- Кыргыз адабиятынын тарыхы, 5-том. – Б., 2017-ж. – 776 б.
- Кыргыз адабиятынын тарыхы, 6-том. – Б., 2017-ж. – 688 б.
- Кыргыз адабиятынын тарыхы, 7-том. – Б., 2017-ж. – 728 б.
- Кыргыз адабиятынын тарыхы, 8-том. – Б., 2017-ж. – 624 б.
- Кыргыз адабиятынын тарыхы, 9-том. – Б., 2017-ж. – 768 б.
- Кыргыз адабиятынын тарыхы, 10-том. – Б., 2017-ж. – 556 б.

«Классикалык изилдөөлөр» сериясы

- Классикалык изилдөөлөр, М. Кашгари, 1-том. – Б., 2017.
- Классикалык изилдөөлөр, М. Кашгари, 2-том. – Б., 2017.
- Классикалык изилдөөлөр, М. Кашгари, 3-том. – Б., 2017.

- Классикалык изилдөөлөр, Адабияттаануу, 1-том. – Б., 2017.
- Классикалык изилдөөлөр, Адабияттаануу, 2-том. – Б., 2017.
- Классикалык изилдөөлөр, Адабияттаануу, 3-том. – Б., 2017.
- Классикалык изилдөөлөр, Адабияттаануу, 4-том. – Б., 2017.
- Классикалык изилдөөлөр, Адабияттаануу, 5-том. – Б., 2017.
- Классикалык изилдөөлөр, Адабияттаануу, 6-том. – Б., 2017.
- Классикалык изилдөөлөр, Манастаануу, 1-том. – Б., 2017.
- Классикалык изилдөөлөр, Манастаануу, 2-том. – Б., 2017.
- Классикалык изилдөөлөр, Фольклортаануу, 1-том. – Б., 2017.
- Классикалык изилдөөлөр, Фольклортаануу, 2-том. – Б., 2017.
- Классикалык изилдөөлөр, Акындар чыгармачылыгы, 1-том. – Б., 2017.
- Классикалык изилдөөлөр, Акындар чыгармачылыгы, 2-том. – Б., 2017.
- Классикалык изилдөөлөр, Морфология. – Б., 2017.
- Классикалык изилдөөлөр, Лексикология. – Б., 2017.
- Классикалык изилдөөлөр, Синтаксис. – Б., 2017.
- Классикалык изилдөөлөр, Фразеологизм. – Б., 2017.
- Классикалык изилдөөлөр, Кыргыз тили боюнча эмгектер. – Б., 2017.

«Улуттук идея» сериясы

- Улуттук идея – тилде, 1-том. – Б., 2017.
- Улуттук идея – тилде, 2-том. – Б., 2017.
- Улуттук идея – тилде, 3-том. – Б., 2017.
- Улуттук идея – адабиятта, 1-том. – Б., 2017.
- Улуттук идея – адабиятта, 2-том. – Б., 2017.
- Улуттук идея – адабиятта, 3-том. – Б., 2017.
- Улуттук идея кыргыз тарыхында, 1-том. – Б., 2017.
- Улуттук идея кыргыз тарыхында, 2-том. – Б., 2017.
- Улуттук идея кыргыз тарыхында, 3-том. – Б., 2017.
- Улуттук идея кыргыз философиясында, 1-том. – Б., 2017.
- Улуттук идея кыргыз философиясында, 2-том. – Б., 2017.
- Улуттук идея кыргыз философиясында, 3-том. – Б., 2017.

МАЗМУНУ

ПИКИРЛАР	3
ТОКТОМДОР	8
ЧЫҢГЫЗ АЙТМАТОВ АТЫНДАГЫ ТИЛ ЖАНА АДАБИЯТ ИНСТИТУТУНА 90 ЖЫЛ	26
90-ЛЕТНИЙ ЮБИЛЕЙ ИНСТИТУТА ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ ИМ. Ч.АЙТМАТОВА	32
ИНСТИТУТТУН ДИРЕКТОРЛОРУ	38
БӨЛҮМДӨРДҮН ТАРЫХЫНАН	42
ЖАРЫК КӨРГӨН ЭМГЕКТЕР	
А) ТИЛ багытындагы жарык көргөн эмгектер	109
Б) АДАБИЯТ багытындагы жарык көргөн эмгектер	191

Илимий-популярдуу басылма

АКАДЕМИЯЛЫК ИЛИМ: ТИЛ ЖАНА АДАБИЯТ

1928–2018

Тех. редактор: Тилекматова Н.

Корректорлор:
Э. Сардарбекова, А. Турсуналиева,
Ж. Тойчубек кызы, Г. Бактыбек кызы

Компьютердик калыпка салган Өмүров Б.

Терүүгө 08.05.2018-ж. берилди.
Басууга 08.06.2018-ж. кол коюлду.
Кагаздын форматы 70x100 / 1x16
Көлөмү 19 б. т. Нускасы 200. Заказ № 85

«Улуу Тоолор» басмасында басылды.

